

МАСОВІ ЗВІРСТВА. ЯК ДОМОГТИСЯ ПРАВОСУДДЯ?

Посібник для груп потерпілих
від масових злочинів
Сара Макінтош

UNITED STATES
HOLOCAUST
MEMORIAL
MUSEUM

SIMON-SKJODT CENTER
FOR THE PREVENTION OF GENOCIDE

МАСОВІ ЗВІРСТВА. ЯК ДОМОГТИСЯ ПРАВОСУДДЯ?

МЕМОРІАЛЬНИЙ МУЗЕЙ ГОЛОКОСТУ США (Музей) навчає, що Голокосту можна було запобігти, якби попереджувальні знаки були розпізнані, а відповідні заходи вжиті. У цьому ж ключі Музейний Центр із запобігання геноциду Саймона-Скюдта (SCPG) прагне сприяти правосуддю та заохочувати до дії в усьому світі для запобігання, припинення та притягнення винних до відповідальності за сучасні акти геноциду та пов'язані з ними злочини проти людства. Тримаючи у пам'яті непоправне спустошення, шкоду та травми, завдані потерпілим і постраждалим, Центр SCPG приділяє особливе значення розробці та посиленню зусиль щодо запобігання геноциду та просування правосуддя через свої дослідження, залучення політиків, освіту та роз'яснювальну діяльність. Дізнайтеся більше на сайті ushmm.org/genocide-prevention.

Цей навчальний Посібник, розроблений Ініціативою міжнародного правосуддя Ференца від SCPG має на меті допомогти потерпілим від масових злочинів, а також тим, хто з ними працює, розробити стратегії просування правосуддя за масові звірства у довгостроковій перспективі.

Музей висловлює свою вдячність всім особам та групам, які взяли участь у формуванні цього Посібника.

Фото на обкладинці: мурал, створений учнями, які проживають у школі, можна побачити на стіні кафетерію в молодіжному селищі Агахо-Шалом поблизу Руамагани, Руанда. (Фото/Бен Куртіс)

© 2021 Меморіальний музей Голокосту США ISBN-13: 978-1-7368416-3-1
Дизайнер: Кара Піттендрей
Відредаговано: Publications Professionals LLC

Ця книга була створена Меморіальним музеєм Голокосту США та захищена авторським правом. Усі права захищені. Надається дозвіл на відтворення та використання її вмісту в некомерційних освітніх цілях.

Посібник для груп потерпілих
від масових злочинів
Сара Макінтош

ЗМІСТ

	ПЕРЕДМОВА	II		Ініціювання та участь у справах в якості окремих потерпілих або груп потерпілих	52
	ПЕРЕДМОВА ВІД БЕНДЖАМІНА ФЕРЕНЦА	IV		Участь у кримінальному процесі в якості потерпілого	52
	ВСТУП	VI		Подання скарг за допомогою механізмів захисту прав людини	56
	Які теми охоплює цей Посібник?	viii		Участь у ролі позивача у цивільному процесі	57
	Хто є цільовою аудиторією цього Посібника?	ix		Участь у ролі свідка	58
	Як музей розробляв цей Посібник?	x		Примітка про право сторони захисту на справедливий суд	60
	Визначення ключових понять	x		Висновки	61
	Терміни, що допомагають визначити сферу застосування Посібника	x	ЧАСТИНА II	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДТРИМКИ У ДОСЯГНЕННІ ПРАВОСУДДЯ З БОКУ КЛЮЧОВИХ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІВ	63
	Технічні терміни	xiv	РОЗДІЛ ТРЕТІЙ	СТВОРЕННЯ СТІЙКИХ КОАЛІЦІЙ ДЛЯ ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ ПОТЕРПІЛИХ	65
	Роль груп осіб, що пережили злочини, у досягненні правосуддя після Голокосту	xv		Переваги та труднощі формування коаліцій для захисту інтересів потерпілих	66
ЧАСТИНА I	РОЗУМІННЯ ОСНОВНИХ КОНЦЕПЦІЙ ПРАВОСУДДЯ ЗА МАСОВІ ЗВІРСТВА	1		Рекомендації для співпраці у коаліції правосуддя	68
РОЗДІЛ ПЕРШИЙ	ДОСЯГНЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗАХОДІВ ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ	3		Закладіть міцний фундамент та поступово набирайте оберті	69
	Що таке правосуддя перехідного періоду та як воно працює?	4		Вибудуйте дорадчий підхід у прийнятті рішень	69
	Що є основними компонентами перехідного правосуддя?	5		Вирішіть, чи коаліція буде широкою, чи виключною	72
	Як заходи перехідного правосуддя взаємодіють між собою?	6		Висновок	75
	Які проблеми має на меті вирішити перехідне правосуддя?	6	РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ	ЗБІР ТА ОБМІН ІНФОРМАЦІЄЮ	77
	Як перехідне правосуддя взаємодіє з верховенством права?	7		Збір інформації в контексті коаліції груп потерпілих	78
	Як неформальні, традиційні підходи та заходи, що вживаються всередині громади, можуть допомогти суспільству впоратись з минулим?	8		Довідкова інформація про конфлікт	78
	Яку роль можуть відігравати групи потерпілих у різних заходах перехідного правосуддя?	9		Факти і цифри	80
	Програми з відшкодування шкоди	11		Фото- та відеоматеріали	81
	Вшанування пам'яті минулого	16		Супутникові знімки	82
	Комісії зі встановлення істини	20		Метаданні	83
	Пошук зниклих безвісти	23		Як зменшити ризик, пов'язаний зі збором та обміном інформацією	84
	Заходи не повторення	26		Висновки	84
	Публічні вибачення	29	РОЗДІЛ П'ЯТИЙ	ЗАЛУЧЕННЯ ПОЛІТИКІВ ТА ДИПЛОМАТІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ	87
	Примирення та соціальна згуртованість	30		Як створити чітку та стратегічну політику офіційних запитів	89
	Висновки	31		Визначення правозахисників, здатних виконати відповідні заходи	91
РОЗДІЛ ДРУГИЙ	ВИКОРИСТАННЯ ПРАВА ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ ПРИТЯГНЕННЯ ВИННИХ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА МАСОВІ ЗВІРСТВА	33		Санкції та обмежувальні заходи	91
	Огляд різних правових засобів досягнення правосуддя	43		Створення нових судів, щоб порушити кримінальні справи проти масових звірств	92
	Правові засоби, орієнтовані на масові звірства	44		Передача справ до МКС	93
	Правові інструменти, які зосереджуються на інших протиправних діяннях, які відбуваються під час масових звірств	46			
	Часті перешкоди перед досягненням правосуддя	47			

Як закріпити політику запитів за різними уповноваженими особами та органами	94
Визначення осіб та установ, які мають владу і вплив	94
Аналіз первинної та вторинної аудиторій	95
Важливо розуміти, що саме окремі учасники можуть робити і як вони приймають рішення	96
Іноземні уряди, які можуть бути союзниками	98
Як дотримуватись стратегії у формуванні запитів	98
Стратегічні можливості встановити контакт з уповноваженими органами для їх залучення у процес	98
Організація зустрічей між уповноваженими органами та очевидцями, які можуть надати незаперечні докази	98
Планування та використання сприятливих нагод	99
Як здійснювати тиск на уповноважені органи	99
Механізм огляду ситуації щодо прав людини	100
Незалежний моніторинг дотримання прав людини	100
Висновки	102

РОЗДІЛ ШОСТИЙ

ЯК ПУБЛІЧНО ВІДСТОЮВАТИ ПРАВОСУДДЯ ЗА ДОПОМОГОЮ СТРАТЕГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	105
Як затверджувати публічну заяву щодо необхідності правосуддя	107
Створення запити щодо правосуддя серед населення, що постраждало	107
Як боротися з домінантним наративом у країні, що постраждала	108
Розвиток зацікавлення правосуддям серед аудиторії в цілому світі	110
Як привернути увагу та вплинути на конкретну аудиторію	111
Вибір та використання правильних ЗМІ	111
Розробка переконливого контенту для передачі повідомлення	114
Вибір переконливих повідомлень	117
Висновки	118

ЧАСТИНА III

РОЗДІЛ СЬОМИЙ

РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНКРЕТНИХ ПРОБЛЕМ У ПРОЦЕСІ ДОСЯГНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ ЩОДО МАСОВИХ ЗВІРСТВ	121
ПЕРЕДБАЧЕННЯ ПЕРЕШКОД ТА ЗМЕНШЕННЯ РИЗИКІВ НА ШЛЯХУ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ	123
Ризик особистої безпеки	124
Рішення надавати свідому згоду	124
Ретравматизація та вторинна травма	125
Ризики, пов'язані з правовою ініціативою	126
Юридичні загрози	126
Загрози, які можуть виникнути під час відстоювання правосуддя	126
Висновки	126

РОЗДІЛ ВОСЬМИЙ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ТА ПІДТРИМКИ ГРУП ПОТЕРПІЛИХ	129
Визначення типу необхідної підтримки	130
Огляд механізму фінансування	130
Визначення необхідного об'єму фінансування	132
Інші види нефінансової підтримки	133
Пошук донорів та організацій, які надають підтримку	133
Як розпізнати різних донорів	133
Дослідження потенційних донорів	134
Розробка пропозицій про фінансування або підтримку	134
Стратегічне узгодження пріоритетів та інтересів	135
Розробка заявки	136
Підтримка відносин з донорами після фінансування	138
Висновки	139

ДОДАТОК I

ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЕКСПЕРТИ	140
Впровадження перехідного правосуддя	140
Законодавство як інструмент притягнення до відповідальності винних у масових зверствах	143
Створення активних коаліцій для захисту інтересів груп потерпілих	147
Збір та обмін інформацією	149
Залучення політиків та дипломатів до здійснення правосуддя	151
Як публічно відстоювати правосуддя за допомогою стратегічної комунікації	154
Передбачення перешкод та зменшення ризиків на шляху до здійснення правосуддя	155
Забезпечення фінансування та підтримки груп потерпілих	156

ДОДАТОК II

ІНШІ РЕСУРСИ ТА ДОДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ	164
Вступ: спроби жертв відновити правосуддя після Голокосту	164
Впровадження перехідного правосуддя	165
Законодавство як інструмент притягнення до відповідальності винних у масових зверствах	169
Створення стійких коаліцій для захисту інтересів потерпілих	173
Збір та обмін інформацією	175
Залучення політиків та дипломатів до здійснення правосуддя	178
Передбачення перешкод та зменшення ризиків на шляху до здійснення правосуддя	180
Забезпечення фінансування та підтримки груп потерпілих	180
ПОДЯКА	182

ПЕРЕДМОВА

«Ми хочемо правосуддя»

Такою була думка, якою з нами протягом років ділилися єзиди, іракські християни, рохінджа, сирійці, дарфури та багато інших людей, яких ми зустрічали та які пережили геноцид та схожі злочини проти людства. Вони відчайдушно бажають правосуддя, однак багатьом потерпілим від цих злочинів не вистарчає розуміння, як його досягти. Це прогалина, яку намагається заповнити цей Посібник. Він є практичною вказівкою, щоб показати потерпілим від злочинів способи, використовуючи які вони можуть власноруч виграти свою справу.

Сучасні концепції міжнародного правосуддя зародилися на попелі Голокосту. Факт того, що ті, хто його пережив, фактично не зіграли жодної ролі у Міжнародному військовому трибуналі у Нюрнбергу, часто залишається поза увагою. Справи трибуналу були наповнені жахом, який пережили мільйони. Однак фактично, ніхто з євреїв чи інших потерпілих від німецьких злочинів не брали участі у процесі. У тих рідкісних випадках, коли надалі здійснювалося міжнародне кримінальне правосуддя, ця модель зберігалася, а потерпілі домагалися того, щоб їх голоси були почуті. Найчастіше формальне правосуддя є лише швидкоплинною надією. Незважаючи на епізодичну увагу від медіа та деколи зі сторони політиків, спільноти, з якими ми працюємо, надто часто залишаються знехтуваними. Потерпілим часто важко зрозуміти, які юридичні перспективи для них відкриті, якими є їхні права, яким чином розібратися у складних правових системах та як переконати громадськість та політичну владу на національному та міжнародному рівнях підтримувати прагнення правосуддя.

Цей Посібник було розроблено як практичний інструмент, який надає потерпілим від геноциду та схожих злочинів проти людства можливість домогтися правосуддя. Він описує основні концепції, виокремлює стратегії, що показали свою корисність у певних випадках, та ділиться прикладами боротьби та успіхів.

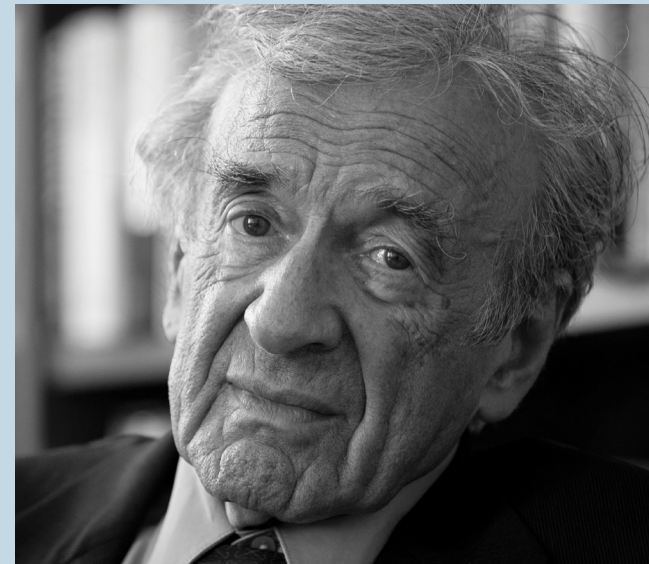
У цьому Посібнику ми навели приклади, які вважаються основними завданнями запобігання геноциду та схожих злочинів проти людства Центру запобігання геноциду Саймона-Скюдта. Проте, у деяких випадках ми навели й інші приклади, які не досягають цієї межі, для того, щоб проілюструвати принципи та підходи до правосуддя, які можуть бути корисними для потерпілих.

Ми сподіваємося, що це стане потужним та зручним освітнім ресурсом для потерпілих та для досягнення цілей, які висловлюються громадянським суспільством, організаціями, урядом США та Конгресом, наприклад, через законодавчі акти такі як Закон про допомогу та відповідальність за геноцид в Іраці та Сирії 2018 року для підтримки місцевих груп у їхньому бажанні притягнення винних до відповідальності. Цей Посібник має на меті надати відповіді на питання, які сьогодні часто ставляться перед нами потерпілими від геноциду та схожих злочинів проти людства.

Задумуючи музей, Елі Візель передбачав, що окрім освіти та пам'яті про Голокост, він зробить для жертв геноциду сьогодні те, чого не було зроблено для євреїв Європи в 1930-х і 40-х роках. У доповіді президентської комісії у питаннях Голокосту 1979 року, якою було запропоновано створити музей, він написав: «З усіх питань, які розглядала Комісія, жодне не було настільки бентежливим або таким невідкладним, як необхідність гарантувати, що такий абсолютно нелюдський напад, як Голокост, або будь-яка часткова його версія — ніколи не повториться. Комісія була обізнана про те, що 35 років історії після Голокосту свідчать про те, як мало було усвідомлено. Тільки свідомо, узгоджена спроба навчитися на помилках минулого може запобігти повторенню [геноциду] будь-якої расової, релігійної, етнічної чи національної групи. Меморіал, який не реагує на майбутнє, також порушить пам'ять про минуле».

Наомі Кіколер

Директор Центру запобігання геноциду Саймона-Скюдта,
Меморіальний музей Голокосту США

«Меморіал,
який не реагує на
майбутнє, також
порушить пам'ять
про минуле»

Елі Візель

Фото: 25 червня 2012 року Елі Візель сидить для портрета у Меморіальному музеї Голокосту США.

Меморіальний музей Голокосту США

ПЕРЕДМОВА

Бенджамін Ференц

Фото: 2 жовтня 2018 р. Громадська програма, Показ фільму «Переслідування зла» з постдискусією Бена Ференца та Анни Кейв. Меморіальний музей Голокосту США, надано Бенджаміном Ференцем

У 1947 РОЦІ, У ВІЦІ 27 РОКІВ, я вперше усвідомив, що означає добиватися правосуддя за масові звірства — злочини величезних розмірів, які потрясають свідомість усього світу. На посаді головного прокурора у Суді над Айзацгрупеном у наступному Нюрнберзькому процесі, який став віхою на початку досягнення певної міри відповідальності за Голокост, моя робота полягала у тому, щоб довести поза розумним сумнівом, що підсудні були винними у військових злочинах і злочинах проти людства. (Геноцид ще не був юридично визнаним злочином). Підсудними були командири та офіцери мобільних загонів, які під час Другої світової війни вбили понад мільйон євреїв та інших цивільних осіб, включаючи ромів та комуністів. Обвинувачення були висунуті лише кільком особам. Тим не менш, суд виніс обвинувальний вирок усім 22 особам; 20 підсудних були засуджені за воєнні злочини та злочини проти людства.

«Зараз, на 101-му році свого життя, я вражений, що правосуддя за масові звірства сьогодні залишається недосяжним».

Я зіграв певну роль у деяких надзвичайних досягненнях у цій сфері, спираючись на роботу, розпочату з Нюрнберзького процесу — від створення програм відшкодування шкоди потерпілим від нацистських злочинів до створення Міжнародного кримінального суду — проте досі залишається важлива робота, яку потрібно зробити. У 2017 році, враховуючи такий стан справ, я почав співпрацювати із Меморіальним музеєм Голокосту Сполучених Штатів, який зробив надзвичайно багато, щоб розповісти людям про історію та уроки, які ми можемо засвоїти з Голокосту, з метою запуску Міжнародної ініціативи правосуддя Ференца. Зміцнюючи юридичні принципи, суди та інструменти, які я допоміг розробити, Ініціатива Ференца працює над тим, щоб сьогоднішні потерпілі від геноциду, злочинів проти людства та пов'язаних з ними масових звірств змогли відшукати правосуддя та притягнути до відповідальності винних.

Цей єдиний у своєму роді Посібник — те, чого ніколи не мали євреї Європи. Він надає практичні поради потерпілим від масових злочинів щодо того, як добиватися правосуддя за масові звірства, а також є важливим внеском у сферу міжнародного правосуддя. У своєму довічному прагненні більш мирного та справедливого світу я використовував багато інструментів і прийомів, описаних у цьому Посібнику, — від збору доказів до переговорів щодо програм виплати відшкодування, до написання статей про важливість міжнародного правосуддя — до тиску на осіб, які приймають рішення, щодо вжиття заходів для просування правосуддя та притягнення винних до відповідальності. Потерпілі від масових злочинів стикаються з величезними труднощами, намагаючись захистити інтереси своїх громад після масових звірств. На жаль, сили, які протистоять правосуддю та притягненню винних до відповідальності, сильні. Я сподіваюся, що, навчаючи та надаючи потерпілим від масових злочинів можливість відстоювати своє право на правосуддя самотійно, цей Посібник зробить довготривалий внесок у більш мирний і справедливий світ.

Я вважаю, що підтримка жертв, які пережили злочини проти людства, є основним юридичним і моральним обов'язком, який має стати частиною чинного законодавства всіх націй. Цей Посібник покликаний зробити внесок до цієї благородної мети. Для мене завжди велика честь працювати з Меморіальним музеєм Голокосту Сполучених Штатів, який поділяє моє переконання, що вивчення минулого є необхідним для формування іншого майбутнього.

Бенджамін Ференц
Листопад 2020

ВСТУП

ПІСЛЯ 1945 РОКУ, коли світ усвідомив весь жах і масштаби Голокосту — систематичних спроб вбивства кожного єврея в Європі — здавалося, що почало існувати загальне зобов'язання: «Ніколи знову». Було введено термін геноцид; була прийнята Конвенція про геноцид; та були встановлені нові норми щодо міжнародного правосуддя та притягнення винних до відповідальності. І все ж через 76 років стає ясно, що світ не досягнув своїх прагнень. Меморіальний музей Голокосту США створив Центр із запобігання геноциду Саймона-Скюдта, щоб зробити для потерпілих від геноциду сьогодні те, що не було зроблено для євреїв Європи. Центр Саймона-Скюдта проводить дослідження, аналіз, навчання та інформаційно-роз'яснювальну роботу з метою попередження, реагування та правосуддя за геноцид та пов'язані з ним злочини проти людства. Незважаючи на те, що Центр зосереджує свою роботу на геноциді та пов'язаних з ним злочинах проти людства, термін «масові звірства» зазвичай використовується політиками та практиками для позначення цих злочинів у єдиній, неправій категорії. Ми використовуємо цей термін у цьому Посібнику.

Цей Посібник є освітнім ресурсом для потерпілих від масових злочинів, що хочуть вплинути або взяти участь у процесі здійснення правосуддя.

Прагнення правосуддя за геноцид, злочини проти людства та пов'язані з ними масові звірства вимагає від суспільства вжиття заходів спрямованих на запобігання повторення злест, сприяння примиренню, зціленню та притягнення винних до відповідальності. Цей процес повинен не тільки служити, але й формуватися відповідно до потреб і перспектив потерпілих і постраждалих; окрім цього, він не повинен і не може відбуватися без них. Проте надто часто судові процеси виключають або відсторонюють участь потерпілих і постраждалих. Цей Посібник є освітнім ресурсом для потерпілих від масових злочинів, які хочуть вплинути або взяти участь у процесі здійснення правосуддя. Незважаючи на те, що він не надає порад, пристосованих до кожного окремого випадку, в якому потерпілі можуть прагнути правосуддя щодо масових звірств, він слугує відправною точкою, з якої вони можуть шукати професійних порад у експертів щодо своєї конкретної ситуації. У ньому представлено цілий ряд інструментів, які можуть використовувати потерпілі від масових злочинів, від створення коаліції, що орієнтується на становище потерпілих, і розробки стратегічного плану комунікацій до взаємодії з політиками та особами, які приймають рішення, і використання закону для досягнення правосуддя.

Цей Посібник є першим у своєму роді, або одним із перших, який надає практичні стратегії потерпілим від масових злочинів, які прагнуть зміцнити правосуддя перехідного періоду. У значній кількості академічної та практичної літературі наголошується, що потерпілі повинні відігравати роль у зміцненні перехідного правосуддя, проте не існує достатньо вказівок, зібраних в одному місці спеціально для потерпілих від масових злочинів, які бажають вплинути на процес правосуддя перехідного періоду.

Ініціатива міжнародного правосуддя Ференца як невід'ємна частина Меморіального музею Голокосту Сполучених Штатів, пропонує унікальний погляд на правосуддя перехідного періоду, що ґрунтується на основоположних принципах та місії Музею. Незважаючи на те, що навчальний Посібник має на меті розширити дискусії про правосуддя перехідного періоду, поставивши в його центр групи потерпілих та стратегії, які вони використовують, ми не прагнемо запропонувати єдиний підхід для ефективного правосуддя перехідного періоду. Навпаки, ми сподіваємось, що інші зможуть розширити нашу наукову думку, щоб продовжувати просування більш шляхетне та всеохоплююче розуміння перехідного правосуддя.

Фото праворуч: робітники знімають вивіски з колишньої вулиці Адольфа Гітлера (вулиці у Трірі, 12 травня 1945 року. Армія США, Національний архів)

Цей вступ складається з п'яти частин: у першій пояснюється структура Посібника та тематика кожного розділу; у другій визначається аудиторія Посібника; у третій визначаються ключові терміни, що використовуються в Посібнику; у четвертій міститься пояснення того, як музей розробив цей Посібник; у п'ятій надається коротка та невичерпна історія про те, яку роль відігравали групи потерпілих у зміцненні перехідного правосуддя після Голокосту.

Які теми охоплює цей Посібник?

ЦЕЙ ПОСІБНИК СКЛАДАЄТЬСЯ З ТРЬОХ ЧАСТИН: перша – розуміння основоположних концепцій правосуддя щодо масових звірств; друга – забезпечення підтримки зусиль у сфері здійснення правосуддя з боку ключових учасників; і третя – протистояння практичним викликам здійснення правосуддя. Кожна з цих частин включає розділи, які структуровані та сфокусовані навколо питання, яке є ключовим у цьому Посібнику: що можуть зробити потерпілі від масових злочинів, щоб забезпечити здійснення правосуддя за масові звірства? Посібник не аналізує це питання з теоретичної точки зору, а скоріше має на меті служити практичним і прагматичним ресурсом для потерпілих від масових злочинів, які хочуть відігравати активну роль у здійсненні правосуддя за допомогою існуючих сьогодні систем для забезпечення правосуддя за масові звірства. Він не спрямований на ствердження того, що будь-яка існуюча система є досконалою або навіть що потерпілі від масових злочинів повинні прийняти систему такою, яка вона є. Як зазначалося у всьому Посібнику, потерпілі від масових злочинів можуть відігравати важливу роль у зміні існуючих систем шляхом одночасного використання таких систем для досягнення бажаних результатів, незважаючи на їхні обмеження та недоліки.

Враховуючи, що кожен розділ ґрунтується на порадах, наведених у попередніх розділах, розроблений Посібник потрібно читати від початку до кінця. Однак деякі читачі можуть вирішити зосередитися на окремих розділах, якщо це необхідно для їх конкретної ситуації. Посібник закінчується додатками, які містять контактну інформацію списку експертів з тем, що обговорюються в кожному розділі, а також перелік ключових ресурсів, до яких можуть звернутися читачі.

Частина I Розуміння основоположних концепцій правосуддя щодо масових звірств

У першій частині цього Посібника розглядаються основні концепції, що стосуються правосуддя за масові звірства. У **РОЗДІЛІ 1** представлено структуру заходів перехідного правосуддя як способу поступового розвитку миру та правосуддя в довгостроковій перспективі після масових звірств. Зокрема, йдеться про роль, яку можуть відігравати потерпілі від масових злочинів у програмах виплати відшкодування, заходах пам'яті, комісіях щодо встановлення правди, пошуку зниклих безвісти, заходи неповторення цього знову, публічних вибаченнях та зусиллях щодо примирення. Спираючись на основні концепції, закладені у Розділі 1, **РОЗДІЛ 2** пояснює, як потерпілі від масових злочинів можуть використовувати закон для досягнення справедливості та притягнення винних до відповідальності за масові звірства. Він містить огляд різних судових процесів, починаючи від механізмів захисту прав людини до кримінальних і цивільних проваджень. У ньому обговорюється роль, яку потерпілі можуть відігравати окремо або колективно, використовуючи ці інструменти.

Частина II. Забезпечення підтримки зусиль у сфері здійснення правосуддя з боку ключових учасників

Наступні розділи Посібника мають на меті допомогти потерпілим від масових злочинів розробити стратегії, щоб заручитися підтримкою у своїх зусиллях у сфері правосуддя з боку його ключових учасників. В основі цих розділів лежить визнання того, що припинення безкарності та просування значущих форм правосуддя за масові звірства

потребує часу, ресурсів, політичної волі та соціального бажання змін. **РОЗДІЛ 3** описує створення інклюзивних та стійких коаліцій, орієнтованих на потерпілих як засобу створення широкої бази підтримки з боку різноманітних громад. У **РОЗДІЛІ 4** обговорюється інформація, яку потерпілі від масових злочинів можуть зібрати для підтримки своїх зусиль у сфері правосуддя. У цьому розділі зосереджено увагу на інформації, відмінній від доказів конкретних злочинів, яка може бути цінною для процесу правосуддя, як-от довідкова інформація про передумови конфлікту або імена людей, які зникли безвісти. Основна увага приділяється більш загальним видам інформації для підтримки правосуддя; Збір конкретних доказів звірств вимагає спеціальної підготовки та нагляду, що виходить за рамки того, що може надати цей Посібник. **РОЗДІЛ 5** містить поради щодо залучення до розмови політичних та дипломатичних гравців, які можуть приймати рішення, що сприяють правосуддю. У **РОЗДІЛІ 6** досліджується, як групи потерпілих можуть використовувати засоби масової інформації та громадську діяльність для формування жаги до правосуддя у громадськості.

Частина III. Протистояння практичним викликам здійснення правосуддя за масові звірства

Частина III Посібника пропонує потерпілим від масових злочинів поради щодо подолання деяких практичних викликів, які можуть виникнути під час їхнього прагнення до правосуддя за масові звірства. **РОЗДІЛ 7** містить поради щодо деяких поширених ризиків, з якими можуть зіткнутися потерпілі від масових злочинів, домагаючись правосуддя. У ньому розкриваються ризики для людей, адвокатської діяльності та інформації, яка може бути вкрадена, щодо якої може статися витік даних, яка може бути втрачена або знищена. Здійснення правосуддя також вимагає фінансування та підтримки, але для потерпілих від масових злочинів може бути важко отримати доступ до цих ресурсів. **РОЗДІЛ 8** містить поради щодо визначення видів підтримки, яка може знадобитися для певних заходів у сфері правосуддя, та способи, у які потерпілі від масових злочинів можуть її отримати.

Хто є цільовою аудиторією цього Посібника?

ЦЕЙ ПОСІБНИК РОЗРАХОВАНИЙ ДЛЯ ПОТЕРПІЛИХ ВІД МАСОВИХ ЗЛОЧИНІВ, які шукають знаряддя та стратегії для того, щоб досягнути правосуддя за масові звірства. Незважаючи на те, що Посібник у більшій мірі розрахований на групи потерпілих від масових злочинів, які мають досвід роботи в коаліціях та участі в судових процесах, він може бути корисним і для інших аудиторій, зокрема:

- Окремих потерпілих та осіб, які пережили масові звірства та не належать до груп потерпілих від масових злочинів, але зацікавлені дізнатися більше про правосуддя та що потерпілі від масових злочинів можуть зробити, щоб досягнути його
- Груп потерпілих від масових злочинів та окремих потерпілих, які зазнали порушень своїх прав, таких як поширені порушення прав людини, та для яких можуть бути доступні схожі різновиди перехідного правосуддя
- Тих, хто тісно співпрацює з групами потерпілих від масових злочинів для досягнення правосуддя та пов'язаних з ним програм, але самі не належать до груп потерпілих від масових злочинів
- Лідерів громад, які стали свідками звірств і хочуть відстоювати правосуддя від імені потерпілих
- Нащадків і потерпілих від історичних злочинів і порушень, для яких можуть бути доступні подібні різновиди перехідного правосуддя
- Тих представників міжнародного співтовариства, хто відповідає за розробку або впровадження процесу правосуддя за масові звірства, і бажає навчитися підтримувати групи потерпілих від масових злочинів, які беруть участь у цих процесах

Як музей розробляв цей Посібник?

КОЛИШНИЙ ДИРЕКТОР ІНІЦІАТИВИ ФЕРЕНЦА, АННА КЕЙВ, розробила ідею для цього Посібника в листопаді 2017 року, коли Музей зібрав понад 70 представників громадянського суспільства та експертів у Вашингтоні, округ Колумбія, щоб обговорити стратегії досягнення правосуддя за масові звірства для груп потерпілих від масових злочинів. Сарета Ашраф, Рід Броуді, Нерма Єлачич, д-р Ріва Кантовіц, професор Наомі Рохт-Арріаза та професор Бет ван Шаак написали для цього зібрання п'ятисторінкові пам'ятки, які наповнили інформацією перші чернетки розділів. Колишня старша юрисконсультка Ерін Розенберг надала безцінні поради щодо того, як зробити Посібник корисним для груп потерпілих від масових злочинів, а Меган О'Махоні надала виняткову допомогу в дослідженні та складанні цього Посібника.

Музей звертався за консультаціями до понад 90 експертів, практиків, представників громадянського суспільства та груп потерпілих від масових злочинів. Значна частина порад у цьому посібнику спирається на їхній досвід та уроки, отримані з минулого. У вересні 2020 року музей провів серію семінарів, присвячених кожному розділу Посібника, щоб отримати відгуки та обговорити складні питання з представниками громадянського суспільства, практиками та експертами.

Музей також співпрацював із Міжнародною клінікою прав людини Гарвардської юридичної школи для проведення інтерв'ю та досліджень для цього Посібника. Команда студентів на чолі з викладачем права Йі Хтуном включала Еллі Біан, Макаю Булітт-Рігсбі, Шаян Едалаті, Конора Хартнетта, Райлі Хокінса, Марка Йоргенсена, Кессі Расмуссен та Шаніл Вієсінха.

Визначення ключових понять

У цьому розділі містяться визначення деяких ключових понять, що використовуються в Посібнику. Деякі з цих термінів — наприклад, потерпілі від злочинів та ті, хто їх пережили, групи потерпілих, коаліції орієнтовані на потерпілих, масові звірства та правосуддя — допомагають визначити сферу застосування Посібника. Це терміни, які стосуються тем, які охоплює Посібник (і тих, які він не охоплює також). Інші терміни, визначені тут, такі як *амністія*, *юрисдикція та санкції*, є технічними термінами, які часто зустрічаються в Посібнику. У Посібнику також використовується інша термінологія, не зазначена тут; ці терміни пояснюються по мірі їх появи у тексті.

Терміни, що допомагають визначити сферу застосування Посібника

Центр із запобігання геноциду Саймона-Скюдта зосереджується на запобіганні, реагуванні та виправленні сучасних актів геноциду та пов'язаних із ним злочинів проти людства. Незважаючи на те, що діяльність Центру зосереджується саме на такій меті, цей Посібник також може бути корисним для потерпілих і тих, хто пережили інші масові злочини.

Масові звірства

Цей Посібник використовує термін *масові звірства* для позначення випадків геноциду, злочинів проти людства та військових злочинів у тому розумінні, у якому вони визначені нижче:

- **Геноцид** має місце, коли особа, організація або держава вчиняють дії з наміром повністю або частково знищити національну, етнічну, расову чи релігійну групу. Ці дії включають, але не обмежуються, вбивством або заподіянням тяжких тілесних ушкоджень або психічної шкоди. Повний опис актів геноциду можна знайти в Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього.

Див.: Резолюція 260/III Генеральної Асамблеї ООН, Прийняття Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього та текст Конвенції, A/RES/260(III), 78 U.N.T.S. 277 (грудень 1948 р., набрала чинності 12 січня 1951 р.), [https://undocs.org/en/A/RES/260\(III\)](https://undocs.org/en/A/RES/260(III)); Міжнародний кримінальний суд, Римський статут Міжнародного кримінального суду (1998 р.), ст. 8.

- **Злочини проти людства** - означають такі злочини, як вбивство, катування, поневолення, зґвалтування та інші нелюдські дії, вчинені як частина широкомасштабного чи систематичного нападу, спрямованого проти будь-якого цивільного населення.

Див.: Міжнародний кримінальний суд, Римський статут Міжнародного кримінального суду (1998 р.), ст. 7.

- **Військові злочини** означають незаконні дії, пов'язані з міжнародним збройним конфліктом або громадянською війною. Чотири Женевські конвенції 1949 року та два Додаткові протоколи 1977 року визначають законну та незаконну поведінку під час збройного конфлікту.

Деякі визнані на теперішній час військові злочини кодифіковані у Римському статуті Міжнародного кримінального суду (МКС).

Див.: Міжнародний кримінальний суд, Римський статут Міжнародного кримінального суду (1998 р.), ст. 8; Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у збройних силах у польових умовах, 12 серпня 1949 р., 6 U.S.T. 3114, 75 U.N.T.S. 31; Женевська конвенція про поліпшення становища поранених, хворих і осіб, які зазнали корабельної аварії, у складі збройних сил на морі, 12 серпня 1949 р., 6 U.S.T. 3217, 75 U.N.T.S. 85; Женевська конвенція про поводження з військовополоненими, 12 серпня 1949 р., 6 U.S.T. 3316, 75 U.N.T.S. 135; Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни, 12 серпня 1949 р., 6 U.S.T. 3516, 75 U.N.T.S. 287; Додатковий протокол до Женевської конвенції від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, 8 червня 1977 р., 1125 U.N.T.S. 3; Додатковий протокол II до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. про захист жертв неміжнародних збройних конфліктів, 8 червня 1977 р., 1125 U.N.T.S. 609.

Потерпілі та ті, хто пережив (злочин)

У цьому Посібнику терміни потерпілий та той, хто пережив (злочин) використовуються для позначення людей, яким була завдана фізична, психічна, психологічна, соціальна чи економічна шкода в контексті масових звірств. У місцевостях, у яких мали місце широко розповсюджені або тривалі порушення, більшість людей у певній демографічній групі можуть бути як потерпілими, так і тими, хто пережили ці порушення. Цей Посібник має на меті заохотити всіх потерпілих та тих, хто пережив злочин і бажає домогтися правосуддя, бути активними учасниками у спробах досягнення правосуддя.

Примітка

Незважаючи на те, що у Посібнику зазвичай використовується термін *потерпілий*, його слід сприймати синонімом до терміну, що позначає *того, хто пережив (злочин)*, оскільки різні люди можуть надавати перевагу одному терміну над іншим. Дехто може надавати перевагу терміну «той, хто пережив (злочин)», вважаючи, що вживання саме цього терміну розкриває більше можливостей і відображає їхнє бажання не бути визначеними через негативний минулий досвід.

Термін *потерпілий* також може стосуватися правового статусу особи. Відповідно до Основних принципів ООН щодо права на захист і відшкодування шкоди потерпілим від грубих порушень прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права (Основні принципи), потерпілими

є особи, яким індивідуально або колективно завдано шкоди, включаючи тілесні ушкодження чи психічні травми, емоційні страждання, економічні втрати або істотне порушення їхніх основних прав, через дії чи бездіяльність, які становлять грубі порушення міжнародних прав людини або серйозні порушення міжнародного гуманітарного права.

У деяких ситуаціях потерпілими можуть вважатися члени сім'ї, особи, що надали першу допомогу безпосередньо потерпілій особі, і ті, хто був свідком травматичної події. Основні принципи закріплюють за статусом потерпілого низку прав, включаючи право на захист і відшкодування шкоди. Проте деякі потерпілі ніколи офіційно не отримують такого статусу, а також не завжди їхні права на захист та відшкодування шкоди задовольняються.

Див.: Резолюцію 60/147 Генеральної Асамблеї ООН, Основні принципи та керівні положення щодо права на захист і відшкодування жертвам грубих порушень міжнародного права прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, A/RES/60/147 (березень 21, 2006), абз. 8, <https://undocs.org/A/RES/60/147>.

Групи потерпілих (потерпілі від масових злочинів)

Основною цільовою аудиторією цього Посібника є *групи потерпілих (потерпілі від масових злочинів)*, які зацікавлені в забезпеченні правосуддя за масові звірства. Термін «група потерпілих» охоплює групи різного розміру, умовностей та структури та включає асоціації, мережі, організації, коаліції та консорціуми, які зосереджуються на питаннях, які є актуальними і важливими для потерпілих та тих, хто пережив злочин. Зазвичай групи потерпілих можна охарактеризувати наступним чином:

- Вони включають або складаються з потерпілих від масових звірств, а також лідерів громад, представників громадянського суспільства чи інших експертів.
- Вони працюють або пов'язані з однією чи кількома постраждалими громадами.

Коаліції та коаліції орієнтовані на потерпілих

Цей Посібник підтримує визначення коаліції запропоноване дослідниками Лефтівцем і Хоггом, які використовують цей термін для позначення колективу, що складається з груп або організацій, які вирішують співпрацювати разом для вирішення спільних проблем або досягнення спільних цілей. Коаліції можуть організовуватися різними способами, але зазвичай вони характеризуються такими ознаками:

- Спільні цілі або спільне бачення майбутнього
- Узгоджені підходи до прийняття рішень
- Різноманітне та інклюзивне членство

Див.: Адріан Лефтівч і Стів Хогг, «Доводи до лідерства та примату політики у створенні ефективних держав, інституцій та управління для сталого зростання та соціального розвитку» (Програма розвитку лідерства, довідковий документ № 1, листопад 2007 р.), параграф. 6.

Термін *коаліція, орієнтована на потерпілих*, відноситься до двох або більше груп потерпілих, які вирішили об'єднатися для досягнення своїх спільних цілей щодо правосуддя. Їхні цілі та їхнє географічне, соціальне та культурне походження можуть відрізнятися, але вони об'єднані навколо спільної мети – правосуддя.

Примітка

Потерпілі від інших злочинів, порушень і несправедливостей, які не вважаються масовими звірствами, все ще можуть бути важливими учасниками коаліції, орієнтованої на потерпілих, яка бореться за досягнення правосуддя за масові звірства. Громади, які зазнали масових звірств, можуть виявити солідарність з іншими спільнотами, які також були мішенню, навіть якщо злочини, яких вони зазнали, носили інший характер.

Правосуддя

Слово «*правосуддя*» означає різні речі для різних людей і груп. У цьому Посібнику цей термін використовується для позначення «ідеалу відповідальності та справедливості в сфері охорони та захисту прав, а також у запобіганні злочинів та покаранні за їх вчинення», - як зазначив Генеральний секретар ООН. Для цього потрібен процес, який не лише захищає права обвинувачених, але й враховує інтереси та добробут потерпілих та суспільства.

Потерпілі від масових звірств мають право на справедливий суд, хоча це не слід розглядати як право на конкретний результат. Наприклад, у випадках, коли потерпілі прагнуть досягти правосуддя за допомогою притягнення винних до кримінальної відповідальності, мова не йде про право на позбавлення волі винних; скоріше, потерпілі мають право на ефективне та швидке розслідування, яке може призвести до виявлення винних, притягнення їх до відповідальності та подальше позбавлення волі.

Див.: Генеральний секретар ООН, «Верховенство права та перехідне правосуддя в конфліктних і постконфліктних суспільствах» (Док. ООН S/2004/616, 23 серпня 2004 р.), п. 7, <https://undocs.org/S/2004/616>.

Для того, щоб зробити підхід до правосуддя більш практичним та конкретним, цей Посібник використовує концепцію перехідного правосуддя, визначену Організацією об'єднаних націй (ООН) як:

повний спектр процесів і механізмів, пов'язаних зі спробами суспільства прийняти спадок широкомасштабних порушень минулого, щоб забезпечити притягнення винних до відповідальності, здобути правосуддя та досягти примирення.

Як описується у наступних розділах, а також як зазначила ООН, перехідне правосуддя

включає як судові, так і позасудові механізми з різними рівнями міжнародної участі (або без неї) та окремі судові переслідування, репарації, пошук істини, інституційну реформу, накладення вето та застосування звільнення, або поєднання перерахованого.

Див.: Генеральний секретар ООН, «Верховенство права та перехідне правосуддя в конфліктних і постконфліктних суспільствах» (U.N. Doc. S/2004/616, 23 серпня 2004 р.), параграф. 8.

Технічні терміни

Амністія

Амністія є контрверсійною і важливою темою в міжнародному кримінальному праві. За своєю природою амністія ретроактивно захищає винних у певних злочинах від судового переслідування або гарантує, що винні отримають пом'якшене покарання. Дехто вважає, що амністія є цінним інструментом, оскільки вона заохочує людей чесно говорити і визнавати свої минулі злочини. Інші ж вважають, що амністія не повинна бути доступною, оскільки вона дозволяє людям уникнути покарання і не допомагає розірвати цикли насильства. Згідно з міжнародним правом загальна амністія за міжнародні злочини є незаконною.

Див.: Інститут перехідного правосуддя, Белфастські Директиви про амністію та відповідальність (Белфаст, Університет Улстеру, 2013) https://www.ulster.ac.uk/data/assets/pdf_file/0005/57839/TheBelfastGuidelinesFINAL_000.pdf.

Юрисдикція

Термін *юрисдикція* означає право або повноваження адмініструвати судові рішення. Юрисдикція охоплює не лише географічні межі повноважень установи, що уповноважена приймати рішення, а й питання та осіб, щодо яких ця установа може приймати рішення. Кожна юрисдикція визначається різними правилами, але розуміння того, чи належить ця юрисдикція до сім'ї загального права (вперше розробленої в Англії) чи сім'ї цивільного права (вперше розробленої в континентальній Європі), може бути корисним. Традиції цих сімей права можуть проявити чинники, які визначають стратегії правосуддя, наприклад, як встановлюються закони, правила доказування та процедури, роль потерпілих і свідків у процесі та роль судової влади.

У цьому Посібнику *юрисдикція* іноді може бути замінена більш розмовним терміном, таким як країна, але термін «юрисдикція» є більш доцільним, оскільки деякі відповідні судові органи (наприклад, МКС) географічно не прив'язані до однієї країни.

Санкції

Санкції (або як їх іноді називають обмежувальні заходи) є політичними інструментами, які спрямовані на захист фундаментальних інтересів, таких як права людини, верховенство права, мир і безпека, шляхом запобігання або утруднення для окремих осіб, організацій чи урядів продовження корумпованої діяльності або насильницьких дій. Ці інструменти включають в себе:

- Заборону вільного пересування для запобігання в'їзду або виїзду з країни чи регіону
- Замороження активів для запобігання використанню фізичним, юридичним або урядовим особам, щодо яких застосовуються санкції, коштів, необхідних для продовження своєї діяльності
- Обмеження або заборона торгівлі, інвестицій та іншої комерційної діяльності з цими фізичними, юридичними або урядовими особами
- Накладення ембарго на поставки зброї для запобігання або обмеження торгівлі чи використання зброї, включаючи вогнепальну зброю, боеприпаси, захисний одяг та військові транспортні засоби
- Накладення дипломатичних санкцій для переривання офіційних відносин з державою, що може включати скасування урядових візитів найвищого рівня та вислання чи відкликання дипломатичного персоналу

Більш детально санкції розглядаються в **РОЗДІЛІ 5**.

Роль груп осіб, що пережили злочини, у досягненні правосуддя після Голокосту

ЦЕЙ РОЗДІЛ, НАПИСАНИЙ МЕГАН О'МАГОНІ (консультантом Центру із запобігання геноциду Саймона-Скюдта), пропонує коротку і невичерпну історію ролі, яку відіграли особи, що пережили Голокост, у досягненні перехідного правосуддя¹. Відшкодування та розплата за Голокост – це процес, що тривав десятиліттями і продовжується донині. З огляду на те, що Голокост вплинув на мільйони людей у багатьох країнах, примирення є транснаціональним заходом, який передбачає різноманітні ініціативи в багатьох країнах. Особи, які пережили Голокост, по-різному пройшли кризу процеси відшкодування та розплати; жодного уніфікованого досвіду правосуддя після Голокосту немає. Спроба надати вичерпну історію цих зусиль виходить за рамки цього короткого вступу. Цей розділ не призначений для того, щоб стати контрольним порядком з єдиним підходом до правосуддя перехідного періоду, а також не має на меті бути вичерпною історією правосуддя після Голокосту.

Натомість у цьому вступі представлено кілька ключових тем, про які йде мова у Посібнику: відшкодування; адвокація з політичними діями; увічнення пам'яті минулого; використання закону для доступу до правосуддя; розшук зниклих безвісти; заходи недопущення цих подій знову; збір та обмін інформацією про масові звірства; та створення стійких коаліцій, орієнтованих на потерпілих. Мета цього розділу — пролити світло на природу та масштаби залучення груп осіб, що пережили злочини до зусиль, спрямованих на досягнення правосуддя після Голокосту. Він пропонує натхнення та надію щодо того, чого можуть досягти сучасні потерпілі від масових злочинів. Він також ділиться деякими цінними засвоєними уроками.

Голокост та його наслідки

Голокост був систематичним, фінансованим державою переслідуванням і вбивством шести мільйонів європейських євреїв нацистською Німеччиною та її колаборантами з 1933 по 1945 рік. Цю подію також іноді називають Шоа, що позначає катастрофу мовою іврит. Після того, як Адольф Гітлер був призначений канцлером Німеччини в січні 1933 року, нацистський режим здійснив ряд радикальних ідеологічних заходів, які в кінцевому підсумку призвели до війни та геноциду. Нацисти спрямовували ці заходи на ті групи, які вони вважали загрозою для досягнення своїх цілей расової чистоти та територіальної експансії. Псевдобіологічним способом вони визначили євреїв як одну з таких груп та вважали їх екзистенційною загрозою для Німеччини. Під прикриттям Другої світової війни нацистський режим та його колаборанти вели кампанію геноциду проти європейських євреїв. До 1945 року було вбито шість мільйонів єврейських мирних жителів з дев'яти мільйонів населення. Нацистська Німеччина переслідувала і вбивала мільйони інших людей, включаючи ромів, поляків та інших слов'ян, радянських військовополонених, геїв, свідків Єгови, людей з обмеженими можливостями та політичних опонентів, таких як комуністи та соціалісти. Спектр злочинів, скоєних нацистами, був величезним і включав масові крадіжки, депортацію, примусову роботу і, зрештою, масові вбивства. Голокост не був би можливим без мовчазної згоди чи співучасті мільйонів звичайних людей по всій Європі.

Після 12 років при владі нацистський режим закінчився у травні 1945 року повною поразкою держави у Другій світовій війні. До держав-переможниць, відомих як союзники, входили США, Великобританія, Радянський Союз і Франція. В майбутньому ці нації будуть відповідати за формування майбутнього Німеччини та Європи. Під час того, коли війська союзників просуvalися Європою, вони натрапляли

¹ Примітка. Незважаючи на те, що у цьому Посібнику використовується термін потерпілий, у цьому вступному розділі вживається також термін "особа, що пережила (злочин)".

на нацистські концентраційні табори, центри вбивств та інші докази масових злочинів. Але для тих, хто пережив табори чи пережив війну, переховуючись чи в лавах руху опору, страждання були далекі до завершення. Більшість тих, хто вижив, втратили свої домівки та сім'ї, а для багатьох цілі їхні спільноти були повністю знищені, майно вкрадене. Вони пережили й стали свідками неймовірного насильства та зіткнулися з довгостроковими проблемами зі здоров'ям через хворобу та значне недоїдання.

Союзники пообіцяли покарати винних ще до завершення війни². У 1943 році представники понад десятка країн заснували Комісію ООН з воєнних злочинів для розслідування нацистських злочинів та встановлення осібможливих злочинців. Незважаючи на добру волю та єдність цілей, розгляд та відшкодування потерпілим від настільки тяжких, величезних і широко поширених злочинів, як ті, що були скоєні під час Голокосту, становили надзвичайні проблеми.

Ті, що пережили злочини, розробляють стратегії для перехідного правосуддя

Правосуддя перехідного періоду – це низка інструментів, які мають на меті допомогти громадам змиритися зі спадком масових звірств і насильства. Термін, який детальніше обговорюється у **РОЗДІЛІ 1**, був придуманий лише в 1990-х роках, проте історики іноді називали період після Голокосту перехідним правосуддям *avant la lettre* («до того, як цей термін існував»)³. У пошуках правосуддя за нацистські злочини, ті, хто вижив, і групи вцілілих будували стратегії щодо використання доступних їм інструментів. Деякі з цих інструментів були запроваджені одразу ж через ініціативи «з низу», в той час як інші вимагали від тих, хто вижив, поступово нагороджувати енергію та чинити тиск на державну владу та приватних суб'єктів. Випадок з періодом після Голокосту демонструє, що правосуддя перехідного періоду є довгостроковим процесом, таким, який залишається безперервним шляхом тих, хто пережив Голокост, та їхніх нащадків. У цьому вступі обговорюються деякі інструменти, створені та використані тими, хто пережив Голокост.

2 Неопублікована внутрішня записка проекту «Лідерство міжнародного кримінального правосуддя» щодо зусиль у сфері правосуддя перехідного періоду після Голокосту.
3 Аннет Вайнке, «Західна Німеччина: випадок перехідного правосуддя до того, як цей термін існував» у правосудді перехідного періоду та пам'яті в Європі (1945–2013), ред. Ніко Воутерс, (Кембридж: Intersentia, 2014), 25–26, <https://doi.org/10.1017/9781780684888>.

Використання закону для доступу до правосуддя та притягнення винних до відповідальності

Нюрнберзький процес є одним із найвідоміших прикладів перехідного правосуддя періоду після Голокосту. На Міжнародному військовому трибуналі (МВТ) у Нюрнберзі союзники притягнули до відповідальності 22 підсудних, які представляли зріз німецького суспільства. Обвинувачених було відібрано, щоб показати, як різні сектори, такі як ЗМІ, бізнес та уряд, були причетними. Геноцид, термін, введений польським юристом Рафаелем Лемкіним у 1944 році, ще не був юридично визнаним злочином, тому нацистів, яких судили, визнали винними за воєнні злочини та злочини проти людства⁴. Як пояснили наші колеги з Міжнародного проекту кримінального правосуддя в неопублікованому записі: «Нюрнберзький процес над головними військовими злочинцями продемонстрував, що лідери національних урядів можуть бути притягнені до відповідальності за свої злочини згідно з міжнародним правом»⁵. Прокурори МВТ вирішили покладатися в першу чергу на документальні докази, які були подані самими ймовірними військовими злочинцями, а не на свідчення потерпілих⁶. Влада не тільки вважала документальні докази більш надійними, але й допомогла викрити німецькому народу провини німецького керівництва за допомогою німецької документації.

Після закінчення Другої світової війни союзники створили суди в кожній зі своїх окупованих зон у Німеччині для переслідування німецьких посадовців за їх роль у вчиненні військових злочинів, злочинів проти миру та злочинів проти людства. Американські військові трибунали в Нюрнберзі, Німеччина, розглядали більш ніж 12 великих судових процесів проти провідних німецьких промисловців, військових діячів, злочинців СС (нацистська воєнізована організація) та інших. Ці судові процеси відомі як Подальші Нюрнберзькі трибунали. Багато злочинців нижчого рівня також постали перед судом в Німеччині та інших європейських країнах, де свідчення потерпілих були більш помітним і важливим компонентом обвинувачення⁷. Проте більшість злочинців ніколи не були засуджені за свої злочини.

У пошуках відшкодування

У результаті Голокосту відбулася міжнародна спроба рахуватися з минулим, яка показала потреби та інтереси окремих осіб, які пережили масові злочини. Попередні спроби домогтися правосуддя після масових звірств, такі як військово-польові суди в Йозгаті, які були створені для здійснення судового процесу над винними за злочини, скоєні під час геноциду вірмен⁸, приділяли мало уваги впливу міжнародних злочинів на окремих потерпілих. Інші історичні програми відшкодування, наприклад, у справі 1928 року щодо фабрики в Хожуві (промисловий спір, а не справа про масове звірство), розглядали відшкодування крізь призму шкоди державі, а не окремим потерпілим⁹.

4 Тодд Ф. Бухвальд і Адам Кіт, «Під будь-яким іншим ім'ям: як, коли і чому уряд США прийняв рішення щодо геноциду» (Вашингтон, округ Колумбія: Меморіальний музей Голокосту, 2019), v і 15, доступ 10 грудня, 2020, https://www.ushmm.org/m/pdfs/Todd_Buchwald_Report_031819.pdf.
5 Неопублікований внутрішній запис від Міжнародного проекту лідерства у сфері кримінального правосуддя щодо зусиль у сфері правосуддя перехідного періоду після Голокосту.
6 Вайнке, «Західна Німеччина», 35.
7 Стівен Лакерт (старший куратор програми Меморіального музею Голокосту США), інтерв'ю з автором, 5 серпня 2020 р.
8 Ліна Лаурінавічюте, Регіна М. Паулоза та Рональд Г. Рого, «Забуті: геноцид вірмен 100 років потому», в «Історичні витоки міжнародного кримінального права: том 1», ред. Morten Bergsmo, CHEAN Wui Ling, та Yi Ping, FICHL Publication Series No. 20 (Брюссель: Torkel Opsahl Academic EPublisher, 2014), <https://www.legal-tools.org/doc/e4e534/pdf>.
9 Справа щодо фабрики в Хожуві (Німецька проти Пол.), Вирок, 1927 P.C.I.J. (сер. А) No 9 (26 липня).

Відшкодування(репарації) — це заходи — фінансові та нефінансові, які вживаються особами, відповідальними за серйозні злочини або порушення прав людини з метою відшкодування шкоди, заподіяної потерпілим, та притягнення їх до відповідальності за їхні дії. **РОЗДІЛ 1** розглядає цю тему більш детально.

Перед закінченням війни деякі єврейські організації в Сполучених Штатах висловлювали надію, що потерпілі можуть отримати відшкодування за шкоду, заподіяну їм німецьким урядом. Однак лише у 1951 році уряд Західної Німеччини зробив певні кроки щодо виплати компенсації жертвам Голокосту.

Після переговорів з Конференцією матеріальних претензій, висунутих євреями, проти Німеччини (відомою як Конференція претензій), об'єднанням, утвореним 23 великими єврейськими організаціями для отримання фінансової компенсації, Західна Німеччина виділила 450 мільйонів німецьких марок (понад 1 мільярд доларів США в 2020 році) в рамках початкової угоди для фінансування власних програм допомоги цих груп, реабілітації та переселення тих, хто пережив Голокост. Ця угода – один із багатьох прикладів відшкодування, також встановила закони, які дозволяли окремим потерпілим отримувати пряму компенсацію за шкоду або збитки, заподіяні нацистськими злочинами, і передбачала виплати державі Ізраїль як офіційному представнику єврейського народу¹⁰. Пізніші ініціативи, такі як Фонд подолання труднощів Голдмена, який «був створений у 1981 році для жертв нацистських переслідувань, що емігрували зі Східної Європи після 1965 року»¹¹, також забезпечував виплату відшкодування потерпілим.

Незважаючи на те, що ніякі гроші не могли відшкодувати шкоду та збитки, завдані нацистами, деякі особи, що пережили масові злочини, приймали символічний акт компенсації. Однак не всі постраждали хотіли отримувати відшкодування, вважаючи такі виплати «кривавими грошима» або способом купити прощення за непрості вчинки¹². Процес виплати компенсації для окремих осіб був непростим, іноді він вимагав від постраждалих брати участь у травматичних для них повторних інтерв'ю в рамках процедури оцінки шкоди¹³. Більше того, початкові програми відшкодування були доступні лише для тих, кого Західна Німеччина офіційно визнала жертвами «типової націонал-соціалістичної несправедливості»¹⁴. Така політика залишала поза увагою велику кількість євреїв, що пережили Голокост, у тому числі понад 200 000 польських євреїв, які вижили після депортації та поневолення в Радянському Союзі, а також ромів та циганів, геїв та інші менші групи осіб, що вціліли¹⁵.

Ті особи, які були змушені працювати в приватних компаніях під час нацистського режиму, спочатку не отримували жодної компенсації за невиконану заробітну плату та понесені страждання. Судові процеси проти деяких відомих німецьких компаній призвели до деяких невеликих поступок та лише через багато років ці особи отримали ту чи іншу форму компенсації¹⁶. У 2000 році уряд Німеччини заснував Фонд пам'яті, відповідальності та майбутнього (також відомий як EVZ, аббревіатура його німецької назви) для здійснення одноразових виплат потерпілим від нацистської примусової праці, що були живі на той момент. Загалом Фонд виплатив 4,34 млрд євро бенефіціарам у 89 країнах у рамках програми компенсації за примусову працю; половина цих коштів була зібрана як добровільні внески від причетних німецьких компаній¹⁷. У 1990-х роках Сполучені Штати призначили Спеціального представника Президента та Державного Секретаря з питань епохи Голокосту, щоб отримати фінансову компенсацію від імені тих, хто пережив Голокост. Ця інституція отримала значні платежі від урядів Австрії, Франції, Німеччини та Швейцарії для повернення майна та банківських рахунків, оплати рабської та примусової праці, реставрації награбованих творів мистецтва та страхових виплат.

Вшанування пам'яті минулого

Коли війна закінчилася, ті, хто її пережив, нарешті змогли вшанувати життя і смерть тих, кого вбили нацисти. У таборах для переміщених осіб були споруджені імпровізовані меморіали та символічні могили, а також були проведені релігійні та світські церемонії вшанування загиблих¹⁸. Члени колишніх єврейських громад, які розсіялися по всьому світу, писали та видавали комунальні меморіальні книги (книги *Ізкора*) як записи про рідні міста, культуру та долі єврейських громад, знищених під час Голокосту. Деякі книги *Ізкора* містили фотографії процесів перепоховання, зроблені тими, хто вижив, у відповідності з єврейським ритуалом та метою відновлення певної міри гідності¹⁹. Держава Ізраїль відкрила свій меморіал Яд Вашем у 1953 році. Об'єднана Німеччина освятила свій національний меморіал у 2005 році.

Пошук зниклих безвісті

Союзні сили створили Міжнародну службу розшуку (сьогодні відому як Архів Арольсена під наглядом Міжнародного комітету Червоного Хреста) у 1943 році з заявленою метою допомогти тим, хто пережив Голокост у пошуку та отриманні інформації про долі членів сімей, що зникли безвісті²⁰. До 2011 року, широка громадськість не могла отримати доступ до архіву. Скористатися ним могли лише ті, хто пережив Голокост, та члени їхніх сімей, та навіть ті, хто міг шукати інформацію, повинні були подати офіційний запит. Такі запити часто приводили до «невідповідних або неточних» результатів, виконання яких

10 «Історія», Конференція з питань претензій: Конференція з матеріальних претензій євреїв проти Німеччини, доступ 10 грудня 2020 р., <http://www.claimscon.org/about/history/>.

11 «Записи, що стосуються конференції щодо матеріальних претензій євреїв проти Німеччини, Інс», Меморіальний музей Голокосту США, доступ 15 січня 2021 р., <https://collections.ushmm.org/search/catalog/irn508138>.

12 Ендрю Вулфорд та Стефан Волейшо, «Стягнення моральної шкоди: відшкодування за Голокост і Порджаймос», *Права та суспільство, Огляд* 40, вип. 4 (2006): 883, <https://doi.org/10.1086/690235>.

13 Аріель Колономос та Андреа Армстронг, «Німецькі репарації євреям після Другої світової війни» в «Довіднику з репарацій» під ред. Пабло де Грайфф, (Oxford: Oxford University Press, 2006), 404, <https://oxford.universitypressscholarship.com/view/10.1093/0199291926.001.0001/acprof-9780199291929Matter-1-mis>.

14 Джулія фон дем Кнессбек, *Боротьба ромів за компенсацію в післявоєнній Німеччині* (Хетфілд: University of Hertfordshire Press, 2011), 10 і 116, <http://library.oapen.org/handle/20.500.12657/30668>.

15 Там само, 236.

16 «Гірше, ніж раби: єврейська примусова праця та пошуки компенсації», BenFerencz.org, доступ 10 грудня 2020 р., <https://benferencz.org/books/less-than-slaves/>.

17 Гюнтер Саатофф та ін., Німецька компенсаційна програма за примусову працю: практика та досвід (Фонд «Пам'ять, відповідальність та майбутнє», 2017), 23, <https://www.stiftung-evz.de/service/publikationen/monografien-sammelbaende/german-compensation-program.html>.

18 Ріта Хорват, «Роль тих, хто вижив у пам'яті про Голокост: меморіальні пам'ятники та книги *Ізкора*» в «Історія Голокосту Рутледжа», вид. Джонатан К. Фрідман (Abingdon: Routledge, 2011), 472, <https://doi.org/10.4324/9780203837443>; Боаз Коен, «Єврейський досвід DP», в «Історія Голокосту Рутледжа», під ред. Джонатан К. Фрідман, (Abingdon: Routledge, 2011), 472, <https://doi.org/10.4324/9780203837443>; «Повернення до життя в таборах для переміщених осіб, 1945–1956: візуальна ретроспектива», доступ 10 грудня 2020 р., https://www.yadvashem.org/yv/en/exhibitions/dp_camps/index.asp#remembrance.

19 Габріель Н. Фіндер, «Заключний розділ: Зображення екстимації та перепоховання польських єврейських жертв Голокосту на сторінках книг *Ізкора*», у «Рештки та ідентифікація людей: масове насильство, геноцид і «криміналістичний поворот»» під ред. Елізабет Анстетт і Жан-Марк Дрейфус (Манчестер: Manchester University Press, 2015), 35–36, <https://www.jstor.org/stable/j.ctt1wn0s24>.

20 «Меморіальний музей Голокосту США закликає до негайного доступу до закритого архіву: моральне зобов'язання вимагає, щоб записи про Голокост були доступні для сімей жертв», випуск новин, 7 березня 2006 р.

могло зайняти роки²¹. Як зазначав Меморіальний музей Голокосту США у 2006 році, цей факт означав, що «багато з тих, хто вижив, помирають щороку, не знаючи подробиць про депортацію своєї родини, ув'язнення та смерть її членів»²². Це також означало, що вчені та історики не могли досліджувати архіви та здобувати важливі уявлення про події Голокосту.

Музей разом з тими, хто пережив Голокост, тиснули на Міжнародну службу розшуку, щоб остання відкрила архів для громадськості²³. Після тривалих переговорів їм це вдалося. Вперше ті, хто пережив Голокост, та їхні сім'ї, а також науковці та освітяни змогли вільно отримати доступ до архівів. За підтримки таких союзників, як Музей, ті особи, що пережили Голокост, змогли використовувати архіви, щоб дізнатися історії членів своїх родин, а вчені та історики отримали доступ до цінної інформації про події Голокосту.

Заходи недопущення повторення цих подій

Готовність мільйонів людей по всій Європі мовчати про Голокост або підтримувати його уможливила його здійснення у величезних масштабах. Після війни влада намагалася позбавити німецьке суспільство расистських та антисемітських ідей у процесі, відомому як денацифікація. Тим, хто був членом нацистської партії або СС (нацистської воєнізованої організації), а також деяких агентів гестапо (таємної поліції), офіційно заборонялося обіймати державні посади. Однак виконання цього було непослідовним. Багато німців, які вчиняли злочини або уможливлювали кримінальну політику, просто продовжували виконувати свої професійні обов'язки та, серед іншого, навіть отримували державні пенсії. Серед них були засуджені за масові вбивства, наприклад, медсестри, які робили смертельні уколи в межах нацистської програми евтаназії Т4. Різні окупаційні зони Німеччини та країни Європи використовували різноманітні підходи до переслідування місцевих колаборантів і німецьких злочинців, що скоювали кримінальні правопорушення проти громадян цієї країни (Німеччини). Багато з цих процесів не завершилися та були зупинені через бажання надати пріоритет забезпеченню майбутньої політичної та економічної стабільності Європи. У міру наростання напруженості часів Холодної війни популярність судових процесів у Німеччині та інших країнах знизилася, а покарання багатьом винним було зменшено.

Протягом останніх десятиліть місцеві низові організації по всій Європі взяли на себе відповідальність інформувати свою громаду про те, що відбувалося в їхніх містах під час Голокосту. Ці ініціативи варіюються від вивчення єврейських громад місцевих міст, сіл і міст до вшанування пам'яті жертв багатьох відносно невідомих концентраційних таборів чи таборів примусової праці у місцевих районах. Різноманітні заходи, включаючи публічні екскурсії та меморіальні дошки, присвячені окремим жертвам, допомагають розповісти майбутнім поколінням про злочини, які сталися в їхніх власних общинах²⁴.

Створення стійких коаліцій, орієнтованих на потерпілих

Невдовзі після Голокосту євреї, які його пережили, мобілізувалися, утворивши групи для досягнення визнання, правосуддя та відшкодування. Конференція матеріальних претензій, висунутих євреями проти Німеччини (Конференція претензій) є одним із яскравих прикладів. Створена в 1951 році, Конференція претензій об'єднала понад 20 «основних єврейських та міжнародних організацій», щоб домогтися «допомоги для тих, хто пережив Голокост», щоб «відновити... єврейські громади Європи»²⁵. Наступного року Конференція претензій вела переговори з урядом Західної Німеччини про «безпосередню виплату компенсації потерпілим від нацистів» та отримання фінансування «для допомоги, реабілітації та переселення євреїв, потерпілих від нацистських переслідувань»²⁶. Держава Ізраїль приєдналася до цих угод. Протягом наступних десятиліть Конференція Претензій невинно працювала над тим, щоб «забезпечити певну міру правосуддя для потерпілих від Голокосту євреїв та забезпечити якнайкраще ставлення до них»²⁷.

Інші групи, які пережили Голокост, як-от роми, індоарійська етнічна група, на яку нацисти були націлені під час Голокосту, також мобілізувалися. Точна кількість ромів, які стали жертвами нацистських злочинів, невідома, але до 1945 року було вбито щонайменше від 250 000 до 500 000 ромів. Постійне упередження проти ромів, яке вважало їх злочинцями за своєю природою, означало, що ті, хто вижив, не мали права на отримання початкового відшкодування від уряду Західної Німеччини²⁸. Громада ромів, що вижила, не мала належних організаційних структур для залучення союзників, ресурсів або уваги ЗМІ, необхідних для успішного відстоювання правосуддя²⁹. На відміну від євреїв, більшість з яких покинули Європу, роми залишилися. Багато ромів відчували, що їх мобілізація поставить під загрозу їхню безпеку, тому обмежені зусилля, спрямовані на її досягнення, не змогли зацікавити членів общини³⁰.

Лише наприкінці 1970-х років велика кількість німецьких ромів змогли безпечно мобілізуватися, щоб вимагати правосуддя. Діти покоління тих, що вижили, та які самі не стикалися з нацистськими злочинами, були натхненні рухом за громадянські права в Сполучених Штатах та підбадьорені зростаючим визнанням меншин у Західній Німеччині³¹. Користуючись цією можливістю, вони заснували правозахисні організації, які включали представників різних поколінь та залучили важливих союзників серед відомих євреїв, що пережили Голокост³².

21 Там само

22 Там само

23 «Меморіальний музей Голокосту США ухвалить нову міжнародну угоду про службу розшуку», випуск новин, 9 грудня 2011 р., <https://www.ushmm.org/information/press/press-releases/united-states-holocaust-memorial-museum-lauds-new-international-tracing-ser>.

24 «Дім», Stolpersteine, доступ 10 грудня 2020 р., <http://www.stolpersteine.eu/en/home/>; «Історична пам'ять та автентичні історичні місця—віртуальні зустрічі з тими, хто вижив та свідками через єврейські історичні прогулянки в сільських містах—Інтерактивна програма освіти Голокосту та активного громадянства», Гранти ЄЄЗ, доступ до 10 грудня 2020 року, <https://eeagrants.org/archive/2009-2014/projects/HU05-0395>.

25 «Історія», Конференція з питань претензій: Конференція з питань матеріальних претензій євреїв проти Німеччини, доступ 15 січня 2021 р., <http://www.claimscon.org/about/history/>.

26 Там само

27 «Про нас», Конференція претензій: Конференція з питань матеріальних претензій євреїв проти Німеччини, доступ 15 січня 2021 р., <http://www.claimscon.org/about/>.

28 Клер Грінстайн, «Візерункові виплати: пояснення різниць груп жертв у політиці західнонімецьких репарацій», Міжнародний журнал перехідного правосуддя 14, № 28. 2 (2020): 10, <https://doi.org.gate3.library.lse.ac.uk/10.1093/ijtj/ijaa009>.

29 Там само, 6

30 Там само, 11

31 Там само, 14

32 Там само, 16

Збір та обмін інформацією

Як під час Другої світової війни, так і відразу після неї, громади, які вижили, брали участь в ініціативах «з низу», які б заклали вирішальну основу для довгострокового правосуддя перехідного періоду. Особливо важливим було документування нацистських злочинів проти євреїв. Незважаючи на неймовірні обставини, євреї, які постраждали від рук нацистів, задокументували те, що з ними відбувалося навіть під час того, коли переслідування мали місце.

У Варшавському гетто, міській тюремній зоні, де нацисти змусили сотні тисяч євреїв жити в жахливих умовах, історик Емануель Рінгельблюм та група інших ув'язнених у гетто створили таємну організацію для запису та збору документації про життя під нацистською окупацією. Таємний архів, відомий як *Онег Шабат («Суботня радість»)*, містив особисті щоденники, офіційні укази, твори літератури та мистецтва, що зображували життя в гетто. Частина цього матеріалу пізніше буде вилучена та використана для дослідження Голокосту та навчання по всьому світу. Рінгельблюм і його команда пішли на великий ризик, щоб зберегти культуру, яку нацисти мали намір знищити, і задокументувати нацистські злочини, чітко усвідомлюючи, що навряд чи вони виживуть, та зможуть надавати показання з перших вуст.

Деякі низові ініціативи євреїв щодо документування були формалізовані шляхом утворення історичних комісій і центрів, які обговорювали та публікували рекомендації, що базувалися на дослідженнях, щоб заохочувати безпечну, стійку та етично надійну практику документування³³. Деякі з цих матеріалів згодом були використані як докази військових злочинів у кримінальному переслідуванні та допомогли встановити наявність підстав для відшкодування шкоди потерпілим³⁴. Більшість із них продовжують допомагати дослідженням та просвітленню в музеях та архівах по всьому світу, з метою запобігти забуттю чи запереченню Голокосту. Окрім цього, вони слугують коригувальним засобом проти наративів, орієнтованих на злочинців.

Публічне відстоювання справедливості

Особливо ефективним у тиску на осіб, які приймають рішення щодо впровадження заходів правосуддя, було голодування, організоване групами ромів, які вижили, на місці концентраційного табору Дахау у 1980 році³⁵. Страйк, який висвітлювали національні та міжнародні ЗМІ, включав багато ромів похилого віку, що пережили Голокост та були одягнені у стару табірну форму³⁶. Уряд Західної Німеччини зрештою визнав геноцид ромів і через 37 років після закінчення війни створив фонд допомоги розміром у 100 мільйонів німецьких марок, щоб забезпечити виплату компенсації деяким особам, які не належали до єврейської общини та пережили Голокост³⁷.

Державні установи, які документують масові звірства, можуть сприяти просуванню правосуддя. На додаток до своєї функції вшанування пам'яті, Меморіальний музей Голокосту Сполучених Штатів інформує громадськість про те, як і чому стався Голокост, а також привертає увагу до поточних актів геноциду та пов'язаних з ними злочинів проти людства. Музей посилає чітке, переконливе повідомлення про те, що Голокост ніколи більше не повинен повторитися.

33 Лора Йокуш, Зберігай та записуй!: Єврейська документація Голокосту у ранній поствоєнній Європі (Оксфорд: Видавництво Оксфордського університету, 2012), 3–5, <https://oxford-universitypressscholarship-com.gate3.library.lse.ac.uk/view/10.1093/acprof:oso/9780199764556.001.0001/acprof-9780199764556>.

34 Там само, 43; Понтер Саатофф та ін. (ред.), Німецька компенсаційна програма за примусову працю.

35 Йокуш, Збирай і записуй!, 18.

36 Там само

37 Там само, 18–19; Мерилін Генрі, «П'ятдесят років компенсації за Голокост», Американський єврейський щорічник 102 (2002), 22, доступ 22 грудня 2020, <http://www.jstor.org/stable/23604537>.

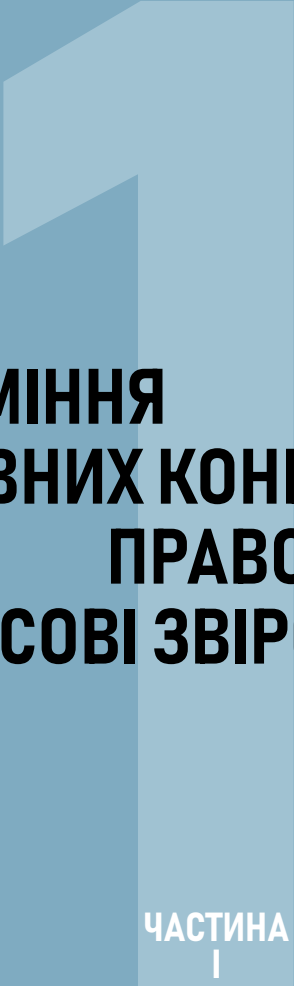
Спадок правосуддя перехідного періоду після Голокосту

Процес перехідного правосуддя щодо Голокосту триває і продовжується сьогодні. Судові переслідування нацистських військових злочинців продовжуються в 21 столітті, угоди про відшкодування шкоди регулярно переглядаються, щоб бути більш інклюзивними, а в Німеччині діють вимоги до підготовки та навчальних програм, щоб запобігти поширенню расистської, антисемітської ідеології в школах та серед поліції³⁸. Спираючись на ранню документацію тих, хто вижив, по всьому світу працюють музеї та архіви присвячені збереженню пам'яті про Голокост для майбутніх поколінь.

Через стільки років важливо пам'ятати, що ці заходи аж ніяк не були неминучими. Незважаючи на те, що потреба у задоволенні вимог потерпілих щодо досягнення правосуддя не завжди була першочерговим інтересом, групи потерпілих та їхні союзники відігравали вирішальну роль у створенні та підтримці політичної волі для забезпечення правосуддя за злочини Голокосту. Ця робота була нелегкою, а також не до кінця успішною в усіх напрямках. Значні невдачі та розчарування переслідували групи осіб, що вижили, під час того, як вони невтомно боролися, щоб досягти навіть незначної міри правосуддя для себе та тих, хто загинув. Більшість потерпілих ніколи не змогли добитися офіційних виплат компенсації протягом свого життя.

Тим не менш, робота різних груп осіб, що вижили, та виступили за правосуддя після Голокосту, надає цінні уроки тим, хто шукає правосуддя багато років потому, демонструючи, як ті, хто вижив, можуть об'єднатися та стратегічно мобілізуватися для досягнення спільних цілей щодо правосуддя, навіть коли суспільство протидіє цьому. Цей Посібник призначений для потерпілих від геноциду, злочинів проти людства та пов'язаних з ними масових звірств, які хочуть намагатися та брати участь у процесах здійснення правосуддя.

38 Катрін Беннхолд та Мелісса Едді, «У Німеччині протистояння ганебній спадщині є важливою частиною підготовки поліції», New York Times, 23 червня 2020 р., <https://www.nytimes.com/2020/06/23/world/europe/germany-police.html>; Стівен А. Пагаард, «Німецькі школи та Голокост: увага до системи середньої школи Північного Рейну-Вестфалії», Учитель історії 28, № 2. 4 (1995): 546, <https://www.jstor.org/stable/494>

РОЗУМІННЯ ОСНОВНИХ КОНЦЕПЦІЙ ПРАВОСУДДЯ ЗА МАСОВІ ЗВІРСТВА

ЧАСТИНА
I

РОЗДІЛ 1

ДОСЯГНЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗАХОДІВ ПРАВОСУДДЯ ПЕРЕХІДНОГО ПЕРІОДУ

Правосуддя перехідного періоду є одним із можливих каркасів для досягнення правосуддя після масових звірств.

- Правосуддя перехідного періоду включає в себе багато різних заходів, які можуть застосовуватися без встановлення їх чіткого порядку чи кількості.
- Правосуддя перехідного періоду – це довготривалий процес, який іноді займає десятиліття.
- Групи потерпілих можуть відігравати вирішальну роль у забезпеченні того, щоб ці заходи були орієнтовані на потерпілих.

ПІСЛЯ ШИРОКО РОЗПОВСЮДЖЕНИХ ЗВІРСТВ, які індонезійські сили та їхні союзники вчиняли під час окупації Тимору-Лешті між 1974 та 1999 роками, а також в результаті хвилі насильств після референдуму в 1999 році, Організація Об'єднаних Націй (ООН) та уряди Тимору-Лешті та Індонезії запровадили численні механізми правосуддя перехідного періоду. Протягом восьми років вони створили дві комісії зі встановлення істини, розпочали чотири розслідування, започаткували програму примирення громад та розпочали десятки кримінальних проваджень (насамперед щодо дрібних злочинців) у національних та гібридних судах із заявленою метою сприяння правді, справедливості, примиренню та соціальному зціленню. Комісія ООН зі встановлення істини створила схему термінового відшкодування шкоди «найбільш знедоленим і вразливим потерпілим», але такий режим на момент написання статті не був створений для всіх потерпілих. Хоча ці ініціативи були важливими, вони не виправдали очікувань потерпілих на правосуддя. Як зазначають деякі коментатори, порядок правосуддя перехідного періоду заявив надто багато обіцянок, які зрештою не були виконані у повній мірі, частково через те, що у відповідальних осіб не вистачало політичної волі для належного їх виконання. Тим не менш, незважаючи на прогнози нападів з метою помсти зловмисникам за їхню роль у вчиненому у 1999 році насильстві, внутрішньообщинне насильство більше не повторювалося в Тимор-Лешті протягом важких перших років побудови нації. Див.: Девід Коен та Лі-Ешлі Ліпскомб, «Коли більше може бути менше: правосуддя перехідного періоду у Східному Тиморе», *Nomos* 51 (2012): 257–315.

У цьому розділі розповідається про те, як групи потерпілих можуть використовувати та застосовувати різні заходи правосуддя перехідного періоду для того, щоб поступово будувати мир і справедливість у довгостроковій перспективі. У ньому описується цілий ряд заходів, від відшкодування шкоди, вшанування пам'яті та розшуку зниклих безвісти до комісій зі встановлення істини, заходів неповторення, публічних вибачень та спроб примирення. У цьому розділі не розкриваються механізми юридичної відповідальності, які є важливою частиною правосуддя перехідного періоду, оскільки ця тема детально розглядається у **РОЗДІЛІ 2**.

Фото: мурал, створений учнями, які проживають у школі, видно на стіні кафетерію в молодіжному селищі Агахозо-Шалом поблизу Руамагани, Руанда. (APPhoto/BenCurtis)

Що таке правосуддя перехідного періоду та як воно працює?

МАСОВІ ЗВІРСТВА ЗАВДАЮТЬ ШКОДИ ПОТЕРПІЛИМ, громадам, суспільствам, країнам і всьому світу. З такими руйнівними і далекосяжними наслідками, визначення того, чим є правосуддя за масові звірства, є важким. Правосуддя перехідного періоду пропонує один підхід, який може допомогти суспільствам відновитися після масових звірств. Концепція правосуддя перехідного періоду виникла наприкінці 20 століття після розпаду східноєвропейських та латиноамериканських режимів, які систематично порушували права своїх громадян і чинили масові правопорушення. Використовуючи нові та вже існуючі інструменти, правозахисники намагалися перетворити структури пригноблення та безкарності на більш справедливі системи, в яких маргіналізовані групи мали право голосу при прийнятті рішень, які їх стосувалися, і в яких винні у порушеннях притягувалися до відповідальності.

Див.: Луї Жуане, Питання про безкарність винних у порушеннях прав людини (громадянських і політичних): Остаточний звіт згідно з рішенням Підкомісії 1996/119, Економічна та Соціальна Рада ООН, Комісія з прав людини, Док. E/CN.4/ Sub.2/1997/20 (26 червня 1997 р.), параграф. 2–4, <https://undocs.org/E/CN.4/Sub.2/1997/20>.

Правосуддя перехідного періоду – це комплекс заходів, які мають на меті допомогти суспільству зрозуміти минуле, притягнути до відповідальності винних у правопорушеннях, відшкодувати шкоду, запобігти повторенню минулого. Теорія правосуддя перехідного періоду відповідно до формулювання, закріпленого у звіті Генерального секретаря ООН 2004 року, полягає в тому, що окремо або разом ці процеси можуть поступово відбудувати правосуддя, мир та забезпечити соціальне зцілення після масових звірств. В ідеалі ці ініціативи слід розвивати та застосовувати як частину узгодженої політики. Як показали спроби боротьби з наслідками Голокосту і Конфлікту в Північній Ірландії, цей процес може зайняти десятиліття.

Див.: Генеральний секретар ООН, Верховенство права та перехідне правосуддя в конфліктних і постконфліктних суспільствах, док. S/2004/616 (23 серпня 2004 р.), абз. 25–26, <https://undocs.org/S/2004/616>.

Приклад: Приклад: 30 січня 1972 року солдати британської армії розстріляли 26 беззбройних цивільних осіб, які брали участь у мирному марші за громадянські права в Деррі/Лондондеррі, Північна Ірландія. Під час інциденту, який сьогодні відомий як Кривава неділя, загинуло 14 мирних жителів. Незабаром після різанини Асоціація громадянських прав Північної Ірландії встановила меморіал з іменами розстріляних в Деррі, а потерпілі створили музей, щоб розповісти історію Кривавої неділі. Розслідування британського уряду, проведене одразу після інциденту, зняло з солдатів відповідальність, заявивши, що протестувальники першими здійснили постріли у них. Однак, потерпілі продовжували вимагати здійснення правосуддя, що врешті-решт спричинило повторне розслідування британського уряду. Розслідування, яке завершилося в 2010 році, показало, що застрелені були беззбройними цивільними особами і що вони не стріляли в солдатів. У світлі висновків розслідування, колишній прем'єр-міністр Девід Кемерон вибачився і назвав події Кривавої неділі «невиправданими і такими, що не підлягають виправданню». У 2019 році, майже через 50 років після події, прокуратура Північної Ірландії оголосила, що у неї є достатньо доказів для притягнення до відповідальності одного з британських солдатів за вбивство. Деякі з родичів потерпілих від Кривавої неділі були спустошені тим, що судитимуть лише одну людину. У період з 2018 по 2020 рік сім'ї загиблих отримали від британського міністерства оборони від 75 000 до 625 000 фунтів стерлінгів компенсації. Див.: «Кривава неділя: що сталося в неділю 30 січня 1972 року?», BBCNews, 14 березня 2019 року, <https://www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-foyle-west-47433319>.

Що є основними компонентами перехідного правосуддя?

Наступні елементи є критичними компонентами для досягнення перехідного правосуддя:

- **Розуміння минулого**
Розуміння масштабів і впливу правопорушень минулого на постраждалі громади, яке іноді називають *встановленням істини*, може бути формальним або офіційним процесом, який вимагає міжнародного фінансування та значної підтримки з боку осіб, які приймають рішення в постраждалих країні. Це також може включати менш формальні та менші за масштабом ініціативи, які групи потерпілих або громадянське суспільство можуть прийняти самостійно.
- **Притягнення винних до відповідальності**
Механізми відповідальності, які мають на меті притягнути осіб та уряди до відповідальності за їх дії, що становили масові правопорушення, можуть визнавати серйозність шкоди, яку зазнали потерпілі, і надіслати чітке повідомлення про те, що правопорушення та злочинна поведінка є неприйнятними. **РОЗДІЛ 2** розглядає ці механізми більш детально.
- **Відшкодування шкоди, заподіяної потерпілим**
Відшкодування шкоди — це заходи, які вживаються особами, відповідальними за серйозні злочини або порушення прав людини, для відшкодування шкоди, заподіяної потерпілим, та для того, щоб винні понесли відповідальність за свої дії, що спричинили таку шкоду. Відшкодування може мати різні форми, включаючи реституцію, компенсацію, реабілітацію, сатисфакцію та заходи для запобігання конфлікту в майбутньому.
- **Вжиття заходів для запобігання конфлікту в майбутньому**
У переході від конфлікту до миру та правосуддя, уряди та інші державні органи, залучені до вчинення масових звірств, повинні вжити заходів для викорінення корупції та правопорушень. Ці кроки, які іноді називають заходами (*або гарантіями*) *неповторення*, мають на меті захистити громади від широкомасштабного насильства та правопорушень. Для цих зусиль, як правило, потрібні численні заходи, такі як конституційні зміни, усунення злочинців з державних посад і гарантування того, що вони не просуваються по службі, реформування сектору безпеки та реінтеграція борців у суспільство.

Див.: «Що таке правосуддя перехідного періоду?», Міжнародний центр правосуддя перехідного періоду, доступ 9 листопада 2020 р., <https://www.ictj.org/about/transitional-justice>.

Як заходи перехідного правосуддя взаємодіють між собою?

Як зауважив колишній спеціальний доповідач ООН з питань просування істини, правосуддя, відшкодування шкоди та гарантій неповторення (спеціальний доповідач) Пабло де Грайфф, різні процеси перехідного правосуддя можуть підсилювати і розвивати один одного, але також вони можуть гальмувати один одного. З одного боку, заходи перехідного правосуддя, які вважаються менш суперечливими, такі як комісії зі встановлення істини, можуть відкрити шлях для більш суперечливих заходів, таких як кримінальні суди над серйозними злочинцями. Заходи з пошуку істини можуть також висвітлити важливі аспекти конфлікту, які можуть інформувати про те, як особи, які приймають рішення, розробляють та реалізують програми відшкодування. З іншого боку, комісії зі встановлення істини можуть використати всю доступну політичну волю для правосуддя, блокуючи інші спроби, такі як кримінальні процеси та програми відшкодування шкоди. Таким чином, у деяких випадках ці різні форми правосуддя можуть прямо суперечити одна з одною. Тому для груп потерпілих важливо визначити власні пріоритети правосуддя та чітко сформулювати їх особам, які приймають рішення, відзначаючи, що ці пріоритети можуть змінюватися протягом багатьох років або десятиліть, необхідних для отримання правосуддя.

Див.: Пабло де Грайфф, Доповідь Спеціального доповідача з питань сприяння встановленню істини, правосуддя, відшкодування шкоди та гарантій неповторення, док. A/HRC/21/46 (9 серпня 2012 р.), п. 22–27, <https://undocs.org/A/HRC/21/46>.

Примітка

Обговорення багатьох способів, за допомогою яких різні заходи перехідного правосуддя можуть взаємодіяти між собою, виходить за рамки цього Посібника. Натомість у наступному розділі Посібника кожен такий захід розглядається окремо.

Які проблеми має на меті вирішити перехідне правосуддя?

Перехідне правосуддя має на меті допомогти суспільствам вирішувати складні питання, які часто виникають після масових звірств, зокрема, як

- Протистояти минулому, не виношуючи планів помсти
- Вирішити, кого слід притягнути до відповідальності за правопорушення
- Відновити довіру суспільства до інституцій, які вчинили або не змогли відреагувати на масові звірства
- Сприяти примиренню та довірі між роз'єднаними громадами
- Розвинути спільну історію або колективну пам'ять
- Не допустити повторення циклу насильства
- Відшкодувати шкоду, завдану тим, хто постраждав

Правосуддя перехідного періоду є провідною концепцією, яка допомагає суспільствам «переродитися» після періодів утисків, авторитаризму, конфліктів, систематичних правопорушень і зловживань. Одним із способів, як це можуть зробити механізми перехідного правосуддя, є боротьба не лише з безпосередніми стражданнями потерпілих, але й з існуючою нерівністю, яка посилювала їхні страждання. Ця трансформація може мати особливе значення для потерпілих, які є членами груп, що знаходяться у групі найбільшого ризику щодо маргіналізації, наприклад, жінки та особи, що належать до лесбійських, гейських, трансгендерних, квір або інтерсексуальних спільнот.

Враховуючи серйозність ситуацій, які воно прагне розв'язати, у поєднанні з акцентом на цілісному відшкодуванні та відновленні ситуації, правосуддя перехідного періоду є цінною основою для допомоги суспільствам у досягненні правосуддя після масових звірств.

Однак одне лише перехідне правосуддя не може здійснити повний процес політичних, соціальних та економічних перетворень, необхідних після вчинених масових звірств. Паралельно з процесами перехідного правосуддя, серед інших ініціатив, можуть здійснюватися заходи з забезпечення розвитку, гуманітарної допомоги та побудови миру.

Див.: Пабло де Грайфф, Доповідь Спеціального доповідача з питань сприяння встановленню істини, правосуддя, відшкодування шкоди та гарантій неповторення, док. A/HRC/21/46 (9 серпня 2012 р.), п. 43, <https://undocs.org/A/HRC/21/46>.

Як перехідне правосуддя взаємодіє з верховенством права?

За словами Генерального секретаря ООН, верховенство права

відноситься до принципу управління, згідно з яким усі особи, установи та організації, включаючи саму державу, підзвітні законам, які публічно оприлюднюються, однак воно виконується та незалежно застосовується, і які відповідають міжнародним нормам і стандартам у сфері прав людини.

Верховенство права включає в себе

заходи щодо забезпечення дотримання принципів верховенства закону, рівності перед законом, відповідальності перед законом, справедливості у застосуванні закону, поділу влади, участі у прийнятті рішень, правової визначеності, уникнення свавілля та процесуально-правової прозорості.

Як зауважив колишній Генеральний секретар ООН Кофі Аннан, правосуддя перехідного періоду може сприяти просуванню верховенства права в тих країнах, які зазнали масових звірств, кількома способами, в тому числі шляхом зупинення культури безкарності за вчинені злочини та шляхом викриття та усунення причетних осіб з державних посад.

Див.: Генеральний секретар ООН, Верховенство права та перехідне правосуддя в конфліктних і постконфліктних суспільствах, U.N. Doc. S/2004/616 (23 серпня 2004 р.), абз. 6, <https://undocs.org/S/2004/616>.

Після масових звірств, як правило, необхідно відновити або, в деяких випадках, встановити верховенство права. Як зазначив спецдоповідач, це процес, який може допомогти суспільствам оговтатися від отриманого спадку масових звірств шляхом надання населенню впевненості у тому, що існують законні та мирні засоби відшкодування шкоди та вирішення спорів. Проте встановлення чи відновлення верховенства права після масових звірств є важким. Масові звірства руйнують інституції, виснажують державні ресурси та травмують суспільства. Після масових правопорушень [у людей] зазвичай не вистачає політичної волі до інституційних реформ, так само як і не вистарчає незалежності судів, технічних можливостей, матеріальних і фінансових ресурсів, а також довіри до влади.

Процес встановлення або відновлення верховенства права відрізняється в різних сферах. Як підкреслив спеціальний доповідач, чим більше процес залучає зацікавлені національні сторони, включаючи постраждалі громади, і реагує на місцеву політичну сферу, тим більш пліднішим він буде. Саме тому, групи потерпілих можуть відігравати важливу роль у як і в просуванні перехідного правосуддя, так і у сприянні встановлення або відновлення верховенства права.

См. Пабло де Грайфф, Доповідь Спеціального доповідача з питань сприяння істині, правосуддя, примиренню та гарантій неповторення, док. A/67/368 (13 вересня 2012 р.), частина IV, <https://undocs.org/A/67/368>.

Як неформальні, традиційні підходи та заходи, що вживаються всередині громади, можуть допомогти суспільству впоратись з минулим?

Неформальні, традиційні та громадські підходи до розуміння минулого та вирішення спорів можуть бути цінним способом подолання правопорушень та зловживань. Про ефективність заходів, що вживаються громадою, у постконфліктних ситуаціях відомо небагато, але вони відіграли вирішальну роль у просуванні процесів перехідного правосуддя у багатьох контекстах. Традиційні механізми правосуддя, які часто поєднуються з офіційними державними механізмами правосуддя, можуть бути ефективними у випадку, якщо вони

- Відповідають місцевим вподобанням та потребам
- Допомагають налагодити та відновити стосунки всередині громади та дозволяють винним реінтегруватися у неї
- Наголошують на громадському аспекті злочинної поведінки
- Є ефективним способом боротьби з великою кількістю злочинців, які в іншому випадку перевантажили б офіційні судові процеси

Це не означає, що ці механізми встановити неодмінно легше, ніж провести формальні процеси правосуддя. Їх встановлення може бути важким у тих випадках, коли звичні спогади про культурні практики було зруйновано, можливо, саме через насильство.

Приклад: у відповідь на звірства, скоєні під час громадянської війни в Сьєрра-Леоне 1991–2002 років, було створено ряд офіційних механізмів перехідного правосуддя, включаючи гібридний трибунал та Комісію з встановлення істини та примирення. Однак наслідки конфлікту на місцевому рівні було важко подолати лише за допомогою цих формальних механізмів. У 2008 році за консультаціями з селами по всій країні була створена програма під назвою Fambul Tok — Krio для «сімейних розмов», для того, щоб доповнити роботу офіційних заходів перехідного правосуддя. Fambul Talk ґрунтується на традиції вирішувати суперечки в рамках безпеки сім'ї за допомогою церемоній, таких як розповідь про правдиві події за багаттям та практики очищення, які не проводилися, починаючи з довоєнного часу. Програма працює з громадами на довгостроковій основі, щоб сприяти примиренню, порозумінню, прийняттю та прощенню між потерпілими та правопорушниками. Див.: «Наша історія», Fambul Tok, доступ до 9 листопада 2020 р., <https://fambultok.org/about/our-story>.

Як і будь-який механізм правосуддя, неформальні, традиційні підходи та заходи, що вживаються громадою, окрім іншого можуть також розкрити рани та знесилити потерпілих. Як помітили дослідники Аллен і Макдональд, у деяких ситуаціях ці підходи можуть створити уявлення про те, що винні не постануть перед офіційним правосуддям; у інших [ситуаціях] вони можуть просувати версію конфлікту, показану лише з однієї сторони; а ще в інших – уряди можуть маніпулювати і контролювати процес проведення таких заходів, щоб переслідувати власні цілі. Водночас надто локалізовані процеси правосуддя можуть створити враження, що конфлікт був місцевим питанням, а не національною чи міжнародною проблемою, навіть якщо він пов'язаний із масовими звірствами, які за визначенням становлять глобальне занепокоєння. Крім того, такі процеси можуть відтворювати та інституціалізувати етнічні, релігійні, поколінні та гендерні ієрархії та змушувати маргіналізовані групи мовчати. Традиційні механізми правосуддя можуть посилити дискримінаційні структури, які існували до конфлікту. За словами Аллена і Макдональда, це підсилення може бути особливо шкідливим у випадках, коли дискримінаційні структури пов'язані з виникненням конфлікту. Нарешті, деякі міжнародні організації стверджують, що традиційні механізми правосуддя не у повній мірі є виразом обов'язків держав переслідувати масові звірства, згідно з міжнародним правом.

Деякі з цих проблем можна подолати шляхом поєднання традиційних методів із більш офіційними заходами правосуддя, які включають процесуальні гарантії, наприклад, належні процесуальні права.

См: Тім Аллен і Анна Макдональд, «Постконфліктне традиційне правосуддя: критичний огляд» (JSRP Paper 3, Justice and Security Research Program, 2013), 14, http://eprints.lse.ac.uk/56357/1/JSRP_Paper3_Post-conflict_traditional_justice_Allen_Macdonald_2013.pdf.

Приклад: незважаючи на їхні численні успіхи, суди гакака — механізм, що застосовується громадою, запроваджений урядом Руанди для управління надзвичайно значною кількістю дрібних злочинців, які очікували суду за свою роль у геноциді в Руанді, були піддані критиці через те, що вони віддають перевагу одній етнічній групі та змушують потерпілих публічно обговорювати завдану їм травму. Тим часом у Тимор-Лесті чоловіки становили переважну більшість на слуханнях щодо примирення громад, відкидаючи жінок, які часто не могли бути присутніми на зборах через домашні обов'язки, які вони повинні були виконувати у той самий час, у який проводились слухання. Див.: Світовий Банк, Звіт про світовий розвиток 2011: конфлікти, безпека та розвиток, (Вашингтон, округ Колумбія: Світовий банк, 2011), 167, <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/4389> (обговорення судів gasaca).

Яку роль можуть відігравати групи потерпілих у різних заходах перехідного правосуддя?

ПІСЛЯ 36-РІЧНОГО ВНУТРІШЬОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В ГВАТЕМАЛІ постійні погрози потерпілим, свідкам і суддям унеможливили досягнення правосуддя перехідного періоду через офіційні заходи. В результаті групи потерпілих намагалися самостійно задокументувати події минулого, організації громадянського суспільства проводили ексгумації таємних могил і місць масових вбивств, а католицька церква провела власне розслідування зі встановлення істини. Пізніше ООН створила комісію зі встановлення істини. Групи потерпілих, такі як Асоціація правосуддя та примирення, також порушували справи за приватним обвинуваченням (querrelantes adhesivos); вони збирали докази, подавали правові клопотання та обґрунтування, викликали свідків під час кримінальних процесів і заклали основу для подальших справ про геноцид, насильницькі зникнення та масові вбивства. Незважаючи на ці важливі зусилля, вплив корупції та ворожих сил не дозволив процесу правосуддя по-справжньому просунутися. Призначення нового прокурора Клаудії Пас-і-Паз, яка з відданістю займалася розглядом справ про масові звірства, нарешті призвело до того, що офіційні судові процеси зрушили з мертвої точки. Її призначення дало можливість просунути попередню роботу потерпілих та громадянського суспільства щодо розбудови інституційного потенціалу для переслідування злочинів, створення достовірного запису минулих подій, проведення судово-медичних розслідувань, самостійного формування кримінальних справ та створення асоціації потерпілих. Вищі військові чиновники тепер були засуджені за масові жорстокі злочини та корупцію, корінне населення почало отримувати підтримку з боку судових органів, а багато громад змогли перепоховати членів своїх сімей. Однак справедливість досі не виправдала очікувань потерпілих. Зокрема, колишній президент Ріос Монтт був засуджений за злочин геноциду, але вирок був скасований з процесуальних підстав перед його смертю. Див.: Марта Мартінес, «Затьмарення безкарності: довга подорож до історичного суду щодо геноциду у Гватемалі», Міжнародний центр перехідного правосуддя, доступ 10 листопада 2020 р., <https://www.ictj.org/sites/default/files/subsites/guatemala-genocide-impunity-eclipse/>.

Визначення: Amnesty International визначає насильницьке зникнення таким чином:

Жертвами насильницького зникнення є люди, які буквально зникли; від своїх близьких та їхньої спільноти. Вони пропадають безвісти, коли державні чиновники (або хтось, хто діє за згодою держави) хапають їх з вулиці чи з дому, а потім заперечують це або відмовляються сказати, де вони знаходяться. Іноді зникнення можуть бути скоєні озброєними недержавними суб'єктами, такими як озброєні опозиційні групи. І це завжди вважається злочином за міжнародним правом.

Див.: Amnesty International. Насильницькі зникнення. Доступ 10 лютого 2021. <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/disappearances/>. Див. також: Міжнародна конвенція для захисту всіх осіб від насильницьких зникнень, 20 грудня 2006 р., U.N.T.S.2716, 3, U.N. Doc. A/61/448 <https://undocs.org/A/61/448>.

Процеси правосуддя перехідного періоду часто відбуваються в періоди соціальних і політичних змін, коли особи, які приймають рішення на найвищих рівнях влади, погоджуються визнати минулі правопорушення та відреагувати на них. Це концепція, яка органічно розвивалася під час ситуацій, що виникали після періодів авторитаризму, і, за словами спеціального доповідача ООН, вимагає «сильних інституцій, високого рівня потенціалу та керованого набору потенційних бенефіціарів». Однак, навіть коли немає волі до соціальних і політичних перетворень, де масштаби масових звірств, які сталися, величезні, а інституції слабкі, перехідне правосуддя пропонує основу, яка може допомогти просунути правосуддя. Тим не менш, і, як зауважив спеціальний доповідач, перехідне правосуддя не є моделлю, яка може або повинна бути «однаково запроваджена у будь-якому місці»; скоріше, його потрібно адаптувати до потреб конкретних ситуацій.

Див.: Пабло де Грайфф, Доповідь Спеціального доповідача з питань правди, правосуддя, відшкодування шкоди та гарантій неповторення, док. A/HRC/36/50/Add. 1 (7 серпня 2017 р.), абз. 82–84, <https://undocs.org/A/HRC/36/50/Add.%201>.

У цій частині обговорюються різні заходи перехідного правосуддя та роль, яку групи потерпілих можуть відігравати у їх просуванні. Участь потерпілих у процесах перехідного правосуддя є не лише правом, що захищається міжнародним правом, а також важливою частиною їхнього успіху у досягненні правосуддя. Як заявив спецдоповідач ООН, ця участь може мати різноманітні форми, від приєднання до «консультацій, занять, семінарів, зустрічей громад, дебатів, фокус-груп і глибоких інтерв'ю» до «безпосередньої участі в інституціях перехідного правосуддя». Їхня участь може не тільки гарантувати, що заходи перехідного правосуддя відповідають різноманітним інтересам різних груп потерпілих, але також може створити нові можливості для потерпілих та розширити їхню роль у публічній сфері. У той же час, як зауважив спецдоповідач, це може бути величезним тягарем, пов'язаним із «ризиками безпеки, соціальними ризиками, включаючи стигматизацію та ізоляцію, економічні витрати та ризик повторної травми». Занадто часто державам не вдається встановити заходи безпеки та психосоціальну підтримку, необхідні для успішної участі потерпілих у програмах перехідного правосуддя.

Програми з відшкодування шкоди

Як зазначалося вище, відшкодування шкоди — це заходи, які вживаються особами, відповідальними за серйозні злочини або порушення прав людини, щоб відшкодувати шкоду, заподіяну потерпілим, та понести відповідальність за свої шкідливі дії. Фізичні особи, приватні організації та держави можуть вимагати відшкодування, у тому числі у вигляді реституції, компенсації, реабілітації, сатисфакції та заходів неповторення. У цій частині наведено загальні відповіді на основні запитання про програми відшкодування, щоб допомогти групам потерпілих вирішити, чи потрібно домагатися відшкодування шкоди, і якщо так, то як взаємодіяти з особами, які приймають рішення щодо програм відшкодування.

У яких формах відбувається відшкодування шкоди?

Відшкодування шкоди може бути присуджене окремому потерпілому, але, окрім цього, воно також може застосовуватися до групи чи категорії осіб. Ведучи мову про масові звірства, які зачіпають велику кількість населення, як правило, є доречними і необхідними як індивідуальні, так і колективні заходи відшкодування шкоди. Відповідно до Основних принципів та керівних положень ООН *щодо відшкодування шкоди*, відшкодування може відбуватися у таких формах, як індивідуальних, так і колективних:

- **Реституція**, яка спрямована на відновлення прав людини, наскільки це можливо, наприклад, шляхом повернення її свободи, громадянства, роботи, освіти або втраченого чи вкраденого майна
- **Компенсація**, яка є грошовою винагородою, яка зазвичай виплачується у вигляді одноразової, щомісячної суми або податкової пільги, яка надається у разі втрати члена сім'ї, працездатності, майна, або коли якась форма економічної компенсації є доречною та пропорційною у світлі заподіяної шкоди
- **Реабілітація**, завдяки якій медичні послуги, включаючи медичну допомогу та психологічну, психіатричну та соціальну допомогу стають доступними для тих, хто страждає від горя та травм, разом з будь-якими відповідними юридичними та соціальними послугами, з метою забезпечити їх отримувачів якнайповнішим пакетом послуг
- **Сатисфакція**, яка передбачає заходи щодо публічного визнання та підвищення обізнаності суспільства про заподіяну шкоду, такі як, серед іншого, вибачення відповідальних осіб, повернення останків убитих або зниклих, включення точного опису минулого насильства в навчальні програми, а також розкриття і увічнення правди про минуле
- **Заходи неповторення**, які спрямовані на запобігання повторенню минулого шляхом реформування інституцій, розробки місцевих заходів щодо врегулювання конфліктів, зміцнення незалежності судової системи та просування стандартів прав людини в різних секторах.

Див. Резолюція 60/147 Генеральної Асамблеї ООН, Основні принципи та керівні положення щодо права на захист і відшкодування потерпілим від грубих порушень міжнародного права, прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, A/RES/60/147 (березень 21, 2006), абз. 19-23, <https://undocs.org/A/Res/60/147>.

Примітка

У наступних частинах цього розділу розглядаються детальніше деякі із зазначених заходів, таких як ушанування пам'яті, публічні вибачення, заходи неповторення та розшук зниклих безвісти. Ця частина зосереджена на широкомасштабних адміністративних програмах та судових рішеннях, спрямованих на виплату відшкодування шкоди багатьом потерпілим.

Примітка

Оскільки відшкодування шкоди визнає вчинене правопорушення та шкоду, заподіяну потерпілим, його вартість часто символічна. Це може застосовуватися навіть для дуже невеликих за розміром відшкодувань.

Чи мають право потерпілі від масових звірств на виплату відшкодувань?

Потерпілі від грубих порушень прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, до яких, зокрема, належать потерпілі від масових звірств, мають міжнародно визнане право на належне, адекватне та швидке відшкодування шкоди. Основні принципи та керівні положення ООН щодо права на захист і відшкодування шкоди нормативно закріплюють це право. У тих випадках, коли шкоду може відшкодувати держава, вона зобов'язана задовольнити таке право [потерпілої особи]. Правозахисні механізми, комісії зі встановлення істини та інші органи, які мають повноваження видавати постанови [про відшкодування шкоди] проти держав, можуть наполягати на виконанні ними цього обов'язку. У кримінальних справах, у яких фігурують окремі правопорушники або організації, суди можуть мати право на власний розсуд вимагати від засуджених виплату відшкодування. У таких випадках держава має зобов'язання забезпечити, щоб усі особи, які перебувають в межах її юрисдикції, мали доступ до ефективного засобу правового захисту та відшкодування шкоди за грубі порушення прав людини та серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, незалежно від того, чи вони скоєні особою публічного або приватного права чи організацією. Проте багато потерпілих від масових звірств ніколи не отримують відшкодування, а ті, кому вдається його отримати, можуть чекати на це роками чи навіть десятиліттями.

Див.: Резолюція 60/147 Генеральної Асамблеї ООН, Основні принципи та керівні положення щодо права на захист і відшкодування потерпілим від грубих порушень міжнародного права, прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, A/RES/60/147 (березень 21, 2006), частина VII, <https://undocs.org/A/Res/60/147>.

Хто є «потерпілими» для цілей відшкодування шкоди?

Для цілей відшкодування шкоди потерпілими є особи чи установи, яким завдано особистих збитків внаслідок тяжких злочинів чи правопорушень, які є предметом відповідного наказу про виплату відшкодування шкоди. Злочин або порушення можуть завдати шкоди жертві прямо чи опосередковано. Наприклад, члени сімей осіб, які насильницьки зникли, самі можуть стати потерпілими, зазнаючи певної особистої шкоди.

У наказі про відшкодування шкоди може бути визначено конкретних осіб, які відповідають вимогам для виплати їм відшкодування, або критерії, за якими можна визначити відповідних осіб. Щоб отримати доступ до відшкодування, потерпілі, як правило, повинні надати докази, щоб показати зв'язок між їхніми стражданнями та конкретними злочинами чи порушеннями, які охоплюються наказом про відшкодування.

Враховуючи обмежені ресурси, не всі потерпілі отримують виплату відшкодування шкоди. Часто держави та суди віддають перевагу тим, хто постраждав найбільше від таких злочинів, як позасудові вбивства, зникнення, сексуальне насильство, катування або тим, хто отримав серйозні поранення.

За словами спеціального доповідача ООН, внутрішні програми адміністративного відшкодування шкоди можуть надавати широкий спектр такого відшкодування для великої кількості потерпілих, застосовуючи менші вимоги до доказів, ніж судові накази, які обмежуються обвинуваченнями або вимогами позивачів і часто мають більші вимоги до доказів. Посадові особи можуть створювати окремі програми для вирішення проблем тих, хто був змушений покинути свої домівки, або через компенсаційну схему, або повернувши їх будинок чи землю. Однак ці програми можуть бути суперечливими через їх постійну незахищеність, зміни в ідентичності громади або нові сім'ї, які зараз живуть у втраченому майні потерпілих. **Имущество.**

Див.: ПаблодеГрайфф, Доповідь Спеціального доповідача з питань сприяння встановленню істини, правосуддя, відшкодування шкоди та гарантіям неповторення, док. A/69/518 (14 жовтня 2014 р.), абз. 4, <https://undocs.org/A/69/518>.

Яку роль можуть відігравати потерпілі у розробці програм з відшкодування шкоди?

Групи жертв можуть відігравати важливу роль у забезпеченні того, щоб будь-яка програма відшкодування шкоди була значущою та корисною для потерпілих. Багато проблем, які виникають після завершення розробки програми відшкодування шкоди, важко виправити і часто вони призводять до того, що відповідні потерпілі виключаються з кола осіб, що можуть отримати таке відшкодування або потерпілі знаходять меншу цінність програми з відшкодування шкоди, ніж передбачалося. Саме тому дуже важливо, щоб групи потерпілих брали участь у процесі відшкодування шкоди, починаючи зі стадії розробки програми. Можливо, вони захочуть виступити за

- Період консультацій з потерпілими особами та постраждалими громадами щодо їхніх бажань з приводу включення конкретних заходів до програми
- Гнучкий доказовий стандарт щодо допустимості доказів, який враховує труднощі, з якими можуть зіткнутися потерпілі під час отримання та подання доказів на підтвердження своїх претензій
- Процес подачі заявки, який забезпечує доступ для переміщених осіб та потерпілих біженців
- Процес визначення пріоритетів, який спершу задовольнить нагальні потреби найбільш уразливих потерпілих
- Суворий та прозорий процес моніторингу та оцінки, який буде здійснено після впровадження програми відшкодування шкоди

Групи потерпілих також можуть надавати неоціненну допомогу тим, хто розробляє програми відшкодування шкоди, шляхом проведення перевірок, щодо врахування думок особливо вразливих потерпілих, надаючи інформацію про місцезнаходження груп переміщених потерпілих, а також шляхом забезпечення врахування проблем, що зачіпають конкретні місця або підгрупи потерпілих під час розробки програм відшкодування шкоди. Групи потерпілих часто набагато краще знайомі з конкретним місцевим досвідом, ніж національні органи влади, і ця інформація може допомогти забезпечити розроблення програм відшкодування шкоди для насамперед усунення цих відмінностей.

Скільки часу зазвичай займає виконання програм відшкодування шкоди?

Після постановлення наказу про виплату відшкодування шкоди багато факторів визначають, скільки часу потрібно потерпілим, щоб отримати відшкодування. Часто для повної реалізації програм відшкодування шкоди або судових наказів потрібно 15–20 років через триваюче насильство, бездіяльність держави або час, який потрібен потерпілим, щоб достатньо відновитися та організуватися з метою вимагання відшкодування.

Правові, інфраструктурні, фінансові, програмні питання та проблеми безпеки можуть затримати виконання виплати відшкодування, іноді на невизначений термін. З усіх форм відшкодування, одноразові виплати грошової компенсації, присуджені судами, як правило, мають найвищий і найшвидший рівень виконання.

Як зазвичай фінансуються програми відшкодування шкоди?

Уряди країн з перехідною економікою зазвичай фінансують програми репарацій. Як зазначив спеціальний доповідач, виділена бюджетна лінія має вирішальне значення для забезпечення стійкості програм, які зазвичай триватимуть десятиліттями, та демонстрації політичної волі щодо виплати відшкодувань шкоди потерпілим. У багатьох випадках уряд, яким надано розпорядження щодо виконання програм відшкодування шкоди, ніколи не виділяють необхідні кошти. Навіть у випадках, коли кошти виділяються, програма відшкодування шкоди може бути не закріплена у законодавстві, що робить її предметом змін урядових пріоритетів. Групи потерпілих зіграли важливу роль у здійсненні тиску на уряди щодо фінансування програм відшкодування шкоди.

Див.: ПаблодеГрайфф, Доповідь Спеціального доповідача з питань сприяння встановленню істини, правосуддя, відшкодування шкоди та гарантіям неповторення, док. A/69/518 (14 жовтня 2014 р.), абз. 56, <https://undocs.org/A/69/518>.

Приклад: групи потерпілих у Гватемалі успішно лобювали уряд США, щоб він обумовив здійснення позик Світовому банку та Міжамериканському банку розвитку та надав військову допомогу уряду Гватемали на виконання програми відшкодування шкоди потерпілим греблі Чіксой. В результаті цього тиску уряд Гватемали погодився виплатити потерпілим відшкодування у розмірі 155 мільйонів доларів США. На момент написання цього Посібника програма залишається невиконаною у повному обсязі. Див.: Марк Тран, «Корінних громад Гватемали підтримано законопроектом про репарації», *Guardian*, 17 січня 2014 р., <https://www.theguardian.com/global-development/2014/jan/17/guatemala-chixoy-dam-reparations-bill>.

За словами спеціального доповідача ООН, «більшість урядів, які стикаються з закликами до виплати відшкодування шкоди, стверджують, що відшкодування є недоступним». Однак він зазначає, що вони часто заявляють про це без «будь-яких серйозних зусиль для кількісної оцінки витрат». Групи потерпілих повинні бути готові чинити тиск на осіб, які приймають рішення, щоб вони запровадили програми відшкодування, незважаючи на цей аргумент.

Див.: ПаблодеГрайфф, Доповідь Спеціального доповідача зі сприяння встановленню істини, правосуддя, відшкодуванню збитків і гарантіям неповторення, док. A/HRC/34/62 (27 грудня 2016 р.), п. 60, <https://undocs.org/A/HRC/34/62>.

Які проблеми можуть виникнути у потерпілих, які намагаються отримати доступ до програм відшкодування?

Потерпілим не завжди легко отримати доступ до органів, відповідальних за нагляд за програмами відшкодування шкоди. Ці органи можуть діяти за межами столичних міст, до яких важко дістатися жертвам, або відповідні матеріали не можуть бути перекладені потрібними мовами чи поширені засобами масової інформації. Потерпілі у таборах для переміщених осіб або біженців можуть зіткнутися з особливими труднощами у доступі та поданні реєстраційних форм для отримання відшкодування. Потерпілі також можуть мати труднощі з наданням достатніх доказів на підтвердження своїх заяв. Залежно від своєї ролі, групи потерпілих можуть допомогти зробити відшкодування більш доступним, сприяючи зв'язкам між посадовими особами, що займаються виплатами відшкодування шкоди та потерпілими, перекладаючи письмову інформацію місцевими мовами або допомагаючи пояснити ключові поняття.

Як програми відшкодування можуть взаємодіяти з гендерними проблемами?

Один із ризиків, властивих програмам відшкодування збитків, полягає в тому, що вони можуть посилювати соціальні практики, які впливають на людей по-різному залежно від їх статі. Наприклад, у деяких суспільствах право власності на землю належить лише чоловікам, що може призвести до неможливості успадкування жінками землі від своїх зниклих родичів або отримати додаткову вигоду від проектів реституції землі. Так само гендерна природа насильства часто означає, що жінки переживають наслідки конфлікту інакше, ніж чоловіки. Якщо одного з партнерів вбивають у конфлікті, той з подружжя, хто вижив, — часто жінка — стає доглядателем, годувальником та одним із батьків. Деякі органи, відповідальні за нагляд за програмами відшкодування шкоди, зобов'язані враховувати ці фактори та інші способи, за допомогою яких програми відшкодування шкоди можуть приносити користь людям по-різному, в залежності від їх статі.

Групи потерпілих, які зацікавлені в забезпеченні відшкодування шкоди з урахуванням гендерної динаміки, також повинні розглянути способи, за допомогою яких різні заходи перехідного правосуддя взаємодіють один з одним. Зокрема, як зазначили Гілмор, Гійро та Сандовал, заходи перехідного правосуддя, які зосереджені на гендерній природі чи впливі конфлікту, можуть зробити відшкодування шкоди більш чутливим до гендеру.

Див.: Санева Гілмор, Джулі Гілрот та Клара Сандовел «За межами мовчання та стигми — створення гендерно-чутливого підходу для жертв сексуального насильства у програмах відшкодування шкоди в сім'ї», проєкт «Відшкодування, відповідальність та жертва в суспільствах із перехідним періодом», 2020.

Примітка

У березні 2007 року в Найробі представники громадянського суспільства з усього світу опублікували декларацію, щоб скерувати програми відшкодування шкоди з урахуванням потреб потерпілих від сексуального насильства та утвердити трансформаційний процес відшкодування шкоди за участю потерпілих. Див.: «Найробіська декларація про право жінок і дівчат на захист і відшкодування», Міжнародна зустріч з питань права жінок і дівчат на відшкодування та виплату компенсації, 2007, https://www.fidh.org/IMG/pdf/NAIROBI_DECLARATIONeng.pdf.

Чи існують способи отримання допомоги та підтримки за межами програм відшкодування шкоди потерпілим?

Як зауважив спеціальний доповідач, програми громадського та національного розвитку, а також програми гуманітарної допомоги можуть допомогти відновити громади, які були маргіналізовані або стали жертвами насильства. Хоча ці зусилля не мають на меті компенсувати шкоду, яку зазнали потерпілі, і тому не є програмами відшкодування шкоди, вони можуть доповнювати їх і бути важливими короткостроковими заходами, на які мають право всі громадяни. Іноді ці менш офіційні програми надають єдину відчутну користь, яку отримують потерпілі після масових звірств.

Див.: Пабло де Грайфф, Доповідь Спеціального доповідача з питань сприяння встановленню істини, правосуддя, відшкодування шкоди та гарантіям неповторення, док. А/69/518 (14 жовтня 2014 р.), абз. 59–61, <https://undocs.org/A/69/518>.

Вшанування пам'яті минулого

Вшанування відноситься до акту збереження спогадів про людей або події, як правило, для широкої аудиторії. Меморіали можуть мати різноманітні форми: від масштабних та ресурсомістких проєктів, таких як музеї чи пам'ятники, до більш символічних дій, як-от церемонії вшанування пам'яті чи публічні вибачення. Меморіали можуть бути критичною частиною правосуддя перехідного періоду, яку часто ігнорують, проте вони можуть

- Забезпечити публічну платформу для поширення історій потерпілих
- Допомогти громадам обміркувати минуле та зцілюватися разом
- Збирати та зберігати первинні джерела
- Навчати майбутні покоління про минуле, включаючи доконфліктний спосіб життя та традиційні звичаї громади

Див.: Келлі Мадделл і Сіблі Хокінс, «Гендер і перехідне правосуддя: серія навчальних модулів, модуль 5: Вшанування пам'яті», Міжнародний центр перехідного правосуддя, 2018, 9.

Вшанування пам'яті також може відбуватися онлайн. У 2020 році Меморіальний музей Голокосту США запустив онлайн-виставку «Шлях Бірми до геноциду» (<https://exhibitions.ushmm.org/burmas-path-to-genocide>), про яку повідомили дев'ять осіб рохінджа, які поділилися своїми історіями виживання після насильницьких нападів уряду та військових Бірми у 2017 році. Виставка має на меті дати право висловитися потерпілим і допомогти встановити історичний запис того, як Бірмський уряд заперечує геноцид проти рохінджа. Цифрові меморіали мають потенціал для охоплення ширшої аудиторії і можуть бути виготовлені з меншим політичним та економічним капіталом.

Вшанування не є нейтральним. Кожне рішення, включно з тим, де розташований меморіал і хто його проєктує, має політичне значення. Розбіжності щодо того, що сталося і як це слід пам'ятати, можуть загострити напруженість і унеможливити зцілення. Вшанування може бути гарною можливістю для груп потерпілих та окремих потерпілих співпрацювати як коаліція, об'єднуючи різноманітні історії та залучаючи тих, хто, можливо, не зміг розповісти свою історію через інші процеси перехідного правосуддя. Консультативні групи такого роду іноді називають комітетами пам'яті і вони можуть включати членів групи потерпілих, окремих потерпілих, організації громадянського суспільства, експертів з вшанування, лідерів громад та донорів. За можливості, *комітети пам'яті* мають включати або консультуватися з представниками інших організацій, що займаються правосуддям перехідного періоду, щоб забезпечити спільне використання ресурсів та належну інтеграцію меморіалу в ширшу стратегію правосуддя.

Див.: Джуді Барсалу та Вікторія Бакстер, «Потяг до пам'яті: роль меморіалів у соціальній реконструкції та перехідному правосудді», (Серія USIP Stabilization and Reconstruction Series, No.5, Інститут миру США, 2007), 1–2.

Незалежно від того, як вони організовані, найефективніші вшанування пам'яті є продуманими та стратегічними. Кожен, хто хоче взяти участь у процесі вшанування пам'яті, повинен обміркувати наступні питання:

- **Хто є цільовою аудиторією для вшанування?**
Меморіали, які є публічними, матимуть багато глядачів. Плануючи меморіал, групи потерпілих мають враховувати цей діапазон точок зору та чутливості. Аудиторія меморіалу може включати кілька груп потерпілих, свідків насильства та людей, які нічого не знають про те, що сталося. Меморіали повинні бути такими, аби не сприяти травмам та надавати пріоритет потребам потерпілих та їхніх громад.
- **Де має бути розташований меморіал?**
Меморіали можуть існувати як у фізичному, так і в цифровому просторі, і групи жертв мають подумати, наскільки безпечні та доступні ці місця для їх цільової аудиторії. Якщо меморіал знаходиться у фізичному просторі, група повинна розглянути, хто зараз користується цією ділянкою і що саме меморіал може означати для цієї громади. Деякі меморіали розташовуються на місцях вчинення насильства. Хоча це може бути дуже відважним, це не завжди можливо або доцільно.
- **Яку роль відіграватиме меморіал у досягненні цілей «спільного» правосуддя?**
Хоча створення будь-якого меморіалу визнає шкоду, завдану потерпілим, різні типи меморіалів допоможуть досягти різних цілей. Наприклад, музей, який показує чітку розповідь про те, чому мало місце насильство, може мати потужну функцію розкриття правди, тоді як меморіальна дошка або публічні твори мистецтва можуть запропонувати більше простору для історичної інтерпретації. Групи потерпілих повинні обміркувати, яку роль вони хочуть, щоб меморіал відіграв у їхній довгостроковій стратегії правосуддя. Це рішення, ймовірно, буде залежати від того, як давно сталося насильство та наскільки суперечливим є хід історії.
- **Як ці зусилля можуть взаємодіяти з поточними процесами перехідного правосуддя?**
Люди, які пропонують час, матеріали або свій досвід для проєкту вшанування пам'яті, можуть бути знайомі з іншими процесами перехідного правосуддя. Важливим є забезпечення прозорості щодо цілей та діяльності меморіалу на відміну від офіційного відновлення інформації чи судового розгляду та отримання інформованої згоди від усіх причетних. Групи потерпілих також повинні враховувати, наскільки такі важливі кроки як-от оприлюднення звіту комісії зі встановлення істини або рішення суду, можуть вплинути на зміст і вплив їхнього меморіалу.
- **Як меморіал міг розвиватися з часом?**
Значення та вплив будь-якого меморіалу змінюватиметься з часом. Групи потерпілих повинні обміркувати, як зробити меморіал динамічним і таким, що реагує на розвиток колективної пам'яті. Наприклад, вони можуть захотіти обдумати те, як забезпечити, щоб майбутні покоління мали змогу взаємодіяти з меморіалом у спосіб, який стосується сучасних проблем і проблем.

Природно, що всі рішення щодо вшанування пам'яті також мають враховувати наявні ресурси та підтримку. Існують різні шляхи фінансування вшанування пам'яті, кожен із яких має свої наслідки для процесу та значення меморіалу.

Меморіалізація, фінансована за допомогою державних коштів

Меморіали можуть бути встановлені та профінансовані державою. Деякі комісії зі встановлення істини (комісії правди) включили вшанування пам'яті до своїх рекомендацій, але воно рідко обговорювалося надто детально або за взаємозв'язком з іншими рекомендованими заходами. У зв'язку з подальшими труднощами впровадження, які виникають при зіткненні з ворожим або неохочим до впровадження урядом, багато осіб, що прикладали зусилля, спрямовані на вшанування пам'яті, були вимушені шукати підтримки в інших місцях, використовуючи ці рекомендації як відправну точку. У деяких випадках залучення держави до вшанування пам'яті не має ефекту відшкодування. Держави можуть використовувати свою участь у вшануванні пам'яті, щоб створити ілюзію того, що вони залучені до процесу правосуддя, не несучи ширшої відповідальності.

Приклад: Комісія правди Сальвадору 1992–1993 років рекомендувала «моральну компенсацію» у вигляді національного пам'ятника з іменами приблизно 75 000 жертв громадянської війни. Уряд Сальвадору ігнорував це протягом багатьох років і натомість проводив політику амністії та забуття. У 1997 році 12 організацій громадянського суспільства Сальвадору об'єдналися, щоб сформувати Комітет зі спорудження пам'ятника цивільним жертвам порушень прав людини. Згодом заручившись підтримкою муніципальної влади міста Сан-Сальвадор, у 2003 році було відкрито Монумент пам'яті та правди. На момент написання цього Посібника на гранітній стіні пам'ятника було нанесено приблизно 30 000 імен потерпілих та залишено вільне місце для додаткових надписів. **Див.:** Рейчел Хетчер, «Жертви та насильство громадянської війни: присутність та відсутність у монументальних нарративах примирення Сальвадора», *de arte* (2019): 89.

Суди також можуть видавати накази про символічні та колективні відшкодування, які можуть включати вимогу, щоб особи, відповідальні за злочини або порушення, підтримували вшанування пам'яті. Неодноразово Міжамериканський суд з прав людини (ІАСтНР) наказував державі перейменувати громадські місця, проводити публічні церемонії пам'яті та навіть вимагати присутності державних службовців на таких заходах.

Альтернативне фінансування вшанування пам'яті

Коли державне фінансування недоступне, проекти вшанування пам'яті можуть шукати підтримки від донорських організацій або іноземних урядів, які прямо чи опосередковано фінансують вшанування пам'яті. Для невеликих проектів можуть існувати можливості залучити місцеві підприємства, релігійні організації чи інші приватні групи, які хочуть інвестувати у стабільний мир у своїх громадах.

У будь-якому випадку, фінансування вшанування пам'яті слід розглядати на довгострокову перспективу, пам'ятаючи про витрати на обслуговування. Меморіали, які зруйновані або занедбані, більше не можуть служити їхній громаді як символ зцілення, замість цього відображають постійну напругу чи відсутність поваги до потерпілих.

Див.: Лазар Кгалема, «Символи надії: пам'ятники як символи пам'яті та миру в процесі примирення», (Центр дослідження насильства та примирення, 1999), 4–5.

Інші наслідки вшанування пам'яті

Економічні наслідки заходів вшанування пам'яті, особливо щодо дорогих меморіалів у районах з низьким рівнем доходу, також необхідно враховувати. Перед початком будівництва важливо, щоб групи потерпілих або комітети пам'яті вирішили, чи буде меморіал безкоштовним, і, якщо ні, то хто отримає будь-які потенційні доходи. Розширені можливості працевлаштування або туризм у цьому районі іноді можуть мати позитивний економічний вплив на громади, але це відбувається не завжди, а також цього не слід очікувати.

Використання первинних матеріалів, таких як особисті речі потерпілих, залишки людей або місця затримання, може допомогти розповісти історію минулих подій. Збереження та збір цього матеріалу часто є одним із перших кроків вшанування пам'яті. На цьому ранньому етапі групи потерпілих повинні розглянути інші потенційні можливості використання первинних матеріалів, наприклад, для надання доказів у судовому розгляді.

Приклад: Музей геноциду Туол Сленг у Камбоджі вшанує пам'ять про звірства, скоєні режимом Кхмер Родж у в'язниці безпеки 21 (S-21), колишній середній школі, яка використовувалася як в'язниця, місце катування та центр страти з 1975 по 1979 рік. Коли сили звільнення виявили це місце при в'їзді до столиці в 1979 році, саме місце і тюремні записи були збережені. Музей відкрився пізніше того ж року і демонстрував багато кімнат точно так, як їх покинули Кхмер Родж при втечі. Через тридцять один рік Надзвичайні палати в судах Камбоджі (ЕССС) використали збережені докази музею у справі проти начальника S-21 Канга Кека Ію (також відомого як товариш Дуч), якого визнали винним у злочинах проти людства та військових злочинах. Суд також підтримав розміщення на цьому місці меморіальної ступи з іменами 12 380 відомих ув'язнених, які загинули в Туол Сленг. **Див.:** Емі Содаро, Виставка звірства: *Меморіальні музеї та політика минулого насильства*, (Нью-Брансвік, Нью-Джерсі: Rutgers University Press), 2018, 164.

Примітка

На додаток до документації, вивчення та інтерпретації історії Голокосту, місія Меморіального Музею Голокосту США як меморіалу включає роботу з просування справедливості та відповідальності за геноцид та пов'язані з ним злочини проти людства. Цей Посібник є продуктом таких зусиль, спрямованих на інтеграцію меморіалізації та освіти з іншими інструментами перехідної справедливості.

Комісії правди (комісії зі встановлення істини)

Комісії правди – це тимчасові позасудові органи, які мають на меті розслідувати першопричини та наслідки грубих порушень прав людини та масових звірств. Країни, де відбувалися правопорушення та злочини, можуть створювати комісії з правди в перехідні періоди за допомогою офіційного документа, такого як мирна угода, законодавчий або президентський указ, або положення у новій конституції.

Див.: Генеральний секретар ООН, Верховенство права та перехідне правосуддя в конфліктних і постконфліктних суспільствах, U.N. Doc. S/2004/616 (23 серпня 2004 р.), абз. 50–51, <https://undocs.org/S/2004/616>.

Комісії правди, як правило, прагнуть

- Надати офіційний форум для потерпілих, щоб ті змогли поділитися своїм досвідом
- Визначити моделі насильства та поширений характер насильства, яке вчиняли державні та приватні установи та організації
- Рекомендувати додаткові заходи, такі як судове переслідування, відшкодування шкоди та інституційна реформа, щоб реагувати на минуле та запобігати його повторенню
- Створити архіви інформації, які можуть бути доступними для громадськості та використані як докази в майбутніх судових переслідуваннях
- Сприяти примиренню між окремими потерпілими та злочинцями, а також між громадянами та їхнім урядом

Комісії правди не завжди ефективні. Вони можуть запропонувати односторонню або неповну версію історії або сприяти безкарності, забезпечуючи винним шлях уникнення судового переслідування. Уряди можуть ігнорувати рекомендації комісії правди або, якщо вони їх виконують, рекомендації можуть не призвести до відчутних змін у постраждалій країні. Більше того, деяких рекомендацій неможливо дотриматись, оскільки вони занадто численні, а також не всі вони спрямовані на державу.

За словами спеціального доповідача ООН, групи потерпілих можуть відігравати важливу роль у забезпеченні виконання комісіями правди своїх цілей. Комісії правди мають правила, які визначають, хто і як може брати у них участь. Як описується у цій частині, залежно від змісту цих правил групи потерпілих можуть мати такі можливості

- Приєднуватися до консультацій, якщо комісію правди створюють чиновники
- Надавати заяву чи іншу інформацію, у випадках, коли комісія правди збирає інформацію
- Виступати на громадських слуханнях
- Брати участь у роз'яснювальній роботі для громади
- Впливати на рекомендації, які дає комісія правди

Див.: ПаблодеГрайфф, Доповідь Спеціального доповідача зі сприяння правді, справедливості, відшкодування шкоди та гарантії неповторення, док. A/HRC/34/62 (27 грудня 2016 р.), Частина III (C)(1), <https://undocs.org/A/HRC/34/62>.

Див. також: Діана Орендліхер, Незалежне дослідження найкращих практик, включаючи рекомендації, щоб допомогти державам у зміцненні їхнього внутрішнього потенціалу для боротьби з усіма аспектами безкарності, Економічна та соціальна рада ООН, Комісія з прав людини, док. E/CN.4/2004/88 (27 лютого 2004 р.), параграф 19(a), <https://undocs.org/E/CN.4/2004/88>.

Участь у консультаціях під час створення комісії правди

Коли чиновники створюють комісію правди, вони повинні вирішити, на чому вона має зосередитися, як повинна проводити свою роботу, і як вона буде записувати та повідомляти про свої рекомендації. Перераховане зазвичай називають повноваженнями комісії правди. Посадові особи, відповідальні за створення комісії правди, можуть консультиватися з групами потерпілих у рамках цього процесу. Питання, на які чиновники можуть прагнути відповісти, закріплюючи повноваження комісії правди, включають в себе

• На яких подіях, періодах та географічних регіонах слід зосередити увагу?

Комісія правди може визначити пріоритет одних правопорушень над іншими, або вона може розглядати лише зловживання, які сталися після певної дати та/або в певному регіоні. Під час консультацій групи потерпілих можуть запропонувати свою точку зору на те, що має розглянути комісія правди, особливо якщо є важливі, але часто ігноровані аспекти історії країни, які, на їхню думку, необхідно усвідомити для того, щоб суспільство могло зцілитися.

• Чи буде вжито заходів для захисту безпеки потерпілих і сприяння їхньому добробуту?

Повноваження комісії правди іноді вимагають від них вжити заходів для захисту потерпілих. Під час консультацій групи потерпілих можуть запропонувати свою точку зору щодо видів екстреної допомоги, психосоціальних послуг, юридичних послуг, а також безпеки та захисту свідків, яких потребують спільноти потерпілих.

• Чи матиме вона право надавати амністії?

Деякі комісії правди можуть гарантувати амністію винним в обмін на розповідь правди, вибачення, відшкодування шкоди та обіцянку не чинити повторного злочину. Амністія може ретроспективно захистити винних у певних злочинах від судового переслідування або забезпечити пом'якшення покарання цим винним. Ті, хто виступає за амністію, стверджують, що вони заохочують людей говорити чесно і визнавати свої минулі неправомірні дії. Інші стверджують, що амністії дозволяють людям занадто легко відбутися і не допомагають розірвати цикли насильства.

Примітка

Міжнародне право вимагає від держав реагувати на міжнародні злочини шляхом розслідування та переслідування винних, а також вжиття заходів для запобігання їх повторенню в майбутньому, серед інших зобов'язань. Однак, як пояснюють Белфастські рекомендації щодо амністії та відповідальності, міжнародне право надає державам певну гнучкість у наданні амністії особам, відповідальним за певні порушення. Відповідно до Рекомендацій Белфаста, незаконні амністії, як правило, є безумовними, запобігають ефективним розслідуванням і підтримують безкарність. **Див.:** Белфастські рекомендації щодо амністії та відповідальності, Інститут перехідного правосуддя, Університет Ольстера, 2013, https://www.ulster.ac.uk/data/assets/pdf_file/0005/57839/TheBelfastGuidelinesFINAL_000.pdf.

- **Хто очолить комісію?**

Щоб бути успішними, комісії правди повинні бути надійними. Тому характеристики та якості тих, хто очолює комісію, є надзвичайно важливими. Групи потерпілих повинні виступати за те, хто буде виконувати функції комісарів і якими якостями вони повинні володіти.

- **Чи вплине участь потерпілих у комісії правди на їх здатність отримати доступ до інших заходів перехідного правосуддя?**

У деяких випадках участь у комісії з правди завадить потерпілим отримати доступ до інших заходів перехідного правосуддя в майбутньому. Зокрема, деякі програми відшкодування шкоди доступні лише для потерпілих, які раніше не брали участі в комісії правди. Отже, розуміння того, чи взаємодіє комісія правди з іншими заходами перехідного правосуддя та яким чином, є надзвичайно важливим.

- **Де діятиме комісія правди?**

Комісії правди можуть діяти на місцевому, територіальному, національному рівні або будь-якій комбінації перерахованого. Наприклад, Колумбійська комісія правди працює на кожному з цих рівнів. В ідеалі комісії правди повинні діяти у найбільш доступний для потерпілих спосіб.

Допомога чиновникам у зборі інформації

Після створення комісії правди вона має зібрати інформацію про зловживання та правопорушення, які мали місце. У рамках цього процесу посадові особи комісії можуть попросити групи потерпілих зв'язати їх з окремими потерпілими, які готові поділитися своїми історіями. Перш ніж представляти чиновників потерпілим або іншим чином ділитися інформацією про них, групи потерпілих повинні отримати інформовану згоду таких потерпілих.

Примітка

Розділ 7 містить більше інформації про інформовану згоду.

Посадові особи комісії правди також можуть попросити групи потерпілих поділитися інформацією, яку вони вже зібрали про минулі зловживання. Перш ніж погодитися поділитися інформацією, групи потерпілих повинні поставити такі запитання, щоб визначити, чи це безпечно та доцільно:

- Як комісія з правди буде записувати, зберігати та використовувати інформацію?
- Які кроки зробить комісія (якщо такі будуть) для захисту людей, які надали інформацію?
- Чи будуть особи, які обмінюються інформацією, зобов'язані давати свідчення на публічних слуханнях або у кримінальних справах?
- Чи можуть ті, хто ділиться своєю інформацією, надавати заяву анонімно?

Участь у громадських слуханнях

Багато комісій правди проводять громадські слухання, щоб дозволити потерпілим та іншим представникам громадськості поділитися своїми історіями. Такий підхід може спонукати суспільства визнавати минулі помилки і в подальшому ускладнювати їх ігнорування чи заперечення. Говорити публічно про минулі зловживання не завжди можливо або доречно, особливо про ті, що стосуються чутливих питань, тому деякі комісії правди можуть також проводити приватні слухання.

Робота з посадовими особами комісії з правди щодо інформаційно-роз'яснювальної роботи з громадськістю

Важливе значення має змістовна роз'яснювальна робота серед постраждалих громад щодо роботи комісії правди та її висновків. Інформаційно-роз'яснювальна робота може не тільки допомогти керувати очікуваннями громади щодо того, чого досягне комісія, але й може також допомогти пролити світло на досягнення комісії. Посадові особи можуть запрошувати групи потерпілих для надання допомоги в цьому процесі, наприклад, скликаючи збори громад для посадових осіб комісії для обговорення їхньої роботи та обмінюючись письмовою інформацією про комісію правди зі своїми громадами. Інформація про комісію правди може бути цінною не лише для потерпілих, які проживають всередині постраждалої країни, а й для тих, хто живе за кордоном у вигнанні, у ролі біженців чи членів діаспори.

Інформування та використання рекомендацій комісії правди

Деякі комісії правди можуть давати обов'язкові рекомендації щодо інших заходів перехідного правосуддя, таких як потреба у відшкодуванні шкоди, заходи щодо вшанування пам'яті, кримінальне переслідування та інституційна реформа. З цієї причини діяльність комісій правди іноді призводить до ширшого процесу перехідного правосуддя. Проте не завжди можна подолати практичні та політичні труднощі, пов'язані з виконанням рекомендацій комісії правди. Необов'язкові рекомендації, які мають популярну та політичну підтримку, іноді так само ефективні, як і обов'язкові рекомендації.

Примітка

Незалежно від того, є вони обов'язковими чи ні, рекомендації комісії правди можуть бути потужним інструментом для груп потерпілих, які можуть використовувати їх у своїх спробах досягнення додаткових заходів перехідного правосуддя. У наступних розділах обговорюються інші стратегії тиску на осіб, які приймають рішення, для здійснення заходів правосуддя

Пошук зниклих безвісти

Пошук зниклих безвісти є життєво важливим компонентом соціального зцілення після масових звірств. Відповідно до міжнародного права сім'ї осіб, які зникли безвісти в контексті масових звірств, мають право на ефективне розслідування, отримання правдивої інформації про те, що трапилося з членами їхньої сім'ї, а також на правосуддя, відшкодування шкоди та вшанування пам'яті. Це означає, що держави зобов'язані розслідувати справи про зниклих безвісти. Проте держави не завжди виконують цей обов'язок. Групам потерпілих, які хочуть знайти зниклих безвісти, може знадобитися звернення за допомогою до міжнародних організацій, таких як **Міжнародна комісія зі зниклих безвісти та програма Міжнародного комітету Червоного Хреста**.

Див.: Діана Орендліхер, Звіт незалежного експерта з оновлення Набору принципів боротьби з безкарністю, Додаток: Оновлений набір принципів захисту та заохочення прав людини шляхом дій для боротьби з безкарністю, Економічна та соціальна Рада ООН, Комісія з прав людини, E/CN.4/2005/102/Add.1 (8 лютого 2005 р.), Принцип 4, <https://undocs.org/E/CN.4/2005/102/Add.1>

Чого може досягти пошук зниклих безвісти?

У разі досягнення успіху пошук зниклих безвісти є процесом, який може

- Дати відповіді на запитання про те, що сталося, чому це сталося та хто несе за це відповідальність
- Надати інформацію, яка може мати значення для кримінальних судів і служити важливою частиною процесу кримінального правосуддя
- Дозволити найближчим родичам або утриманцям отримати спадщину або соціальні виплати або вирішити юридичні питання, якщо існує підтвердження про те, що зникла особа померла
- Дозволити сім'ям проводити урочисті перепоховання у випадках, коли підтверджено, що зникла особа померла

Що передбачає пошук зниклих безвісти?

Пошук зниклих безвісти є дорогим і тривалим процесом, який вимагає технічних знань професійних слідчих і судових антропологів. Для проведення пошуків держави зазвичай потребують національної групи судово-медичних експертів, банків ДНК та мобільних сховищ. Також державам часто необхідно створювати національну комісію у справах зниклих безвісти чи зниклих осіб, яка уповноважена на надання імунітетів. Такі імунітети можуть спонукати злочинців та інших осіб виступати, не побоюючись, що їхня інформація буде використана проти них у цивільному чи кримінальному процесі. Органи влади, які проводять пошуки, можуть використовувати різноманітні інструменти, включаючи аналіз зразків ДНК та інформаційно-комунікаційні технології, щоб спробувати зрозуміти, що сталося зі зниклими безвісти особами, коли це сталося, і хто несе за це відповідальність. У деяких випадках зникнення мають транснаціональний характер, тобто зловмисники вивезли зниклу особу в іншу країну. Такі випадки вимагають двосторонніх угод між відповідними країнами, щоб дозволити здійснювати процеси транскордонної ідентифікації та повернення. В інших випадках доступ до місць поховання може бути утрудненим або неможливим, особливо якщо останні розташовані на місцях, що належать чи зайняті приватними організаціями, збройними угрупованнями чи політичними діячами.

Примітка

Різні методи пошуку мають свої переваги та компроміси. Пошукові зусилля, які покладаються на ненаукові методи ідентифікації, часто бувають хибними; наприклад, візуальна ідентифікація тіла правильна лише в 1 з 10 випадків. У той час, коли з одного боку аналіз ДНК може допомогти точніше ідентифікувати останки зниклих безвісти, з іншого боку - це також дорогий і тривалий процес, який покладається на ознаки, які не притаманні багатьом тілам на момент їх знаходження.

Як пошукові заходи можуть взаємодіяти з процесами кримінального правосуддя?

Посадові особи можуть використовувати інформацію, зібрану під час пошуку, у кримінальних судах для притягнення винних до відповідальності. Однак це не завжди можливо, особливо якщо пошуки здійснюють гуманітарні організації, а не відповідні особи сектору кримінальної юстиції. У тих випадках, коли працівники сектору кримінальної юстиції зрештою проводять процес пошуку, судові процедури можуть перешкодити членам сімей ідентифікувати та поховати останки своїх померлих родичів.

Примітка

Термін *криміналістика* відноситься до тестів або методів для збору інформації про злочини, яку посадові особи можуть використовувати в суді. Деякі гуманітарні пошуки не є суворо криміналістичними та розкривають інформацію, яка не є прийнятною для судового процесу.

Яку роль можуть відігравати групи потерпілих та члени їх сімей у пошуку зниклих безвісти?

Потерпілі, як правило, потребують фінансової підтримки для пошуку зниклих безвісти членів своїх сімей та подолання економічних труднощів, спричинених їх відсутністю. Завдяки цій підтримці вони можуть виконувати такі ролі в процесі пошуку зниклих безвісти:

- Як окремі особи, потерпілі — особливо члени сімей зниклих безвісти — можуть допомагати слідчим, повідомляючи владу про зникнення особи, надаючи зразки ДНК, надаючи інформацію про те, де цю людину бачили востаннє, та подаючи інформацію про розташування можливих місць масових поховань.
- Організовані групи потерпілих можуть виступати за створення юридичних структур для обслуговування інтересів потерпілих, а також можуть притягувати установи до відповідальності за цими стандартами. Більше того, в тих випадках, коли потерпілі не довіряють державним інституціям, групи потерпілих можуть стати мостом між потерпілими та державою.
- Організовані групи потерпілих можуть підтримувати окремих потерпілих, направляючи їх до експертів у сферах, де державне втручання менше, таких як організації фінансової, юридичної, гуманітарної та психологічної підтримки. Ця функція підтримки пропонує простір для навчання, розширення прав і можливостей.

Приклад: за останніми оцінками, наразі в Мексиці 61 000 людей вважаються зниклими безвісти, але лише 20 осіб були засуджені на федеральному рівні за злочин насильницького зникнення. Групи потерпілих були дуже активні у відстоюванні правосуддя та визнанні насильницького зникнення злочинцем. Через тиск і пропаганду з боку груп потерпілих у 2017 році мексиканський парламент прийняв Загальний закон про зникнення. Цей закон встановлює принцип спільної участі, за яким держава повинна співпрацювати з родинами під час пошуку зниклих безвісти. Закон також відокремлює відповідальність за розслідування справ про зниклих безвісти від притягнення до відповідальності винних у такому зникненні. Це означає, що навіть якщо прокурори неохоче розслідують справи про зниклих безвісти, пошуки все ж можуть бути здійснені. Див.: Мадлен Уоттенбаргер, «Ми робимо те, що уряд не буде робити», Foreign Policy, 24 квітня 2020 р., <https://foreignpolicy.com/2020/04/24/mexico-drug-war-forced-disappearance-victims-families-government/>.

Яким чином процес пошуку зниклих безвісти може завдати травм?

Процес розшуку зниклих безвісти може бути травматичним або нанести повторну травму сім'ям зниклих безвісти. Групи потерпілих можуть відігравати цінну роль у підтримці сімей протягом усього процесу, в тому числі допомагаючи їм отримати доступ до послуг і підтримки. Процес може бути травматичним з наступних причин

- Органи влади можуть попросити членів сім'ї подивитися фотографії місць злочину або померлих людей
- Пошукові зусилля можуть призвести до помилкової ідентифікації, що змусить сім'ї вважати, що їх родич був знайдений, хоча насправді цього не сталося.
- Тест ДНК може виявити, що передбачуваний член сім'ї не має біологічного споріднення з померлим, що може спричинити внутрішньосімейні проблеми
- Тестування ДНК вимагає подрібнення (або розтриття) зразка кістки, що створює проблеми у випадках, коли знайдено лише дуже маленький зразок кістки
- Органи влади можуть не змогти дотриматися або не дотримуватись відповідних процедур документування, що може призвести до втрати останків людини
- Законодавство може перешкоджати владі повертати останки членам сім'ї для повторного поховання, поки не буде знайдено винного у зникненні
- Громади можуть вважати, що виявлення людських останків тривожить дух померлого; у таких випадках може бути доцільним лише визначення місцезнаходження поховань без їх ексгумації

Крім того, члени сім'ї, які беруть участь у пошукових роботах, можуть зіткнутися з серйозними проблемами безпеки. Навіть у країнах, де зловмисники не діють, будь-які зусилля з пошуку зниклих безвісти можуть становити загрозу для цих злочинців. У деяких випадках члени сім'ї, які хочуть повідомити про зниклу особу, стикаються з погрозами або змушені давати хабарі, зокрема, сексуальні хабарі.

Заходи неповторення

Заходи (або гарантії) неповторення – це низка заходів та інституційних реформ, спрямованих на подолання структурних причин насильства або ліквідацію організацій, відповідальних за правопорушення. Вони також займаються зміцненням культури дотримання прав людини в державних установах і в громадянському суспільстві. Це може включати низку зусиль, зокрема, реформування та перевірку сектору безпеки, правові реформи та роззброєння, демобілізацію та реінтеграцію (РДР) збройних сил. Як свідчать рекомендації Гватемальської комісії правди, заходи щодо неповторення можуть також передбачати реформи у сферах житла, охорони здоров'я, освіти, соціального забезпечення, доступу до землі та економічного розвитку. Разом ці зусилля спрямовані на побудову соціальної гармонії та запобігання зверненню наступного покоління до насильства для вирішення розбіжностей.

Див.: Наомі Рохт-Арріаза, «Заходи щодо недопущення повторення в перехідному правосудді: відсутня ланка?» (Юридичний коледж Каліфорнійського університету Гастінгса, юридСерія наукових досліджень, № 160, n.d.), 31, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2746226.

Примітка

У цьому Посібнику використовується термінологія заходи неповторення, а не гарантії неповторення чи недопущення цього знову, оскільки зазвичай неможливо гарантувати, що конфлікт, правопорушення та зловживання не повторяться.

Чи зобов'язані держави вживати заходів щодо неповторення?

Відповідно до Оновлених принципів боротьби з безкарністю ООН 2005 року, «гарантії неповторення» є окремою складовою права на відшкодування шкоди. Крім того, низка міжнародно-правових документів накладає на держави зобов'язання вживати заходів щодо запобігання чи припинення певних серйозних порушень, зокрема Конвенції проти катувань, Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього та різноманітні договори у сфері прав людини.

Див.: Діана Орендліхер, Звіт незалежного експерта з оновлення Набору принципів боротьби з безкарністю, Додаток: Оновлений набір принципів захисту та заохочення прав людини шляхом дій для боротьби з безкарністю, Економічна та соціальна Рада ООН, Комісія з прав людини, док. E/CN.4/2005/102/Add.1 (8 лютого 2005 р.), Принцип 35, <https://undocs.org/E/CN.4/2005/102/Add.1>

Чому заходи щодо неповторення можуть бути важливими для груп потерпілих?

Для багатьох потерпілих гарантія того, що порушення не повторяться, є життєво важливою частиною забезпечення безпеки для них самих, їх дітей та онуків, а також дозволяє їм спокійно переналаштуватися та будувати плани на майбутнє. Масове насильство вчиняють не просто окремі особи, а низка прямих і опосередкованих виконавців, співучасників, бенефіціарів і сторонніх осіб, які часто знаходяться поза межами кримінального процесу. Як наслідок, під час переходу від авторитарного режиму чи конфлікту такі особи та організації можуть продовжувати володіти владою, мати доступ до непропорційної частки економічних ресурсів або мати змогу перешкоджати будь-якому прогресу у подоланні минулого. У вужчому розумінні, ці люди можуть продовжувати жити переконаннями, які узаконюють минуле насильство. Багато з цих осіб продовжуватимуть працювати в установах, які потерпілі використовують для надання соціальних послуг або в програмах відшкодування шкоди, що загрожує вторинним звинуваченням потерпілим та дискримінацією. Тому важливо вживати заходів, які позбавляють цих осіб можливості виконання таких ролей, та які є важливими для груп потерпілих.

Які ризики та можливості представляють заходи неповторення?

Заходи щодо неповторення, які порушують існуючі умови, можуть спричинити спалах або принаймні продовження насильства. Наприклад, зусилля щодо реформування права на житло та права голосу в перші роки смуту в Північній Ірландії спричинили застосування все більше насильства проурядовими силами. З іншого боку, заходи неповторення можуть посилити інші заходи перехідного правосуддя. Наприклад, як зауважила Майер-Райкх, реформування поліції може сприяти більш професійному розслідуванню, а реформа судової системи може призвести до більш ефективних судових рішень і наказів про відшкодування збитків.

Див.: Олександр Майер-Райкх, «Гарантії неповторення: наближення», Human Rights Quarterly, 39, №. 2 (травень 2017 р.): 431, <https://muse.jhu.edu/article/657336/pdf>.

Яку роль можуть відігравати групи потерпілих у підтримці процесів реформування сектору безпеки?

Після конфлікту правоохоронні, військові та розвідувальні органи можуть бути розпущені або відновлені, але ненадійний персонал, незаконні методи та відсутність внутрішніх механізмів підзвітності часто залишаються. Цілі цих інституцій можуть зміститися з політичних опонентів на звичайних злочинців або активістів за права на землю, але якщо групи потерпілих та громадянське суспільство не наполягатимуть і не контролюватимуть цієї значної реформи, ті самі жакливі практики з великою ймовірністю повторяться. Групи потерпілих можуть надати цінну інформацію для цього процесу реформування шляхом

- Контролю того, який персонал отримує нові посади
- Наполягання на тому, щоб персонал перевірявся на предмет здібностей, корупції та минулих зловживань
- Створення неформальних механізмів моніторингу
- Звернення уваги на випадки корупції та неналежного впливу на сили безпеки, судової систему та більш широкі державні установи
- Збору інформації, необхідної для стимулювання змін або забезпечення належного життя змін

Навіть якщо немає офіційного процесу накладання вето чи здійснення перевірки, у груп потерпілих можуть бути творчі способи усунути злочинців з офіційних посад.

Наприклад, як зазначив спеціальний доповідач ООН, за відсутності офіційного процесу перевірки аргентинські організації громадянського суспільства використовували існуючі закони для підвищення прозорості парламенту та участі громадянського суспільства в дебатах щодо просування в секторі безпеки. Це дозволило громадянському суспільству висловити занепокоєння щодо окремих кандидатів до того, як вони були підвищені у посаді, і створило потужні стимули для членів сил безпеки піти у відставку. Це опосередковано й ефективно «зачистило» силові структури.

Див.: Пабло де Грайфф, Доповідь Спеціального доповідача з питань встановлення істини, правосуддя, відшкодування шкоди та гарантій неповторення, док. A/HRC/34/62 (27 грудня 2016 р.), п. 63(d), <https://undocs.org/A/HRC/34/62>.

Яку роль можуть відігравати групи жертв у здійсненні ширших зусиль щодо реформування суспільства та його інститутів?

Інституційна реформа має на меті запобігти майбутнім масовим звірствам шляхом оснащення установ для захисту основних прав людини та функціонування відповідно до демократичних принципів. Це може вимагати встановлення етичних кодексів поведінки та процедур подання скарг, перегляду правової бази (наприклад, скасування дискримінаційних законів), розпуску цілих державних посад та перегляду зарплат та державної інфраструктури. Необхідні заходи інституційної реформи відрізняються в різних контекстах, але зазвичай стосуються ключових інституцій, включаючи судову владу, поліцію та збройні сили. Вони також можуть вимагати зміни політики відбору суддів і прокурорів, відсторонення від посади та дисциплінарного провадження, оскільки вони безпосередньо впливають на незалежність та спроможність системи правосуддя. Аудитори, офіси омбудсмена, генеральні інспектори і навіть працівники податкової служби і митниці також повинні бути важливими мішенями для груп потерпілих, які беруть участь у моніторингу та реформуванні. Це пояснюється тим, що корупція та захоплення держави, які часто починаються з контролю над цими установами, можуть перевищити будь-які зусилля правосуддя.

Більш широкі зусилля щодо реформування інституцій можуть також подолати основну напруженість, яка спочатку призвела до насильства, репресій або масових звірств. Ці зусилля можуть навіть допомогти виправити структурну нерівність. Однак досягнення ширших програм також є важчим і складнішим. У таких випадках може знадобитися поєднання більш вузьких підходів (які зосереджуються лише на інституційних змінах) зі створенням коаліції між групами навколо соціально-економічних чи культурних питань на місцевому рівні. Сила та різноманітність громадянського суспільства, а також рівень прихильності уряду визначають, наскільки широкими чи вузькими можуть бути інституційні реформи. Хоча заходи неповторення часто зосереджуються на реформуванні на національному рівні, групи потерпілих можуть відігравати роль у реформуванні структур на місцевому та районному рівнях. Вони можуть співпрацювати з місцевими релігійними лідерами та іншими лідерами громад, які мають право заохочувати інституційні зміни, необхідні для того, щоб масові звірства не повторювалися.

Які сектори можуть бути залучені до заходів неповторення?

Як зазначає Майєр-Райхс, заходи неповторення є не лише сферою перехідного правосуддя; суб'єкти розвитку та відбудови миру беруть участь у ряді заходів, спрямованих на запобігання повторенню конфлікту. Як наслідок, групи потерпілих, які хочуть брати участь у вдосконаленні заходів щодо неповторення, можуть розглянути питання про створення альянсу з іншими організаціями громадянського суспільства, у тому числі поза межами сфери правосуддя перехідного періоду, у центрі уваги яких є це питання. Окремі члени груп потерпілих, які особливо захоплені цією проблемою, можуть здійснювати пошук таких можливостей, як курси та стипендії з метою отримання глибокого розуміння та стати борцями щодо заходів неповторення.

Див.: Олександр Майєр-Райхс, «Гарантії неповторення: наближення», Human Rights Quarterly, 39, №. 2 (травень 2017 р.): 417, <https://muse.jhu.edu/article/657336/pdf>.

Публічні вибачення

Після масових звірств відповідальні особи можуть вибачитися за свої дії. Приватні вибачення між окремими правопорушниками та потерпілими можуть також бути дуже важливими, але ця частина зосереджується на ролі, яку групи потерпілих можуть відігравати у публічних вибаченнях. За словами спеціального доповідача ООН, публічними вибаченнями є наступне:

- «Визнання провини, свідомо чи необережно заподіяної, та зазначення цього;
- Правдиве визнання індивідуальної, організаційної або колективної відповідальності за заподіяну шкоду;
- Публічна заява про розкаяння або жаль щодо протиправних діянь, дії чи бездіяльності, яка виголошується з належною повагою, гідністю та чутливістю до жертв;
- Гарантія неповторення».

Див.: Фабіан Сальвіолі, доповідь Спеціального доповідача з питань сприяння встановленню істини, правосуддя, відшкодуванню збитків і гарантіям неповторення, док. A/74/147 12 липня 2019 р., абз. 3, <https://undocs.org/A/74/147>.

Як зазначив спеціальний доповідач, вибачення не завжди є задовільними. Вибачення можуть бути поспішними або відкладеними, вони можуть бути нещирими або мотивованими політичними інтересами. Особи, які приймають рішення, можуть не супроводжувати вибачення гарантіями неповторення, а ширша спільнота правопорушників може бути не готова принести вибачення. Будь-що з цього може призвести до негативної реакції. Навіть якщо надано щирі вибачення, їх прийняття все одно залишається дуже особистим питанням для окремих потерпілих, адже заподіяна їм шкода робить таке прийняття надзвичайно важким.

Див.: Фабіан Сальвіолі, доповідь Спеціального доповідача з питань сприяння встановленню істини, правосуддя, відшкодуванню збитків і гарантіям неповторення, док. A/74/147 12 липня 2019 р., абз. 12, <https://undocs.org/A/74/147>.

Це підвищує важливість пояснень потерпілих щодо свого досвіду, впливу порушень і те, що вони сподіваються почути у вибаченнях. Без цього внеску вибачення навряд чи будуть значущими або відновлять почуття гідності у потерпілих. Тому групи потерпілих повинні відстоювати і навіть формувати зміст публічних вибачень. Вони можуть спілкуватися з відповідальними особами щодо серйозності того, що трапилося, і про те, чого потерпіла спільнота очікує від вибачення. Групи потерпілих також можуть поширювати інформацію про вибачення серед громад потерпілих.

Примітка

Незважаючи на те, що вибачення можуть пом'якшити відповідальність винних, за даними ООН, влада не може використовувати вибачення для повного виправдання винних. Див.: Луї Жуане, Питання про безкарність винних у порушеннях прав людини (громадянських і політичних); Остаточний звіт згідно з рішенням Підкомісії 1996/119, Економічна та Соціальна Рада ООН, Комісія з прав людини, Док. E/ CN.4/Sub.2/1997/20 (26 червня 1997 р.), абз. 37, <https://undocs.org/E/CN.4/1997/20>.

Примирення та соціальна згуртованість

Для деяких спільнот примирення та соціальна згуртованість є не тільки важливими цілями, але й є необхідними для того, щоб люди продовжували жити поруч один з одним. Наприклад, у громадах, у яких діти-солдати — які самі є жертвами — чинили знущання та посягання на інших членів громади, часто є необхідним примирення та побудова майбутнього громади на основі довіри. Також може знадобитися, щоб громади примирилися після періодів масових звірств, для того, щоб вони могли вирішити питання розподілу землі. В інших випадках може бути образливим припущення щодо того, що жертви, які втратили так багато, повинні примиритися зі своїми кривдниками. Це є особливою проблемою в тих випадках, коли вибачення та спроби примирення видаються неправдивими.

Примітка

Інтереси правосуддя, миру та примирення не повинні суперечити один одному. Наприклад, політика перехідного правосуддя Африканського Союзу забезпечує основу, в якій ці цілі можуть взаємно посилювати одна одну. Ця політика визначає примирення як мету, так і процес, який «включає подолання спадщини минулого насильства та пригнічення, реконструкцію розірваних стосунків і пошук шляхів спільного життя окремих людей і громад». Політика пов'язує примирення з концепцією соціальної згуртованості, процесу зцілення, в якому люди розглядають страждання один одного, борються з минулими зловживаннями та, серед інших цілей, розвивають спільний опис минулого. Див.: Африканський Союз, Політика щодо правосуддя в перехідний період, лютий 2019 р., п. 60, https://au.int/sites/default/files/documents/36541-doc-au_tj_policy_eng_web.pdf.

Групи потерпілих повинні самі вирішити, чи хочуть вони брати участь у процесах примирення та соціального зцілення та яким чином. Потерпілі використовувалися в процесах примирення з політичними цілями, наприклад, коли їх просили взяти участь у фотозйомках з кривдниками, які мали на меті надіслати повідомлення про те, що громади примирилися. У зв'язку з цим неформальні засоби примирення між громадами можуть бути більш ефективними, ніж заходи, які нав'язує уряд.

Висновки

ПЕРЕХІДНЕ ПРАВОСУДДЯ - це довготривалий процес, який потребує різноманітних видів офіційних і неофіційних заходів і втручань, які підтримують один одного. Кожен із цих заходів може бути цінним для того, щоб допомогти суспільству зрозуміти і оговтатися від минулих зловживань і прийняти міри для переконання у тому, що минуле не повториться.

Групи потерпілих можуть надати допомогу у забезпеченні того, щоб ці процеси відображали точки зору потерпілих шляхом взаємодії з чиновниками, коли вони розробляють та впроваджують такі заходи. Для груп потерпілих, які діють у ситуаціях, де ці заходи ще не існують, решта розділів цього Посібника можуть стати корисною відправною точкою, оскільки вони продумують стратегії та інструменти, необхідні для тиску на осіб, які приймають рішення, з метою впровадження цих заходів.

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

ВИКОРИСТАННЯ ПРАВА ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ ТА ПРИТЯГНЕННЯ ВИННИХ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА МАСОВІ ЗВІРСТВА

Для потерпілих та груп потерпілих доступні різні правові (юридичні) інструменти, які можуть допомогти досягти різних видів правосуддя.

- Групи потерпілих можуть пояснювати роботу різних правових механізмів постраждалим громадам
- Окремі потерпілі та групи потерпілих можуть ініціювати судові провадження в окремих юрисдикціях
- Окремі потерпілі та групи потерпілих можуть брати участь у провадженнях у ролі потерпілих або свідків.

ПОБУДОВАНИЙ НА ОСНОВІ попереднього розділу, цей розділ досліджує способи, за допомогою яких групи потерпілих можуть використовувати закон для досягнення правосуддя та притягнення винних до відповідальності за масові звірства. Мета цього розділу — запропонувати групам потерпілих рекомендації щодо ролі, яку вони можуть відігравати у доступі до та використанні різних правових засобів. Надання юридичних консультацій групам потерпілих щодо конкретних варіантів правосуддя та заходів відповідальності, які можуть бути доступними для них, виходить за рамки цього Посібника; як буде обговорено, подібну пораду може надати лише адвокат, який знає конкретні обставини справи та юрисдикцію, в якій може відбуватися провадження. У рамках своєї роботи з просування правосуддя за масові звірства групи потерпілих можуть вирішити поділитися інформацією про правосуддя та механізми підзвітності зі спільнотами потерпілих. Обговорення різних правових варіантів із потерпілими спільнотами може виконувати багато важливих функцій, зокрема такі як:

- Викликати інтерес до правосуддя серед ширшої групи потерпілих
- Надання інформації потерпілим про їхні права на правосуддя та засоби правового захисту
- Пояснення щодо того, яких юридичних засобів можливо досягнути, щоб у потерпілих не було нереалістичних надій чи очікувань з приводу судового процесу.

Цей розділ має на меті надати інформацію про ці дискусії. Він починається з короткого огляду різних видів правових інструментів, які можуть бути доступні потерпілим. У цьому розділі розглядаються деякі з поширених проблем, які можуть виникнути під час спроби використати ці інструменти для просування правосуддя, а також пропонуються стратегії

Фото: Жінки-біженці рохінджа тримають плакати під час участі у протесті в таборі біженців Кутупалонг, щоб відзначити річницю їхнього виїзду в Кокс-Базар, Бангладеш, 25 серпня 2018 року. REUTERS/Mohammad Ponir Hossain/File Photo

подолання цих проблем. Згодом у ньому обговорюється роль, яку можуть відігравати окремі потерпілі та групи потерпілих у провадженні, ініціюючи справи або беручи участь у провадженні в якості потерпілих та свідків.

Робота з юристами

Оскільки групи потерпілих є основною цільовою аудиторією цього Посібника, увагу у цьому розділі зосереджено на тому, як групи потерпілих можуть просувати правосуддя у ролі групи чи коаліції. Окремі потерпілі також можуть використовувати деякі з цих інструментів, і, таким чином, аспекти цього розділу можуть бути корисними для них; однак потерпілим, які хочуть більше дізнатися про свої права або оцінити, чи хочуть вони брати участь у судовому розгляді, потрібна додаткова консультація з урахуванням їхньої унікальної ситуації з низки питань, які тут не розглянуті. Для цієї аудиторії ця глава може бути корисною відправною точкою, але робота з юристом також буде необхідною. Окремі потерпілі та групи потерпілих, які шукають допомоги, можуть звернутися до стратегічної судової групи, яка має фінансування для вирішення подібних справ, наприклад **Центр юстиції та підзвітності, Європейський центр конституційних прав та прав людини, Герніка 37, Провадження по всьому світу та Міжнародні адвокати потерпілих**. Адвокат із відповідним досвідом може надати поради щодо найкращих і найгірших можливих результатів для конкретного способу правосуддя та щодо кроків, необхідних для його реалізації. Адвокат також може представляти потерпілого або потерпілих під час остаточного судового розгляду, якщо адвоката допущено до практики у відповідній юрисдикції, а також юрисдикція дозволяє безпосереднє представництво потерпілих.

Групи потерпілих можуть захотіти встановити професійні стосунки зі своїм адвокатом за допомогою офіційного контракту або менш офіційної угоди, наприклад, меморандуму про взаєморозуміння. У деяких випадках адвокати можуть вимагати оплати за свої послуги, але якщо адвокат погоджується представляти потерпілих *pro bono* (безкоштовно), йому чи їй все одно знадобляться інші джерела доходу, щоб забезпечити стабільність представництва в довгостроковій перспективі. У таких випадках групам потерпілих є цілком доречним запитати про джерело фінансування адвоката, щоб вони могли визначити, чи хочуть продовжувати відносини. У рамках своєї угоди група потерпілих та адвокат повинні узгодити підхід до питань, які можуть виникнути під час юридичної роботи, включаючи наступне:

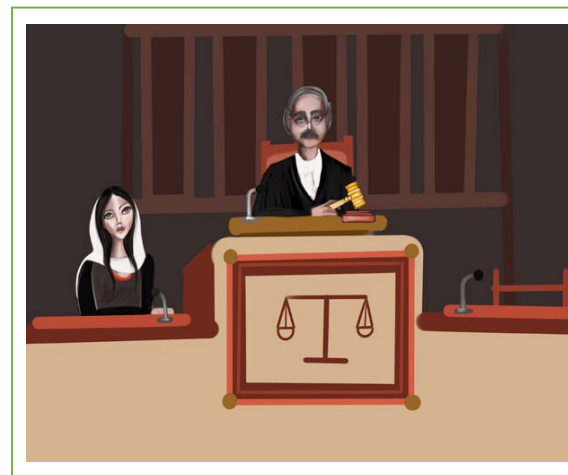
- Конкретні ролі адвоката та членів групи потерпілих
- Обставини, за яких адвокат консультуватиметься з групою потерпілих або оновлюватиме її склад
- Механізми вирішення розбіжностей між членами групи потерпілих
- Стратегії та протоколи спілкування зі ЗМІ та проведення інших заходів
- Протоколи безпеки даних, включаючи особисті дані, зокрема, чи буде захищена особа потерпілого та яким чином
- Потенційні витрати (фінансові чи інші), які потерпілий або група потерпілих можуть понести в результаті співпраці
- Механізми зміни або припинення відносин

Брошура про співпрацю з юристами для забезпечення правосуддя та притягнення винних до відповідальності

Ми вдячні Фонду Free Yezidi за те, що він дозволив нам відтворити цей ресурс, який фінансує Державний департамент США з питань глобального кримінального правосуддя. Незважаючи на те, що ця брошура призначена для потерпілих, які хочуть добитися правосуддя за злочини, скоєні ІДІЛ в Іраку, вона містить інформацію, цінну для потерпілих у багатьох ситуаціях.

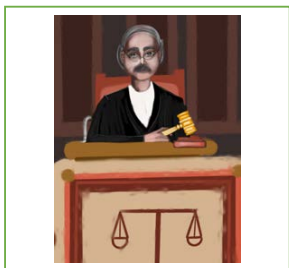
Інформація про правосуддя та відповідальність

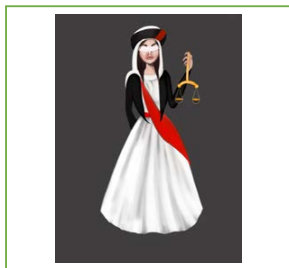
Усі єзиди заслуговують на точну інформацію та основні факти про правосуддя та відповідальність. Уцілілі єзиди та єзидські сім'ї мають права, і важливо, щоб усі єзиди були поінформовані, щоб вони могли приймати найкращі рішення.

1

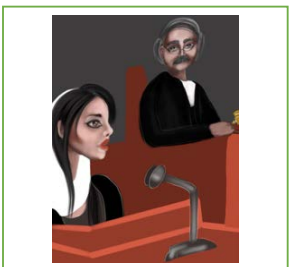
1. Метою кримінального судочинства є справедливе, всебічне розслідування потенційного злочину, покарання тих, кого визнано винними, і надання повідомлення постраждалим і суспільству, що безкарність не допускатиметься.

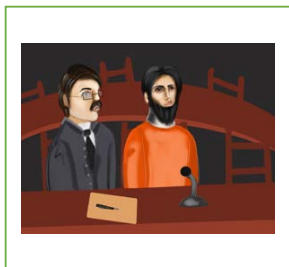
Рішення про докази та вчинений злочин

Правосуддя повинне справедливо зважувати докази

Свідки можуть давати свідчення у суді

Обвинувачений має право захищати себе у суді

2

2. Кримінальна справа

Для побудови кримінальної справи повинні бути наявні:

- деякі докази вчинення злочину
- встановлення особи або осіб, які вчинили злочин
- чинні закони, які роблять ці дії незаконними

3. ВИ МАЄТЕ ПРАВА!

Ви не зобов'язані ні з ким розмовляти. Ви маєте право відмовитися від коментарів.* Якщо ви бажаєте висловитися, ви маєте такі права:

- Якщо Ви погоджуєтесь дати показання, ви маєте право вимагати конфіденційності **
- Ви маєте право не відповідати на деякі запитання або попросити людину, яка бере у вас показання, перефразувати свої запитання, якщо вам незручно
- Ви маєте право просити перерви або припинити будь-яку дачу показань в будь-який час
- Ви маєте право на розмову наодинці або попросити когось бути з Вами під час розмови, щоб він/вона змогли надати Вам емоційну підтримку
- Ви маєте право на те, щоб розмова проходила в зручному для Вас і Вашої родини місці або в час
- Адвокати мають етичні зобов'язання представити себе та свою організацію Вам (і Ви повинні це занотувати)
- Ви маєте право бути в курсі подій у справі, для якої ви дали показання
- Ви маєте право поділитися будь-якими проблемами безпеки з людиною, яка вас опитує
- Якщо член Вашої сім'ї або кохана людина є постраждалим або свідком і старше 18 років, тільки він чи вона може прийняти рішення давати показання чи ні

* Існують деякі обмежені випадки, коли уряд може намагатися змусити когось дати показання. Якщо до Вас звернулися урядові органи Іраку або КРГ, ви можете викликати адвоката, якщо він у вас є, або зв'язатися з юридичною командою FYF, якщо у вас його немає.

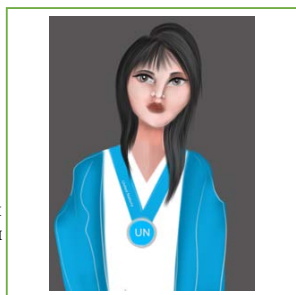
** У системі кримінального правосуддя Іраку Ви можете не мати права на конфіденційність – зверніться до юриста, щоб дізнатися більше.

3

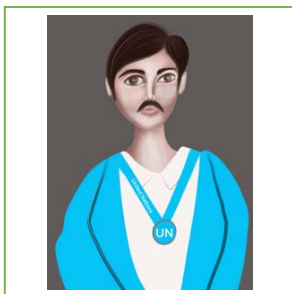
4. Хто намагається зібрати інформацію

Уряд Іраку або Регіональний уряд Курдистану можуть збирати інформацію

ЮНІТАД—цеорган Організації Об'єднаних Націй, спеціально створений для збору інформації про злочини, скоєні ІДІЛ, з метою побудови справ протичленів ІДІЛ та притягнення їх до відповідальності

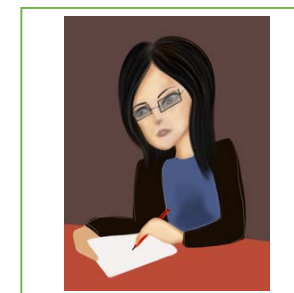

ПІМ —цеорган Організації Об'єднаних Націй, спеціально створений для збору інформації про злочини, скоєнів Сирії.

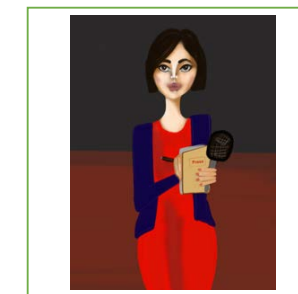
4

5. Хто намагається зібрати інформацію?

До вас можуть звертатися адвокати або слідчі, які шукають інформацію.

До вас може звертатись журналіст або представник ЗМІ, щоб отримати інформацію.

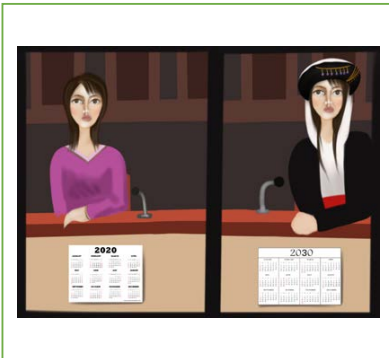
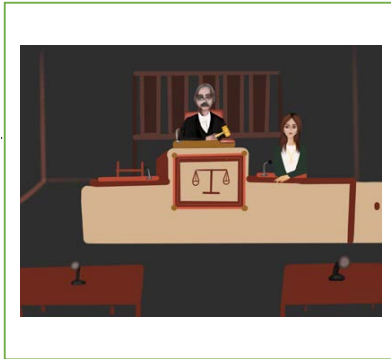

До вас можуть звертатися не державні організації або окремі активісти, які шукають інформацію.

5

6. Основні факти

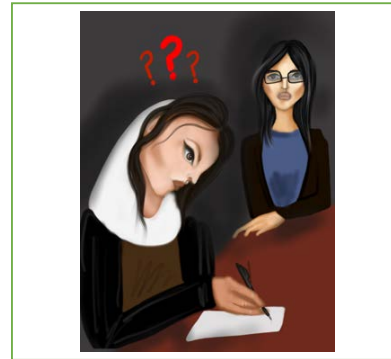
Майте на увазі, що кримінальні справи можуть не призвести до відшкодування шкоди, покращення безпеки єзидів або зміни політичної ситуації Синджара. Кримінальна справа стосується лише злочину, який міг вчинити винний. Не чекайте вигоди для себе, Вашої родини чи єзидів на підставі кримінальної справи.

Кримінальні справи можуть займати багато часу. У багатьох ситуаціях кримінальні справи можуть бути неможливими, якщо злочинець мертвий або відсутня достатня кількість доказів. Кримінальні справи не завжди можуть закінчуватися задовільно для постраждалих та їхніх сімей, і ніколи не може бути гарантії, що винний буде засуджений.

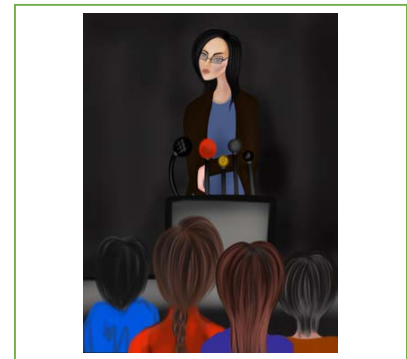
6

7. Основні факти

Видача довіреності юристу є великим кроком. Довіреність означає, що цей адвокат юридично говорить замість Вас. Ретельно подумайте, кого Ви хочете обрати, щоб той представляв Ваші інтереси.

Завжди є декілька варіантів того, кого Ви можете залучити у ролі юриста і Ви (або ваш законний опікун) маєте право обрати або звільнити свого адвоката вбудь-який час.

7

This Informational Product

8

Огляд різних правових засобів досягнення правосуддя

ЦЕЙ РОЗДІЛ ПОЧИНАЄТЬСЯ з огляду різних правових варіантів здійснення правосуддя, які можуть бути доступними після масових звірств. Під час масових звірств відбувається багато різновидів протиправних дій, а це означає, що можуть бути доступними різні способи притягнення винних до відповідальності. Зловмисники можуть вчиняти масові звірства та інші зловживання щодо цивільного населення, але вони також можуть вчиняти акти тероризму та корупції, транснаціональні злочини та іміграційне шахрайство, серед іншого. Деякі юридичні інструменти зосереджуються на притягненні винних до відповідальності за злочини, правопорушення та зловживання, які вони вчинили проти цивільних, щоб покарати винних і визнати пережитий досвід потерпілих. Ці правові інструменти можуть забезпечити пряму форму правосуддя для потерпілих. Інші юридичні інструменти зосереджені на притягненні осіб до відповідальності за інші протиправні дії, які могли не так безпосередньо вплинути на потерпілих. У контексті зусиль, спрямованих на забезпечення справосуддя за масові звірства, друга категорія юридичних інструментів може допомогти посилити тиск на осіб, які приймають рішення, щоб забезпечити здійснення правосуддя. У цьому розділі розглядаються приклади кожного типу таких інструментів.

ПРАВОВІ ЗАСОБИ ОРІЄНТОВАНІ НА МАСОВІ ЗВІРСТВА

Механізми кримінальної відповідальності

Механізми відповідальності держави

Механізми цивільної відповідальності

ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТИ, ЯКІ ЗОСЕРЕДЖУЮТЬСЯ НА ІНШИХ ПРОТИПРАВНИХ ДІЯННЯХ, ЯКІ ВІДБУВАЮТЬСЯ ПІД ЧАС МАСОВИХ ЗВІРСТВ

Іміграційне провадження

Справи щодо тероризму

Транснаціональні злочини

Корупція

Правові засоби, орієнтовані на масові звірства

Три основні юридичні інструменти зосереджені на зловживаннях, правопорушеннях та злочинах, скоєних проти потерпілих від масових звірств. У разі успіху ці інструменти можуть допомогти визнати пережитий досвід потерпілих, покарати винних і забезпечити їх утримання від повторного вчинення цих дій.

МЕХАНІЗМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ мають на меті визначити, чи вчинили особи чи організації протиправні дії, і притягнути винних до відповідальності шляхом покарання, включаючи вироки про позбавлення волі, штрафи та розпорядження про відшкодування шкоди потерпілим. У контексті масових звірств ці дії можуть включати геноцид, злочини проти людства або воєнні злочини, як визначено у Вступі. Притягнення до кримінальної відповідальності може відбуватися у військових і цивільних судах країни, де відбулися події; судах інших країн, які визнають екстериторіальну юрисдикцію щодо міжнародних злочинів; у спеціальностворених для розгляду цих справ судах або змішаних судах; або у Міжнародному кримінальному суді (МКС), якщо він має юрисдикцію щодо цих вчинених діянь.

Примітка

Військові суди іноді є єдиним доступним національним засобом для переслідування серйозних злочинів, вчинених збройними силами держави; однак вони не обов'язково шляхом, якому слід надавати перевагу, з ряду причин, у тому числі через те, що вони часто ведуть приватний розгляд. Оновлені принципи боротьби з безкарністю стверджують, що порушення прав людини мають переслідуватися в звичайних національних судах, а не у військових судах. **Див.:** Економічна і соціальна рада ООН, Звіт незалежного експерта з оновлення набору принципів боротьби з безкарністю, Діана Орендліхер, Додаток: Оновлений набір принципів захисту та заохочення прав людини шляхом дій для боротьби з безкарністю. Принцип 29, E/CN.4/2005/102/ Add.1 (8 лютого 2005 р.), <https://undocs.org/E/CN.4/2005/102/Add.1>.

МЕХАНІЗМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ мають на меті притягнути уряди до відповідальності за невиконання ними своїх міжнародно визнаних зобов'язань. Ці заходи можуть призвести до виплати відшкодування або розпорядження уряду вжити заходів для виправлення своїх дій чи бездіяльності. Ситуації масових звірств можуть передбачати порушення прав людини та певних договірних зобов'язань, наприклад, тих, що виникають відповідно до Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. Уряди можуть нести відповідальність за порушення своїх міжнародних зобов'язань у двох випадках: у Міжнародному суді юстиції під час розгляду справ, ініційованих однією державою проти іншої; а також через внутрішні, регіональні та міжнародні заходи щодо прав людини, які можуть забезпечити виконання зобов'язань урядів щодо гарантування певних основних прав і свобод.

МЕХАНІЗМИ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ спрямовані на вирішення приватних спорів між окремими особами, організаціями (наприклад, приватними компаніями), а в деяких випадках і урядами. Такі випадки можуть привести до виплати грошової винагороди, відшкодування фінансових або нематеріальних збитків (наприклад, завдання фізичної та психологічної шкоди) потерпілій стороні. Цивільні спори, які можуть мати відношення до ситуацій масових звірств, зазвичай стосуються навмисного чи необережного вчинення дій, які спричиняють шкоду або збитки, що називаються деліктами в країнах традиції загального права та правопорушеннями в країнах з традицією цивільного права. У цивільних спорах можуть брати участь компанії, які отримали прибуток від конфлікту або вели підприємницьку діяльність, яка завдала шкоди цивільному населенню.

Порівняння кримінальної відповідальності, відповідальності держави та цивільно-правової відповідальності

У цій таблиці визначено деякі з основних відмінностей і подібностей між механізмами кримінальної відповідальності, відповідальності держави та цивільно-правової відповідальності.

Таблиця 2.1: Правові засоби, орієнтовані на масові звірства

	Кримінальна відповідальність 	Відповідальність держави 	Цивільна відповідальність
Яку мету вона переслідує?	Визначити, чи вчинили особи та організації кримінально-протиправні дії, та притягнути їх до відповідальності.	Забезпечити виконання зобов'язань держав гарантувати певні фундаментальні права людини своїм громадянам та виконувати свої договірні зобов'язання.	Вирішувати суперечки між окремими особами, організаціями (наприклад, приватними компаніями), а в деяких випадках і урядами.
Які установи можуть вирішувати дані справи?	Суди з юрисдикцією, яка може включати суди в постраждалій країні; суди в країнах, що визнають екстериторіальну юрисдикцію; спеціальні або змішані суди, спеціально створені для цієї ситуації; або МКС	Регіональні суди та комісії з прав людини; механізми подання скарг ООН щодо прав людини; Міжнародний суд справедливості; а іноді й суди чи комісії у постраждалій країні	Суди з юрисдикцією, до якої належать суди у постраждалій країні та суди інших країн, які мають повноваження розглядати такі справи (наприклад, Сполучені Штати відповідно до TVPA та ATS)
Кого вона може притягнути до відповідальності?	фізичні особи (і, іноді, організації)	Уряди (або держави)	Фізичні особи, організації та уряди
На яких діяннях чи правопорушеннях, що стосуються масових звірств, вона зосереджена?	Міжнародні злочини, зокрема геноцид, злочини проти людства, військові злочини та—у країнах, в яких ці дії не визнаються злочинами— злочинами за звичайним національним законодавством, такі як зґвалтування, вбивство та тілесні ушкодження при обтяжуючих обставинах	Права людини, наприклад, право на життя, право не бути підданим тортурам і право не бути свавільно затриманим, серед інших	Необережні або навмисні дії, які спричинили тілесні ушкодження або збитки особі чи групі
Які результати це може дати, як що людина, організація чи уряд будуть визнані відповідальними?	Залежно від юрисдикції та тяжкості скоєних злочинів накладаються штрафи, присуджується тюремне ув'язнення, розпорядження про відшкодування шкоди потерпілим, а в деяких місцях - смертна кара	Залежно від місця проведення, розпорядження уряду про виплату відшкодування шкоди та усунення або припинення порушення	Залежно від справи, фінансова компенсація за заподіяну шкоду та розпорядження про вжиття заходів для запобігання або знеохочення підсудного від подібної поведінки в майбутньому

ATS = Статут правопорушень, вчинених іноземцями; МКС = Міжнародний кримінальний суд; МСПМіжнародний Суд справедливості; TVPA = Акт захисту потерпілих від катувань; ООН – Організація Об'єднаних націй.

Розуміння стратегій судового розгляду

Слідчі та прокурори мають приймати стратегічні рішення щодо того, які справи вони будуть розглядати. Групи потерпілих повинні розуміти, що в ситуації масових звірств з масовими порушеннями прокурори не зможуть розслідувати кожен інцидент. Події можуть стати предметом розслідування, якщо вони

- Залучають багато свідків і потерпілих, які можуть підтвердити історію один одного
- Частина спільноти або вся спільнота вважає їх символом більш широкої моделі насильства, навіть якщо інцидент здається порівняно «невеликим»
- Залучають відомих або ідентифікованих зловмисників (наприклад, за допомогою їхньої уніформи та знаків розрізнення)
- Зустрічаються в місцях перебування збройних груп або поблизу них, таких як казарми, центри ув'язнення або організовані об'єкти, які можуть бути більш пов'язані з командними структурами, або на території, окупованій певною групою
- Залучають системи зброї або тактику, доступну лише одній стороні (наприклад, літаки, контрольовані урядом)

Правові інструменти, які зосереджуються на інших протиправних діях, які відбуваються під час масових звірств

Існує декілька правових інструментів для притягнення винних до відповідальності за інші незаконні дії, які відбувалися під час масових звірств. Незважаючи на те, що ці інструменти визнають правопорушення, їх користь для потерпілих може бути менш значною, ніж заходи, про які йшлося раніше. Тим не менш, ці інструменти можуть ускладнити можливість зловмисників продовжувати чинити масові звірства, підтримуючи системи та структури, які дозволили конфліктам і масовим звірствам відбуватися. Вони також можуть чинити тиск на осіб, які приймають рішення, щоб забезпечити притягнення винних до відповідальності та правосуддя безпосередньо потерпілим. У цьому розділі коротко розглядаються чотири приклади правових інструментів, доступних для правопорушень, інших від конкретних масових звірств: імміграційні провадження, справи про тероризм, справи про транснаціональні злочини та корупційні провадження.

Проти зловмисників, які втекли до іншої країни, щоб уникнути судового переслідування, може бути розпочато **ІММІГРАЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ**. Зловмисники, які втекли, могли мати сфальсифіковані імміграційні форми, які в багатьох країнах вважаються серйозним правопорушенням, що передбачає покарання у вигляді позбавлення волі та штрафу. Ці провадження можуть допомогти забезпечити додаткові докази для переслідування за масові звірства. У деяких випадках імміграційне провадження може також надати потерпілим можливість розповісти про свій пережитий досвід у суді. Успішне імміграційне провадження проти зловмисників може призвести до їх екстрадиції або депортації до країн, де вони можуть зазнати кримінального переслідування за інші злочинні дії.

ТЕРОРИЗМ – це насильницькі злочинні дії, вчинені окремими особами або групами, які мають на меті досягнення політичної чи ідеологічної мети. Поведінка деяких терористичних організацій може вважатися масовими злочинами. У багатьох країнах приналежність до терористичної організації також є злочином, який передбачає тривале ув'язнення та штраф. Члени цих організацій можуть бути притягнені до кримінальної відповідальності, якщо вони є громадянами країн, які мають антитерористичні закони, або якщо вони втікають або є громадянами країни, яка має такі закони.

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ ЗЛОЧИНИ - це незаконні дії, які плануються, відбуваються або суттєво зачіпають більше ніж одну країну. У контексті масових звірств зловмисники можуть вчинити транснаціональні злочини, щоб консолідувати свою причетність до масових звірств. Прикладами транснаціональних злочинів є торгівля незаконними товарами (такими як наркотики, зброя, тварини та викрадене майно) та послугами (наприклад, комерційний секс та торгівля людьми), а також корупція, шахрайство та відмивання грошей. Транснаціональні злочини можуть переслідуватися у національних судах країн, які мають юрисдикцію над місцем, де були вчинені злочини або над особами, хто їх вчинив. Ці злочини відрізняються від міжнародних злочинів геноциду, злочинів проти людства та військових злочинів, які, як обговорювалося раніше, є настільки серйозними та широко поширеними, що впливають на все міжнародне співтовариство.

КОРУПЦІЯ виникає, коли лідери нечесно або шахрайським шляхом використовують свою владу, часто для особистої або фінансової вигоди. Корупція часто виникає під час масових звірств, вона може допустити продовження роботи структур гніту та насильства. Кримінальне провадження проти лідерів за корупцію може зменшити їхню підтримку суспільством, а в деяких випадках полегшити арешт та притягнення до відповідальності високопоставлених винних за масові звірства.

Приклад: У Перу на початку 2000-х років Генеральна прокуратура почала розслідування злочинів, скоєних режимом Фухіморі в той час, коли суспільство все ще вважало багатьох колишніх чиновників героями. Розслідування виявило, що верховні командири вчинили корупційні дії, зокрема незаконне збагачення та придбання зброї. Засудження цих командирів вищого рівня за корупцію підірвало їх репутацію та створило можливість подальшого їх переслідування за порушення прав людини. Див.: Крістіан Корреа, «Репарації в Перу: від рекомендацій до виконання», Міжнародний центр перехідного правосуддя, червень 2013 р., <https://corteidh.or.cr/tablas/r30998.pdf>.

Часті перешкоди перед досягненням правосуддя

Низка бар'єрів може вибити з колії або перешкодити зусиллям по притягненню винних осіб і урядів до відповідальності за масові звірства. Розуміння того, що ці бар'єри можуть виникнути, може допомогти групам потерпілих та їхнім громадам передбачити невтішні результати. У цьому розділі також пояснюється, що деякі з цих бар'єрів можна подолати.

Відсутність юрисдикції

Знайти суд з відповідною юрисдикцією — або повноваженням приймати рішення — може бути важко в контексті масових злочинів. Правовий режим, в якому діє суд, визначає, чи має він юрисдикцію, виходячи з того, де і коли відбулися події, хто їх вчинив, кому завдано шкоди, та видів подій, що відбулися. Розпізнавання цих фактів є особливою проблемою в країнах, які не імплементували злочини геноциду, злочини проти людства та воєнні злочини у національне законодавство. Це також є складним у країнах, які не ратифікували Римський статут, оскільки МКС не має юрисдикції щодо цих злочинів, якщо Рада Безпеки ООН (ООН) не передасть ситуацію до суду або елементи злочинів не були вчинені в іншій країні, яка визнає юрисдикцію Суду. Ця ситуація залишає три можливі шляхи для притягнення винних до відповідальності:

- Відповідно до внутрішньодержавних норм про кримінальну відповідальність за такі злочини, як вбивство, зґвалтування або заподіяння тяжких тілесних ушкоджень.
- В іншій країні, яка визнає юрисдикцію щодо цих злочинів екстериторіально (докладніше про це йдеться нижче)

- У спеціальному суді або суді, спеціально створеному для переслідування цих злочинів

Різні країни дотримуються різних систем для імплементації міжнародного права у внутрішнє законодавство. Розуміння системи, якої дотримується країна, може допомогти групам потерпілих визначити, чи можна переслідувати міжнародні злочини в цій юрисдикції.

- Згідно з **системою монізму** (якої дотримуються багато країн з традицією цивільного права), міжнародне право автоматично стає частиною внутрішнього законодавства після підписання відповідного договору, навіть за відсутності спеціального законодавства, яке вводить в дію такий договір. Тобто, якщо країна не прийняла внутрішніх нормативних актів, які б включили в себе міжнародне право, сторона захисту може заперечувати проти його використання.
- Відповідно до **дуалістичної системи** (якої дотримуються багато країн загального права), міжнародне право вважається окремою системою права, яка застосовується всередині країни лише тоді, коли вона була імплементована у внутрішнє законодавство, навіть якщо договір було підписано або ратифіковано. У дуалістичних системах юристи можуть посилатися на міжнародні договори та прецедентне право в суді, але вони не вважаються обов'язковими, доки вони не будуть запровадженими всередині країни.

Див.: «Як міжнародне право застосовується у внутрішній правовій системі?» Ініціатива «Мир і правосуддя», доступ до 9 листопада 2020 р. <https://www.peaceandjusticeinitiative.org/implementation-resources/dualist-and-monist>.

Примітка

Традиція **цивільного права розвинулась** у континентальній Європі, тоді як система загального права розвинулась в Англії. Багато країн дотримуються гібридних систем, які поєднують елементи як традицій загального, так і **цивільного права**, а інші повністю слідує іншим правовим традиціям.

Примітка

При намаганні оцінити, чи застосовується міжнародне право всередині країни, для груп потерпілих важливо отримати консультацію від юриста, який розуміє правові положення відповідної юрисдикції. Це зумовлено тим, що не завжди видається очевидним, чи дотримується країна моністичної чи дуалістичної системи. Наприклад, деякі країни загального права мають конституції, які прямо включають міжнародне право.

Висвітлення універсальної юрисдикції

Універсальна юрисдикція — це принцип міжнародного права, який дозволяє будь-якій країні розслідувати діяння винних, щодо яких існує підозра у вчиненні геноциду, злочин проти людства, військових злочинів, катувань та насильницьких зникнень незалежно від того, де були вчинені злочини, чи національність потерпілих та імовірних винуватців.

Універсальна юрисдикція заснована на уявленні про те, що певні злочини становлять таку серйозну загрозу для міжнародного співтовариства в цілому, що всі країни мають юридичний і моральний обов'язок притягувати винних до відповідальності, незалежно від того, де ці злочини були вчинені. Деякі (але не всі) країни вважають універсальну юрисдикцію принципом міжнародного звичаєвого права; однак вони дуже рідко використовують його для переслідування міжнародних злочинів. Кожна країна, яка визнає універсальну юрисдикцію, застосовує її дещо по-різному.

Універсальна юрисдикція в Європі: в якості закону або політики, більшість країн вимагає «прив'язку», щоб забезпечити підставу для судового переслідування, тобто потерпілий або злочинець повинні бути присутніми в цій країні. Німеччина, Швеція та Норвегія є помітними винятками; у цих країнах розслідування може тривати, навіть якщо підозрюваний не є громадянином і не перебуває в цій країні. Фактично, шведська влада зобов'язана висувати звинувачення у справах про військові злочини, злочини проти людства та геноцид, якщо вони мають для цього достатні докази, і вони можуть розпочати розслідування та поділитися інформацією про такі розслідування з іншими країнами, якщо підозрюваний перебуває за кордоном. **Див.:** «Основні факти про універсальну юрисдикцію», Human Rights Watch, 19 жовтня 2009 р., <https://www.hrw.org/news/2009/10/19/basic-facts-universal-jurisdiction#>.

Універсальна юрисдикція в Африканському Союзі: спроби Франції та Іспанії використати універсальну юрисдикцію для екстрадиції 45 осіб, винних у вчиненні геноциду за їхню роль у збитті літака, що спричинило геноцид в Руанді, викликали занепокоєння Африканського Союзу (АС) щодо «політичних зловживань» принципом універсальної юрисдикції. У 2008 році Асамблея АС прийняла резолюцію в Шарм-ель-Шейху, в якій висловила занепокоєння щодо потенційно шкідливих наслідків зловживання універсальною юрисдикцією для міжнародного права, порядку та безпеки. Резолюція спеціально закликала країни-члени Африканського союзу не виконувати ордери на арешт, видані проти руандійців і, в більш загальному вигляді, закликала до створення міжнародного регулятивного органу для розгляду скарг, що випливають із зловживання принципом універсальної юрисдикції окремими державами. У 2016 році Асамблея АС закликала держави прийняти Типовий національний закон про універсальну юрисдикцію щодо міжнародних злочинів. Згідно із законом, глави держав все ще мають мати імунітет від міжнародних злочинів. Закон також надає перевагу принципу територіальності над принципом універсальної юрисдикції. Незважаючи на ці обмеження, він розширює типи злочинів, за які можуть здійснюватися переслідування відповідно до універсальної юрисдикції — за межі злочинів масових звірств — і категорію осіб, яких можна переслідувати у судовому порядку за універсальною юрисдикцією, включаючи до неї спільників та інших. **Див.:** Асамблея Африканського Союзу, Рішення щодо звіту Комісії про зловживання принципом універсальної юрисдикції, док. Assembly/AU/14 (XI) (30 червня – 1 липня 2008 р.), https://au.int/sites/default/files/decisions/9558-assembly_en_30_june_1_july_2008_auc_eleventh_ordinary_session_decisions_declarations_tribute_resolution.pdf Африканський Союз (АС), Типовий національний закон Африканського союзу про універсальну юрисдикцію над міжнародними злочинами, BC/OLC/22589/66.5-2/306J6 (10 лютого 2016 р.), https://www.un.org/en/ga/sixth/71/universal_jurisdiction/african_union_e.pdf; Мануель Вентура та Амелія Блікер, «Універсальна юрисдикція, африканське сприйняття Міжнародного кримінального суду таНовий Протокол АС про внесення поправок до Протоколу до Статуту Африканського суду та прав людини», у Міжнародний кримінальний суд і Африка: одне десятиліття після, під ред. Евелін А. Анкума (Кембридж/ Антверпен/Портленд: Intersentia, 2016).

Універсальна юрисдикція у Сполучених Штатах: хоча Сполучені Штати криміналізують військові злочини, катування та геноцид, суди США не мають універсальної юрисдикції щодо цих злочинів, скоєних без зв'язку зі Сполученими Штатами. Як обговорюється нижче, деякі потерпілі можуть розглянути можливість проведення цивільного процесу в Сполучених Штатах, використовуючи Закон про правопорушення іноземців або Закон про захист жертв катувань; однак правила щодо того, як потерпілі можуть використовувати ці закони, є суворими та такими, що ще розвиваються. **Див.:** Ендрю Джонсон, «Наскільки універсальною є універсальна юрисдикція», Вашингтонський коледж права Американського університету, доступ до 11 грудня 2020 р., <http://www.jgspl.org/how-universal-is->

Виконання судових рішень

Виконання судових рішень, навіть якщо вони набрали законної сили, може бути складним. Наприклад, ордер на арешт не може бути виконаний, якщо обвинувачених неможливо знайти або якщо відповідні органи не співпрацюють для їх затримання. Аналогічно, наказ про компенсацію потерпілим не може бути виконаний, якщо злочинець не має грошей або якщо його чи її кошти є недоступними.

Труднощі доказування

Серйозні наслідки обвинувального вироку вимагають суворих правил щодо видів доказів, які суди можуть розглянути, і обсягу доказів, необхідних для забезпечення правильності обвинувального вироку. У кримінальних справах суд зазвичай повинен бути переконаний у тому, що відбулися конкретні події, що винні мали необхідний злочинний намір, і що між обвинуваченим і злочином існує зв'язок.

Примітка

У випадку злочинів проти людства необхідно також продемонструвати, що злочини відбулися як частина широкого чи систематичного нападу, спрямованого проти цивільного населення з метою підтримки державної чи організаційної політики. Злочинець повинен вчиняти злочини, знаючи про такий напад.

У багатьох випадках суди визнають, що злочини або порушення мали місце. Наявна документація зазвичай робить цей факт надзвичайно складним для заперечення. Суди, як правило, зосереджуються на тому, щоб довести зв'язок обвинуваченого зі злочином, що називається *формою відповідальності*. Обвинувачення (у системі загального права) або слідчі судді (у цивільній системі) повинні зібрати докази для кримінальної відповідальності обвинуваченого. Можливо, їм доведеться знайти докази того, що обвинувачений наказав або підбурив до злочинів або фактично керував людьми, які вчинили злочини.

Надати достатньо прийнятних доказів, щоб суд задовольнити ці елементи, може бути важко. Це може бути особливо складним у контексті масових звірств, у яких органи влади могли не вести записів про свою діяльність або ж докази могли бути втрачені або знищені.

Принцип законності

Принцип законності захищає людей від притягнення до відповідальності за поведінку, яка не вважалася злочином на момент подій. Цей принцип зазвичай означає, що якщо країна криміналізувала певну поведінку після того, як відбулися відповідні події, винний цих подіях не може бути притягнутий до відповідальності. Однак згідно з міжнародним законодавством про права людини цей захист недоступний для поведінки, визнаної як злочин за міжнародним правом на момент подій. Це включає масові звірства.

Приклад: вербування та використання дітей-солдат, серед багатьох інших серйозних порушень, характеризували громадянську війну в Сьєрра-Леоне з 1991 по 2002 рік. У 2002 році уряд Сьєрра-Леоне та Організація Об'єднаних Націй заснували Спеціальний суд для Сьєрра-Леоне (SCSL) для розслідування злочинів, що відбувалися з листопада 1996 року. Підсудні висунули низку аргументів, зокрема, що вони не можуть бути притягнені до відповідальності за вербування та використання дітей-солдат, оскільки це не було злочином за національним законодавством у 1996 році; однак суд визнав, що такі дії вважалися злочином відповідно до міжнародного звичаєвого права, що дозволило суду притягнути винних до відповідальності. Відтоді міжнародне співтовариство кодифікувало вербування та використання дітей-солдат як міжнародний злочин шляхом підписання Римського статуту МКК 17 липня 1998 року.

Див.: Прокурор проти Сема Хінги Нормана, справа № SCSL-2004-14-AR72(E), Рішення щодо попереднього клопотання на підставі відсутності юрисдикції (Набір дітей) (31

травня 2004 р.).

Обмеження відповідальності та амністія

Деякі країни, в яких відбувалися масові звірства, можуть спробувати обмежити переслідування за міжнародні злочини. Вони можуть амністувати винних, щоб звільнити їх від відповідальності за їхні минулі дії. Вони також можуть встановлювати строки давності, які закріплюють строки для подання позову за певні злочини.

Міжнародне право запобігає та всіма можливими способами зменшує застосування цих обмежень у справах про серйозні порушення міжнародного кримінального права. Регіональні та міжнародні правозахисні механізми можуть визнати недійсними такі види обмежувальних внутрішніх положень.

Див.: Резолюцію 60/147 Генеральної Асамблеї ООН «Основні принципи та настанови щодо права на захист і відшкодування жертвам грубих порушень міжнародного права прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, A/RES/60/147 (21 березня 2006 р.), абз. 6–7, <https://undocs.org/A/Res/60/147>.

13 березня 2004 року SCSL виніс важливе рішення про дійсність амністій за міжнародним правом. Апеляційна палата постановила, що загальні амністії, надані членам ворогуючих угруповань у громадянській війні в Сьєрра-Леоне за мирною угодою 1999 року, не перешкоджали судовому переслідуванню. Як пояснив дослідник Саймон Мейзенберг, це було «перше рішення міжнародного кримінального трибуналу, в якому однозначно сказано, що амністія не перешкоджає притягненню до відповідальності за міжнародні злочини перед міжнародними або іноземними судами». Про те, як майбутні суди будуть боротися з питанням амністій за міжнародні злочини, поки ще невідомо.

Див.: Прокурор проти Морріца Каллона та Брімі Баззі Камари, справа № SCSL-2004-15-AR72(E), SCSL-04-15-PT-060-I, ICL 24, Рішення щодо оскарження юрисдикції: амністія угоди Ломе, Спеціальний суд Сьєрра-Леоне (13 березня 2004 р.).

Див.: Саймон М. Мейзенберг, «Законність амністій у міжнародному гуманітарному праві: рішення спеціального суду для Сьєрра-Леоне про амністію в Ломе», Міжнародний огляд МКЧХ 86 (грудень 2014 р.), https://international-review.icrc.org/sites/default/files/irrc_856_5.pdf.

Див.: Прокурор проти Августина Гбао, SCSL-2004-15-PT, Рішення щодо попереднього клопотання про недійсність Угоди між Організацією Об'єднаних Націй та урядом Сьєрра-Леоне про створення Спеціального суду, Спеціальний суд для Сьєрра-Леоне (25 березня 2004 року).

Висвітлення насильницьких зникнень

Згідно з міжнародним правом, такі злочини, як насильницьке зникнення та вербування дітей-солдатів, є «тривалими злочинами». Як пояснюють Белфастські рекомендації щодо амністії, у випадку насильницького зникнення злочин «вважається триваючим, доки не буде з'ясована доля зниклої особи». Згідно з рекомендаціями, амністії «не повинні перешкоджати розслідуванням незалежно від того, коли відбулося зникнення». Адвокати в Міжамериканському суді з прав людини успішно висунули подібний аргумент про те, що терміни давності не повинні застосовуватися до злочину насильницького зникнення, оскільки неможливо визначити, коли були вчинені злочини, і встановити терміни, до яких має бути відкрито провадження.

Див.: Інститут перехідного правосуддя, Белфастські рекомендації щодо амністії та відповідальності, Директива 9(b) (Belfast: University of Ulster, 2013), https://www.ulster.ac.uk/data/assets/pdf_file/0005/57839/TheBelfastGuidelinesFINAL_000.pdf; Економічна і Соціальна Рада ООН, Звіт про хід вирішення питання про безкарність винних у порушеннях прав людини, підготовлений п. Гіссе та

Пане Жуане, Відповідно до резолюції 1992/23 Підкомісії, док. E/CN.4/Sub.2/1993/6 (19 липня 1993 р.), <https://undocs.org/E/CN.4/Sub.2/1993/6>.

Див.: Луїза Малліндер, «Амністії та міжнародне кримінальне право», у «Довіднику з міжнародного кримінального права», під ред. Вільям А. Шабас і Надя Бернас (Оксфордшир, Великобританія: Руледж, 2010).

Ініціювання та участь у справах в якості окремих потерпілих або груп потерпілих

ОКРЕМІ ПОТЕРПІЛІ ТА ГРУПИ ПОТЕРПІЛИХ можуть мати можливість ініціювати або брати участь у судовому процесі, який може включати будь-що, починаючи від подання заяви про конкретну подію до участі в судовому процесі в якості свідка. Як обговорювалося раніше, потерпілим необхідно найняти адвоката, щоб отримати юридичну консультацію з урахуванням їх конкретної ситуації; цей розділ не замінює потреби в таких рекомендаціях щодо конкретних ситуацій. Тим не менш, у цьому розділі обговорюється кілька установ, до яких окремі потерпілі та групи потерпілих можуть подавати документи або брати участь у провадженні.

Участь у кримінальному процесі в якості потерпілого

Сфера участі потерпілих у кримінальних провадженнях залежить від конкретних процесуальних та доказових правил у відповідній юрисдикції. Ці правила регулюють види інформації, яку може розглянути особа, яка приймає рішення, і способи, за допомогою яких така інформація може бути представлена суду. Узагальнюючи, кримінальні провадження можуть здійснюватися за однією з двох систем: інквізиційною системою або системою змагальності.

• Інквізиційна система

У юрисдикціях традиції цивільного права зазвичай застосовується інквізиційна система, яка вимагає від судді відігравати активну роль у процесі. Суддя проводить власне судово розслідування, щоб визначити, винний чи невинний підсудний, а не покладається на докази, надані стороною обвинувачення або захистом. Інквізиційні системи, як правило, пропонують більш широкі можливості для участі потерпілих. Як обговорюється в тексті нижче, потерпілі можуть приєднатися до державного обвинувачення як цивільні позивачі і навіть можуть мати право розпочати приватне обвинувачення.

• Змагальна система

Юрисдикції традиції загального права зазвичай дотримуються системи змагальності. Цю систему часто описують як двостороннє змагання між державою та відповідачем. Кожна сторона надає власні докази, які суддя або іноді присяжні неупереджено оцінюють. Системи змагальності, як правило, пропонують обмежені можливості для участі потерпілих, оскільки вважається, що обвинувачення представляє суспільство та потерпілих. Потерпілі зазвичай беруть участь у процесі у якості свідків, і якщо обвинуваченого визнають винним, потерпілі також можуть подати заяву під час винесення вироку емоційний, економічний та фізичний вплив злочину на них.

Примітка

Деякі юрисдикції використовують елементи обох систем, тому класифікувати будь-яку систему кримінального правосуддя як суто змагальну чи інквізиційну часто є надто спрощеним підходом.

Подання або приєднання до кримінальних справ у деяких юрисдикціях

У деяких країнах і юрисдикціях, особливо в тих, де є традиція цивільного права, окремі потерпілі можуть прозпочати приватне обвинувачення. У деяких юрисдикціях цей процес дозволяє потерпілим самостійно розпочинати провадження, коли прокурор не відкрив справу. В інших юрисдикціях потерпілі можуть брати активну участь у справах, але вони повинні дотримуватися наданих державою документів. Такі активні види участі потерпілих називаються *civiles* (у франкомовних країнах), *Nebenklage* (у німецькомовних країнах) або *querellantes adhesivos* (у іспаномовних країнах). У країнах, які дотримуються традицій ісламського права, потерпілі також можуть мати право розпочати приватне обвинувачення та вимагати компенсації.

Див.: Економічна і соціальна рада ООН, Незалежне дослідження кращих практик, включаючи рекомендації, для допомоги державам у зміцненні їхнього внутрішнього потенціалу для боротьби з усіма аспектами безкарності, професор Даян Орендліхер, док. E/CN.4/2004/88, (27 лютого 2004 р.), п. 44, <https://undocs.org/en/E/CN.4/2004/88>.

Залежно від конкретної юрисдикції потерпілий може долучити до кримінальної справи позов про відшкодування цивільної шкоди, який присуджується у разі визнання підсудного винним. Потерпілі можуть мати подібні права з обвинуваченим, у тому числі права

- Вимагати у судді зібрати певні докази або допитати окремих свідків
- Оскаржувати рішення, прийняті прокурором, у тому числі рішення не проводити розслідування чи не пред'являти обвинувальний акт
- Під час усіх судових розглядів бути представленим адвокатом за схожим принципом, як представлена сторона захисту

Див.: Люк Моффет, «Змістовно та ефективно? Врахування інтересів потерпілих через участь у Міжнародному кримінальному суді», Кримінально-правовий форум 26, No. 2 (червень 2015): 3, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10609-015-9256-1..>

Такий рівень участі можливий не у кожній юрисдикції, особливо в тих країнах, які дотримуються традицій загального права. У кримінальних справах у цих системах прокурор представляє суспільство, яке зазвичай розуміється як поняття, що включає потерпілих. Потерпілі можуть брати участь, даючи свідчення під присягою, якщо до цього закликає прокурор, або надавши заяву про вплив на потерпілого, яка описує, як злочин вплинув на них. Вони також можуть вимагати виплату компенсації.

Див.: Пабло де Грайфф, Доповідь Спеціального доповідача з питань сприяння встановленню істини, правосуддя, відшкодування шкоди та гарантіям неповторення, док. А/НRC/34/62 (27 грудня 2016 р.), п. 48, <https://undocs.org/en/A/HRC/34/62>.

Участь і представництво потерпілих у провадженні МКС

У справах у МКС потерпілі можуть подати заявку на участь як «потерпілі, які беруть участь». Потерпілі, які беруть участь, можуть отримувати оновлення щодо справи та мати юридичного представника (відомі як законні представники потерпілих (ЗПП). ЗПП можуть подавати клопотання до Суду, опитувати свідків і, за деяких обставин, надавати докази, коли зачіпаються особисті інтереси потерпілих, яких вони представляють. Потерпілі можуть подати заявку на участь у розгляді МКС за умови, що вони

- a) фізична особа, якій було заподіяно шкоду внаслідок злочину під юрисдикцією МКС, включаючи членів сімей безпосередніх потерпілих; або
- b) організація або установа, чие майно призначене для конкретних культурних, гуманітарних або історичних цілей і такому майну завдано безпосередньої шкоди в результаті вчиненого злочину.

Через велику кількість потерпілих, які можуть мати право брати участь у розгляді МКС, МКС дозволяє ЗПП представляти потерпілих колективно. Деякі особи критикували такий підхід до групування потерпілих у загальні категорії без належного врахування їхніх окремих інтересів і потреб.

Див.: Пабло де Грайфф, Доповідь Спеціального доповідача з питань сприяння встановленню істини, правосуддя, відшкодування шкоди та гарантіям неповторення, док. А/НRC/34/62 (27 грудня 2016 р.), п. 43, <https://undocs.org/en/A/HRC/34/62>.

Див.: Міжнародний кримінальний суд, «Форма заявки для фізичних осіб», 2019, <https://www.icc-cpi.int/about/victims/Documents/Application-form-individuals.PDF>; Міжнародний кримінальний суд, «Посібник із практики палат», 2019 р., частина V(A), <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/other/191129-chamber-manual-eng.pdf>.

У будь-який момент після початку підготовчого провадження фізичні особи, організації чи установи можуть подати заявку на участь у якості потерпілих, подавши заяву до Секретаря. Потерпілі повинні співпрацювати з тими, хто пройшов навчання у Відділі забезпечення участі та відшкодування потерпілим (ВЗУВП) для того, щоб заповнити спрощену форму заявки. Після подання форми обвинувачення та сторона захисту отримують копію заяви, окрім випадку, існують проблеми із забезпеченням безпеки потерпілого, в такому разі особа заявника вилучається з копії, яку отримує сторона захисту. Відповідна палата згодом оцінює заяву, щоб визначити, чи є заявник потерпілим і чи має він або вона право брати участь у провадженні.

Потенційні заявники повинні:

- Співпрацювати з іншими особами, яких ВЗУВП проінструктував з приводу заповнення заявки для МКС
- Розглянути ризики, пов'язані з заповненням заявки, включаючи можливість того, що їх особистість та досвід будуть повідомлені стороні захисту
- Зберігати конфіденційність рішення про подання заявки, щоб мінімізувати ризики для себе та інших
- Зрозуміти, що вони не завжди зможуть обрати свого адвоката; що, якщо вони виберуть свого власного адвоката, адвокат може не мати права на правову допомогу; і що багато потерпілих можуть бути представлені загальним законним представником
- Зрозуміти, що визнання потерпілим, який бере участь у процесі, автоматично не означає, що вони отримують відшкодування

Практичний посібник МКС викладає підхід МКС до участі потерпілих. Потерпілі, що беруть участь у процесі через своїх представників ВЗУВП, як правило, можуть

- «Виголошувати вступні та заключні слова
- Звернутися до протоколу судового розгляду
- Отримувати повідомлення про всі публічні та конфіденційні документи, які зачіпають їхні особисті інтереси
- Пропонувати та досліджувати докази, якщо палата вважає, що це допоможе встановити істину».

Окрім цього, представники ВЗУВП зазвичай можуть бути присутніми та брати участь у судовому засіданні та допитувати свідків, експертів та обвинувачених.

Див.: Міжнародний кримінальний суд, «Посібник із практики палат», 2019, частина V(A), <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/other/191129-chamber-manual-eng.pdf>.

Примітка

Через велику кількість потерпілих, які можуть мати право брати участь у розгляді МКС, МКС дозволяє ЗПП представляти потерпілих колективно. Деякі особи критикували такий підхід до групування потерпілих у загальні категорії без належного врахування їхніх окремих інтересів і потреб. **Див.:** Пабло де Грайфф, Доповідь Спеціального доповідача з питань сприяння встановленню істини, правосуддя, відшкодування шкоди та гарантіям неповторення, док. А/НRC/34/62 (27 грудня 2016 р.), п. 43, <https://undocs.org/en/A/HRC/34/62>.

Подання скарг за допомогою механізмів захисту прав людини

Правозахисні органи мають на меті притягнути уряди до відповідальності за нездатність захистити деякі основні права і свободи, такі як право на життя, право не піддаватися тортурам і право не бути свавільно затриманим. Деякі правозахисні органи можуть розглядати скарги, в яких було порушено індивідуальні чи групові права. У цьому розділі спочатку висвітлюються міркування адресовані групам потерпілих, які планують подавати скаргу, а потім надається короткий огляд різних органів ООН з прав людини, які можуть розглядати ці скарги.

Справи за участю недержавних суб'єктів

Держава може бути притягнута до відповідальності за поведінку недержавних суб'єктів у ситуаціях, коли така держава дозволила або не змогла перешкодити недержавним суб'єктам у порушенні основних норм прав людини. Докази того, що держава не розслідувала, не переслідувала та не наклала покарання за такі дії, як катування чи незаконні вбивства, вчинені приватними суб'єктами можуть вказувати на те, що держава не проявила належної обачності у дотриманні своїх зобов'язань у сфері прав людини або наданні можливості для відшкодування.

Вимога «вичерпати внутрішні засоби правового захисту»

Більшість регіональних та міжнародних установ, які розглядають справи щодо прав людини, не розглядатимуть претензії, якщо заявники не зможуть продемонструвати, що вони намагалися добитися правосуддя всередині країни, але їхні зусилля були безуспішними. У деяких судах це обмеження не застосовується, якщо суд вважає, що внутрішні шляхи були неефективними, оскільки їх не було, вони були несправедливими або надмірно затягнутими. Деякі правоохоронні органи виявили, що обов'язок вичерпати внутрішні засоби юридичного захисту не застосовується в ситуаціях триваючих або повторюваних масових порушень, оскільки це також може свідчити про неефективність внутрішніх засобів правового захисту.

Відшкодування шкоди через провадження у сфері прав людини

Більшість органів, які вирішують скарги щодо прав людини, мають повноваження присуджувати чи рекомендувати виплату відшкодування шкоди, але деякі органи історично вважають за краще не робити цього. Якщо відшкодування є доступним і присудженим потерпілим, заявники, як правило, повинні продемонструвати, що вони особисто зазнали шкоди в результаті порушення або зловживання, як зазначено в **РОЗДІЛІ 1**. Дотримання рекомендацій та застосування правозахисних механізмів є зазвичай низьким, особливо в державах, які переживають або нещодавно зазнали великомасштабних звірств. Процедури виконання судових рішень та політичний вплив деяких регіональних органів з прав людини, таких як Міжамериканський суд з прав людини (МСПЛ) та Європейський суд з прав людини, можуть сприяти кращому дотриманню таких прав, ніж механізми ООН щодо подання скарг.

Приклад: У 2004 році МСПЛ надав розпорядження уряду Гватемали притягнути до відповідальності та виплатити відшкодування у справі Емми Моліни-Тайссен. Справа стосувалася злочинів проти людства, сексуального насильства та насильницького зникнення неповнолітнього — злочинів, вчинення яких визнав уряд Гватемали. Уряд Гватемали зрештою виплатив відшкодування родині Моліна-Тайссена, а в травні 2018 року національний суд визнав винними чотирьох високопоставлених військових за ці злочини. Суд також розпорядився створити Комісію з розшуку зниклих осіб та інших негрошові заходи відшкодування шкоди. Див.: Справа Моліна-Тайсен проти Гватемали (ст. 63.1 Американської конвенції з прав людини), рішення від 3 липня 2004 р. (відшкодування та витрати), Inter-Am. Ct.H.P. (сер. С) № 108 (2004), https://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_108_ing.pdf.

Огляд механізмів ООН щодо подання скарг у сфері порушення прав людини

У наступній таблиці наведено огляд трьох основних механізмів ООН для розгляду справ щодо прав людини. На додаток до цих органів ООН, різні регіональні та субрегіональні суди також можуть розглядати справи щодо прав людини, окремих осіб та подій, що відбулися у межах відповідної юрисдикції. До таких судів належать Африканський суд і Комісія з прав людини і народів, Східноафриканський суд, Суд Економічного співтовариства західноафриканських держав (СЕСЗД), МСПЛ та Європейський суд з прав людини.

Участь у ролі позивача у цивільному процесі

Таблиця 2.2: Механізми ООН щодо подання скарг у сфері порушення прав людини

	Договірні органи ООН з прав людини (ДООНПЛ)	Спеціальні провадження	Процедура розгляду скарг Радою з прав людини
Приймає скарги від	Окремі потерпілі або особи, які діють за письмовою згодою потерпілих	Будь-якого надійного джерела про окремих осіб або поширені інциденти	Потерпілі (зазвичай від поширених інцидентів) або ті, хто діє з їхнього дозволу
Юрисдикційні вимоги	Держава повинна ратифікувати відповідний договір і прийняти юрисдикцію механізму подання скарг.	Держава не повинна мати ратифікований договір, але має існувати спеціальна процедура з юрисдикцією.	Країна не повинна ратифікувати відповідний договір
Вичерпання національних засобів захисту	Так, заявники повинні вичерпати ефективні національні засоби правового захисту перед поданням скарги	Ні, немає необхідності вичерпувати ефективні національні засоби правового захисту для подання скарги	Так, заявники повинні вичерпати ефективні національні засоби правового захисту перед поданням скарги
Приватне чи публічне провадження	Зазвичай публікуються імена згаданих потерпілих, але окремі особи можуть вимагати приховування делікатних питань.	Повідомлення, як правило, є конфіденційними, до моменту, поки уповноважений не повідомить Раду з прав людини (тоді вони стають публічними), але потерпілі також можуть робити публічні заяви до цього часу	Робота є конфіденційною, якщо не зазначено інше
Тривалість процесу	2–3 роки на вирішення; можуть бути видані проміжні рішення	Може видавати термінові постанови	Тривалий процес, але не може перевищувати 2 років

Окремі потерпілі та групи потерпілих можуть подавати до суду цивільні позови проти окремих осіб, організацій та, в деяких випадках, урядів, які завдали їм шкоди. Ці провадження можуть призвести до присудження грошової компенсації за фінансові та нефінансові збитки; однак, навіть якщо фінансова винагорода зазначена в цивільному позові, потерпіла сторона може ніколи не отримати присуджені їй гроші. Забезпечення виконання рішення про відшкодування збитків проти відповідачів у цивільних позовах, як і у випадку з усіма способами, які розглядаються в цьому розділі, завжди є складним завданням. Тим не менш, цивільний позов все ще може виявитися важливим шляхом для офіційного визнання пережитого досвіду потерпілих і навіть може стимулювати майбутні зусилля у сфері кримінального правосуддя.

Групи потерпілих можуть розглянути можливість включення цивільного провадження до частини ширшої стратегії правосуддя для подолання масових звірств з кількох причин:

- Цивільне судочинство може дати більше можливостей ініціювання та участі в процесі для осіб, що зазнали протиправного впливу, особливо в країнах загального права. У той час як кримінальні заходи в країнах загального права, як правило,

ініціюються прокурором від імені суспільства, цивільний позов можуть порушити лише ті, на кого вплинула поведінка підсудного. Як наслідок, потерпілі особи можуть мати більше можливостей для впливу на провадження, ніж у кримінальних справах.

- Цивільна відповідальність зазвичай вимагає нижчого стандарту доказування, щоб притягнути відповідача до відповідальності, ніж кримінальна відповідальність. Щоб притягнути підсудного до цивільно-правової відповідальності, особа, яка приймає рішення, повинна переконатися, що особа несе відповідальність за балансом ймовірностей. Цей стандарт, який є менш обтяжливим, ніж стандарт «поза розумним сумнівом», який застосовується у кримінальних справах, вимагає лише того, щоб докази демонстрували, що підсудний, швидше за все, повинен нести відповідальність.
- Резонансні справи можуть привернути увагу ЗМІ та громадськості і таким чином спричинити тиск на осіб, які приймають рішення, щоб вони застосували інші заходи правосуддя та публічності.

У деяких юрисдикціях цивільне провадження може бути порушене лише після того, як розпочато кримінальне провадження. Помітним винятком є Сполучені Штати, де громадяни, які не є громадянами США, можуть вимагати виплати компенсації від тих, хто несе відповідальність за завдання шкоди (або цивільні правопорушення), які порушують міжнародне право. Попереднє кримінальне провадження для цього не потрібне. Потерпілі можуть порушити провадження відповідно до Закону про правопорушення іноземців та Закону про захист жертв катувань проти

- Осіб, які фізично перебувають у Сполучених Штатах
- Осіб, прямо чи опосередковано відповідальних за відповідні порушення
- Державних службовців, співробітників сил безпеки або осіб, які офіційно діють від імені таких органів або спільно з ними
- Тих, кого не захищає іноземний суверенний імунітет

Ці справи можуть бути порушені лише проти підсудних, які перебувають у Сполучених Штатах, тоді як справи, порушені відповідно до Статуту про правопорушення іноземців, також повинні «заціпати та турбувати» «з достатньою силою». Групи потерпілих, які хочуть з'ясувати, чи можуть і як вони можуть використовувати Закон про правопорушення іноземців або Закон про захист жертв катувань, мають проконсультуватися з юристом, який має відповідні знання, наприклад, **Центром правосуддя та публічності**.

Див.: Filartiga v. Pena-Irala, 577 F. Supp. 860 (E.D.N.Y. 1984); Kpadeh v. Emmanuel, 261 F.R.D. 687 (S.D. Fla. 2009); Кюбель проти Royal Dutch Petroleum, 569 US 108 (2013); Джеснер проти Arab Bank, PLC, 584 US _ (2018).

Участь у ролі свідка

Свідок у кримінальному процесі - це особа, яку сторона обвинувачення або захисту викликає для надання показань у суді. Свідки можуть включати

- Осіб, які знають про відповідні події, відомі в деяких юрисдикціях як «свідки фактів»
- Осіб, які є або були наближені до обвинувачених, відомі в деяких юрисдикціях як «свідки-інсайтери»
- Експертів з знаннями конкретних предметів або тем, які мають відношення до справи
- Осіб з відповідною інформацією про соціальний, геополітичний, історичний чи інший відповідний контекст, у якому відбулися події

У справах про масові звірства невелику групу потерпілих та інших свідків, які знають про відповідні події, можуть попросити дати свідчення в суді. Судові справи навряд чи будуть охоплювати кожен скоєний злочин і замість цього зазвичай зосередяться на кількох

символічних випадках. Потенційними свідками можуть вважатися лише ті потерпілі, які безпосередньо були свідками або мають особливо переконливу інформацію про конкретні злочини. З цієї групи потерпілих, ті, які можуть витримати тиск перехресного допиту з боку захисту, а також ті, хто має чіткі спогади про відповідні події та здатні чітко та фактично давати показання про те, що вони спостерігали та знають, найімовірніше, будуть обрані в якості свідків.

Для деяких свідків свідчення в суді та особисте зіткнення з кривдником можуть мати ефект відновлення. Для інших це може бути лякаючим і травмуючим і навіть може зробити свідка мішенню для подальшого насильства; тому свідки та їхні родини потребують належної підтримки та захисту до, під час і після їх свідчень. Свідки, які не готові до появи в суді, можуть відчувати себе зрадженими, не поінформованими та неохоче допомагати в подальших судових діях.

Перш ніж свідки нададуть офіційну заяву про свій пережитий досвід або погодяться давати свідчення в суді, вони повинні зрозуміти наступне:

- **Свідки можуть бути примушені давати свідчення.**
Особа, яка надає слідчим або прокурорам докази, які вважаються важливими для справи, можуть бути викликані в суд, а це означає, що від них можуть вимагати надавати свідчення, навіть якщо вони цього не хочуть. Тим не менш, особи, які надали несуттєві докази, і яких не викликали у суд, можуть вирішити не давати свідчення, а також прийняти рішення про небажання дачі свідчень (навіть якщо вони вже погодилися на них).
 - **Свідки можуть зіткнутися з ризиками для своєї безпеки та не мати захисту.**
Деякі суди забезпечують захист свідків, щоб у разі потреби особи свідків залишалися конфіденційними; однак такі заходи не завжди застосовуються, можуть не виконуватися, а іноді і не працюють, що може зробити свідків та їхніх сімей вразливими до погроз, особливо в судах із високою гласністю. Відповідно, важливо з'ясувати, чи є програми захисту свідків чи ні, оскільки це може вплинути на рішення про надання доказів.
 - **Свідки можуть бути повторно травмовані досвідом надання свідчень або показань.**
Зустріч із кривдником або повторне переживання свого минулого досвіду може завдати деяким потерпілим додаткову травму. Доречно запитати, чи можливе надання свідкам психосоціальних послуг.
- Примітка**
Деякі суди, наприклад МКС, можуть призначати заходи захисту, які можуть обмежити або унеможливити надання свідчень потерпілим перед обвинуваченим. Цей варіант може бути особливо важливим і корисним для потерпілих-дітей.
- **Свідки можуть бути предметом агресивного допиту в суді.**
Потерпілі та свідки можуть зіткнутися з агресивними допитами в суді, що може їх надзвичайно засмутити. Якщо це можливо, попередня зустріч з адвокатом може бути

корисною для розуміння потерпілими та свідками того, які аспекти їхніх свідчень є доречними та чому їм можуть ставити певні запитання.

- **Свідки можуть бути змушені проводити час далеко від дому та роботи.**
Якщо свідчення в суді вимагає від свідка прибуття в інше місце, свідку може знадобитися перерва у роботі. Навіть у випадках, коли суди виплачують свідкам добові та надбавку за відсутність на робочому місці, це не завжди дорівнює фактичній сумі заробітку, яку свідок втрачає.

Примітка

Свідки в МКС зазвичай не мають юридичного представництва, але вони можуть отримувати адміністративну, матеріально-технічну або психосоціальну підтримку від Відділу потерпілих і свідків (ВПС), який є філією Реєстру МКС. ВПС також може забезпечити захист свідка та інших осіб, яким загрожує небезпека через свідчення свідка.

Примітка про право сторони захисту на справедливий суд

Концепція справедливості ґрунтується на повазі до прав кожної людини, включаючи обвинувачених, незалежно від того, наскільки тяжкий злочин вони вчинили. Якщо осіб, яких підозрюють у вчиненні злочину, не судитимуть у незалежних, неупереджених і компетентних судах і відповідно до міжнародних стандартів справедливості, це може підірвати правосуддя для потерпілих, оскільки процес втрапить довіру та законність як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні.

Див.: Економічна і Соціальна Рада ООН, Питання про безкарність винних у порушеннях прав людини (громадянських і політичних); Остаточний звіт, підготовлений паном Жуане згідно з рішенням Підкомісії 1996/119, док. E/CN.4/Sub.2/1997/20 (26 червня 1997 р.), п. 28, <https://undocs.org/en/E/CN.4/Sub.2/1997/20>.

Для забезпечення достовірного розгляду кримінальних справ, право підсудного на справедливий судовий розгляд має бути забезпеченим. Право на справедливий суд було визнано у Загальній декларації прав людини, воно також стало юридично обов'язковою нормою для всіх держав і застосовується завжди, в тому числі під час збройного конфлікту. Право на справедливий судовий розгляд має бути гарантовано всім обвинуваченим і застосовуватися протягом усього процесу, від розслідування, арешту та затримання до досудового провадження, судового розгляду, апеляції, вироку та покарання. Право на справедливий суд відрізняється залежно від юрисдикції, але воно принципово вимагає, щоб особи, обвинувачені у злочині

- Вважалися невинними, доки їх вину не буде доведено
- Були повідомлені якомога раніше про те, які обвинувачення висуваються проти них
- Мали достатньо часу для підготовки свого захисту
- Отримували юридичну допомогу або фінансування для адвоката, якщо вони не можуть собі його дозволити і якщо юридичне представництво необхідне для здійснення правосуддя
- Мали змогу бути судимими без зайвої затримки
- Мали змогу бути присутніми на судовому засіданні
- Мали доступ до всієї відповідної інформації
- Мали можливість показати свою сторону справи в суді
- Мали дозвіл допитувати свідків обвинувачення та викликати власних свідків
- За потреби мали перекладача
- Не були примушеними свідчити проти себе або зізнаватися у скоєному

Примітка

Відстоювання прав підсудних на справедливий суд також важливо для потерпілих.

Якщо ці права не захищені, суд може призначити повторний розгляд справи, що може призвести до виправдувального вироку.

Висновки

ЮРИДИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ, такі як провадження проти винних за різні види злочинів і порушень, які відбуваються під час масових звірств, можуть поступово розбудовувати правосуддя та відповідальність винних перед потерпілими від масових звірств. Конкретна роль окремих потерпілих і груп потерпілих залежить від контексту та виду справи, але у всіх випадках групи потерпілих повинні бути в змозі розповісти про судові провадження ширшому колу потерпілих. Зазначене не тільки може підготувати громади до невтішних результатів, але також може висвітлити успішні моменти в процесі правосуддя. Для всіх цих зусиль потерпілим потрібна допомога адвоката.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДТРИМКИ У ДОСЯГНЕННІ ПРАВОСУДДЯ З БОКУ КЛЮЧОВИХ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІВ

**ЧАСТИНА
II**

РОЗДІЛ 3

СТВОРЕННЯ СТІЙКИХ КОАЛІЦІЙ ДЛЯ ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ ПОТЕРПІЛИХ

Створення коаліції, орієнтованої на інтереси потерпілих (*victim-centered coalition*) – це захід, який допоможе поступово збільшувати рушійну силу розслідування масових звірств

- Сформувати таку коаліцію не завжди легко, а в окремих випадках інколи неможливо, а той недоречно.
- Ці асоціації повинні мати чіткий порядок прийняття рішень та, коли можливо та доречно, прагнути до всеосяжності (*inclusivity*).

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДСТВА, військові злочини, тортури, грубі порушення прав людини набули широкого поширення у Чаді в період восьмилітньої кривавої диктатури Гіссена Габре. У 1990 році режим було повалено, Габре утік до Сенегалу, а жертви його злочинів розпочали боротьбу за правосуддя, яка тривала не одне десятиліття. Бухгалтер Сулейман Гуенгуен, який був незаконно позбавлений волі упродовж понад двох років, переконав групу колишніх в'язнів заявити про ці злочини, створити об'єднання потерпілих та вимагати правосуддя. Встановивши зв'язок з іншою групою потерпілих з півночі країни, Гуенгуен і його товариші зібрали сотні розповідей потерпілих для того, щоб змусити новий уряд Чаду притягти винних до відповідальності. Однак чиновники Габре були перепризначені на нові посади і спробували змусити потерпілих замовчати. Тоді Асоціація з захисту прав людини Республіки Чад звернулася до організації Human Rights Watch («Г'юман Райтс Вотч» – Нагляд за правами людини), щоб допомогти Гуенгуену та іншим потерпілим. Разом вони сформували міжнародну коаліцію з правосуддя, до якої увійшли групи потерпілих та правозахисники з Чаду та Сенегалу, Міжнародна федерація прав людини (фр. *Fédération internationale des ligues des Droits de l'Homme*, FIDH) та організація Спільний захист прав людини (*Agir Ensemble pour les Droits de l'Homme*). Міжнародний комітет справедливого суду у справі Гіссена Габре привернув до справи увагу світової спільноти, а також затвердив центральну роль потерпілих у процесі здійснення правосуддя. Услід за комітетом коаліція зробила наступні важливі кроки у притягненні Габре до відповідальності. У Сенегалі, а згодом і в Бельгії проти нього розпочали кримінальне провадження, а щоб завадити Габре уникнути правосуддя, подали скаргу до Комітету ООН проти катувань. Крім того, коаліція переконала уряд Бельгії звернутися з позовом проти Сенегалу до Міжнародного суду і посилювала тиск, аж поки Спеціальний африканський трибунал у Сенегалі не засудив злочинця. На момент написання цієї публікації потерпілі ще не отримали компенсації, їхня боротьба за справедливість триває.

Див. Reed Brody. *Victims Bring a Dictator to Justice: The Case of Hissène Habré* [Рід Броді. Потерпілі притягують диктатора до суду: справа Гіссена Габре], 2-е видання. (Berlin: Brot Für die Welt, червень 2017), https://www.brot-fuer-die-welt.de/fileadmin/mediapool/2_Downloads/Fachinformationen/Analyse/Analysis70-The_Habre_Case.pdf.

Фото: Жести навколо свічки під час нічного пильнування на честь 25-ї річниці геноциду в Руанді. Стадіон Амахоро у Кігалі, Руанда, 7 квітня 2019 р. REUTERS/Jean Bizimana

Створення коаліції, орієнтованої на інтереси потерпілих – такої як Міжнародний комітет справедливого суду у справі Гіссена Габре, – є важливим інструментом для посилення соціального запиту щодо правосуддя після масових звірств та подальшого його здійснення. Цей розділ призначений групам потерпілих, які зважують, чи варто створювати асоціацію з іншими потерпілими, яка б захищала їх інтереси, та як саме це зробити. Крім того, обговорюватимуться переваги та труднощі роботи у складі такого об'єднання, а також поради щодо формування широких коаліцій, у центрі яких є захист прав потерпілих.

У Посібнику використовується визначення поняття коаліції за дослідниками Лефтівчем та Хогом – групи осіб або організацій, що співпрацюють з метою вирішення проблем або досягнення спільних цілей, що легше робити колективно. Коаліції можуть бути організовані різноманітними способами, але зазвичай вони

- мають спільні цілі або погляд на певне питання;
- узгодили підхід щодо прийняття рішень;
- сформували різноманітне та широке членство.

Див.: Adrian Leftwich and Steve Hogg. The Case for Leadership and Primacy of Politics in Building Effective States, Institutions and Governance for Sustainable Growth and Social Development [Адріан Лефтівч, Стів Хог. Програма лідерства та примат політики у розбудові успішних держав, інституцій та управлінь для стабільного росту і соціального розвитку], Developmental Leadership Program, University of Birmingham, and La Trobe University [Програма лідерства, Бірмінгемський університет, Університет Ла Троба (Мельбурн)], (листопад 2007), абз. 6.

Термін *коаліція, орієнтована на інтереси потерпілих*, передбачає, що дві або більше груп потерпілих об'єднуються для досягнення спільних цілей у правосудді. Ця коаліція може включати групи потерпілих, які мають різні першочергові завдання, різне географічне та культурне походження, а також відмінні погляди на причини та наслідки конфлікту. Незважаючи на це, їх об'єднує спільна мета – здійснення правосуддя.

Важливо

Цей розділ може бути особливо корисним членам груп, які є менш відомими світовій спільноті, ніж більші та помітніші групи потерпілих. У даному контексті показовим є приклад ромів, які постраждали внаслідок Голокосту – це обговорювалося у [ВСТУПІ](#).

Переваги та труднощі формування коаліцій для захисту інтересів потерпілих

КОАЛІЦІЯ МОЖЕ СТАТИ своєрідною платформою для розвитку креативних підходів у розв'язанні складних проблем, адже до її складу входять люди з різними навичками, кваліфікаціями та різним досвідом у прийнятті рішень. Крім цього, таке об'єднання може бути джерелом взаємної підтримки та солідарності. У деяких випадках воно навіть спроможне забезпечити окремим членам певну захищеність, оскільки над справою працює кілька груп і окремим особам та групам дозволяється говорити анонімно через коаліцію. Коаліції можуть бути надзвичайно потужними: Вони економлять ресурси та забезпечують більший доступ та видимість процесу, дають більше важелів впливу, стимулюють суспільне визнання, передові підходи та інструменти. Місцеві, регіональні, національні та транснаціональні коаліції формуються для досягнення однієї спільної мети, після чого вони припиняють діяльність; у інших випадках вони створюються для розгортання діяльності, що триває довший період часу. Структура подібних асоціацій може значною мірою відрізнятись від офіційних організацій з керівництвом та підлеглими – належність до коаліції зазвичай більш неформальна, регулюється гнучкими правилами і підтримується добровільно.

Див.: Nick Martlew. Creative Coalitions: A Handbook for Change [Нік Мартлю. Творчі рішення: посібник для змін], Crisis Action, дата звернення 10.11.2020, <https://crisisation.org/Handbook/contents/>.

У контексті боротьби за правосуддя щодо вчинених масових звірств діяльність у складі коаліції надає три окремих переваги:

- **Коаліції складніше ігнорувати, особливо якщо вони строкаті за своїм складом.**
Оскільки уповноваженим органам часто бракує стимулу відновити справедливість після масових звірств, завдання утримувати справу в центрі суспільної уваги перекладається на плечі самих потерпілих. Однак потерпілі можуть походити з частин суспільства, яких маргіналізували та придушували, і це через це громадськість може їх не почути. Якщо до групи потерпілих входять інші члени даної громади, або якщо потерпілі об'єднуються з іншими групами осіб, що постраждали внаслідок правопорушення, то у такому разі уповноваженим органам важче ігнорувати їх вимоги.
- **Коаліції можуть координувати досягнення спільної мети.**
Після того як уповноважені органи вирішать імплементувати законодавчий процес, їм необхідно буде визначити, які норми потрібно застосувати і яких саме заходів слід вжити. Ці дії будуть ефективними тільки тоді, якщо вони відповідатимуть цілям потерпілих. Однак уповноважені органи не завжди консультуються з громадою, а якщо і роблять це, то визначити послідовність дій, яка б задовольняла інтереси усіх, не завжди є можливим. Створюючи коаліцію, орієнтовану на інтереси потерпілих, її члени можуть в особистому порядку всебічно визначити перспективи, пріоритети та цілі різних громад та об'єднати їх в одну стратегію. Така єдність раціоналізує процес та допоможе уповноваженим органам прийняти рішення в інтересах групи.
- **Коаліції об'єднують ресурси та вміння.**
Кожна організація у складі коаліції має певні переваги у порівнянні з іншими, а також особливі можливості, які можуть знадобитися на різних стадіях юридичної боротьби. Об'єднуючись у коаліцію, організації консолідують свої ресурси та вміння, що допомагає зібрати сили та перетворити індивідуальні можливості кожної організації на потрібний результат.

Див.: Phil Rabinowitz. Choosing Strategies to Promote Community Health and Development (Section 5: Coalition Building I: Starting a Coalition) [Філ Рабінович. Як обрати стратегію пропаганди здоров'я та розвитку громади], в The Community Toolbox (University of Kansas, n.d.), дата звернення: 10.11.2020, <https://ctb.ku.edu/en/table-of-contents/assessment/promotion-strategies/start-a-coalition/main>.

Слід зазначити, що створити коаліцію різних груп для захисту інтересів потерпілих не завжди можливо та у деяких випадках навіть недоречно. Групам потерпілих може бути надто важко зібратися, якщо вони фізично знаходяться далеко одне від одного або розмовляють різними мовами. Їздити може бути нелегко, а безпечні та надійні засоби зв'язку можуть бути недоступні. Ці практичні труднощі можуть вирішуватись завдяки створенню грошових фондів та інших спільних ресурсів. Інші проблеми, наприклад перераховані нижче, можуть здаватися складнішими.

- **Співпраця у коаліції передбачає готовність піти на компроміс.**
Наявність коаліції не вимагає від її членів погоджуватись з кожним рішенням, але щоб досягти спільної мети часто виникає потреба шукати різні варіанти дій. Піти на компроміс – особливо коли йдеться про правосуддя, травму або відшкодування – інколи нелегко. Тому у деяких випадках можуть прийматися рішення, які підтримують не всі члени коаліції.

- **Співпраця у коаліції може становити ризик.**
Інколи групи та коаліції повинні реєструватися місцевими або державними органами, що може бути ризикованою справою для осіб, які прагнуть притягнути до відповідальності керівництво своєї держави. Групи потерпілих, які зважають можливість створити коаліцію, швидше за все, вже аналізували подібний ризик при формуванні своєї групи. Однак повторно оцінити можливі небезпеки перед створенням коаліції груп теж є важливим.

- **Історично зумовлені розбіжності та напруженість між групами потерпілих можуть значно ускладнити співпрацю.**
Метою коаліції для захисту інтересів потерпілих є об'єднати різні громади, щоб вони могли обмінюватися досвідом та планами на майбутнє. Інколи у випадках масових звірств різні групи населення раніше ворогували між собою, ніколи не співпрацювали разом та мають непримиренно відмінні погляди. Співпраця за таких обставин – навіть якщо групи потерпілих мають однакоvu мету щодо досягнення правосуддя – буде неможливою.

З цього можна зробити висновок, що формування коаліції груп потерпілих, з одного боку, надає переваг, а з іншого – передбачає певні труднощі. При прийнятті рішення щодо створення коаліції, як і на етапі формування групи потерпілих, слід брати до уваги такі фактори як цілі, підходи та активність кожної групи. У інших розділах Посібника описуються інструменти посилення соціального запиту щодо правосуддя та його здійснення для тих груп потерпілих, які не можуть сформувати коаліцію.

Див.: Adrian Leftwich and Steve Hogg. The Case for Leadership and Primacy of Politics in Building Effective States, Institutions and Governance for Sustainable Growth and Social Development [Адріан Лефтвіч, Стів Хог. Програма лідерства та примат політики у розбудові успішних держав, інституцій та управлінь для стабільного росту і соціального розвитку], Developmental Leadership Program, University of Birmingham, and La Trobe University [Програма лідерства, Бірмінгемський університет, Університет Ла Троба (Мельбурн)], (листопад 2007).

Рекомендації для співпраці у коаліції правосуддя

У ЦЬОМУ РОЗДІЛІ ВИКЛАДЕНО ТРИ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ГРУП ПОТЕРПІЛИХ, які сформували або збираються сформувати коаліцію для захисту своїх інтересів. Метою цих рекомендацій є створення стійких та гнучких коаліцій, здатних витримати усі можливі невдачі на довгій дистанції боротьби на відновлення правосуддя.

Важливо

У цій частині не обговорюватиметься тема грошових фондів та ресурсів, які зазвичай потрібно створити коаліціям. Ця інформація викладена окремо у **РОЗДІЛІ 8**.

Важливо

Хоча у цьому Посібнику обговорюється в основному створення стійких коаліцій на тривалий час, асоціації громадян для досягнення короткочасних цілей теж можуть мати потужний вплив.

Закладіть міцний фундамент та поступово набирайте обертів

Деякі груп потерпілих та коаліції починають свою діяльність як неформальні об'єднання, які обмінюються інформацією та надають підтримку. Це хороша точка відліку для коаліцій потерпілих, які прагнуть більш стратегічно підійти до питання правосуддя та відповідальності. Замість того, щоб поринати у масштабні та складні проекти, набирати обертів потрібно поступово. Це гарантуватиме життєздатність коаліції упродовж довшого періоду часу.

Коаліціям для захисту потерпілих слід спочатку зосередитись на закладенні фундаменту всеосяжності та репрезентативності, щоб їх об'єднання завоювало довіру решти громадськості, яка має подібний погляд на справу. Для досягнення цієї мети необхідно:

- створювати можливості для неформального знайомства членів коаліції;
- підкреслювати користь приєднання до коаліції, наприклад доступ до інформації, уповноважених органів або участь у семінарах для отримання певних знань чи умінь;
- відзначати та святкувати досягнення у справі, таким чином зміцнюючи впевненість членів коаліції;
- у випадку успіху справедливо відзначати заслуги усіх членів коаліції;
- створювати мережу соратників, наприклад серед релігійних установ чи довідкових служб, які можуть зі свого боку підтримувати коаліцію.

Вибудуйте дорадчий підхід у прийнятті рішень

Для досягнення успіху коаліція не повинна затверджувати усі пропозиції. Навпаки, одна з найголовніших переваг співпраці у коаліції полягає в тому, що кожен дивиться на справу з різних перспектив, має свій підхід та особистий досвід. Тому члени коаліції повинні бути вірними певним основним тезисам, а у всьому іншому – будувати відносини на основі взаємної довіри. Створення чіткого та ефективного порядку прийняття рішень – важлива частина міцного фундаменту коаліції. Встановлюючи порядок прийняття рішень, коаліціям слід зробити наступні кроки:

- **Регулярно консультируйтесь з членами коаліції та більшими частинами постраждалих громад.**
Сила коаліції залежить від рівня довіри до неї та до її цілей з боку самих її членів та їх громад. Щоб розвинути цю довіру, члени коаліції повинні мати реальну змогу ставити запитання, висловлювати сумніви та пропонувати ідеї. Вони також мають розуміти рішення, які приймає коаліція, а також аналізувати, чи ці рішення відображають їх погляди. Це не означає, що у прийнятті рішень повинні брати участь усі члени коаліції; коли йдеться про велике об'єднання, це може бути фізично неможливо. Однак коаліціям слід регулярно радитись та залучати своїх членів до усіх етапів процесу прийняття рішень.
- **Розробіть різні процедури для різних типів рішень.**
Коаліції повинні приймати різноманітні рішення, і певний порядок прийняття рішень може бути неефективним у деяких ситуаціях. Рішення, що стосуються усієї коаліції – наприклад, щодо встановлення довгострокових цілей або які торкаються безпеки чи репутації об'єднання – можуть вимагати участі усіх членів коаліції. І навпаки, деякі рішення торкаються у першу чергу лише певного підрозділу коаліції, наприклад окремої групи потерпілих або групи, компетентної у відповідному питанні. У такому разі було б доречно призначити в межах коаліції окремий комітет або робочу групу, яка б зосередилася на вирішенні цього питання.

- **Роз'ясніть порядок прийняття рішень членам коаліції.**
Члени коаліції повинні розуміти, як приймаються рішення. Їм потрібно знати, хто саме ухвалює рішення, на основі якої інформації, а також як ця інформація оцінюється та обговорюється. Ці знання потрібні члену коаліції з кількох причин. По-перше, члени об'єднання, які розуміють порядок прийняття рішень, будуть більш впевненими у правильності цих рішень. Якщо ж рішення їм не до вподоби, то вони принаймні знатимуть причини, чому постановили саме так. По-друге, подібна обізнаність допоможе членам коаліції вирішити, як і коли втрутитись у порядок прийняття рішень, якщо певне рішення викликає у них серйозну стурбованість.
- **Забезпечте всеохоплююче географічне представництво та участь.**
Некоторые коалиции имеют членов по всей стране; в таких случаях может возникнуть тенденция, что все решения принимаются только теми организациями, которые находятся в крупных городских населенных пунктах. Это означает, что сельские члены коалиции могут быть исключены из процесса принятия важных решений. Если возможно, коалиция должна разработать способы включения всех соответствующих членов коалиции в процесс принятия решений - независимо от их местонахождения.
- **Будьте готові коригувати порядок прийняття рішень.**
Якщо змінюються обставини, може змінюватись і порядок прийняття рішень. Коаліція може постійно збільшуватись, приймаючи у свої ряди нових членів. Її рішення можуть стати більш ризикованими і складнішими. Діяльність або цілі коаліції можуть змінитися або розширитися. За таких обставин звичний порядок прийняття рішень може перестати працювати.

Коаліції повинні при потребі коригувати свій порядок прийняття рішень, а також покращувати його на регулярній основі.

Порада

Окрім затвердження дорадчого підходу у прийнятті рішень, коаліції можуть також призначити спікерів, які виступатимуть від їх імені перед широкою громадськістю та політичними чи дипломатичними установами. Цей крок дозволить коаліції висловлювати свою єдину позицію, що зробить їх заклик відновити справедливість чіткішим і гучнішим.

Проаналізуйте плюси та мінуси затвердження офіційної структури коаліції

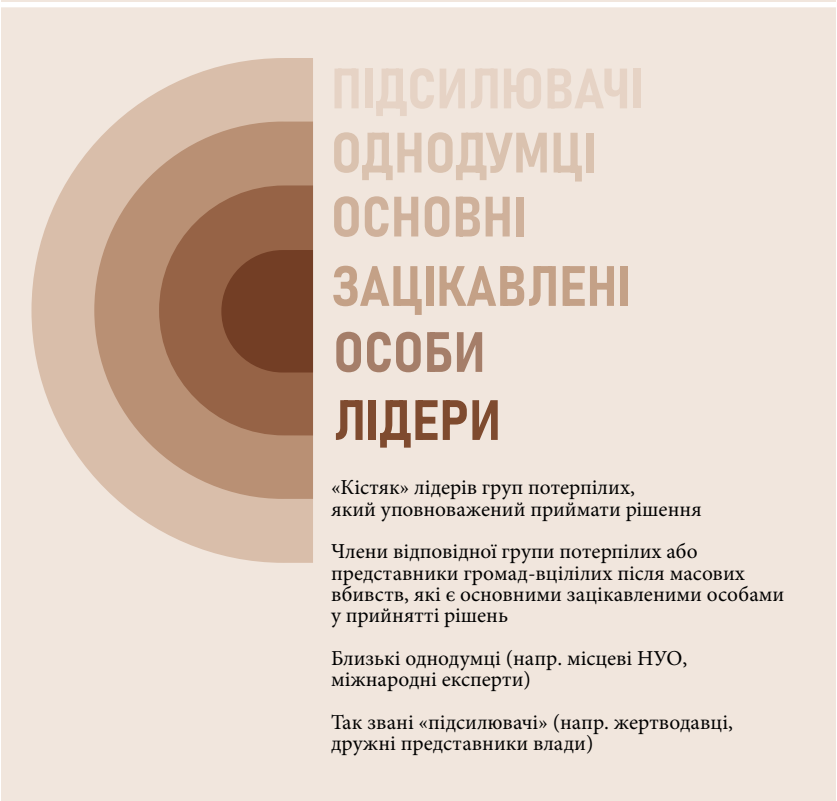
Деякі коаліції можуть вирішити встановити чітку структуру або ієрархію уповноважених осіб. Формальна структура може спростити процес прийняття рішень та взаємодію з третьою стороною, наприклад з жертводавцем. Однак такий тип організації об'єднання не завжди можливий та інколи недоречний.

Крім того, чітка структура не завжди необхідна – багато успішних коаліцій не мають формально затвердженого складу. У деяких випадках наголос на ієрархії призводить до того, що члени коаліції можуть випустити з уваги її спільну мету, будучи захопленими змаганнями за керівні посади.

Для коаліцій, що цікавляться затвердженням офіційної структури чи ієрархії, існує безліч опцій для цього. Два можливих варіанти проілюстровано на діаграмах 3.1. та 3.2. Як підкреслювалось раніше, незалежно від підходу, коаліціям обов'язково слід консультиватися зі своїми членами та основними зацікавленими сторонами. Останні повинні розуміти процес прийняття рішень та відчувати, що до них прислухаються.

ДІАГРАМА 3.1. МОЖЛИВА СТРУКТУРА КОАЛІЦІЇ

Групи потерпілих, зовнішні суб'єкти та експерти надають відомості та підтримують невеликий комітет, який, у свою чергу, просуває спільну мету

Основні члени групи потерпілих, які мають довіру своєї громади, входять до невеликого комітету, який уповноважений приймати рішення. Для того, щоб зберігати довіру і підтримку своєї громади, вони регулярно консультиються з ширшою групою решти потерпілих і використовують їх вклад у роботі. Зовнішні союзники, зокрема представники неурядових організацій (НУО), та «підсилювачі», наприклад дружні представники влади, можуть впливати на деякі з цих рішень, але в основному підтримують цілі ядра коаліції.

Діаграма 3.2. Можлива структура коаліції
Різні команди застосовують свій досвід та вміння для досягнення спільної мети

Різні організації та окремі особи виконують завдання більш профільного характеру, але усі вони безпосередньо стосуються і слугують остаточній меті – досягненню правосуддя. Ці групи діють досить автономно і делегують своїх представників на регулярні збори, де відбувається обмін оперативною інформацією. Робочі групи, які тісно співпрацюють у певних напрямках, теж регулярно збираються для координації своєї діяльності.

Вирішіть, чи коаліція буде широкою (inclusive), чи виключною (exclusive)

Члени коаліції повинні вирішити, чи вона буде широкою, чи матиме виключний, або ексклюзивний характер. До виключних коаліцій можуть приєднатися особи певної групи, наприклад жінки, корінне населення, потерпілі внаслідок конкретного правопорушення. Можуть бути й інші критерії. Виключні коаліції можуть стати для потерпілих цінною платформою для висловлення своїх вимог, а критерії щодо вступу до коаліції допомагають їй самій зосередитись на конкретних питаннях. З іншого боку, широкі коаліції, які не мають обмежень щодо свого складу, можуть відігравати суттєву роль в досягненні правосуддя.

- **Інклюзивні коаліції можуть відстоювати вимоги, які задовольняють більшу кількість людей.** Співпрацюючи з різними групами населення, коаліції груп потерпілих можуть стати свого роду гучномовцем ширших верств суспільства, навіть якщо вони самі не є активними учасниками коаліції. Коли нарешті починається судовий процес, ці групи населення зможуть побачити, як їх очікування відображаються у кінцевому результаті.

- **Інклюзивні коаліції здатні будувати мости між суспільними групами.** Створення строкатих за своїм складом коаліцій може відігравати ще одну допоміжну роль у післявоєнний період або у контексті масових звірств: приймаючи до своїх лав окремих людей та спільноти, які ніколи раніше не співпрацювали або, можливо, навіть ворогували між собою, такі коаліції виконують миротворчу функцію. Спільне подолання складних перешкод заради досягнення довгострокової мети може будувати мости між різними соціальними групами.

Репрезентативна коаліція передбачає певну свободу (а інколи навіть потребу) у тому, щоб розділити різні спільноти: в межах коаліції можуть існувати менші робочі групи, зосереджені на окремих питаннях чи порушеннях. Ці менші групи можуть узгоджено співпрацювати, або посилювати результати роботи іншої групи в межах коаліції.

Якщо ці колективи працюють заради однієї спільної мети – правосуддя – то усі разом вони є коаліцією.

Порада

У процесі боротьби за правосуддя над винуватцями масових звірств коаліції потерпілих можуть вирішити прийняти у свій склад потерпілих від злочинів, наруши або правопорушень, які не є «масовими звірствами», але тим не менш є серйозними

Можливо, це відбувається з огляду на такі причини:

- **Широкі коаліції складніше ігнорувати.** Приймаючи у свій склад якомога більше осіб та груп, які постраждали під час конфлікту та які прагнуть соціальних змін, – незалежно від того, якої шкоди їм було завдано, хто був винуватцем злочину або до якої соціальної, культурної, релігійної чи етнічної групи вони належать – коаліції набувають більшої сили. У такому разі їх вимоги складніше відхилити чи ігнорувати.
- **Вимагають Відшкодування.** Це такі порушення на кшталт захоплення землі, насильство щодо жінок, відсутність відповідного правового захисту в невеликих громадах. Залучення ширшого спектру жертв до коаліції може сприяти у цих регіонах єдності, співпраці, а також підвищенню суспільного запиту щодо важливості правосуддя.

Залучайте людей та групи, яких важко почути

Коаліції потерпілих повинні намагатися залучити людей та групи, які мало впливають на процес прийняття рішень на місцевому та державному рівні. Насильство могло здійснити на представників цих громад особливий та ні з чим не співставний вплив, і їхні голоси вкрай важливо почути для ефективного здійснення правосуддя. Ці люди та групи можуть включати в себе такі категорії населення:

- жінки, які часто складають невелику частину населення країни, але велику частину потерпілих;
- особи з фізичними або розумовими вадами;
- особи, відомі як представники ЛГБТІ;
- діти, які при цьому повинні мати активного в коаліції опікуна;
- «перші жителі» або корінні народи;
- особи, які проживають у сільській місцевості;
- особи, що раніше не брали активної участі в громадянському суспільстві;
- представники інших спільнот, які зазнавали соціальної стигматизації чи дискримінації, або особи, що належать до менш видимих меншин, наприклад члени певного племені чи етнічної групи;
- особи, які перебувають за межею бідності;
- переміщені особи;
- особи, яким була недоступна освіта, неписьменні.

Якщо вищезгадані особи історично були позбавленні участі у процесі прийняття рішень, коаліція може вирішити розпочати активний пошук представників таких категорій населення. Крім того, інколи коаліції уникають процесу офіційної реєстрації таких членів, що могло б становити для них труднощі і завадити приєднанню до коаліції. Шукаючи шляхи залучення представників таких груп, коаліціям потерпілих важливо слідувати за тим, щоб своїми діями вони не наслідували коаліції з виключною системою.

Важливо

Ієрархія у групах потерпілих та коаліціях може з'являтися у зв'язку з різноманітним досвідом роботи її членів у НУО. Її формуванню теж можуть сприяти культурні фактори, наприклад різні розміри племінних груп.

Приклад: Потерпілі з міст та з сільської місцевості можуть мати напрочуд різні цілі щодо юридичних заходів, яких потрібно вжити. При цьому вони наряд чи автоматично враховуватимуть потреби один одного. Наприклад, жертви сексуального насильства, що проживають у сільській місцевості, можуть не мати такого ж доступу до лікарської допомоги, як міські жителі. Тому якщо особам з сільських громад не нададуть достатньо можливостей щодо участі в коаліціях і їм не вдасться поділитися своїм досвідом, це завадить застосуванню відповідних норм правосуддя.

Залучайте спостерігачів та експертів

Сторонні спостерігачі, які не постраждали від конфлікту, можуть відігравати неоціненну роль в посиленні ефекту від роботи коаліцій груп потерпілих. Коаліції можуть залучати їх на етапі формування свого об'єднання або пізніше як експерта або консультанта. Ці особи можуть виконувати такі завдання:

- ділитись досвідом подібних ситуацій та пропонувати творчі рішення;
- надавати праву оцінку зібраним доказам та веденню справи;
- допомагати донести до різної аудиторії потребу негайно припинити безкарність;
- забезпечити, щоб процес прийняття рішень на найвищому рівні віддзеркалював інтереси потерпілих у досягненні правосуддя;
- рекомендувати коаліції найкращі заходи безпеки;
- забезпечувати постійне фінансування та надходження ресурсів;
- надихати коаліцію завзято продовжувати боротьбу, незважаючи на перешкоди.

Незалежно від того, кого саме запрошують, коаліціям слід вимагати, щоб сторонні спостерігачі та експерти надавали першочергової ваги інтересам потерпілих, а також зберігали відкритість та прозорість у будь-якій взаємодії.

Співпрацюйте з місцевими громадськими організаціями

Надійні місцеві громадські організації є цінним ресурсом для коаліцій потерпілих, якщо ці організації мають знання, вміння та зв'язки, що сприятимуть діяльності коаліції. Громадські організації можуть:

- Мати досвід у місцевому процесі прийняття рішень уповноваженими органами та знати, з ким слід зв'язатися для здійснення того чи іншого кроку;
- Знати законодавство чи угоди, які мають відношення до правосуддя та відповідальності;
- Мати зв'язок з постачальниками послуг та гуманітарними організаціями, які можуть надати допомогу окремим потерпілим;
- Підтримувати тісний контакт з іншими групами постраждалих, погляд яких може бути цінним для даної коаліції жертв.

Приймайте у склад коаліції або консультируйтесь з релігійними діячами та представниками релігійних інституцій

Коаліції груп потерпілих можуть розглянути можливість включення до свого складу або консультації з релігійними діячами та представниками релігійних інституцій. Вони можуть:

- пропонувати підтримку коаліції;
- допомогти їй досягти згоди;
- сприяти зміцненню довіри інших частин постраждалої спільноти;
- здобути для коаліції підтримку з боку державних діячів.

Слід зазначити, що у деяких випадках участь релігійних лідерів у коаліції може накласти на неї відбиток патріархальної ієрархії або елітаризму.

Висновки

СТВОРЕННЯ КОАЛІЦІЇ, ОРІЄНТОВАНОЇ НА ІНТЕРЕСИ ПОТЕРПІЛИХ, (victim-centered coalition) – це один з дієвих інструментів у розпорядженні груп потерпілих, що прагнуть домогтися правосуддя для винуватців масових звірств. Хоча це не завжди легко, інколи неможливо, а у деяких випадках навіть недоречно, але співпраця у різних спільнотах задля спільної мети відновити справедливість може дати можливість групам потерпілих гучно заявити про свої вимоги та здійснювати тиск на уповноважені органи правосуддя. У наступних розділах цієї частини обговорюватиметься, якими способами групи потерпілих можуть здобувати підтримку у своїй боротьбі за правосуддя.

РОЗДІЛ 4

ЗБІР ТА ОБМІН ІНФОРМАЦІЄЮ

Щоб заручитися підтримкою у досягненні правосуддя, групи потерпілих можуть збирати та обмінюватися інформацією.

- Збір доказів окремого злочину – це справа, що вимагає спеціалізованого навчання та нагляду.
- Інші форми інформації, які самі по собі не є доказами (наприклад загальні довідкові відомості), теж можуть бути дуже цінними.
- Збір та обмін інформацією пов'язані з ризиком, який групи потерпілих повинні проаналізувати та звести до мінімуму.

ГРУПИ ПОТЕРПІЛИХ НЕРІДКО надають владі відомості про певні порушення, і при цьому немає потреби складати більш офіційні матеріали, наприклад затверджені письмові свідчення. По суті, спроби накопичувати формальні докази можуть принести більше шкоди, ніж користі, оскільки збір формальних даних (які потім можна буде використати при офіційному розгляді справи) є технічно складним і вимагає значного досвіду. Більше того, перед тим як почати провадження посадові особи зазвичай проводять власне розслідування, що робить збір доказів іншими особами непотрібним, а в окремих випадках навіть підриває ведення справи, особливо якщо відомості влади та потерпілих суперечать одні одним. Тому для органів, які збираються розпочати слідство, звичайні повідомлення можуть мати таку ж, а то й більшу цінність, ніж офіційно затверджене свідчення. Слід також розуміти, що окремі розповіді очевидців допомагають слідчим визначити ключові епізоди та отримати більш повну картину подій. Ось чому даний Посібник не дає групам потерпілих рекомендацій щодо збору доказів. Тим не менше, у цьому розділі та у **ДОДАТКУ II** міститься додаткова інформація, яка може бути цінною для груп потерпілих.

Важливо

Групам потерпілих ні в якому разі не слід збирати свідчення очевидців без належного навчання та нагляду. Як додаток до такого навчання групи потерпілих можуть скористатися курсами Інституту міжнародних кримінальних розслідувань та іншими матеріалами.

Див. наприклад *Training Materials Accompanying the International Protocol on the Documentation and Investigation of Sexual Violence in Conflict* [Навчальні матеріали до Міжнародного протоколу з документування та розслідування сексуального насильства у збройному конфлікті] <https://iici.global/publications/>.

Головна тема цієї частини – це інформація (у тому числі відомості про окремі злочини та осіб, що їх вчинили), яка може бути корисною таким посадовим особам та установам:

- слідчим органам поліції;
- прокурорам, які керують розслідуванням;
- відомствам ООН зі встановлення фактів та документування, які володіють повноваженнями підзвітності (наприклад місії у Сирії, Траку та Бірмі/М'янмі);

Фото: Фотографії жертв геноциду в Руанді у Меморіальному центрі Кігалі.
Laura Elizabeth Pohl for the US Holocaust Memorial Museum

- Канцелярія Прокурора Міжнародного кримінального суду, яка згідно 15 статті Римського статуту може приймати інформацію з будь-якого джерела;
- організації-посередники (наприклад Crime Stoppers або Bellingcat), які можуть збирати інформацію анонімно;
- імміграційні органи влади у країнах, до яких втекли злочинці;
- організації, що надають стратегічний правовий захист, наприклад **European Center for Constitutional and Human Rights** (Європейський центр прав людини та конституційних свобод) та **Center for Justice and Accountability** (Центр правосуддя та відповідальності)

Збір інформації в контексті коаліції груп потерпілих

ДЛЯ ГРУП ПОТЕРПІЛИХ, що працюють у складі коаліції, збір та обмін інформацією є нелегким завданням. З іншого боку, ця діяльність може відкривати нові можливості. Збір інформації учасниками коаліції вимагає серйозного координування. Важливо, щоб члени коаліції знали, хто збирає яку інформацію, який порядок при цьому використовується, а також де і як інформація зберігається – як друковані, так і електронні дані. Якщо багато людей та організацій користуються однією системою зберігання даних, то вона може ускладнюватися або ставати вразливішою для загроз безпеки. Більш того, буває складно вирішити, якою інформацією та коли саме можна поділитися з уповноваженими органами, адже це рішення потрібно приймати після усебічного аналізу.

Якщо говорити про співпрацю у коаліції, то збір та обмін інформацією відкриває нові можливості. Коаліції з чіткою стратегією щодо збору інформації можуть спрямовувати діяльність окремих груп потерпілих, якщо кожній з них призначений збір певного роду матеріалів. Такий підхід не лише допомагає різним групам набутися досвіду в певних питаннях, але й також іде на користь решті коаліції, оскільки усі її члени отримують доступ до додаткових відомостей про конфлікт та його наслідки. Також важливо те, що різношерсті за своїм складом коаліції зазвичай мають доступ до більшої кількості різноманітних джерел, що може стати у пригоді уповноваженим органам.

Довідкова інформація про конфлікт

ГРУПИ ПОТЕРПІЛИХ можуть отримати інформацію про історичні передумови певного конфлікту чи ситуації. Такі відомості можуть бути цінними для влади та інших установ, згаданих на початку цього розділу.

Розглянемо приклади довідкової інформації, якою групи потерпілих можуть ділитися з уповноваженими органами або особами:

- **Інформація про порядок прийняття рішень у певній місцевості**
Які саме посадові особи приймають рішення, як вони це роблять – ці відомості можуть бути корисними слідчим органам, особливо якщо вони з іншої країни. Ця інформація може допомогти визначити відповідальних за певні злочини чи правопорушення, застосувавши міжнародний принцип командної відповідальності. Інформація про системи управління на місцевому, регіональному та державному рівнях, а також про структуру командування збройних формувань та урядових сил може особливо знадобитися для співставлення доказів – використовуючи ланцюжок командування вдасться встановити зв'язок між особою та конкретним злочинцем.

- **Інформація про місцеве законодавство та систему судів**
Інформація про місцеве судочинство, вимоги щодо доказів та процедур для подання позову може бути корисною для іноземних осіб та організацій, які підтримують розвиток та імплементацію процесу перехідного правосуддя в країні, що постраждала. Ці відомості допоможуть їм оцінити спроможність місцевих чи внутрішньодержавних судів розглянути справу. Крім того, вони можуть внести ясність, чи можуть політичні діячі втрутитися у процес, а якщо можуть, то як саме. Також можуть бути корисними відомості про те, як у місцевих громадах вирішують спори і відшкодовують шкоду. Знаючи це, можна рекомендувати найбільш дієві юридичні заходи.
- **Загальна інформація про ситуацію**
Загальна довідкова інформація про ситуацію – наприклад про особливо уражені регіони та громади; про законодавчу базу відповідного злочину (зокрема закони щодо певної групи); про союзи та розколи між різними збройними формуваннями та урядовими силами – може допомогти іноземцям контекст ситуації та правильно спрямувати свої зусилля. Скажімо, інформація про політичні або юридичні фактори та про суспільні настрої може допомогти зовнішнім учасникам не спричинити подальшу ескалацію.
- **Відомості про політичні або культурні питання, які є делікатними для потерпілих**
Групи потерпілих одними з перших розуміють, які злочини мали місце та якої шкоди завдано людям, сім'ям та громадам. Крім того, вони є дзеркалом, у якому можна побачити місцеві політичні та культурні болючі питання. Знання цих питань допоможе зовнішнім учасникам вирішити, хто буде вести документування, як вони обговорюватимуть гострі теми, що не слід говорити та як виходити з непередбачуваних ситуацій. Групи потерпілих є також джерелом інформації щодо колишніх політичних чи соціальних угруповань, діяльність яких, можливо, потрібно буде розслідувати.
- **Інформація про корупцію та підкуп**
Фіксація системної та повсякденної корупції в місцевих та державних органах влади може бути надзвичайно цінною діяльністю груп потерпілих. Якщо міжнародні судові органи матимуть відомості про ієрархію, приховану за підкупом та корупцією, їм буде значно легше визначити командну відповідальність, яку було б складно помітити за інших обставин.
- **Інформація щодо заходів, яких уже було вжито стосовно груп потерпілих**
Якщо учасники правосуддя знають, що вже було зроблено у зв'язку з певними інцидентами, їм буде легше визначити, чи потрібно далі проводити розслідування, а якщо так, то яким чином. Поміж іншого, визначити це можуть допомогти такі запитання:
 - чи потерпілі та жертви повністю обізнані зі справою, чи вони бажають брати у ній участь, чи розуміють, що їх можуть опитати повторно;
 - чи потерпілі та жертви отримали медичну і психологічну допомогу;
 - яка методологія використовувалась у початковому опитуванні свідків.

Більшу частину цих даних (окрім того, що вже було зроблено для постраждалих осіб) групи потерпілих можуть знайти в газетних заголовках, публікаціях ЗМІ, заявах посадовців та інших відкритих джерелах. У деяких випадках про це знають усі місцеві. Щоб збирати та поширювати довідкову інформацію, групи потерпілих пишуть службові записки, користуються розсилками електронної пошти, створюють групи в соціальних мережах для обміну важливими даними, або комбінують усі ці способи. Збір і сортування публічно доступної інформації може нести менший ризик репресій груп потерпілих, ніж збирання свідчень про конкретні злочини

Факти і цифри

ФАКТИ І ЦИФРИ про масові звірства та їх руйнівні наслідки можуть бути цінними для тих, хто хоче зрозуміти масштаби цих подій та їхній вплив на групи потерпілих, а також чого жертви хочуть домогтися у процесі здійснення правосуддя. Більш того, точний підрахунок кількості тих, хто постраждав від масових звірств, може підтримувати тиск на органи влади та спонукати їх розслідувати ситуації, на які в іншому випадку вони б не звернули уваги. Для груп потерпілих фіксація основних подій під час конфлікту може відігравати важливу роль у процесі загоєння емоційних ран громади.

Ось деякі приклади фактів і цифр, які групи потерпілих можуть вирішити фіксувати:

- **Список зниклих безвісти або загиблих**

Групи потерпілих можуть вести статистику людей, які зникли безвісти або були вбиті. Це може бути або лише підрахунок, або ведення записів імен потерпілих, якщо це безпечно. Така статистика не тільки допоможе громадам увічнити ці події, але й дасть можливість експертам визначити загальну кількість потерпілих. Крім того, облік даних може допомогти пролити світло на природу насильства, продемонструвавши, що переслідувань зазнавала окрема група або що насильство не було випадковим чи здійсненим однаково обома сторонами конфлікту. Оскільки уряди та збройні формування зазвичай не ведуть детальної статистики своїх злочинів, зовнішні учасники ніколи б не довідалися про них.

- **Список географічних назв**

Групи потерпілих можуть вирішити вести список важливих локацій, наприклад місць, де відбувалися або могли відбуватися масові звірства. Ця інформація буде особливо цінною для органів слідства, незнайомих з місцевістю.

- **Проведення опитувань серед місцевого населення**

Опитування в регіонах, що постраждали у конфлікті, наприклад за допомогою звичайної анкети, інколи допомагає побачити загальну картину того, які наслідки спричинив конфлікт і як, на думку людей, буде відновлено справедливості. Цей процес може допомагати групам потерпілих надати своїй стратегії правильного напрямку і донести інтереси жертв до представників влади. Посадовці часто заявляють, що їм не відомі пріоритети населення у питанні перехідного правосуддя; з цієї причини вони можуть вагатися відстоювати певні міри правосуддя. Інколи за цим стоїть справжнє занепокоєння; в інших випадках представники влади використовують цей аргумент як виправдання бездіяльності. Озвучуючи прагнення громади, групи потерпілих можуть вибити цей аргумент з-під ніг чиновників. У більш загальному плані, дослідження поглядів та досвіду потерпілих може сприяти виявленню структурних або системних проблем, які підривають правосуддя і мир. Це допоможе змінити акцент всенационального діалогу та заохотити уповноважені органи до діяльності.

Хоча групи потерпілих можуть фіксувати основні деталі щодо конфлікту, їм слід також співпрацювати з експертами по роботі з даними, які допоможуть збирати, зберігати та аналізувати інформацію. Якщо аналізувати цей вид інформації не маючи відповідного навчання та досвіду, це може приводити до неправильних висновків і врешті підірвати процес правосуддя. Групам потерпілих, які займаються збором інформації, не завадить розглянути можливість співпраці з професіоналами, які можуть допомогти:

- збирати інформацію такими способами, щоб уникати системних помилок;
- розробити запитання, які даватимуть статистично змістовні відомості;
- усвідомлювати обмеження методології збору та аналізу даних, щоб групи потерпілих розуміли її обмежені рамки;
- добувати результат з інформації груп та аналізувати його у належний спосіб.

Фото- та відеоматеріали

ПОШИРЕННЯ камер і засобів запису спростило можливість фіксувати кадри важливих подій. Групи потерпілих можуть вирішити збирати таку інформацію, щоб приватно надати її представникам влади, але, можливо, вони також бажатимуть зробити її доступною широкому загалу або політичним діячам. Окрім міркувань безпеки при зборі такої інформації, групам потерпілих слід брати до уваги наступне:

- коли відео завантажується на публічні платформи (наприклад Youtube), їх зазвичай "очищують" від метаданих; це ускладнює можливість визначити де і коли воно було зняте. Групам потерпілих слід, за можливості, використовувати технології або програмне забезпечення, що автоматично зберігає метадані, включаючи дату, час та місце запису (наприклад *EyeWitness*).
- філюючи приголомшливу подію (наприклад вибух), очевидці часто записують саму подію без деталей, які контекстуалізують її. Якщо це можливо і не загрожує безпеці, свідок має зафіксувати як потерпілих, так і відповідальних осіб. Для цього йому слід відзняти панораму по колу, напрямок атаки, місця-орієнтири та інші деталі. Цей крок у майбутньому може стати вирішальним у притягненні до кримінальної відповідальності.
- в місцях, де багато людей записують події на камеру або інші прилади, представникам влади достатньо важко або ж займає багато часу встановити який запис краще всього аналізувати.

В местах, где многие люди используют камеры и другие устройства для записи происходящего, властям может быть слишком сложно или потребоваться слишком много времени, чтобы определить, какие записи будут наиболее полезны для анализа.

Приклад: Коли у 2011 році в Сирії спалахнула громадянська війна, населення почало фіксувати широкомасштабні масові звірства. Міська інфраструктура з інтернет-зв'язком, розповсюдженість мобільних пристроїв з камерами, широке використання населенням соціальних мереж – усі ці фактори вплинули на те, що перед правозахисниками постала нова проблема: надмірна кількість інформації, яка потребує аналізу. За оцінками експертів, Міжнародному неупередженому та незалежному механізму ООН (International, Impartial and Independent Mechanism, ІІМ), який уповноважений «збирати, зводити, зберігати та аналізувати злочини [скоєні в Сирії]» потрібно буде розглянути до десяти мільйонів документів, у тому числі шість мільйонів відео. Аналіз такого об'єму інформації є затратним і тривалим процесом, не кажучи вже про емоційне навантаження. Крім того, багато відео та документів дублюються. Некомерційна організація Benetech розробляє програмне забезпечення, яке дозволяє групам знайти відео, що дублюються, на своїх носіях пам'яті. Ця ініціатива допоможе громадським організаціям співпрацювати у тому, щоб визначити відео, які долучені до справи більш ніж однією групою. Такі спільні зусилля також допоможуть вибрати найбільш вдалий варіант доказу інциденту (наприклад яка версія запису найменш змінена).

Див. Benetech Justice AI: Turning Conflict Data into Actionable Evidence [Benetech Justice AI: перетворення даних про конфлікт на допустимий доказ], Benetech, дата звернення: 10.11.2020, https://benetech.org/wp-content/uploads/2019/11/Benetech_JusticeAI_Overview_05_11_2020.pdf.

Супутникові знімки

ПРАВОВАХИСНИКИ використовують супутникові знімки для документування потреби здійснити правосуддя ще з початку 1990-х років. Останніми роками цей вид фотофіксації набуває розповсюдження і викликає значний інтерес.

Супутникові знімки – це фото, зняті супутниками, власниками яких є держави або комерційні мережі. Такі знімки дають можливість зафіксувати певну частину Землі в конкретний момент; їх можна переглядати онлайн за допомогою таких сервісів, як Apple Maps or Google Maps.

Порада

Деякі супутникові компанії можуть погодитись зробити фото безкоштовно, тому групи потерпілих можуть взяти цю можливість на замітку.

Особливо цінними є супутникові знімки, зроблені до і після певних подій. Вони можуть виявити, що на поверхні землі відбулися значні зміни – наприклад, переміщення великих об'ємів землі, знищені поселення, зруйновані будівлі або поява нових конструкцій. Подібні зображення особливо цінні, якщо рослинність не заважає розгледіти їх суть. Судові експерти можуть порівнювати ці знімки з іншими доказами (наприклад свідченнями очевидців, повідомленнями про певні збори, електронними листами), щоб визначити, що саме спричинило зміни, а також чи це має відношення до масових звірств.

Групи потерпілих, швидше за все, мають змогу надавати інформацію щодо, приміром, розташування знищених поселень, правозахисникам та організаціям, які своїй роботі використовують супутникові знімки. Такі організації та правозахисні органи можуть використовувати отримані відомості для визначення того, які саме супутникові знімки слід переглянути під час пошуку доказів можливих злочинів. Це особливо корисно у ситуаціях, коли до населеного пункту немає доступу або коли з міркувань безпеки люди не роблять звичайні фото.

Приклад: У вересні 2017 року Human Rights Watch опублікувала супутникові знімки 214 поселень у Бірмі/М'янмі, зруйнованих протягом чотирьох місяців військових дій. Ці супутникові знімки доповнили опитування біженців, які організація проводила до того, та в результаті пролили світло на ситуацію. На момент написання цієї публікації ці фотознімки долучені до матеріалів кількох судових процесів. Див. Burma: Satellite Imagery Shows Mass Destruction: 214 Villages Almost Totally Destroyed in Rakhine State [Бірма: супутникові знімки свідчать про масові вбивства, від 214 поселень штату Ракхайн не залишилось майже нічого], Human Rights Watch, 19.09.2017, <https://www.hrw.org/news/2017/09/19/burma-satellite-imagery-shows-mass-destruction#>.

Метадані

ГРУПАМ ПОТЕРПІЛИХ слід фіксувати, коли, де і як зібрана інформація про злочини або звірства; ці відомості називаються метаданими та можуть допомогти тим, хто оцінює надійність та достовірність доказів. Навіть якщо групи потерпілих не збираються передавати цю інформацію третій стороні, важливо зберегти її метадані на той випадок, що у майбутньому вона знадобиться як доказ. Особливо цінними є такі метадані (групи потерпілих можуть включити цей список до короткого керівництва щодо збору документальної інформації):

- джерело інформації;
- коли та де отримана інформація;
- підтвердження, що особа, яка її надала, не перебувала під тиском;
- підтвердження, що за надання інформації особа не отримувала фінансових або інших благ.

Порада: Як згадувалось вище, деякі технології та додатки (наприклад EyeWitness) автоматично зберігають метадані, що дає можливість встановити автентичність зібраного матеріалу.

Примітка щодо системи охорони інформації

Умови зберігання інформації інколи називають системою охорони (або збереження) інформації (*chain of custody information*). Для долучення доказу до матеріалів справи деякі суди вимагають таких заходів. Однак навіть якщо це не вимагається, запровадження системи охорони інформації може допомогти продемонструвати автентичність зібраних даних. Групи, які бажають використовувати систему охорони інформації, повинні вести актуальні записи, які точно і детально описують,

- де і як зберігалася інформація;
- хто мав доступ до неї чи переглядав її;
- коли і чому інформація була доступна або перенесена.

Якщо групи не здатні охороняти дані, це може призвести до зниження їх потенційної цінності і невідповідності для використання як доказів. Таким об'єднанням слід доручити збір даних організаціям, які можуть забезпечити хорошу систему охорони інформації.

Як зменшити ризик, пов'язаний зі збором та обміном інформацією

ГРУПИ ПОТЕРПІЛИХ, що збирають та передають інформацію, повинні вживати заходів, щоб запобігти її втраті, витоку, крадіжці або знищенню. До заходів щодо захисту інформації потрібно підходити розважливо. Групам потерпілих слід зважувати, який ризик існує безпосередньо у їхньому становищі. Такий аналіз допоможе їм знайти потрібний баланс між перевагами і недоліками використання різних заходів безпеки. Щоб розробити свою політику менеджменту даних, групам потерпілих зазвичай потрібно співпрацювати з експертом, який розуміє ці ситуативні фактори. Технології захисту інформації постійно змінюються, і те, що вважається безпечним сьогодні, завтра вже буде застарілим. Ось чому групам потерпілих потрібно регулярно переглядати свою політику менеджменту даних. Щоб ця політика працювала, усі, хто бере участь у зборі та обміні даними, повинні її розуміти та знати, як її застосовувати. Навіть маючи надійний менеджмент даних, групам потерпілих слід допускати, що може статися помилка і всі повідомлення перебуватимуть під спостереженням.

Організації, що спеціалізуються на менеджменті даних, наприклад **New Tactics in Human Rights**, **Cartara** та **Videre Est Credere** (також відома як **Videre**), можуть допомогти групам потерпілих створити власні стратегії менеджменту даних. Продумана політика менеджменту даних дозволяє групам потерпілих:

- за допомогою сучасних технологій (наприклад програми наскрізного шифрування, кодових назв) зберігати конфіденційність усіх повідомлень;
- безпечно зберігати інформацію, наприклад друківані документи, речові докази, цифрові дані та пристрої;
- безпечно переміщати та ховати матеріали, навіть у зонах активних бойових дій;
- уважно перевіряти запити щодо отримання доступу до інформації, щоб виключити можливість витоку конфіденційних даних.

Ефективна політика менеджменту даних не лише забезпечить захист зібраної інформації, але й сприятиме взаємодовірі громад, які постраждали.

Висновки

ЗБІР ТА ОБМІН ІНФОРМАЦІЄЮ, що пов'язана з закликem відновити правосуддя на теренах масових звірств, відіграє ключову роль у забезпеченні необхідної підтримки правозахисній ініціативі. Однак якщо йдеться про збір доказів злочину, це може бути складно і вкрай ризиковано. Така діяльність вимагає дотримання суворих правил безпеки, експертного керівництва, навчання і нагляду. Групи потерпілих можуть визначити, яку інформацію (окрім доказів щодо кримінальних правопорушень) вони збиратимуть, щоб сприяти офіційним заходам у боротьбі за правосуддя.

Фото: Гвен Нибергалл, яка наглядала за збором матеріалів Нюрнберзького процесу, сидить по кісточці в документах. D'Addario/US Army

РОЗДІЛ 5

ЗАЛУЧЕННЯ ПОЛІТИКІВ ТА ДИПЛОМАТІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ

Правозахисники можуть переконувати, заохочувати або тиснути на органи державної влади та міжнародні організації, щоб запровадити масштабні юридичні ініціативи.

- Різні політичні та дипломатичні органи працюють у різних напрямках і можуть допомогти в досягненні різноманітних юридичних цілей.
- Групи потерпілих мають пристосовувати свій підхід до різних політичних і дипломатичних органів і заручитися їх підтримкою.
- Відмінні пріоритетні задачі уповноважених органів та інші фактори можуть перешкоджати або уповільнювати прогрес масштабних юридичних ініціатив, тому групам потерпілих необхідно зосередитись на створенні послідовного тиску.

У БЕРЕЗНІ 2005 РОКУ, перебуваючи під значним тиском громадськості, Рада безпеки ООН доручила Міжнародному кримінальному суду (МКС) розслідувати події, що відбулися в Дарфурі (Судан) на предмет геноциду, злочинів проти людства та військових злочинів. Через чотири роки президент Судану аль-Башир став першим чинним головою держави, який отримав ордер на арешт від МКС, проте після цього прогрес у встановленні справедливості сповільнився. Аль-Башир залишався при владі ще 10 років до воєнного перевороту у квітні 2019 року, після якого він неодноразово перебував у країнах, які, ігноруючи свою відповідальність перед міжнародним правом, не арештовували його. І це не дивлячись на наполегливі заяви з боку громадськості та деяких урядів. Нещодавні зміни в політичному житті Судану, що настали після воєнного перевороту, створили можливість для звершення правосуддя. Після того як аль-Башир був відсторонений від влади, тимчасовий уряд ініціював проти нього кримінальне провадження за звинуваченням у корупції. У жовтні 2020 року МКС відправив до Судану делегацію, щоб обговорити його видачу для суду в Гаазі. **Див. Q&A: Justice for Serious International Crimes Committed in Sudan** [Питання і відповіді: правосуддя щодо серйозних міжнародних злочинів у Судані], Human Rights Watch, 22.06.2020, <https://www.hrw.org/news/2020/06/22/qa-justice-serious-international-crimes-committed-sudan>.

Після вчинення масових звірств уряди і міжнародні організації несуть відповідальність та мають владу запровадити масштабні юридичні ініціативи, наприклад передача справи до

Фото: березень, 2020. 9 років звірств у Сирії: цивільні у крайній небезпеці, пам'ятна подія в Капітолії. Меморіальний музей Голокосту, США

МКС і створення нових спеціальних трибуналів. Затратність та складність таких ініціатив означає, що уповноважені органи та політиків часто потрібно переконувати, заохочувати або тиснути на них, щоб ті вжили необхідних заходів. Групи потерпілих та коаліції можуть створювати поступовий тиск на відповідних суб'єктів, визначивши наступне:

- певні цілі захисту, які мають перетворитися на видимий результат, наприклад зміни або ініціативи, які групи прагнуть запровадити;
- первинну аудиторію, тобто політичних діячів, які мають владу запровадити чи придушити певні ініціативи (саме на таких посадовців має спрямовуватись діяльність, описана у цьому розділі);
- вторинну аудиторію – групи, які мають непряме відношення до первинної аудиторії (про взаємодію з ними йдеться у Розділі 6);
- методи залучення аудиторії, що засновані на рівні їхньої прихильності та зацікавленості в результатах.

Важливо

РОЗДІЛ 6 присвячений тому, як групи потерпілих можуть використовувати стратегічні комунікації, щоб генерувати запит суспільства на відновлення справедливості та здійснювати непрямий тиск на уповноважені органи.

Головною метою цього розділу є допомогти групам потерпілих та коаліціям

- створити чітку та стратегічну політику офіційних запитів;
- закріпити ці запити за різними уповноваженими особами та органами;
- створити тиск на уповноважені органи для вжиття заходів

Як коаліція може заручитися підтримкою політиків та дипломатів для захисту інтересів потерпілих

Однією з найсерйозніших труднощів, з якими можуть стикнутися групи потерпілих у складі коаліції при залученні політиків і дипломатів до процесу здійснення правосуддя, є потреба об'єднатись навколо складення конкретної політики офіційних запитів. Це вимагає від коаліції надати пріоритет певним проблемам за рахунок інших, як мінімум на короткий термін. Досягнення консенсусу в цих стратегічних рішеннях може становити труднощі для коаліції, особливо, якщо її члени або їх громади вважають, що їх становище або інтереси були поставлені під загрозу. Однак якщо не вдасться досягнути внутрішнього порозуміння ще до того, як звертатись до уповноважених органів, це лише сприятиме бездіяльності. Як обговорювалось у попередньому розділі, коаліції мають розвинути колективний порядок прийняття рішень і призначити речника, який має право говорити від імені коаліції. Для коаліцій, які здатні працювати попри труднощі, перевага роботи як об'єднання може значно посприяти ефективності залучення уповноважених органів. Уповноважені органи зазвичай не можуть ані задовольнити протилежні цілі багатьох різних груп, ані виділити достатньо часу на дослідження різноманітних поглядів зацікавлених сторін. Співпраця у складі коаліції допомагає визначити напрямок, який задовольнить більшу частину громад потерпілих. Якщо звучатиме чітка спільна пропозиція, це додасть уповноваженим органам впевненості у правозахисній роботі та заходах, яких потрібно вжити.

Співпраця з міжнародними неурядовими організаціями

Міжнародні організації, які спеціалізуються на взаємодії з судовими та політичними установами – наприклад **Human Rights Watch, Amnesty International та Crisis Action** – можуть стати цінним джерелом інформації щодо уповноважених органів та їх першочергових завдань. Ці організації можуть також співпрацювати з групами потерпілих щодо заходів різного характеру. Міжнародні НУО можуть бути надзвичайно потужними союзниками для груп потерпілих та інших місцевих організацій. Щоб привернути їх увагу, групи потерпілих повинні бути серйозними та надійними партнерами. Тому останнім не слід ані перебільшувати, ані занижувати даних про злочини, а також дотримуватись чітких протоколів щодо збору інформації. Інколи у співпраці з міжнародними НУО можуть з'явитися труднощі. Окрім випадкових конфліктів, може виникнути ситуація, коли міжнародна НУО бере керівництво на себе та діє у своїх цілях, не взявши належно до уваги інтереси груп потерпілих.

Будьте готові до надзвичайних подій

У 2020 році пандемія COVID-19 охопила землю, змусивши політичних та дипломатичних діячів значно перебудувати свої першочергові завдання. Поки світові лідери та міжнародні організації метушилися з відповіддю

на кризу, що наступала, вони упустили важливі проблеми (як от перехідне правосуддя), а питання громадського здоров'я поставили на перше місце. Коли офіційні зустрічі з особистою присутністю та подорожі були припинені, громадянському суспільству стало ще важче донести важливість питань правосуддя до уповноважених органів. У деяких випадках посадові особи прикривалися пандемією для виправдання своєї бездіяльності у важливих соціальних питаннях, а інші скористалися цим періодом для впровадження репресивних законів та процедур. Групам потерпілих, які прагнуть впливати на політику та уповноважені органи, слід бути готовими до пандемій, терористичних актів, стихійних лих і т.д., адже ці надзвичайні події не лише відвертають увагу від важливих питань, а ще й служать виправданням бездіяльності чи репресивних мір.

Як створити чітку та стратегічну політику офіційних запитів

ЩОБ ПЕРЕКОНАТИ УПОВНОВАЖЕНИХ осіб або організації вжити заходів заради правосуддя, групи потерпілих повинні мати чітке спільне розуміння своїх потреб та пріоритетів.

Крім цього, їм заздалегідь потрібно визначити, вжиття якого заходу вони вимагатимуть від уповноваженого органу. Сама лише заява з закликом відновити правосуддя зазвичай не дає уповноваженому органу достатньо інформації для подальших дій. Тому завжди, коли це можливо, групам потерпілих слід виразно формулювати свої запити, щоб уповноважені особи розуміли, що саме їх просять зробити. Ці запити повинні мати вимірний результат, щоб групи потерпілих могли бачити, що політика їх запитів виконується.

Групам потерпілих слід також розглянути можливість розробити запити, які були б реалістичними або хоча б можливими у світлі поточної ситуації та вже досягнутих цілей. Якщо запити «реалістичні», це допоможе збільшувати тиск поступово, що сприятиме посиленню суспільного запиту щодо правосуддя. Тоді уповноваженим органам буде все важче ігнорувати заклики до встановлення справедливості. Ось кілька прикладів невеликих, середніх та масштабних втручань, яких можуть просити групи потерпілих:

- невеликі втручання можуть включати в себе публічні заяви високопосадовців про потребу запровадити справжній процес перехідного правосуддя у відповідній країні;
- середні втручання – це, наприклад, прийняття резолюцій ООН з осудом конкретних осіб, застосування по відношенню до них заборони на в'їзд та блокування рахунків, а також створення місій з виявлення фактів.
- масштабні (вкрай рідкісні) ініціативи можуть передбачати створення змішаного суду або іншого офіційного органу для збору доказів і встановлення факту геноциду чи злочинів проти людства, а також звернення до МКС.

Важливо

Однією з переваг створення коаліції для захисту груп потерпілих є можливість скоординовано досягати різних цілей. Наприклад, ядро коаліції може просувати більш реалістичні правові ініціативи, а інша група для посилення тиску на уповноважені органи ставить перед собою масштабніші цілі.

У цьому розділі розглядаються конкретні приклади таких запитів (накладення санкцій та обмежувальних заходів, створення спеціальних судів та трибуналів для розслідування масових звірств, подання позову до МКС). Ось кілька деталей щодо інших прикладів:

- **проведення аналізу та документування**
Групи потерпілих можуть вимагати, щоб аналіз та документування ситуації провів уряд відповідної країни. Цей крок забезпечить базову основу надійних фактів, а міжнародні учасники процесу, у свою чергу, використовуватимуть її у своєму аналізі та рішеннях.
- **створення механізму розслідування**
Якщо немає жодного суду, який міг би розглянути справу щодо масових звірств, групи потерпілих можуть вимагати створення механізму розслідування – для збору та зберігання доказів злочинів, поки не з'явиться компетентний орган. Генеральна Асамблея ООН, Рада ООН з прав людини та Рада Безпеки ООН – усі ці правозахисні органи були залучені до створення механізмів з розслідувань злочинів, вчинених у Сирії, М'янмі та Іраку відповідно.
- **викриття та усунення корупції**
Антикорупційні заходи можуть викрити правопорушників, які все ще займають впливові посади. Якщо широкій громадськості демонструється, як політичні лідери використовували своє службове становище в корисливих цілях, це значно зменшує суспільну підтримку злочинців і сприяє арешту та кримінальному переслідуванню високопоставлених організаторів масових звірств.

Групам потерпілих можна розробити письмовий конспект з вичерпним переліком запитів та цілей у формі короткого документа на приблизно дві сторінки, який

- визначає один або дві окремі та негайні дії, які може зробити уповноважений орган;
- пояснює, як ці дії пов'язані з довгостроковими цілями;
- надає доказ з надійного джерела для підтвердження заяви;
- передбачає можливі контраргументи та можливі відповіді на них;
- пропонує резервний план, який використовуватиметься, якщо перший запит буде відхилено;
- приводить приклад прецеденту, коли в аналогічній ситуації таких заходів було вжито.

Важливо

Щоб знайти прецедент з минулого, групам потерпілих, можливо, знадобиться провести дослідження у країнах, які задля правосуддя надавали дипломатичну, логістичну та фінансову підтримку відповідній країні. Хоча такий пошук вимагає зусиль, наявність прецеденту може бути особливо переконливим способом спонукати уповноважених органів до дій.

Визначення правозахисників, здатних виконати відповідні заходи

ГРУПАМ ПОТЕРПІЛИХ, які хочуть досягти відповідних цілей, необхідно визначити органи з повноваженнями здійснювати ці заходи. Цей розділ розглядає декілька пов'язаних з правосуддям політичних запитів, а також допомагає визначити актуальні уповноважені органи, які здатні їх здійснити, – включаючи введення санкцій та обмежувальні заходи проти злочинців, створення нових судів з метою порушення справи щодо масових звірств, а також передачу справи в МКС.

Санкції та обмежувальні заходи

Санкції та обмежувальні заходи – це політичні інструменти, що мають на меті захистити фундаментальні інтереси (наприклад права людини, законність, мир і безпека), перешкоджаючи або ускладнюючи продовження діяльності окремих осіб, суб'єктів або урядів. Ці інструменти включають:

- заборону особам пересуватися, в'їжджати з або виїжджати до країн та регіонів;
- замороження активів, щоб перешкоджати особам або суб'єктам у доступі до або використанні їхніх коштів;
- економічні санкції з метою обмеження або заборони торгівлі, інвестицій або іншої комерційної діяльності осіб, суб'єктів або країн;
- ембарго на постачання зброї з метою обмеження або заборони торгівлі чи використання зброї (озброєння, боеприпасів, бронезилетів і військової техніки);
- дипломатичні санкції – щоб перервати зв'язки з певними країнами.

ООН, регіональні органи і окремі країни можуть накладати санкції, а також координувати режими санкцій, щоб збільшити тиск на об'єкт санкцій. Створення режимів санкцій – односторонніх, двосторонніх або багатосторонніх – вимагає підтримки старших співпрацівників директивних органів, включаючи заступника державного секретаря та чиновників міністерства фінансів. Ці посадові особи мають переконатися, що запровадження санкцій матиме небагато негативних наслідків для невинних осіб, таких як цивільні, а також зменшить жорстокість. Нижчеподані органи були особливо активними в запровадженні санкцій:

- **Рада Безпеки ООН (UNSC)** може проголосувати за санкції за підтримки п'яти постійних представників (Китай, Франція, Великобританія, Росія та Сполучені Штати Америки) та дев'яти додаткових членів. Зазвичай Рада створює спеціальний комітет або моніторингову групу, щоб здійснювати контроль над санкціями. Раді Безпеки не вистачає надійного органу реалізації санкцій; в кінці кінців, ця відповідальність покладається на окремі банки та національні системи.
- **Європейський Союз (ЄС)** може прийняти обмежувальні заходи через Спільну зовнішню та безпекову політику, але це також вимагає підтримки всіх членів представницького органу ЄС та Ради ЄС.

- **Окремі уряди**, включаючи Сполучені Штати та Великобританію, можуть запровадити санкції. Наприклад, Сполучені Штати можуть видати санкції через виконавчу гілку – зазвичай Виконавче розпорядження президента – або через Конгрес. Міністерство фінансів США, в основному через Управління з контролю іноземних активів керує санкціями, включаючи блокування власності, але інші державні відомства – такі як Державний департамент національної безпеки, правосуддя та торгівлі – також можуть бути залучені. У інших держав можуть бути подібні процедури.

Важливо

Менші країни мають тенденцію не запроваджувати санкції односторонньо, а тому більш плідним є звернення з приводу санкцій і обмежувальних заходів до більших країн, таких як США та Великобританія.

Уповноважені органи можуть виступати проти санкцій, оскільки їх важко запроваджувати і це може ускладнити гуманітарні зусилля в зонах конфлікту. Інші можуть вагатись запроваджувати санкції або виступати проти багатосторонніх санкцій, якщо вони вважають такі дії руйнуванням двосторонніх зв'язків і економічних інтересів. Групи потерпілих, можливо, пояснюватимуть, чому санкції доречні та необхідні, а також ділитимуться з владою місцевою інформацією (наприклад, про місце розташування власності злочинців), щоб допомогти органам влади у запровадженні цих заходів. Щоб накладати санкції, групи потерпілих також можуть збирати необхідні біодані (поміж іншого, дати народження, місце народження, прізвища).

«Закон Магнітського»: Глобальний закон з прав людини та відповідальності від 2016 року («Закон Магнітського») дає право органам влади США видавати санкції проти посадових осіб іноземної держави, яких підозрюють в порушенні прав людини, заморожуючи їх активи, а також забороняючи їм в'їзд до Сполучених Штатів. Кількість інших країн або регіональних органів – включаючи ЄС, Великобританію, Канаду, Естонію, Гібралтар, Джерсі, Косово, Литву та Латвію – прийняли подібне законодавство. На момент написання, уряди Австралії, Молдови та України розглядали подібне законодавство.

Створення нових судів, щоб порушити кримінальні справи проти масових звірств.

Міжнародна спільнота створила певну кількість спеціалізованих судів та трибуналів, щоб судити організаторів масових звірств за різноманітних обставин. Нижчезгадані уповноважені органи відповідали за або були активно залучені до створення таких судів. Іноді їх називають спеціальними трибуналами, спеціальними судами або змішаними судами:

- **Рада Безпеки ООН** має повноваження створювати нові органи та суди. На початку 1990-х років Рада використала свою владу і створила два спеціальні трибунали щодо злочинів в Югославії та Руанді. З тих пір Рада не використовувала ці повноваження.
- **Генеральна Асамблея ООН** не має прямого повноваження створювати міжнародні кримінальні трибунали, але відіграла важливу роль у підтримці зусиль по створенню судів у спеціальних конкретних випадках, особливо коли в Радбез ООН не досягли консенсусу. Асамблея також уклала угоди з державами щодо створення змішаних трибуналів (які мають внутрішні та міжнародні елементи), часто за посередництва Генерального секретаря ООН.

Важливо

В 1950 році Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію «Єдність заради миру». Вона вимагає від Генеральної Асамблеї розглядати і створювати рекомендації своїм членам з відновлення міжнародного миру і безпеки, коли Рада Безпеки не змогла виконати свій безпосередній обов'язок діяти в таких ситуаціях. Див. UN General Assembly Resolution 377(V) A, *Uniting for Peace* [Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 377(V) A, «Єдність заради миру»] (3.11.1950).

- **Миротворчі операції ООН** можуть бути уповноважені або покликані сприяти правосуддю, включаючи судові справи в національних судах, змішаних судах та МКС.

Важливо

Рада Миру і Безпеки Африканського Союзу (АС) може здійснювати владу в односторонньому встановленні спеціальних трибуналів як допоміжний орган АС, але все ще не скористалась цим повноваженням.

Найбільш ефективно ці суди і трибунали працюють тоді, коли залучені посадові особи країн, які постраждали, або ті, що підтримують ініціативу. Допомога постраждалої країні може полегшити доступ слідчих до відповідної інформації, дозволити, щоб слідчі дії відбувались ближче до громад, що постраждали, покращити законність внутрішнього судочинства і забезпечити нарощення потенціалу національні кадрів, залучених до розслідування та розгляду серйозних злочинів у майбутньому. Якщо це безпечно, групи потерпілих матимуть змогу створити тиск на уповноважені органи всередині країни, яка постраждала, щоб підтримати ці ініціативи.

Передача справ до МКС

МКС був створений як найвища судова інстанція, яка може розпочати судові провадження щодо геноциду, злочинів проти людства, військових злочинів і злочинів проти миру. Можливо, групи потерпілих бажатимуть досягти правосуддя при МКС. Хоча будь-хто, включаючи групи потерпілих, може надати прокурору МКС інформацію про злочини в межах юрисдикції суду, передати справу на розгляд суду мають змогу лише такі уповноважені органи:

- **Держава-учасник Римського статуту** статуту (іншими словами, країни, які прийняли юрисдикцію Суду, підписавши і ратифікувавши Римський статут) може звернутись до прокурора МКС, щоб розслідувати ситуації, які відбулися на її території або на території іншої держави-учасника.
- **Рада Безпеки ООН** може передати ситуацію, яка стосується країни-члена Об'єднаних Націй, – незалежно від того, чи ця країна прийняла юрисдикцію Суду, чи ні – до МКС для розслідування та судового переслідування. На сьогодні Рада Безпеки ООН використала повноваження з передачі справ у двох випадках.
- **Прокурор МКС** може вирішити розглядати справи, що сталися на території країни-учасника або у яких фігурує громадян держави-учасника, за власною ініціативою (*proprio motu*). Це вважається попереднім провадженням. Після цього Палата попереднього розгляду може дозволити прокурору провести повномасштабне розслідування.

Навіть коли вищезгадані органи передають справу до МКС, дане звернення має пройти низку додаткових процесуальних дій, перш ніж підсудні постануть перед судом.

Як і будь-який інший кримінальний процес, провадження у цьому суді може тривати багато років і врешті-решт закінчитись виправданням. МКС виносить вирок у незначній кількості справ, у яких могли відбуватись масові звірства. Розглядаючи залучення МКС до своєї стратегії досягнення правосуддя, групам потерпілих слід пам'ятати про такі обмеження і визначити додаткові суди, які зможуть винести вирок у справі. У **РОЗДІЛІ 2** більш детально розглядається це та інші питання.

Як закріпити політику запитів за різними уповноваженими особами та органами

ПІСЛЯ ТОГО ЯК ГРУПА ПОТЕРПІЛИХ затвердила свою політику запитів, їм знадобиться закріпити окремі запити за відповідними уповноваженими органами. Якщо групи потерпілих розуміють сферу впливу окремих уповноважених осіб та установ, то їм буде легше звертатися до них з відповідними запитами щодо вжиття заходів, про які йшлося у попередньому розділі.

Визначення осіб та установ, які мають владу і вплив

Групам потерпілих слід створити карту влади уповноважених органів на внутрішньодержавному, регіональному та міжнародному рівнях. Також необхідно визначити різний рівень їхнього впливу та підтримки певних поглядів. Після цього групам потерпілих буде легше зрозуміти, які уповноважені органи є найбільш важливими для них в поточній ситуації. Карта влади може включати в себе

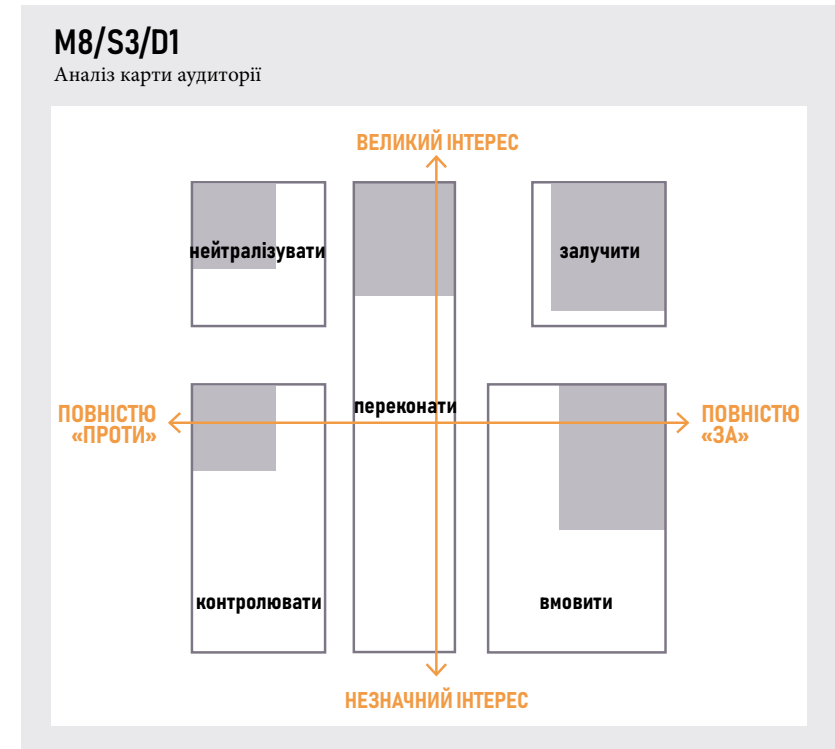
- державних посадовців, які мають повноваження імплементувати процес перехідного правосуддя (наприклад, міністр юстиції), та інших високопоставлених уповноважених осіб;
- чиновників регіонального рівня, які мають вплив на високопосадовців у відповідній країні;
- уряди інших країн, регіональні об'єднання, міжнародні організації, які підтримували інституції перехідного правосуддя у подібних справах;
- багатовекторні уповноважені органи, які здатні застосовувати правосуддя перехідного періоду – Рада ООН з прав людини, Генеральна Асамблея та Рада Безпеки ООН, а також уряди, які мають вплив на ці рішення

Важливо

Вищезгадані організації є прикладом учасників, які можуть просувати ініціативи правосуддя. Але не менш важливо визначити тих, хто може чинити опір або перешкоджати здійсненню правосуддя. Необхідно знати їх та розвинути стратегію діяльності з огляду або незважаючи на них.

Аналіз первинної та вторинної аудиторій

Щойно групи потерпілих створили карту влади, їм слід аналізувати різні позиції первинної та вторинної аудиторії в контексті конкретних цілей правосуддя. Це зображено на діаграмі нижче.

Групи потерпілих можуть визначити, до якої «скриньки» слід занести кожного члена первинної аудиторії з огляду на його рівень підтримки та інтересу до певних цілей, які сприяють їхній правовій боротьбі. Як обговорювалось раніше, окремі цілі щодо здійснення правосуддя включають в себе накладення санкцій та обмежувальних заходів, створення нових судів для розслідування масових звірств, а також звернення до МКС. Як пояснюється у *Посібнику про планування правового захисту*, групи потерпілих повинні зосереджуватись на учасників, які потрапляють до затінених частин діаграми. Крім того, групам потерпілих слід намагатися

- **Переконати** тих, хто помірно підтримує, але дуже зацікавлені у певній правовій цілі, «підвищуючи обізнаність у питанні чи проблемі та показуючи їм, що саме такий захід є відповідним у цій ситуації»
- **Вмовити** тих, хто підтримує, але помірно зацікавлений у певній правовій цілі, «показуючи їм, що справу підтримують саме ті частини суспільства, вибір яких вони цінують»

- **Нейтралізувати опонентів**, які виявляють значний інтерес до певних заходів, «протидіючи їхньому впливу», але не вдаючись до «неетичних дій або переслідування»;
- **Контролювати опонентів**, які незацікавлені у певній ініціативі. При цьому групам потерпілих потрібно виймати момент, коли їхній «інтерес до перешкоджання» досягненню певної цілі зростає, та знайти можливість нейтралізувати їх;
- **Залучати тих**, хто зацікавлений та підтримує певну правову ініціативу,
- «залучаючи їх до співпраці у відповідному проекті»

Див.: The International Planned Parenthood Federation Western Hemisphere Region, Handbook for Advocacy Planning [Міжнародна федерація планованого батьківства, Західна півкуля, Посібник із планування захисту] (Нью-Йорк: IPPFWHR, 2010), 108–109, 114, <https://www.ippfwhr.org/resource/Handbook-for-advocacy-planning/>.

Важливо

У Посібнику з планування захисту обговорюються й інші теми, які можуть допомогти у створенні стратегії для досягнення своїх цілей, наприклад: планування захисту, складання політичних карт, визначення та аналіз проблем, визначення очікуваних результатів у боротьбі за правосуддя та ін.

Важливо розуміти, що саме окремі учасники можуть робити і як вони приймають рішення

Перед тим як звернутися до уповноважених осіб або органів з якимось вимогами, групи потерпілих повинні мати чітке уявлення про сферу їхніх можливостей, а також про те, як саме вони приймають рішення. Тому групи потерпілих можуть ефективніше відстоювати правосуддя, якщо добре розуміють, хто бере участь у прийнятті рішень, які процедури вони використовують, а також які фактори впливають на ці рішення. Плануючи зустрічі з окремими уповноваженими органами, групам потерпілих слід визначити:

- чи цей орган володіє повноваженнями приймати відповідні рішення, а якщо ні, то чи він має професійні взаємини з іншими суб'єктами, які мають такі повноваження;
- чи уповноважений орган є експертом у даному контексті;
- чи уповноважений орган з ентузіазмом сприймає правові ініціативи;
- які фактори уповноважений орган може розглядати для прийняття відповідних рішень;
- інші пріоритети, які уповноважений орган може аналізувати на стадії розгляду конкретного запиту щодо правосуддя;
- яка державна політика щодо цієї ситуації зараз і яка була раніше;
- до яких ініціатив щодо правосуддя долучалась ця країна чи особа.

Важливо

Різні учасники в межах уряду мають різні повноваження та владу, тому важливо мати розуміння ролей та компетенцій відповідних уповноважених органів. Наприклад, посадовці, що працюють у столиці держави, зазвичай визначають державну політику. А чиновники, які представляють країну в міжнародних організаціях, в основному не мають автономних повноважень, тобто здатні лише слідувати політичному курсу, визначеному іншими. Але слід намагатися привернути і їх увагу, оскільки вони можуть впливати на політичні рішення в своїх управліннях. Групи потерпілих повинні дослідити це та зрозуміти, що різні уповноважені органи можуть зробити, а що ні..

Як організований процес прийняття рішень в ООН

На правосуддя перехідного періоду можуть здійснювати вплив численні внутрішньодержавні, регіональні та міжнародні уповноважені органи, тому неможливо описати порядок прийняття рішень, характерний для кожного з них. У Таблиці 5.1 показано різні уповноважені органи ООН, які можуть впливати на перехідне правосуддя. Варто зазначити, що подібні структури існують в Європейському Союзі, Африканському Союзі та Організації Американських Держав.

Таблиця 5.1 Органи ООН щодо прийняття рішень

	Генеральна Асамблея (Нью-Йорк)	Рада Безпеки (Нью-Йорк)	Рада з прав людини (Женева)	Міжнародний суд (Гага)
Які справи розглядає?	вирішувати питання, наприклад щодо розвитку, миру і безпеки,	підтримує мир і безпеку	Сприяння та захист прав людини, звернення та рекомендації щодо фактів порушень прав людини	Розгляд правових між державами. Заявником виступає певна держава. Суд дає консультативні рекомендації щодо правових питань на запит уповноважених органів ООН та спеціальних організацій
Хто бере участь у процесі?	193 країни-члени ООН; Генеральна Асамблея складається з 6 комітетів, які розглядають різні питання: (1) з питань роззброєння і міжнародної безпеки; (2) з економічних і фінансових питань; (3) з соціальних, гуманітарних питань і питань культури; (4) зі спеціальних політичних питань і питань деколонізації; (5) з адміністративних і бюджетних питань; (6) з правових питань	15 країн-членів ООН, у тому числі 4 постійних членів (Китай, Франція, Великобританія та США) та 10 тимчасових членів, що призначаються на два роки	47 членів, що призначаються на три роки	Члени ООН, які можуть подавати справи; організації ООН, які звертаються за консультацією 15 суддів, обраних на 9 років
Коли приймають рішення?	Протягом усього року	У разі потреби	Кожного березня, червня, вересня і, у разі надзвичайної події, за підтримки третини членів	Засідання проходять постійно, за винятком судових канікул
Як приймають рішення?	Голосуванням більшістю у дві третини держав-членів у окремих важливих питаннях (наприклад бюджет) або простою більшістю у інших справах	Для прийняття рішення потрібно 9 голосів, включаючи голоси всіх п'яти постійних членів. У процедурних рішеннях правило одностайності 5 держав не діє	Приймає текст без голосування або більшістю у дві третини	Більшістю голосів
Характер рішень	Рекомендаційний	Резолюції з посиланням на VII главу Статуту ООН мають зобов'язальний характер. Усі інші – рекомендаційний	Рекомендаційний	Рішення у спорах між державами обов'язкові до виконання, консультативний висновок є рекомендаційним.

Іноземні уряди, які можуть бути союзниками

Провідні держави світу традиційно вважаються важливими союзниками поборників правосуддя перехідного періоду. Але менші країни також можуть відігравати важливу роль, особливо у міжнародних уповноважених органах, таких як Рада ООН з прав людини та Генасамблея ООН, де кожна країна має однакове право голосу. Визначаючи, які уряди можуть цікавитись ініціативами щодо перехідного правосуддя, групам потерпілих слід розглядати країни, які відповідають як мінімум одній з таких вимог:

- посольство у країні потерпілих;
- вплив на уряд країни потерпілих, наприклад пов'язаний з торговельними інтересами;
- тематичну спрямованість на відповідне питання, наприклад сексуальне насильство;
- досвід з власними масовими звірствами, конфліктами та перехідним правосуддям;
- історичні, лінгвістичні та релігійні узи з країною потерпілих;
- громади в межах своєї території, інтереси яких були порушені у ході конфлікту;
- історія підтримки здійснення правосуддя в аналогічних ситуаціях у минулому

Як дотримуватись стратегії у формуванні запитів

ЗРОБИТИ ЗАПИТ для подальшого отримання стратегічних можливостей – важлива частина залучення політиків та дипломатів. У цій частині обговорюватимуться кілька стратегій, які групи потерпілих можуть використовувати, щоб цей вид їхньої діяльності був якомога ефективнішим. Наприклад, мова піде про те, як вибрати сприятливі нагоди для налагодження контакту з уповноваженими органами та їх подальшого залучення; як організувати зустрічі між уповноваженими органами та надійними очевидцями; як планувати наперед.

Стратегічні можливості встановити контакт з уповноваженими органами для їх залучення у процес

Групам потерпілих слід визначити, які існують можливості встановлення контакту з уповноваженими органами для їх залучення у процес. Наприклад, вони можуть зв'язатися з відповідною урядовою установою, як от Міністерством закордонних справ чи Міністерством юстиції. Масштабні події та багатосторонні форуми – наприклад, Тиждень високого рівня Генасамблеї ООН або Асамблеї держав-учасниць Римського статуту – також хороша нагода встановити контакт з державами та організувати окремі зустрічі. Інші можливості для особистого залучення можуть виникнути тоді, коли представники певної країни перебувають на засіданнях Ради Безпеки ООН, на регіональних та субрегіональних форумах (наприклад зустрічі Всесвітнього економічного форуму в Давосі та Організації Північноатлантичного договору), а також на Універсальному періодичному огляді Ради ООН з прав людини або оглядах договірних сторін ООН з прав людини.

Організація зустрічей між уповноваженими органами та очевидцями, які можуть надати незаперечні докази.

Уповноважені особи можуть попросити групи потерпілих організувати зустрічі з окремими потерпілими, щоб безпосередньо від них почути про пережите та сподівання на майбутнє. І навпаки, окремі потерпілі можуть звернутися до груп потерпілих з проханням організувати платформу, на якій можна було б пояснити свої погляди уповноваженим

органам. Такі зустрічі можуть бути цінними, але потерпілим потрібно надати допомогу до та після такої бесіди. У рамках цієї підтримки їм потрібно пояснити:

- хто буде присутнім на зустрічі, чи розмова буде записуватись;
- яка мета зустрічі, а також як використовуватимуться повідомлені дані;
- які можуть виникнути труднощі та що можна зробити, щоб подолати їх;
- що вони мають право у будь який момент відмовитися від зустрічі;
- чи запрошений співрозмовник розділяє ті самі пріоритети і чи погоджується з тактикою та цілями потерпілих;
- як ефективно висловлювати ідеї та думки, а також як пояснювати гострі культурні аспекти, що мають відношення до справи.

Інколи міжнародні НУО мають ширші можливості для залучення уповноважених органів, ніж окремі потерпілі або групи потерпілих. Деякі НУО проводять регулярні зустрічі з такими високопосадовцями і можуть охоче запрошувати на ці форуми групи потерпілих або познайомити представників цих груп з відповідними уповноваженими особами. Ось деякі фактори, які потрібно взяти до уваги, вирішуючи, чи співпрацювати з міжнародними НУО у правозахисній діяльності і як саме:

- яким організаціям відповідний уповноважений орган довіряє більше;
- щодо яких організацій менш імовірно репресії та загрози безпеки;
- які організації більш знайомі з відповідними геополітичними тенденціями та процесами прийняття рішень.

Планування та використання сприятливих нагод

У великих бюрократіях прийняття рішення може займати тривалий період часу. Планування серйозних відряджень, опрацювання та схвалення спільної позиції, дебати навколо важливих процедурних рішень – усе це часто займає тижні, а то й місяці. Групам потерпілих, які бажають зустрітись з уповноваженими особами, що відвідують їхню країну, впливати на позицію високопосадовців та брати участь у формуванні політичних рішень, слід планувати свої кроки заздалегідь, щоб вони були виваженими усіма членами групи. Групи потерпілих повинні дійти згоди у важливих питаннях, які вони збираються донести до уповноважених органів, а також узгодити, як саме вони презентують цю інформацію.

Визначні події, до яких прикута увага світової спільноти, можуть прискорити прийняття рішень уповноваженими органами. Групи потерпілих, які прагнуть впливати на прийняття рішення, повинні також бути готовими скористатися зручними нагодами привести відповідні факти та цифри, що підкреслюють потребу в правосудді.

Як здійснювати тиск на уповноважені органи

ЩОБ ВЖИТИ ЗАХОДІВ для захисту прав потерпілих та притягнення до відповідальності винних у масових звірствах, потрібен час. Конфлікт пріоритетів може відвертати увагу уповноважених органів від необхідності здійснювати правосуддя, а окремі опоненти можуть створювати перешкоди на шляху до нього. У таких випадках групи потерпілих, можливо, побачать потребу у здійсненні тиску на уповноважені органи, щоб заклик відновити справедливість не забувся і питання не стало другорядним.

У цій частині мова піде про один з багатьох способів здійснення такого тиску – механізми з прав людини. Законодавство у сфері прав людини вимагає від держав захищати та сприяти здійсненню конкретних фундаментальних прав та свобод.

Регіональні та міжнародні правозахисні органи уповноважені перевіряти та забезпечувати виконання цього законодавства урядами країн. Для цього існує два основних механізми:

- **огляд та моніторинг**, що включає в себе перевірку ситуації щодо прав людини в певній країні;
- **механізм подання скарг**, який забезпечує розгляд справ щодо порушення державами прав окремої особи чи групи осіб (обговорюється у **РОЗДІЛІ 2**)

Ці механізми дають можливість групам потерпілих вказувати на сфери, у яких держава не дотримується прав людини, а це дозволяє тиснути на уповноважені органи з вимогою здійснити правосуддя щодо злочинів, які відбулися в минулому. Безпосередньо у цій частині обговорюватиметься огляд та моніторинг як інструмент підкреслення факту, що порушення прав людини відбулись та що існує потреба в правосудді. Окрім інших правозахисних дій, використання механізму огляду та моніторингу надає групам потерпілих своєрідну платформу, яка дає можливість:

- підвищити свою значимість, поділитися своїми поглядами з експертами;
- визначити ранні ознаки запобігання злочинам на рівні громад;
- створити об'єднання з іншими організаціями;
- розвинути взаємодію з урядами своїх країн, але уже в іншому контексті;
- знайти нові джерела фінансування;
- додати нові аспекти для тиску на державу.

Механізм огляду ситуації щодо прав людини

Регіональні та міжнародні органи регулярно перевіряють дотримання державами зобов'язань, які вони взяли на себе, ратифікувавши відповідні угоди щодо прав людини. За результатами цього моніторингу правозахисні органи надають уряду рекомендації щодо покращення ситуації у сфері прав людини у їхній країні. Цей процес сам по собі може створити тиск на уповноважених органів всередині країни або за її межами, який змушуватиме їх вжити заходів для встановлення справедливості. Ключовими моніторинговими механізмами ООН є:

- **договірні сторони з прав людини (договірні сторони ООН)** – комітети незалежних експертів, які проводять моніторинговий огляд діяльності урядів у сфері імплементації угод щодо прав людини. Вони розглядають звіти держав та проводять свої власні заходи раз у 2–5 років для кожної країни. Хоча письмове звернення у ці комітети може подати кожен (у тому числі групи потерпілих), бути присутніми на сесіях та виступати з усними заявами можуть лише організації, які мають консультативний статус при Економічній і соціальній раді ООН.
- **Універсальний періодичний огляд (УПО)** – постійний моніторинговий механізм, у рамках якого кожна держава мусить звітувати про кроки, здійсненні для покращення та забезпечення прав людини. Робоча група Ради ООН з прав людини проводить огляд чотирирічного звітного періоду, який закінчується рекомендаціями, що подаються в Раду. НУО (у тому числі групи потерпілих) можуть приймати у себе сесії робочих груп та робити короткі загальні заяви перед прийняттям рекомендацій, але для цього вони повинні мати консультативний статус. У зв'язку з цим обмеженням, багато НУО працюють за кулісами зі своїми урядами в рамках механізму УПО – беруть участь у підготовці звіту країни, збирають необхідні для нього дані, а також заохочують державні органи застосовувати список рекомендацій УПО.

Важливо

Набуття консультативного статусу при Економічній і соціальній раді ООН – це тривалий та інколи складний процес, особливо для організацій, діяльність яких викликає дискусії. Якщо група потерпілих бажає формально брати участь у цьому механізмі, то може розглянути можливість співпраці організацією, яка вже має цей статус.

Групи потерпілих можуть впливати на процес моніторингу, надаючи інформацію про стан прав людини у їхній країні та рекомендації щодо здійснення правосуддя. Це можна зробити також шляхом подачі паралельних звітів договірним сторонам. НУО зможе використати ці звіти як альтернативу тій інформації, яка міститься у звіті країни. Групи потерпілих можуть також брати участь у процесі неофіційно – наприклад, зустрічаючись з експертами, що приїжджають в країну та проводять моніторинг стосовно певного питання.

Механізми моніторингового огляду аналізують величезну кількість інформації, тому групам потерпілих слід доносити свої думки ефективно, використовуючи лаконічні письмові заяви. Ось деякі пропозиції щодо цього:

- напишіть коротку анотацію англійською мовою з викладенням найважливіших питань;
- побудуйте подання на основі статей відповідної угоди про права людини;
- сформулюйте чіткі рекомендації та аргументуйте їх фактами;
- подавайте звіт у коаліції з іншими організаціями.

Незалежний моніторинг дотримання прав людини

Регіональні та міжнародні органи можуть створювати незалежні механізми моніторингу певних питань щодо прав людини в окремих країнах та світі. Ці незалежні моніторингові місії зазвичай створюються для збору документів та свідчень очевидців, які дадуть змогу зробити юридичну оцінку певних подій, визначити причетних та дати рекомендації щодо заходів, яких потрібно вжити. Навіть якщо рекомендації не ведуть до порушення справи, вони можуть увійти до перманентних записів, які можуть знадобитися у майбутньому.

Багато незалежних моніторингових механізмів уже діють, тому групам потерпілих слід довідатись, чи існує місія, яка займається їхньою країною або питанням, що їх цікавить. Якщо такий механізм доступний, групи потерпілих можуть надати йому потрібну інформацію та очевидців і в подальшому використовувати його звіти у своїй правозахисній діяльності. Якщо такого механізму поки що не існує, групи потерпілих можуть звернутися з запитом до органів, які мають повноваження створити його (Управління Верховного комісара ООН з прав людини, Рада ООН з прав людини, Генасамблея ООН).

Висновки

ЩОБ ЗАЛУЧИТИ УПОВНОВАЖЕНІ ОРГАНИ до боротьби за правосуддя, потрібен час. Групи потерпілих можуть стати надзвичайно потужною правозахисною силою, якщо розумітимуть можливості та пріоритети уповноважених органів, а також якщо зможуть закріпити за кожним з них чіткі запити. Тоді їхні вимоги звучати настільки переконливо та незаперечно, що заклик підтримають усі зацікавлені сторони, навіть ті, що мають різні пріоритети. Однак для досягнення правосуддя недостатньо заручитися підтримкою уповноваженого органу. Для того, щоб вони почали вживати масштабних правових заходів, потрібно поступово збільшувати тиск упродовж багатьох років, а інколи навіть десятиліть.

У наступному розділі розповідатиметься, які ще способи групи потерпілих можуть використати – особливо в публічній правозахисній діяльності, – щоб протягом тривалого часу здійснювати цей тиск.

Фото: Після закінчення війни біженців зустрічають в аеропорту Санта-Елена, Гватемала, 1 квітня 2007 року. Понад 150 осіб повернулися додому після більш ніж двох десятиліть злиденного життя у вигнанні в Болівії. Вони повернулись у Гватемалу останніми з тисяч людей, переміщених упродовж 36-річної кривавої громадянської війни. *REUTERS/Daniel LeClair (GUATEMALA)*

РОЗДІЛ 6

ЯК ПУБЛІЧНО ВІДСТОЮВАТИ ПРАВОСУДДЯ ЗА ДОПОМОГОЮ СТРАТЕГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Якщо групи потерпілих звертатимуться до громадськості, це допоможе їм забезпечити підтримку своїх правозахисних ініціатив.

- Існує велике різноманіття медіа та платформ, за допомогою яких потерпілі можуть розповсюджувати свої ідеї, і усі вони мають свої переваги та недоліки.
- Публічна діяльність може становити фізичну та юридичну небезпеку для жертви.
- Потерпілим слід визначити послідовність дій, аудиторію та бажаний результат.

ФОТОГРАФ ВІЙСЬКОВОЇ ПОЛІЦІЇ за прізвиськом «Цезар» утік з Сирії, взявши з собою понад 55 000 ретельно позначених знімків чоловіків, жінок та дітей, які були страчені урядом Асада. Фотографії чіткі та приголомшливі; на тілах добре помітні сліди тортур та ознаки голоду. Їх демонстрували перед Конгресом США, парламентом Великобританії Європейським парламентом, у штаб-квартирі ООН, в музеях та університетах світу. Урядові органи та неурядові організації (НУО) у різних куточках земної кулі скрупульозно досліджували ці фото на предмет достовірності. Їх аналізувало американське Федеральне бюро розслідувань, прокуратури з міжнародних військових злочинів, судові експерти, Human Rights Watch. У результаті, всі прийшли до одного висновку: знімки точні, не змінені та реалістично відображають життя і смерть під правлінням Асада. Збір, перевірка та розповсюдження цих фотографій (нині вони зберігаються у Меморіальному музеї Голокосту, США) дали поштовх міжнародній політичній та дипломатичній відповіді на злочини проти цивільного населення в Сирії, до якої приєдналися Сполучені Штати, Німеччина, Франція та ООН. Крім того, знімки стали фундаментальним доказом для нинішніх та майбутніх кримінальних проваджень. **Див.** Josh Rogin. Syrian Defector Who Documented Assad's Atrocities Returning to Washington [Джош Рогін. Сирійський дезертир, який документував звірства асадівського режиму, повертається до Вашингтону], Washington Post, 17.03.2017, <https://www.washingtonpost.com/news/josh-rogin/wp/2017/03/17/syrian-defector-who-documented-assads-atrocities-returning-to-washington>.

Фото: 9 років звірств у Сирії: цивільні у крайній небезпеці, пам'ятна подія в Капітолії, 11.03.2020. Меморіальний музей Голокосту, США

Хвиля громадської підтримки може вплинути на уповноважених органів, які аналізують можливість вжиття заходів щодо здійснення правосуддя для потерпілих від масових звірств, а також способи, якими це можна зробити. Тому надзвичайно важливим є заручитися підтримкою з боку громад потерпілих, населення країни та світової спільноти. Створення та застосування комунікативної стратегії є одним з засобів, який можуть використовувати групи потерпілих для досягнення довгострокових цілей у своїй боротьбі. Як обговорювалось у **РОЗДІЛІ 5**, щоб успішно відстоювати правосуддя, потрібно визначити:

- певні цілі захисту, які мають перетворитися на видимий результат, наприклад зміни або ініціативи, які групи прагнуть запровадити;
- первинну аудиторію, тобто політичних діячів, які мають владу запровадити чи придушити певні ініціативи (саме на таких посадовців має спрямовуватись приватна адвокація, описана у **РОЗДІЛІ 5**);
- вторинну аудиторію – групи, які мають непряме відношення до первинної аудиторії (ця група є об'єктом публічної адвокації про яку йдеться у цьому розділі);
- методи залучення аудиторії, що засновані на рівні їхньої прихильності та зацікавленості в результатах.

Цей розділ опирається на поради з **РОЗДІЛУ 5**. Тут обговорюватимуться рекомендації, що допоможуть групам потерпілих створити та застосовувати план комунікативної стратегії для просування правозахисних ініціатив. Якщо можливо, групам потерпілих слід розробити цей план за участю спеціальної робочої групи, бажано за участю досвідченого фахівця. Групи потерпілих повинні також регулярно переглядати цей план, якщо обставини змінюються. У цьому розділі пропонується, свого роду, точка відліку таких переговорів, але потрібно пам'ятати, що план комунікативної стратегії не можна застосовувати без оцінки ризиків (як обговорювалось **РОЗДІЛІ 7**) та пристосування його структури та завдання до конкретних місцевих обставин.

Стратегічна комунікація в контексті коаліції груп потерпілих

Створення та застосування плану комунікативної стратегії у складі коаліції інколи є непростим завданням, оскільки члени коаліції можуть мати різні пріоритети та погляди, які важко сполучити воедино. Це може відчужувати, розчаровувати та спантеличувати деяких членів коаліції.

Однак співпраця у складі коаліції надає і переваги, наприклад:

- строкати за своїм складом та репрезентативні коаліції, до яких належать потерпілі різного походження та поглядів, для широкої аудиторії можуть звучати більш переконливо, ніж просто групи потерпілих, адже останні сприймаються як вужча спільнота.
- коаліції з чіткою комунікаційною стратегією можуть спрямовувати роботу медіа та громадськості на користь окремих груп потерпілих. Крім того, в коаліціях зменшується тягар на окремі групи, яким за інших обставин довелося б окремо реагувати на кожну ініціативу або кризовий момент.
- коаліція надає групам потерпілих можливість виступати з заявами від імені більшого об'єднання, що становить певний захист окремим таким групам.

Можлива взаємодія стратегії публічної комунікації та кримінальних проваджень

Групи потерпілих, які бажають робити фото- та відеофіксацію подій конфлікту або документувати свідчення потерпілих та очевидців, повинні розуміти, що ці матеріали пізніше можуть стати доказом у кримінальній справі. Якщо фотографії та відео суперечать показанням свідків, обвинуваченню буде складніше довести справу до суду. Як задувалось у **РОЗДІЛІ 4**, групи потерпілих, які проводять збір інформації про злочини та конфліктні ситуації, повинні фіксувати метадані про час та місце події та при можливості використовувати програми, що автоматично зберігають метадані фото та відео (наприклад *EyeWitness*). Крім того, важливо, щоб уся ця інформація зберігалась у безпечному місці та не була викрадена, загублена або зіпсована.

Важливо

Виступи з публічними заявами можуть завадити особі стати свідком у кримінальній справі, оскільки вона (навіть ненавмисно) могла повідомити інформацію, яка буде несумісною з доказами, що додаватимуться до матеріалів провадження.

Як затверджувати публічну заяву щодо необхідності правосуддя

УЦЬ ЧАСТИНІ наводяться загальні рекомендації стосовно складання групам потерпілих заяв, особливо звернених до

- населення в уражених регіонах;
- місцевих опонентів правосуддя;
- світової громадськості.

Створення запиту щодо правосуддя серед населення, що постраждало

Якщо не буде чітких та послідовних закликів з боку громад потерпілих про необхідність відновлення справедливості, внутрішні учасники та міжнародні уповноважені органи можуть відмовитись витратити час та кошти на цю діяльність. Створення запиту щодо правосуддя серед населення ураженого регіону є тривалим процесом, що вимагає діалогу та консультацій між багатьма групами потерпілих, а також їхньої участі в розробці та імплементації процесу здійснення правосуддя.

Однак створити цей запит поміж ширших груп населення можуть групи потерпілих, які мають чітке розуміння різних правових опцій та їхніх сильних і слабких сторін. Для цього їм потрібно:

- **Слухати, аналізувати та реагувати на слова занепокоєння потерпілих за допомогою відкритого діалогу та консультацій.** Наприклад, якщо особи певного рангу або приналежності проходять по кримінальній справі, а інші винуватці злочинів – ні, то це може створити відчуття, що судовий процес є політично мотивованим. Обговорення обмежень кримінальних проваджень та питання пріоритетності судових справ допоможе справлятися з очікуваннями людей, а також розташувати окремі ініціативи в рамках більш широкої групи заходів, необхідної для здійснення правосуддя.

- **Пояснювати мету та обмеження правових процесів, щоб громади могли розуміти, що можливо, а чого ніколи не вдасться досягнути.** Наприклад, більшість потерпілих ніколи не побачить, як до відповідальності притягають безпосереднього виконавця злочину проти них, ніколи не отримають індивідуальної компенсації, а також, можливо, ніколи не дізнаються про долю зниклих безвісти. Цінність багатьох правових процесів полягає більше у самому визнанні, що групі було завдано шкоди, ніж у таких окремих наслідках. У **РОЗДІЛАХ 1 та 2** наводиться більше інформації щодо цілей та обмежень різноманітних процесів перехідного правосуддя. Групи потерпілих можуть пояснювати це громадам, що постраждали.

Приклад: У 2005 році медійна організація Skylight Pictures випустила документальний фільм State of Fear, у якому було показано вплив так званої війни проти терору на місцеве населення. Автори фільму мали різні цілі для різних аудиторій, наприклад, інформування міжнародної аудиторії про небезпеки війни та проблему культури безкарності в Перу. Спочатку фільм вийшов іспанською та англійською мовами, але оскільки комісія зі встановлення фактів встановила, що більшість жертв конфлікту розмовляли на кечуа, згодом фільм з'явився і на цій мові. Skylight Pictures проводили сеанси для громад кечуа та створили спеціальний сайт як платформу для правозахисників, викладачів та молоді. Завдяки цим переглядам громади кечуа були залучені до співпраці з комісією зі встановлення фактів, вперше стали впевнено ділитися своїми історіями і, зрештою, вирішили вимагати компенсації. **Див.** "State of Fear," Skylight, дата звернення 10.11.2020, <https://skylight.is/films/state-of-fear/>.

Як боротися з домінантним нарративом

Деякі частини населення регіону, де відбувалися масові звірства, а також уповноважені органи, які відповідальні за втілення ідеалів справедливості в життя, можуть не розуміти, що принесе процес правосуддя. Інші ж можуть протистояти відновленню справедливості. Навіть коли правозахисна боротьба вже відбувається, могутні політичні інтереси можуть завадити їй, а раніше ворогуючі сторони конфлікту можуть об'єднатися і протидіяти правосуддю. Вони можуть використовувати стандартні аргументи проти правозахисної боротьби, наприклад:

- замість занадто зосереджуватись на минулому, потрібно прощати і підтримувати мир;
- західні уявлення про правосуддя чужі для місцевої культури, для неї характерні посередництво суспільства, покарання за релігійними чи народними звичаями, а законами племені чи релігійних лідерів, або за іншими
- місцевими звичаями;
- у правосудді немає потреби, оскільки нічого такого не сталося.

Мати справу з аудиторіями, які не розуміють або не підтримують процесів правосуддя – нелегко, але забезпечити широку підтримку цих процесів надзвичайно важливо. Групи потерпілих, особливо ті, що об'єднані в широкі та репрезентативні коаліції, можуть відігравати важливу роль у спростуванні вищезгаданих нарративів. У цій частині наводяться поради, як групам потерпілих вести ці складні дискусії з внутрішньою аудиторією

Стикаючись з культурою замовчування

Після масових звірств, особливо якщо потерпілими стали окремі групи населення, решта суспільства може заперечувати, що злочини відбулися насправді. Це заперечення може походити від того ж упередження чи страху, в результаті яких звірства були допущені. З іншого боку, це може бути симптомом сорому або почуття вини. Якщо у суспільстві домінує культура замовчування, процес правосуддя не буде просуватися.

Боротися з замовчуванням зазвичай складно. Як пояснюється у книзі Рейчел Браун *Defusing Hate* (Меморіальний музей Голокосту, США, 2016), людину неможливо примусити змінити свої переконання, лише ознайомивши її з новою інформацією, що суперечить її поглядам. Навпаки, цей підхід змусить людину заперечувати нову інформацію та ще більше триматися своїх поглядів. А ось якщо описувати досвід потерпілих та їх почуття, показуючи, що це сталося зі звичайними людьми, – то суспільство буде складніше ігнорувати непокаране насильство. Такий підхід може навіть пробудити взаємне співчуття між групами, які вважали себе найбільш постраждалими внаслідок конфлікту.

Див. Rachel Hilary Brown. *Defusing Hate: A Strategic Communication Guide to Counteract Dangerous Speech* [Рейчел Хіларі Браун. Розрядити лють: інструкція, як відповідати на загрозливу мову], (Washington, DC: United States Holocaust Memorial Museum, 2016), <https://www.ushmm.org/m/pdfs/20160229-Defusing-Hate-Guide.pdf>.

Приклад: У 1995 році під час війни в Боснії і Герцеговині сербські війська вбили приблизно 8 000 боснійських мусульман неподалік міста Сребрениця; сьогодні подія відома як геноцид у Сребрениці. Протягом років багато сербів заперечували, що різанина насправді відбулася. Через 10 років Центр гуманітарного права показав відео, зняте під час бійні. На ньому члени сербського напіввійськового формування сміються та жартують, страчуючи боснійських в'язнів. Оскільки багато хто все ще заперечує, що ці масові звірства дійсно відбулись, це відео спростувало домінантний нарратив, що призвело до арешту та притягнення до кримінальної відповідальності винних у злочині. **Див.** The Scorpions: A Home Movie. Humanitarian Law Center [Скорпіони: аматорське відео. Центр гуманітарного права], 4.10.2007, <http://www.hlc-rdc.org/?p=1436&lang=de>.

Роз'яснення різним групам, що означає «правосуддя»

Деякі групи можуть перешкоджати правовим ініціативам, боячись, що членів їх сімей покарають. У таких випадках групам потерпілих слід пояснити, чого саме можуть досягнути заходи щодо правосуддя. При цьому потрібно підкреслити такі аспекти:

- кримінальні провадження не можуть вестися проти усіх учасників злочину; у них зазвичай фігурує вище командування, особи, що віддавали накази, ті, хто несе найбільшу відповідальність за злочин, або усе вищезгадане;
- у центрі процесу правосуддя перебуває організатор серйозних злочинів – незалежно від етнічного, політичного чи релігійного походження;
- міжнародне гуманітарне право забороняє умисне та свавільне застосування сили щодо військових, які активно брали участь у конфлікті, якщо вони не можуть, не беруть або припиняють брати участь у конфлікті з огляду на поранення, хворобу, капітуляцію чи взяття в полон; Військові, що продовжують активно воювати, залишаються об'єктом законних атак.

Приклад: Global Justice and Research Project (GJRP), організація для захисту прав потерпілих, яка документувала злочини під час громадянської війни в Лівії, по мірі збільшення інтересу громадськості до процесу правосуддя почала отримувати погрози. В основному за ними стояли рядові солдати, які непокоїлись про те, що їх судитимуть. За допомогою місцевих радіостанцій GJRP розпочала інформаційну кампанію, у якій

роз'яснювала справжні цілі перехідного правосуддя – що головною метою процесу є притягнення до відповідальності лише організаторів злочинів. Завдяки цій кампанії погрози припинились, а багато колишніх комбатантів стали підтримувати діяльність групи; вони теж хотіли віддати старше командування під суд. Див. Who We Are. Global Justice and Research Project [Хто ми. Глобальний проект справедливості та дослідження], дата звернення 10.11.2020, <http://www.globaljustice-research.org/>.

Розвиток зацікавлення правосуддям серед аудиторії в цілому світі

Важливо підвищувати обізнаність усієї світової громадськості щодо потреби в правосудді. Однак неможливо досягнути усіх людей у цілому світі. Групам потерпілих слід визначити пріоритетні аудиторії, які мають важіль впливу на відповідних уповноважених органів, та в подальшому зосереджувати свою діяльність та програму саме на цих аудиторіях. До цих аудиторій належать:

- споживачі або клієнти комерційних підприємств, які співпрацюють чи фінансово підтримують організаторів масових звірств;
- громадяни країн, у яких переховується винний у злочинах, якого ці держави захищають від кримінальної відповідальності;
- громадяни країн, уряди яких мають вплив на владу відповідної країни (наприклад сусідні країни або впливові світові держави);
- громадяни країн, де в минулому відбувались подібні події.

Взаємодіючи з аудиторіями у всьому світі, важливо пам'ятати, що ситуація може бути незнайомою іноземним спостерігачам. Вони можуть не знати, де розташована країна, хто нею керує, які в неї регіони, не кажучи вже про сторони конфлікту в межах чи за межами цих регіонів. Кожна спроба залучити до питання всесвітню аудиторію повинна супроводжуватись довідковою інформацією, що пояснює контекст конфлікту.

Приклад: У 1998 році Talisman Energy – найбільша канадська нафтогазова компанія – почала розвідку та видобуток нафти у Судані. Проект фінансово підтримував уряд Судану, який пізніше був обвинувачений в масових звірствах. Після розслідування уряд Канади вказав на причетність компанії до примусового та постійного переселення цивільного населення заради розвідки та видобутку родовищ. Це обвинувачення викликало шквал критики з боку посадовців Канади та США, лідерів правозахисних організацій та груп студентів, протести яких стали постійною темою канадських новин. В кінці-кінців, Talisman втратила більшість інвесторів і ціна її акцій впала до мінімуму. У 2001 році Пресвітеріанська церква Судану та кілька громадян Судану подали на компанію позов до федерального окружного суду США за співучасть у злочинах уряду Судану. Хоча позов та подальша апеляція були в остаточному підсумку відхилені, але економічний та суспільний вплив цих судових заходів призвів до того, що Talisman продала свої потужності в Судані, ініціювала проведення щорічного звіту щодо корпоративної відповідальності та почала фінансувати медицину, житлові програми, доступ чистої води та освітні проекти в Судані. Компанія продала свої активи уряду іншої держави, яка натомість не чинила тиск на уряд Судану з вимогою покращити дотримання прав людини в країні. Див. Kyle Bakx. Oil, Politics and Human Rights: A Look Back at Talisman [Кайл Бакс. Нафта, політика і права людини: згадуючи Talisman], CBC, 22.02.2015, <https://www.cbc.ca/news/business/oil-politics-and-human-rights-a-look-back-at-talisman-1.2964715>.

Як привернути увагу та вплинути на конкретну аудиторію

ЯК ТІЛЬКИ ГРУПА створила повідомлення для різноманітної аудиторії, важливо знайти спосіб як привернути увагу і вплинути на цільову аудиторію. Це включає такі кроки, запозичені з посібника Рейчел Браун *Розрядити лють*:

- 1 Вибір та використання правильних ЗМІ для цільової аудиторії
- 2 Вибір переконливих месенджерів, які ймовірно вплинуть на цільову аудиторію
- 3 Розробка переконливого контенту, щоб донести повідомлення до цільової аудиторії

Див.: Rachel Hilary Brown. Defusing Hate: A Strategic Communication Guide to Counteract Dangerous Speech [Рейчел Хіларі Браун. Розрядити лють: інструкція, як відповідати на загрозливу мову], (Washington, DC: Меморіальний музей Голокосту, США, 2016), <https://www.ushmm.org/m/pdfs/20160229-Defusing-Hate-Guide.pdf>.

Розуміння циклу новин

Ще однією критично важливою частиною в стратегічній комунікації є розуміння процесу циклу новин. Зокрема, групи потерпілих мають вдатись до таких зусиль:

- готуватись до важливих річниць та інших подій, які можуть привернути більше уваги до актуальних проблем та бути готовими реагувати на інформаційні події, які висвітлюють потребу у правосудді. Групи потерпілих можуть мати змогу підготувати ЗМІ до висвітлення цих історій, надавши інформацію наперед (з заборонами на затримку у представленні).
- усвідомлювати і скористатися можливістю формувати програму новин. Форуми програм новин можуть бути різними, але часто історії з титульної сторінки провідних газет та обговорень у соціальних мережах (такі як закриті групи Facebook) стають темами обговорень у ранкових радіопрограмах; це, у свою чергу, впливає на щоденний цикл новин.

Вибір та використання правильних ЗМІ

Аудиторія по різному отримує доступ до інформації, використовуючи різні медіа. Люди можуть читати газети або журнали в друкованому вигляді або онлайн; вони слідкують за закритими та публічними каналами соціальних мереж; можуть слухати радіостанції або подкасти; поміж іншим, вони дивляться телевізійні програми та випуски новин. Щоб переконатись, що повідомлення досягає цільової аудиторії, групи потерпілих повинні дізнатися де і як ця аудиторія отримує інформацію. Нижчезадані питання, запозичені з посібника Рейчел Браун *Розрядити лють*, можуть допомогти групам потерпілих визначити найбільш відповідний засіб масової інформації для певної аудиторії:

- Як часто члени аудиторії користуються даними медіа? Де і коли вони ними користуються?
- Що спонукає аудиторію користуватись даними медіа?
- Це односторонні медіа чи вони передбачають обмін думками?
- Наскільки аудиторія довіряє цим медіа (порівняно з іншими медіа)?
- Чи люди діляться і обговорюють інформацією, яку отримують через ці медіа? Якщо так, то як і як часто?
- Які групи аудиторії не отримують інформацію через ці медіа? Чому?

Див.: Rachel Hilary Brown, Defusing Hate: A Strategic Communication Guide to Counteract Dangerous Speech [Рейчел Хіларі Браун. Розрядити люті: інструкція, як відповідати на загрозову мову], (Washington, DC: Меморіальний музей Голокосту у США, 2016), <https://www.usmmm.org/m/pdfs/20160229-Defusing-Hate-Guide.pdf>.

Цей розділ дає поради про те, як групи потерпілих можуть використовувати різні медіа, щоб досягти цільової аудиторії та пояснити їй необхідність забезпечення правосуддя. У ньому обговорюються способи, якими групи потерпілих можуть співпрацювати з журналістами для поширення інформації у традиційних ЗМІ та те, як використовувати соціальні мережі для самостійного розміщення інформації.

Співпраця з незалежними, надійними журналістами для поширення інформації у традиційних медіа.

Надійні, добре підготовлені журналісти можуть бути цінними союзниками для груп потерпілих, які прагнуть бути почутими через традиційні медіаплатформи, такі як газети, радіо та телебачення. Моніторинг місцевих та міжнародних ЗМІ з метою знайти журналістів, які висвітлюють актуальні проблеми та чутливо ставляться до інтересів потерпілих, може посприяти тому, що групи потерпілих знайдуть журналістів, які, ймовірно, будуть хорошими партнерами. Надійні місцеві та міжнародні партнери можуть мати здатність встановити журналістів, які заслуговують довіри, з ким змогли б працювати групи потерпілих.

Як тільки групи потерпілих встановили невелику групу надійних журналістів, вони можуть починати налагоджувати з ними контакти через регулярні та неофіційні повідомлення про ситуацію щодо конфлікту. Оновлений список контактів журналістів може гарантувати, що у разі будь-яких подій, що стосуються правосуддя, важливі історії будуть висвітлені.

Співпраця з журналістами може створити труднощі для груп потерпілих, якщо дії журналістів не збігаються з діями груп потерпілих. До початку співпраці з журналістами і, особливо, перед тим як познайомити журналістів з окремими потерпілими, групи потерпілих мають роз'яснити свої очікування від процесу. Групи потерпілих не повинні вважати, що журналісти пройшли підготовку чутливості до травм чи як ставити запитання тим, хто став потерпілим від масових звірств. Перш ніж вирішити чи спілкуватися з журналістами, потерпілим було б корисно розглянути такі питання:

- як журналіст збирається використовувати свідчення?
- де проходить інтерв'ю, хто прийде на нього, чи воно буде записуватись?
- чи буде особа готова підтримати?
- чи поважатиме журналіст вимогу не розголошувати імена та інші персональні дані осіб, які надають інформацію? Чи журналісту дозволено використовувати анонімні джерела?
- яких етичних норм журналіст буде дотримуватись?

Наступний розділ надає більше інформації про свідому згоду. Якщо журналіст не дотримується відповідних етичних норм, зв'язок з ним слід розірвати. Якщо стається серйозне порушення етики, було б доречно повідомити роботодавця журналіста або асоціацію журналістської етики.

Важливо

Співпрацюючи з журналістами, корисно намагатись зрозуміти їхню мотивацію і яка інформація їм потрібна, щоб справитись з поставленою перед ними задачею. Наскільки це можливо, групи потерпілих мають розвинути двосторонні відносини, у яких журналісти висвітлюють матеріал новин, який групи потерпілих бажають бачити насамперед, а групи потерпілих надають журналістам актуальну інформацію, щоб останні висвітили історії, які будуть незаперечними.

Використання соціальних медіа

Соціальні медіа та служби обміну повідомленнями – це онлайн платформи, такі як Facebook, WhatsApp, Signal, Instagram, Twitter, YouTube, Weibo, Viber, та Snapchat, що дають користувачу можливість ділитись інформацією та ідеями з віртуальними спільнотами та мережами. Кожен, хто має доступ до інтернету та технічного забезпечення – таких як комп'ютер, ноутбук, смартфон або планшет – може користуватись соціальними медіа, щоб ділитись інформацією з іншими в усьому світі. Тому групам потерпілих вже більше не є строго необхідно співпрацювати з журналістами, щоб поділитись своїми історіями з широким загалом. Все ж ще існує багато випадків, коли співпраця з журналістами є корисною і доречною.

Повідомлення в соціальних мережах можуть бути поширені, щоб заохотити до обговорення та діалогу. В згуртованих спільнотах, які активно використовують соціальні мережі, повідомлення можуть швидко поширюватись онлайн. Це полегшує зусилля груп потерпілих у тому, щоб привернути увагу потенційних союзників в забезпеченні правосуддя і потреб потерпілих. Групи потерпілих можуть також користуватись соціальними мережами, щоб підтримати і відзначити роботу інших груп потерпілих. Таке визнання може надати поваги та довіри усій ідеї правосуддя і надати почуття безпеки тим, хто його відстоює. По суті, соціальні мережі можуть бути надзвичайно потужним засобом висвітлення необхідності забезпечення правосуддя і взаємодії зі спільнотами, що постраждали.

Використання соціальних мереж та служб обміну повідомленнями несе певні ризики та виклики. Наприклад, як тільки контент поширено онлайн, власник інформації втрачає над ним контроль. Готуючи контент до поширення в соціальних мережах, групи потерпілих мають очікувати, що він досягне небажаної аудиторії, включаючи злочинців. Крім того, необхідно особливо обережно поширювати інформацію про потерпілих або вразливі групи в соціальних мережах. Дітей та тих, хто не може надати свідому згоду, не слід включати в повідомлення в соціальних мережах. Так само обережно необхідно поводитись з службами обміну повідомленнями, такими як WhatsApp та Signal.

Соціальні мережі можуть бути ідеальною платформою для висвітлення роботи, досягнень та переконань інших груп потерпілих. Проте, групи потерпілих повинні ретельно дослідити, як поширювати контент, завантажений іншими через соціальні мережі та інші канали. WITNESS, некомерційний додаток, який займається використанням відео та технологій для захисту прав людини, розробив етичні вказівки для організацій, який вирішують, чи поширювати контент, включаючи наступне:

- чи цей контент надали ті, хто зображені на ньому;
- для кого в першу чергу було поширене це відео;
- чи зашкодить поширення цього відео честі та гідності осіб, зображених на ньому;
- чи проводили маніпуляції з цим відео.

Див.: Using Videos in Human Rights Reporting and Advocacy [Використання відео у пред'явленні доказів та захисті прав людини] WITNESS, дата звернення 10.11.2020, https://www.witness.org/portfolio_page/ethical-guidelines-for-using-videos-in-human-rights-reporting-and-advocacy/.

Розробка переконливого контенту для передачі повідомлення

Різні форми контенту можуть переконати, спонукати та вплинути на різні аудиторії і різними способами. В цьому розділі обговорюється, який вид контенту групам потерпілих можна використати, щоб найкраще донести його різним аудиторіям. Деякі види контенту групи потерпілих можуть підготувати самі, інші ж можливо потребуватимуть допомоги від організацій зі спеціальними знаннями та доступом до більш вишуканих технологій.

Три принципи для груп потерпілих, які розробляють контент

Далі містяться принципи для груп потерпілих, які розробляють контент

• Отримайте свідому згоду

Необхідно отримати свідому згоду до того, як брати у особи інтерв'ю, фотографувати, записувати або фільмувати її. Хоча це іноді неможливо в хаосі конфліктної ситуації, будь-яка людина, яку можна впізнати, повинна надати свідому згоду, до того як контент буде поширено. Свідомо згода вимагає, щоб людина, яка дає згоду, розуміла, як саме контент буде використано і які ризики це передбачає. Надзвичайно обережно потрібно поставитись до використання зображення дітей, які не можуть дати згоду. Як зазначено нижче, малюнки можуть стати дієвою альтернативою. **РОЗДІЛ 7** надає більше інформації щодо свідомої згоди.

• Обміркуйте, коли і як використовувати детальні або шокуючі кадри

Детальні або шокуючі кадри стали характерними для сучасних військових звітів, але вони іноді можуть загрожувати безпеці та гідності особи на відео чи фото. Визначаючи, чи ділитись таким контентом, групам потерпілих слід брати до уваги, чи матеріал сприяє досягненню конкретної мети захисту. Існує незліченна кількість способів розповісти незаперечну та переконливу історію, яка стосується масових звірств та потреби в захисті правосуддя, але не потребує використання графічних зображень. Групи потерпілих можуть визначити, чи використовувати фото будинків, сіл, культурних об'єктів, які були зруйновані внаслідок конфлікту; руки, ноги, одяг, задню частину голови людей; об'єкти, які допомагали людям почуватись захищеними (наприклад, дитячі іграшки або релігійні предмети); табори біженців або переселенців – здебільшого, щоб показати умови проживання. В тих випадках, коли детальні або шокуючі кадри фігурують в стратегії захисту правосуддя, групи потерпілих мають визначити, як застерегти глядачів.

• Отримайте дозвіл у тих, чий матеріал прагне використувати.

Можливо, групи потерпілих бажатимуть зібрати власний контент. Як вже було сказано, щоб використати контент, який зняв, приготував або зібрав хтось інший, зазвичай необхідно отримати дозвіл.

Радіо та подкасти

Використання радіопередач для висвітлення потреби в забезпеченні правосуддя може стати потужним засобом, особливо в доступі до людей, які постраждали, та інших місцевих спільнот, у кого немає доступу до Інтернету або хто віддає перевагу слуханню, ніж читанню.

Радіопередачі

- є розважальною та цікавою платформою через яку повідомляється інформація;
- можуть транслюватись місцевою мовою;
- можуть допомогти розпочати обговорення у спільноті;
- відносно дешеві у створенні;

- безкоштовні для слухачів;
- можуть стати цінною платформою, через яку опоненти вестимуть дискусії та обговорюватимуть ключові питання;
- допомагають формувати повістку дня для новин.

Приклад: Використання дітей-солдат, які були помічені у значній кількості під час десятилітньої громадянської війни між Народними силами оборони Уганди та Господньою армією опору (LRA). Після конфлікту суспільство Уганди залишалось розділеним та травмованими. З метою перебудови суспільства і заохочення дітей-солдат повертатись до своїх громад, були запущені місцеві «мирні радіопередачі». Наприклад, радіостанція 102 Mega FM транслювала щотижневу програму за назвою *Dwog Cen Paco* – Луо для «повернись додому» – в якій діти-солдати розповідали свої історії, від полону в Господній армії опору до повернення додому. Діти-солдати могли слухати програму, оскільки радіохвилі були настільки сильними, що діставали їх у буші. Завдяки програмі вони дізналися, що уряд гарантуватиме їм амністію і вони зможуть повернутись додому живими. **Див.** *Dwog Cen Paco* [Повернись додому]: The Radio Program That Could Have Influenced Dominic Ongwen's Surrender [Радіопрограма, яка, можливо, вплинула на капітуляцію Домініка Онгвена], International Justice Monitor, змінений 20.04.2018, <https://www.ijmonitor.org/2018/04/dwog-cen-paco-come-back-home-the-radio-program-that-could-have-influenced-dominic-ongwens-surrender/>.

Важливо

Достатньо просто використовувати радіо для підсилення повідомлення. Групи потерпілих мають звернутись до місцевої радіокомпанії і попросити про ефірний час для необхідності забезпечити правосуддя. Вони можуть також використати радіо для дебатів з опонентами. Радіокомпанія може потребувати, щоб групи потерпілих заплатили невеликий гонорар або за генератор часу.

Подкасти є цифровими аудіофайлами, які користувачі можуть завантажити та слухати, є ще одним аудіо засобом, який може підсилити необхідність забезпечити правосуддя, особливо до міжнародної аудиторії. Для прослуховування подкастів користувачі повинні мати доступ до Інтернету.

Фотографії

Фотографії – це простий, незабутній та незаперечний спосіб передачі інформації; вони можуть зробити абстрактну ідею або далеку подію більш реальною та близькою. Фотографії є чудовим засобом порушення справи; проте, використання фотографій передбачає відповідальність у забезпеченні їх автентичності. Оскільки фотографії можна легко розглядати поза контекстом, до того як їх поширювати необхідно визначити, коли і де фото були зроблені, описати, що зображено на них. Це особливо важливо для міжнародної аудиторії; особливої уваги, яку можуть здаватися очевидними для місцевих – такі як розташування важливого культурного об'єкту або певний одяг – може бути неправильно трактоване сторонніми.

Карикатури та малюнки

Карикатури та малюнки можуть бути потужним засобом в забезпеченні правосуддя. Вони були видатною та успішною особливістю інформаційних стратегій, щоб зміцнити підтримку правосуддя в постраждалих спільнотах. Малюнки також з'явилися у спробах привернути увагу міжнародної спільноти до звірств, особливо там, де обмежений доступ заважав журналістам та захисникам збирати знятий матеріал або фото конфлікту.

Приклад: Під час першого року конфлікту у Сирії організація Human Rights Watch розпочала кампанію по висвітленню тортур, безпідставних арештів та викрадення людей серед ймовірних противників режиму Асада. Хоча вони мали супутникові знімки місць розташування підземних в'язниць, їм не вистачало фотографій або фільмування тортур, про які повідомляли вцілілі. Human Rights Watch найняли художника, який зобразив тортури, використовуючи інформацію, яку надали затримані. Повідомлення широко висвітлювалось, оскільки малюнки та візуалізація допомогли світовому загалу усвідомити досвід осіб, які утримувались під вартою в Сирії. Див. Torture Archipelago—Arbitrary Arrests, Torture and Enforced Disappearances in Syria's Underground Prisons since March 2011 [Тортурний архіпелаг – безпідставні арешти, тортури, зникнення людей в підземній тюрмі Сирії з березня 2011 року] (Нью-Йорк: Human Rights Watch, 2012), 15.

Відео, документальний фільм та оригінали відеозапису

Відео можуть бути потужним засобом захисту для багатьох аудиторій, від суспільства до політиків. Групи потерпілих можуть робити власні записи або їм треба буде співпрацювати з експертами, які мають доступ до більш сучасних технологій запису та редагування. Вирішуючи, як використовувати різні типи відео, групам потерпілих слід розглянути переваги та недоліки кожного, а також встановити, як запис може підтримати або применшити їх довгострокові цілі:

- **необроблені відеозаписи** подій потребують незначних коштів, можуть бути завантажені та швидко поширені, а також можуть бути скомпоновані, щоб надати докази подій або щоб показати їх систематичний характер; проте, ними теж можна легко маніпулювати.
- **короткими, редагованими відео** тривалістю дві-три хвилини можна поділитися в соціальних мережах, щоб швидко привернути увагу глядача і передати чітке повідомлення; проте вони не можуть розповісти детальну історію.
- **довші документальні фільми**, які можуть бути тривалістю від 30 хвилин до години, можуть бути дієвим засобом залучення спільноти і розповісти більш детальну історію, ніж оригінали та короткі відео; проте вони зазвичай вимагають значного фінансування, обладнання та компетентності.

Вибір переконливих повідомлень

Ще одним аспектом у розробці комунікативної стратегії є визначення речників, які можуть вплинути на цільову аудиторію. Люди з наступними рисами часто є хорошими кандидатами у посланці:

- їм довіряє цільова аудиторія;
- вони розуміють усі сторони конфлікту;
- вони можуть підсумувати складні питання у спосіб, який знаходить відгук у інших;
- вони розуміють і готові до ризиків, пов'язаних з публічними виступами.

У цій частині рекомендується три типи речників, яких групи потерпілих вважають дієвими: окремі потерпілі в спільнотах, що постраждали; члени постраждалих спільнот, які живуть за межами країни; міжнародні партнери. Хоча і не згадані тут, релігійні лідери, видатні діячі, лідери спільнот та знаменитості можуть теж підсилювати потребу в правосудді.

Окремі потерпілі

Особі серед груп потерпілих можуть підлаштуватись, щоб виступити в якості суспільних посланців за правосуддя. Для них така роль може бути важким тягарем. Для деяких людей публічні розповіді про свої біль і травму можуть нести полегшення, але вони також здатні викликати ті ж стресові реакції, що й під час травматичної події. Це іноді називається ретравматизація. Цей стрес може посилюватись, коли людині доводиться неодноразово розповідати свою історію аудиторії. Тому важливо, щоб групи потерпілих не тиснули на потерпілу особу – навіть якщо у них абсолютно незаперечні історії – та не примушували їх виступати заради правосуддя.

Групи потерпілих можуть зробити наступні кроки у підтримці окремих потерпілих, які вирішили взяти на себе роль речників:

- створити нагоду для потерпілих висловитись в дружній атмосфері без часового обмеження, до того як їм доведеться говорити на публічно.
- пам'ятати, що особа сама вирішує, чи говорити свою точку зору і що вона хоче сказати, навіть якщо до цього вона це вже робила.
- співпрацювати з журналістами, які розпізнають ознаки ретравматизації і зупиняють інтерв'ю, коли такі з'являться.
- надати можливість психологічної підтримки до та після інформаційної діяльності і розглянути, чи потрібен радник або інша допомога під час інтерв'ю.
- розширити контингент постраждалих, які вповноважені розповідати історії і яких підтримують, таким чином увесь тягар не падає на плечі когось одного.

Члени спільнот потерпілих, які проживають за межами країни

Члени груп потерпілих, які живуть за межами країни, включаючи діаспору та осіб, що живуть у вигнанні, можуть стати хорошими кандидатами для публічних речників. Вони часто можуть говорити більш вільно ніж ті, що лишилися в межах країни, якщо свобода слова там обмежена. Проте таке населення часто стикається з різними труднощами на противагу тим, хто перебуває в межах країни. Перед тим як визначити, як саме члени груп, що постраждали, будуть виступати з заявами щодо правосуддя, групам потерпілих слід взяти до уваги таке:

- останнє, що вони пам'ятають про свою рідну країну – це певні шокуючі сцени, побачивши які, вони вирішили тікати;
- вони, можливо, і далі шкодують, що виїхали з країни, де стався конфлікт, або відчують провину перед членами сім'ї та друзями, які там залишилися;
- вони можуть страждати від вторинної травми, оскільки побачили, що масові звірства відбувались після їхнього від'їзду з країни;
- можливо, вони виїхали ще до того, як почалось насильство, вирости за межами країни і мало що можуть сказати про події та причини насильства або погляди осіб, які виростили в країні чи останнім часом відчували на собі насильство;

Міжнародні партнери

Завдяки співпраці з міжнародними союзниками (наприклад міжнародні НУО), які займаються правозахисною діяльністю, ще більше людей почують заклик до правосуддя. Уряди країн, які мають бути притягнуті до відповідальності, можуть відкидати або ігнорувати заяви міжнародних НУО. Проте в більшості випадків такі організації можуть представляти суспільну думку, особливо коли місцеві групи з міркувань безпеки не можуть висловлюватись. Налагодження такої співпраці не завжди потребує значних ресурсів, проте стабільний доступ до Інтернету може значно їй посприяти.

Висновки

СТРАТЕГІЯ ЩОДО РОЗВИТКУ суспільної підтримки за допомогою стратегічної комунікації і зв'язків з громадськістю – як всередині, так і за межами країни конфлікту – може стати цінним знаряддям для груп потерпілих. Хоча виступи з публічними правозахисними заявами передбачають значний ризик (який варто регулярно оцінювати по мірі розвитку подій), групи потерпілих можуть здійснювати свою діяльність багатьма способами, у тому числі співпрацюючи з іншими. У **РОЗДІЛІ 7** обговорюється деякі з розповсюджених труднощів, які можуть зустрічатися на шляху груп потерпілих, а також пропонуються стратегії їх подолання.

Фото: Вимушений переселенець-езид показує кулю, яку дістали з його ноги В нього стріляли бійці Ісламської держави, але йому пощастило вижити і втекти. *Mackenzie Knowles-Coursin for the US Holocaust Memorial Museum*

**РОЗВ'ЯЗАННЯ
КОНКРЕТНИХ ПРОБЛЕМ
У ПРОЦЕСІ ДОСЯГНЕННЯ
ПРАВОСУДДЯ
ЩОДО МАСОВИХ
ЗВІРСТВ**

**ЧАСТИНА
III**

РОЗДІЛ 7

ПЕРЕДБАЧЕННЯ ПЕРЕШКОД ТА ЗМЕНШЕННЯ РИЗИКІВ НА ШЛЯХУ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ

Всі заходи, описані в цьому Посібнику, передбачають ризик для груп потерпілих.

- Особи, які виступають на захист правосуддя, ризикують своєю безпекою і психічним здоров'ям.
- Спроби захистити правосуддя можуть нести з собою правові ризики та ризик адвокатської діяльності, що зашкодить правовим ініціативам.
- Групи потерпілих можуть зробити певні кроки у напрямку зменшення та у відповідь на ці ризики.

ВСЯ РОБОТА НА ШЛЯХУ до здійснення правосуддя за масові звірства несе ризики причетним людям і загрожує самій стратегії правосуддя. З метою зменшення таких ризиків, надзвичайно важливо, щоб групи потерпілих вдалися до наступних дій:

- 1 Визначили найгірші, можливі сценарії.
- 2 Вдалися до кроків зі зменшення ризику за цих сценаріїв.
- 3 Розглянули, чи мета переважає потенційні ризики.
- 4 Повторили цей процес при виникненні ситуації.

Цей розділ надає основні поради щодо загальних ризиків, з якими можуть стикнутись групи потерпілих на шляху до здійснення правосуддя. Однак групам потерпілих зазвичай потрібно працювати разом з експертами з безпеки над створенням стратегії ризик-менеджменту. Крім того, для організацій, які створюють стратегії ризик-менеджменту доступно багато чудових керівництв, включаючи з онлайн безпеки, такі як **Frontline Defenders' toolbox** (<https://www.frontlinedefenders.org/en/digital-security-resources>) та Tactical Tech's Holistic Security Guide (<https://holistic-security.tacticaltech.org/downloads>).

Як зважувати ризики щодо безпеки у складі коаліцій для захисту груп потерпілих

Можливо, групам потерпілих, які функціонують як коаліції для захисту груп потерпілих, доведеться по-особливному поставитись до своєї безпеки. Робота коаліції вимагає реальну координацію дій не тільки по змісту роботи, але й також за протоколом. Крім того, системи, що супроводжують діяльність, такі як збереження інформації, можуть значно ускладнитись і стати уразливими до загроз, оскільки більше людей та організацій почнуть їх використовувати, а це значно потребує створення стратегії ризик-менеджменту для коаліцій.

Фото: Стіна з політичним графіті у Гватемалі. Bert de Ruiter / Alamy Stock Photo

Ризик особистої безпеки

Члени груп потерпілих, які задіяні в будь-яких зі згаданих у цьому посібнику стратегій сприяння правосуддю, можуть серйозно ризикувати своїм життям. В залежності від ситуації, члени груп потерпілих та їхні сім'ї можуть, зокрема, піддатись репресіям, погрозам, нападам, ув'язненню. Особливо такі ризики підвищуються для членів груп потерпілих – на протигагу іншим громадянам суспільства – якщо вони вже належать до групи або об'єднання, які вже стали об'єктами насилля.

Щоб зменшити такі ризики, групи потерпілих можуть зробити наступні кроки:

- співпрацювати тільки з надійними журналістами і просити їх не повідомляти імена або інші відомості про особу, а замість цього використовувати псевдоніми і розмити обличчя;
- співпрацювати з надійними міжнародними неурядовими організаціями, які можуть говорити про ситуацію більш вільно, ніж місцеві органи;
- створити мережу довірених представників серед суспільства, які можуть пролити світло на ситуацію, якщо потерпілий або група потерпілих під загрозою;
- делікатну роботу планувати належним чином, включаючи запасний план, захисний одяг, спеціальну аптечку першої допомоги, а також повідомивши про місію довірених колег і міжнародних суб'єктів на місцях (якщо потрібно).

Приклад: **The Coordinadora Nacional de Derechos Humanos (CNDDHH)** [Національний координаційний комітет з прав людини] (<http://derechoshumanos.pe/>) коаліція приблизно з 80 організацій громадянського суспільства в Перу, яка була заснована для здійснення правосуддя для потерпілих від злочинів під час диктатури Фухіморі. Ситуація з безпекою була особливо складною, оскільки і державні і терористичні організації постійно викрадали захисників прав людини. CNDDHH запровадив основні принципи захисту своїх членів, включаючи вимогу уникати самотніх поїздок до небезпечних місць. Коаліція розробила систему попередження, щоб передбачити події, які б призвели до нападу на правозахисника, а також створили робочу групу, яка б контролювала питання безпеки. CNDDHH мав союзників у важливих секторах, включаючи Міжамериканську Систему, європейські організації, а також місцевих журналістів, лікарів, державних службовців та інших представників влади, до яких за потреби можна було б звернутись.

Рішення надавати свідому згоду

Перед тим як поділитись інформацією з іншими, потерпілим та свідкам мають повідомити про можливість надання свідомої згоди. Особи можуть надати згоду на інформацію, яку потім поширять, з або без особистих даних, але в групах населення з незначною кількістю учасників можна легко визначити, навіть без особистих даних. Не зважаючи на те, чи інформація буде використана з новою метою, і навіть, якщо потерпілі або ті, що пережили злочин вже дали згоду на використання їхньої інформації, потерпілому або свідку необхідно повідомити про можливість повторної свідомої згоди.

Перед тим як надати свідому згоду, потерпілі та свідки мають взяти до уваги такі фактори:

- мета і зміст інформації, яку збирають;
- якщо інформацією ділитимуться, то як і з ким;
- ризики і переваги надання інформації;
- чи є можливість відкликати або змінити свою згоду в майбутньому; (включаючи контактну інформацію, яку особа, що дає інтерв'ю, може використати, щоб

відкликати свою згоду)

- ідентичність, належність до організації та контакту інформацію того, хто бере інтерв'ю;
- обмеження різного роду допомоги, яка може бути надана тому, кого опитують;
- чи зможуть обидві сторони поспілкуватись у майбутньому.

Важливо

Згоду може вільно надати тільки дорослий. Діти, які не досягли повноліття, не можуть надати свідому згоду

Ретравматизація та вторинна травма

Як зазначено в **РОЗДІЛІ 6**, групи потерпілих, які сприяють правосуддю в ролі публічних речників, можуть вважати, що можливість розповісти про пережите додає їм сил. Для інших така розповідь може викликати такі ж стресові реакції, які відбулися під час травмуючої події. Така реакція називається *ретравматизацією* і часто посилюється, коли людям доводиться знову і знову розповідати свою історію перед іншими.

Групи потерпілих можуть вжити заходів, щоб зменшити ризик ретравматизації членів групи потерпілих, які виступають публічно:

- створити нагоду для потерпілих висловитись в дружній атмосфері без часового обмеження, до того як їм доведеться говорити на загал;
- пам'ятати, що особа сама вирішує, чи говорити свою точку зору і що вона хоче сказати, навіть якщо до цього вона це вже робила;
- співпрацювати з журналістами і тими, хто може розпізнати ознаки і знає, як реагувати на ретравматизацію;
- надати можливість психологічної підтримки до та після інформаційної діяльності і розглянути, чи потрібен радник або інша допомога під час інтерв'ю;
- розширити контингент постраждалих, які вповноважені розповідати історії і яких підтримують, таким чином увесь тягар не падає на плечі когось одного.

Люди можуть бути травмовані опосередковано або непрямо, коли почули про травматичну подію через інших людей або розповідь з перших уст. Будь-хто може опосередковано або непрямо травмуватись, але члени групи потерпілих, які пережили травматичну подію, можуть бути особливо вразливими. Члени груп потерпілих мають пройти спеціальну підготовку, як давати раду травмі і як сприяти своєму добробуту та благополуччю інших. Ризики ретравматизації, опосередкованої або непрямої травми змушують групи потерпілих визначити та встановити формальні і неформальні шляхи доступу до професійної допомоги, включаючи спеціалістів з охорони здоров'я, мережі контактів жертв, членів сім'ї та керівників громад.

Ризики, пов'язані з правовою ініціативою

Крім персональних загроз, які допускають учасники діяльності зі встановлення правосуддя, існують також безпосередні ризики правової ініціативи. Найбільш помітними вони є тоді, коли зусилля з просування правосуддя провалюються. Як обговорювалось в цьому розділі, юридичні загрози та ризики виникають тоді, коли групи потерпілих залучені в зусиллях по підсиленню потреби у правосудді та відповідальності.

Важливо

РОЗДІЛ 4 обговорює загрози, пов'язані зі збором та поширенням інформації.

Юридичні загрози

Хоча публічна заява щодо потреби у правосудді може сприяти створенню політичної волі, яка необхідна для просування правосуддя, це також може зашкодити майбутнім процесуальним діям. Групам потерпілих необхідно стратегічно роздумувати про те, чи висловити свою думку публічно, чи відкласти до майбутніх судових справ або комісії зі встановлення істини. Наприклад, групи потерпілих, які надали докази органам влади про певну подію або злочинця, можуть вирішити не розголошувати дані до початку розслідування або арешту можливого зловмисника. Завчасне розголошення інформації може зашкодити розслідуванню. У відповідь на деякі з цих викликів групи потерпілих можуть розробити два окремих напрямки діяльності, один з яких зосереджений на зборі особистої інформації, а інший – на медіа та зв'язках з громадськістю.

Загрози, які можуть виникнути під час відстоювання правосуддя

Групи потерпілих можуть ненавмисно зашкодити зусиллям із захисту правосуддя, коли домагаються справедливості. Коли групи потерпілих публічно поширюють інформацію, інші люди можуть використати її в цілях, які матимуть зворотний ефект. Групи потерпілих майже ніяк не можуть цьому перешкодити; їм слід взяти до уваги, що будь-яка інформація, що стає публічно доступною, буде використана для інших контрпродуктивних цілей. Таке припущення має впливати на рішення, яку інформацію поширювати, як її поширювати і кому. Незалежно від підходу, групи потерпілих повинні завжди намагатися :

- бути чесними, точними та надійними, оскільки будь-яка публічно доступна інформація може бути ретельно перевірена, поставлена під сумнів та навіть спростована;
- давати чітке і узгоджене повідомлення для спрощення складних питань;
- уважно відповідати на контраргументи, використовуючи їх як нагоду повторити головний девіз групи потерпілих про потребу в справедливості.

Висновки

Групи потерпілих можуть планувати та зменшувати ризики, які можуть виникнути на шляху їх правової діяльності. Проте ці заходи безпеки не ідеальні і самі можуть становити ризик. Групи потерпілих мають розробити план зменшення ризиків, відповідний до ситуації, в ідеалі за підтримки експерта.

Фото: Судове слухання над обвинуваченими у військових злочинах, вчинених в Дора-Міттельбау під час війни . Меморіальний музей Голокосту, люб'язно надано Державним архівом та управлінням звітів Колледж-Парк

РОЗДІЛ 8

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ТА ПІДТРИМКИ ГРУП ПОТЕРПІЛИХ

Майже всі засоби, згадані в цьому Посібнику, потребують фінансування або додаткової підтримки.

- Існує багато способів, як отримати фінансування проектів у сфері правосуддя, кожний з різними процесами, стандартами та вимогами.
- Захист фінансового забезпечення може бути тривалим і складним процесом, але групи потерпілих можуть підготуватись і зайняти у ньому своє місце.
- Після захисту фінансового та матеріально-технічного забезпечення важливо, щоб групи потерпілих зберігали добрі стосунки з донорами та прихильниками.

МАЙЖЕ ВСІ ЗАСОБИ, згадані в цьому Посібнику, потребують фінансування, персоналу, спеціальних знань, обладнання та інших активів. Цей розділ має на меті пояснити процес фінансування та підтримки груп потерпілих. Це процес, який не завжди ефективно працює для груп потерпілих. Глибоко вкорінена динаміка показує, що дарувальники мають більшу владу, ніж місцеві організації, яким вони надають кошти. Це заважає місцевим організаціям оцінити свої власні потреби. Мета цього розділу не підтвердити або виправдати систему, яка існує, але радше допомогти групам потерпілих керуватись системою, незважаючи на недоліки. Разом з тим, члени донорської спільноти – зокрема приватні донори – активно розглядають шляхи покращення системи для одержувачів грантів. Групи потерпілих мають відчувати себе вповноваженими заявляти про свої інтереси, а не бути змушеними пристосуватись до формату донорів.

У своєму звіті *Radical Flexibility: Strategic Funding for the Age of Local Activism for Peace Direct* [Радикальна гнучкість: довгострокове капіталовкладення в епоху місцевої активності з підтримки миру] Ріва Кантовіц висловила місцевим організаціям такі рекомендації:

■ СКОРИСТАЙТЕСЬ МОЖЛИВОСТЯМИ проявіть себе і шукайте шляхи розриву теперішнього розташування сил між донорами і місцевими організаціями.

■ ЧЕСНО ПОВІДОМЛЯЙТЕ донорам про потреби організації, реальність виконання будь-яких необхідних механізмів оцінки і чого може (і не може) гарантувати їхня підтримка. Вчіться казати «ні» донорам і домовляйтесь про кращі умови.

Фото: Жителі Руанди сидять на трибунах, тримаючи свічки під час нічного пильнування на траурному мітингу. Стадіон Амахоро в столиці Руанди, Кігалі. Руанда відзначала 25-ту річницю хвилі жорстокості, що захопила країну, 800 000 туті та помірковані хуту були по-звірячому вбиті більшістю населенням хуту за 100-денний період. Це стало найбільшим геноцидом сучасної історії. *Ben Curtis/AP/Shutterstock*

РОЗШИРТЕ ФІНАНСУВАННЯ – краще шукайте фінансові рішення під керівництвом спільнот, ніж покладайтесь на західні гранти, які фінансують донори.

ШУКАЙТЕ, ВЧІТЬСЯ ТА РОЗШИРЮЙТЕ – підходи місцевих організацій...яким вже вдалося уникати обмеження безоплатного фінансування, що заважало просуванню їхньої діяльності.

ВИВЧАЙТЕ МОЖЛИВІСТЬ СПІВПРАЦІ – у розробці та активізації нових підходів у фінансуванні з іншими органами – такі як результати діяльності фондів з підтримки завдань організації або забезпечення стартового капіталу для суспільного фонду – і доносьте ці ідеї до донорів.

Див.: Riva Kantowitz. *Radical Flexibility: Strategic Funding in the Age of Local Activism* [Ріва Кантовіц. Радикальна гнучкість: довгострокове капіталовкладення для епохи місцевої активності для операцій з підтримки миру] (Лондон: Peace Direct, 19 лютого 2020), 8, <https://www.peacedirect.org/us/publications/radicalflexibility/>.

Переваги та недоліки фінансування коаліцій для захисту груп

потерпілих. Збір коштів для коаліції захисту груп потерпілих може передбачати як можливості, так і виклики. З іншого боку, співпраця коаліції сприяє збереженню ресурсів і може забезпечити прозорість, систему важелів, доступ, статус, а також інноваційні перспективи та інструменти. Крім того, донорам може бути легше фінансувати коаліції, ніж окремі групи потерпілих. З іншого боку, грантами важче управляти в адміністративному порядку, особливо коли певна кількість організацій співпрацюють як коаліція. Групи потерпілих мають оцінити ці переваги та компроміси, перед тим як вирішити, чи створювати коаліцію.

Визначення типу необхідної підтримки

ПЕРЕД ЗВЕРНЕННЯМ до потенційних донорів та партнерів, групам потерпілих необхідно визначити види необхідної підтримки на підставі їхньої діяльності та пріоритетів. Групам потерпілих, які бажають розробити конкретний проект або проводити певну діяльність, можливо, доведеться знайти донора для своєї діяльності. У деяких випадках вони будуть повинні забезпечити фінансування адміністративної підтримки, щоб посприяти виконанню цієї діяльності. Також групи потерпілих потребуватимуть підготовки та підтримки експертів у певному питанні, і вони, можливо, шукатимуть організації, які б поділились своїм досвідом, можливостями відвідати семінари чи тренінги, або персоналом, який би приєднався до організації. Залежно від цілей груп потерпілих, вони одночасно потребуватимуть різноманітної підтримки.

Огляд механізму фінансування

Групи потерпілих можуть оцінити фінансування за допомогою багатьох різних механізмів. Ця частина містить огляд основних способів, якими донори фінансують діяльність з правосуддя, що її виконують групи потерпілих. Деякі механізми фінансування включають поєднання згаданих тут категорій.

Аванс та відшкодування

Спонсори зазвичай надають один або два типи субсидій: авансові та компенсаційні.

- З авансовими субсидіями донор фінансує безпосередньо організацію-одержувача до вчинення нею своєї діяльності. Організація-одержувач пізніше пояснює погоджені витрати, щоб показати, що засоби були використані згідно з домовленостями.
- З компенсаційними субсидіями донор відшкодовує (повертає) організацію-одержувачу погоджені витрати після того, як вони відбулися. Організація-одержувач зазвичай має надати чеки витрат.

Важливо

Компенсаційні субсидії надзвичайно важко здійснити для груп потерпілих та інших місцевих організацій, якщо група потребує коштів, щоб функціонувати. Групам потерпілих слід ретельно обдумати, чи вони можуть реалізувати проект до того, як отримають компенсаційну субсидію.

Процедура подачі заявок та участі в торгах

В той час як деякі донори фінансують заявки від організацій у будь-який час, багато донорів надають можливості фінансування службам, видам діяльності або проектам в дискретний час – що іноді називається процедурою подачі заявок та участі в торгах. Зазвичай процес регулюють чіткі правила, включаючи час, протягом якого донор має прийняти рішення, якою інформацією донори поділяться з претендентами та фактори, які вплинуть на їхнє рішення. Коли донори мають певне уявлення про вид допомоги або проект, який вони хочуть здійснити, вони можуть відповісти на запит, зробити пропозицію та розцінки. Поки донори все ще вирішують, чи фінансувати проект або який тип проекту фінансувати, вони можуть видати повідомлення або реєстрацію гарантії чи запит на інформацію.

Деякі донори проводять семінари або періоди «Запитань та відповідей» для організацій, які звернулись по фінансування. Такі платформи можуть бути шансом для груп потерпілих задати запитання по суті, отримати оцінку і підтримку свого проекту, поділитись додатковою інформацією про організацію та її цілі з потенційними донорами. Групам потерпілих слід запитати потенційних донорів, чи дані або подібні можливості будуть доступні і при нагоді розглянути можливість участі в них.

Субгрант

Субгрант - стосується форми фінансування, в якій організація отримує грант від донора і розділяє кошти серед інших організацій через один або декілька субгрантів. Їх іноді називають наскрізні методи фінансування. В деяких випадках, щоб подати запит на субгрант необхідно пройти через формальний тендерний процес, але в інших, організація-керівник має змогу безпосередньо розподілити субгранти. Субгранти можуть бути хорошим варіантом фінансування для організацій, яким

- не вистачає логістичних та фінансових ресурсів для того, щоб подати запит на більший грант;
- не вистачає зв'язків з крупними донорами та урядами;
- вже пов'язані з більшими організаціями і можуть отримати основний грант.

З часом групи потерпілих, які отримують фінансування таким чином, можуть стати більш спорядженими для того, щоб самим звернутись до крупних донорів. Проте фінансування через субгранти може мати і свої недоліки. Наприклад, це може створити або посилити напруження і конкуренцію між невеликими і більшими групами потерпілих, особливо якщо менші групи мають невеликий контроль або зовсім не мають контролю над розподілом фінансів. Це також може бути адміністративно обтяжливим для більших організацій, які відповідають за розподіл субгрантів.

Кошти перерозподілені з інших програм

Крім пропозицій грантів та регулярних конкурсних пропозицій різні організації ООН (такі як Програма розвитку ООН; [UNDP]) співпрацюють зі донорами, щоб перерозподілити певні статті бюджету щороку. Ці перерозподілені грошові фонди можуть підтримати проекти, якими керують місцеві групи в рамках бюджетних статей організацій. Наприклад, відділення UNDP на місцях підтримують місцеві зусилля з забезпечення правосуддя перехідного періоду, надаючи невеликі гранти і технічну підтримку, покриваючи витрати на відрядження правозахисників (включно з групами потерпілих), які братимуть участь в семінарах з правосуддя перехідного періоду.

Об'єднані фонди

Широкомасштабні зусилля, більші уряди та міжнародні організації можуть об'єднатись, часто через інші організації, щоб підтримати ініціативу у здійсненні правосуддя. Цей підхід має на меті зменшити адміністративне навантаження на донорів та програми контролю, а також зменшити ризик дублювання або надлишку зусиль. Хоча окремі групи потерпілих можуть і не мати змоги попросити про об'єднані фонди, вони можуть отримати гранти для своєї діяльності через ці програми.

Зустрічні субсидії

Групи потерпілих можуть розглянути звернення до потенційних донорів за зустрічними або партнерським субсидіями, коли інвестиції потенційного донора збігаються з інвестиціями іншого донора в проєкті. Такі субсидії можуть бути хорошим варіантом для невеликих організацій, які не мають добре розвинених стосунків з урядами, оскільки уряди були б не проти, щоб проєкт фінансували не вони, а хтось інший.

Визначення необхідного об'єму фінансування

Щоб визначити потрібний об'єм фінансування певного проєкту, діяльності або організації, групи потерпілих мають розвинути детальний бюджет з конкретними статтями для всіх очікуваних та накладних витрат. Групам потерпілих необхідно співпрацювати або наймати окремих осіб, які розуміються на фінансах і мають досвід у складанні бюджету. Для організацій, які отримують гранти, створено процес підзвітності – щоб впевнитись, що гроші, які отримані, витрачені згідно зі статтями бюджету. Знову ж таки, необхідна підтримка від фінансового і адміністративного персоналу, особливо тим групам потерпілих, які раніше не керували проєктами.

Важливо

Донори – такі як уряди, міжнародні організації і великі приватні фонди – схильються до крупних пожертв на суму більше ніж мільйон доларів, оскільки об'єм канцелярської роботи та нагляд за проєктом для крупних і незначних пожертв однаковий. Вони віддають перевагу направити своє фінансування на кілька масштабних проєктів, ніж на багато невеликих. Проте деякі донори розподіляють невеликі гранти для фінансування місцевих ініціатив громадянського суспільства. Цими коштами можуть безпосередньо керувати місцеві посольства або референти, які відповідають за дану країну або регіон. Такі гранти можуть більше відповідати потребам певних груп потерпілих.

Інші види нефінансової підтримки

Як згадувалось раніше, групи потерпілих можуть потребувати інші типи нефінансової підтримки, такі як підготовка, нарощування потенціалу і надання в оренду добре підготованого персоналу, який має відповідний досвід. Така допомога часто організовується через певне партнерство з організаціями, які притримуються аналогічних поглядів, наприклад:

- міцно утверджені організації, чие завдання полягає в тому, щоб підтримувати групи потерпілих;
- стихійні організації, які працюють над подібними питаннями в країні або регіоні;
- місцеві та іноземні університети та юридичні школи, які відкривають клініки для студентів, що безпосередньо працюють з місцевими організаціями над довготривалими проєктами;
- уряди та міжнародні фінансові організації, що допомагають місцевим групам наростити потенціал, отримати практичне навчання та технічне сприяння;
- корпорації та юридичні фірми з відповідним технічним досвідом (наприклад документація або бухгалтерська справа) з безкоштовними програмами для роботи з місцевими групами.

Під час розвитку партнерських відносин з іншими організаціями групи потерпілих можуть розглянути вступ у формальну угоду. Захисту організацій, що співпрацюють, може посприяти письмовий документ з записом про узгодження діяльності, конфіденційності та інших взаємних очікувань.

Пошук донорів та організацій, які надають підтримку

НАДТО БАГАТО РІЗНИХ ДОНОРІВ можуть бути зацікавлені в тому, щоб підтримати групи потерпілих, а отже неможливо обговорити кожного потенційного донора окремо. Тому у цій частині описуються загальні рекомендації для визначення та вивчення потенційних донорів групами потерпілих.

Як розпізнати різних донорів

Різноманітні організації надають фінансові можливості місцевим організаціям заради правосуддя після масових звірств, тому групи потерпілих можуть мати право на таке фінансування. Гарним початком є такі організації:

- основні країни-донори з посольствами у відповідній країні, такі як уряди Швейцарії, Великобританії, Нідерландів та Сполучених Штатів Америки;
- установи та департаменти ООН, такі як UNDP, Управління Верховного комісара ООН з прав людини (OHCHR) та ООН-Жінки;
- регіональні органи, включаючи Європейський Союз, Африканський Союз, Організація Американських Держав;
- приватні донори, такі як фонди та благодійні організації – наприклад, Фонд «Відкрите Суспільство», Фонд Білла та Мелінди Гейтс, Фондація Форда та Центр Картера.

Різні донори мають свої власні пріоритети, стандарти та методи роботи, тому групам потерпілих необхідно визначити, які донори найбільш підходять у конкретному контексті дій та цілей. Крім того, більшість донорів притримуються строгих правил і

процедур фінансування. Хоча приватні донори (такі як фонди та благодійні організації) більш гнучкі, ніж державні (такі як уряди та міжнародні організації), вони все ж підпорядковуються законодавству про благодійну діяльність країни, у якій вони зареєстровані. Розвиток відносин з представниками на місцевому рівні з раніше згаданих організацій можуть допомогти групам потерпілих розпізнати донорів, з якими вони хотіли б співпрацювати.

Дослідження потенційних донорів

Розуміння інституційних першочергових задач та методів роботи різних донорів можуть допомогти групам потерпілих визначити потенційних донорів для своїх проектів. Цінним джерелом інформації про інтереси та методи роботи є читання публічно доступних матеріалів, таких як веб-сайти і звіти, відвідування зустрічей, які проводять або в яких беруть участь донори. Під час збору інформації важливо звертати увагу на такі деталі:

- організації або діяльність, яку раніше вже підтримали донори і ті, яку вони не можуть підтримати;
- їх ширша тематика та географічні пріоритети, такі як протидія тероризму, побудова миру або правосуддя перехідного періоду;
- основні деталі, такі як дати циклів фінансування, типовий розмір
- грантів, процедура розгляду заявок та вимоги, а також процес прийняття рішення.

Після збору основної інформації, групи потерпілих можуть попросити потенційних донорів про початкову, інформаційну зустріч. Така зустріч – це можливість для донора та групи потерпілих познайомитись. Групи потерпілих мають бути готові поділитись, які у них цілі та діяльність, а також попросити донора роз'яснити питання про тематичні пріоритети та фінансові вимоги, базуючись на попередньому досвіді. Якщо донор не показує протилежне, початкова інформаційна зустріч не завжди відповідна для того, щоб подати ідеї або прямо попросити про фінансування.

Розробка пропозицій про фінансування або підтримку

В ЦЬЙ ЧАСТИНІ ОСНОВНА УВАГА ПРИДІЛЯЄТЬСЯ процесу розробки пропозицій про фінансування або підтримку. Це потрібно для того, щоб допомогти групам потерпілих обдумати їхні стратегічні пріоритети і визначити шляхи узгодження з потенційними донорами, які групи визначили або дослідили. Варто зазначити, що хоча пріоритети стратегічного узгодження з потенційними донорами можуть зробити групи потерпілих більш привабливою для отримання гранту, такий союз може завдати групам потерпілих виконувати діяльність так, як вони хочуть. Коли вони обдумують те, як їхні цілі можуть зацікавити потенційних донорів, групи потерпілих мають впевнитись, що такий союз не буде ціною відмови від їхніх основних організаційних завдань.

Стратегічне узгодження пріоритетів та інтересів

Великі донори отримують незліченну кількість запитів на фінансування, тому вони зазвичай не здатні допомогти всім. Це означає, що вони мають обрати, з якими проектами та організаціями вони найбільш узгоджені в стратегічних пріоритетах та фінансових програмах. Групи потерпілих, які можуть продемонструвати, як їхній проект або діяльність підтримують стратегічні пріоритети організації-донора, можуть мати вищі шанси отримати схвальну відповідь.

Див.: Ahmed Mroueh. A Practical Guide for Civil Society Organizations in Lebanon towards Proposal Writing [Ахмед Мрух. Практичний довідник для ліванських громадянських організацій стосовно письмового оформлення пропозицій] (Lebanon Support, 2018), 6–10, <https://civilsociety-centre.org/resource/practical-guide-civil-society-organisations-lebanon-towards-proposal>

Іноді зв'язок між пріоритетами груп потерпілих та донорів є очевидним. Донори можуть заявляти про певні пріоритети фінансування: щоб підтримати юстицію на місцях та групи потерпілих, які прагнуть правосуддя перехідного періоду і відповідальності для винних. Донори могли раніше фінансувати подібну діяльність або організації в тій же або в сусідній країні. В інших випадках зв'язок може бути менш очевидним. Наприклад, донори можуть по-різному описувати діяльність, якою хочуть займатись групи потерпілих. Донори використовують спільні синоніми «правосуддя та підзвітність» та «правосуддя перехідного періоду», а також «подолання наслідків конфлікту» або «справлятися з минулим».

В інших випадках, зв'язок між стратегічними інтересами та пріоритетами донорів може бути ще менш очевидним. Донори, можливо, ніколи не підтримували таку діяльність, а пріоритети фінансування, про які вони заявляють, можуть значно відрізнятись від тих, яких дотримуються групи потерпілих. Наприклад, деякі донори перш за все орієнтуються на «безпеку населення», «боротьбу з насильницьким екстремізмом», «формування національної ідентичності», «розвиток» або «боротьбу з бідністю», а не на «перехідне правосуддя». Зверніть увагу на наступні принципи, коли маєте справу з такими донорами:

- Групі потерпілих доведеться виділити важливі деталі конфлікту, та також передумови діяльності та стратегії групи.
- Враховуючи те, що група потерпілих має обдумати, яким чином ще міцніше поєднати свої цілі та цілі донора, оцінка минулого – це необхідне підґрунтя для подальших дій.

Важливо

Поради, згадані у цьому розділі – не для того, щоб спонукати групи потерпілих змінювати свої стратегічні пріоритети і об'єднатись з інтересами донорів, а радше для того, щоб групи були впевненими, що мають право вимагати рівні партнерські права поряд з донорами у побудові програми дій та вільно висловлювались про свої потреби.

Примітка про сталий розвиток та справедливість

Основним пріоритетом фінансування для багатьох урядів та донорів стали «розвиток» та «сталий розвиток». В 2015 році під час Генеральної Асамблеї ООН уряди країн з усього світу висловились про намір досягти 17 глобальних цілей сталого розвитку. 16 цілей сталого розвитку стосується «доступу до правосуддя для всіх» та «ефективні, підзвітні та інклюзивні організації на всіх рівнях». Групи потерпілих можуть вирішити процитувати дану ціль у своїй заявці на грант донорам, які віддають перевагу розвитку. Все ж, пріоритети донорів змінюються, і хоча на час написання проектної пропозиції посилення на цілі сталого розвитку можуть бути корисними, в майбутньому це може не спрацювати. Див. United Nations, Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development, A/RES/70/1 (2015), Goal 16 [ООН, Змінюючи світ: програма сталого розвитку на 2030 рік], <https://sdgs.un.org/publications/transforming-our-world-2030-agenda-sustainable-development-17981>.

Розробка заявки

Кожен донор має свої власні вимоги до заявок на фінансування, тому обговорити кожну вимогу окремо в даному Посібнику неможливо. В цьому розділі міститься огляд загальних елементів, які групи потерпілих могли б включити у свою заявку. Донори очікують від одержувачів грантів, що останні будуть додержуватись цілей, окреслених в заявці. Тому важливо з самого початку вдумливо і реалістично описати межі проекту, діяльність та цілі.

Огляд проекту

Заявка на фінансування зазвичай починається з короткого огляду проекту. Ця інформація має допомогти донору зрозуміти, чому проект важливий, а також поставити його поряд з іншою подібною діяльністю, яка вже відбувається. Конкретні деталі, які варто згадати, такі:

- початкові короткострокові завдання та довгострокові цілі проекту;
- витрати в поточній роботі, які проект хоче покрити;
- інші заявки від інших груп або окремих осіб, які група потерпілих вже отримала;
- партнери та уповноважені органи, які будуть брати участь у здійсненні та коригуванні проекту.

Передумови та контекст

Заявка має також містити інформацію про більш широкий контекст проекту. Донорам, які раніше не працювали в даній країні або по даній проблемі, можливо, знадобиться додаткова інформація. А для донорів, які вже працювали в країні або стикались з цим питанням, додаткова інформація може бути можливістю підкоригувати витрати і відреагувати на проблеми, на які націлений проект. З залежності від потреб та контексту, ця частина проекту може включати такі деталі:

- огляд ключових подій, дат, злочинів та уповноважених осіб, яких стосується ситуація масових звірств;
- масштаби ситуації масових звірств з точними деталями та кількістю людей, які постраждали (якщо така інформація доступна);
- актуальна політична ситуація в країні конфлікту, включаючи очікувані суттєві зміни;
- короткий аналіз зусиль з просування правових ініціатив станом на сьогодні.

Орієнтовні результати та теорія змін

Багато донорів вимагають, щоб заявники включили у свої заявки орієнтовні результати та теорії змін. Важливо визначити орієнтовні результати, аналізуючи, як цілі проекту призведуть до довготривалих результатів. Це може виявити у проекті прогалини, які мають взяти до уваги ті, хто працює над ним. Це також може показати, яким унікальним та важливим є проект.

Див.: Anne Garbutt. Monitoring and Evaluation: A Guide for Small and Diaspora NGOs” [Ann Garbutt. Контроль та оцінка: керівництво для невеликих діаспорних НУО] (The Peer Learning Programme for Small and Diaspora Organizations [Програми обміну знаннями для невеликих та діаспорних організацій], INTRAC, Оксфорд, жовтень 2013), <https://www.intrac.org/resources/monitoring-evaluation-guide-small-diaspora-ngos/>.

Визначити підхід до оцінювання успішності проекту може бути непросто, особливо в контексті боротьби за правосуддя. Може бути складно виділити конкретні результати в мінливій та складній ситуації конфлікту, що триває, а також оцінити основні досягнення (наприклад, рівень взаємодії з потерпілими або політичну волю щодо правосуддя). Враховуючи ці труднощі, заявка на фінансування має містити чіткі пояснення згідно з такими пунктами:

- довгострокова мета проекту або діяльності;
- характеристики ситуації, за якої дані цілі будуть досягнуті;
- короткострокові та проміжні результати, на які націлений проект;
- конкретні заходи проекту, які переростуть у довгострокові цілі.

Заявка на фінансування має також містити письмові зобов'язання, які стали фундаментом для орієнтовних результатів, а також зовнішні фактори, які можуть вплинути на успіх проекту. Крім того, слід згадати про грошові ресурси, які для цього потрібні.

Важливо

Все це може показати, як теорія змін групи потерпілих перетинається з пріоритетами та інтересами потенційних донорів.

Деталі про діяльність у рамках проекту

Для того, щоб донор зрозумів проект, крім довгострокових цілей заявка на фінансування мусить містити деталі про діяльність у рамках проекту. У заявці мають бути представлені конкретні та окремі дії, незалежно від того чи це дослідження, підготовка, керівництво, чи правозахисна діяльність. Інші актуальні деталі, включають таку інформацію:

- персонал, який буде керувати, втілювати в життя та підтримувати проект;
- де буде здійснюватись діяльність проекту;
- кого проект має на меті підтримати;
- коли буде здійснюватись діяльність проекту;
- контроль та оцінка діяльності проекту відбуватимуться під час того, як проект буде втілено в життя. Це робиться для того, щоб впевнитись, що проект рухається до поставленої мети;
- принципи та поведінку, яким слідуватиме персонал, виконуючи свою роботу.

Стратегія ризик-менеджменту

Донори мають переконатись, що одержувачі грантів передбачили, готові реагувати та знижувати ризики, які можуть виникнути під час проекту. Це особливо важливо з політичними організаціями, які працюють над політично складними питаннями або з вразливими групами населення (наприклад, проекти з захисту правосуддя, якими керують групи потерпілих). Наступні принципи допоможуть правильно донести донорам стратегії ризик-менеджменту :

- розподіліть різні ризики в основні категорії;
- опишіть кожен ризик реченням або двома;
- розподіліть ризики по категоріям ймовірності;
- поясніть, наскільки серйозно вплинуть ризики, якщо вони стануться;
- визначте, як можна зменшити і відреагувати на ці ризики.

Бюджет

Заявка має містити бюджет, який враховує очікувані витрати по проекту. Як вже зазначалося раніше, це може бути технічна процедура, а групам потерпілих, можливо, доведеться співпрацювати з особами, які мають досвід у складанні бюджету.

Див.: Applying for Grants [Заявки на гранти] Community Toolbox, дата звернення 11 грудня 2020, <https://ctb.ku.edu/en/applying-for-grants>.

Підтримка відносин з донорами після фінансування

ДОНОРИ ЧАСТО ВИМАГАЮТЬ від організацій, які отримують гранти, підписати контракт або угоду, в якій, крім іншого, вказані витрати (ймовірні та неможливі), період часу, за який діяльність треба здійснити, вимоги до звітності. Перед підписанням групам потерпілих слід уважно прочитати цю угоду. Завжди доречно попросити донорів прояснити питання або обговорити специфічні терміни, якщо групи потерпілих передбачають проблеми.

Після підпису контракту важливо виділити час і грошові кошти, щоб зберегти зв'язки з донорами. Це посприє взаємній довірі між одержувачами та донорами, що буде вирішальним – наприклад, якщо щось піде не так в проекті або ж якщо умови зміняться. Тим не менш, у різних донорів є свої очікування від взаємодії з одержувачами грантів: деякі донори очікують часте оновлення інформації, в той час як інші мають більш «вільний» підхід. Незалежно від підходу, вселити довіру та впевненість можуть спостереження за успіхами проекту, ведення належної фінансової звітності та забезпечення ефективного загального управління. Крім узгодження вимог щодо пред'явлення звітності, групи потерпілих можуть розглянути такі заходи:

- **Підкреслення ключових досягнень під час зустрічі зі донорами**
Крім регулярного представлення звітів, групи потерпілих мають шукати можливостей підкреслити ключові досягнення. Такі оновлення є хорошою нагодою зміцнити відчуття співпраці та партнерства з донорами. Груп потерпілих можуть надавати звіти неофіційно, по телефону або електронною поштою.
- **Інформування донорів про труднощі**
Не менш важливим є те, щоб групи потерпілих повідомляли про серйозні проблеми та труднощі. Можливо, донори зможуть допомогти одержувачу гранту продумати розв'язання проблеми та включити її до процесу, щоб запобігти неприємним сюрпризам пізніше.
- **Залучення донорів до діяльності, якщо це можливо**
Групи потерпілих можуть вирішити запросити донора до участі в діяльності проекту, особливо, коли донор не має представництва в країні. Це може бути дуже цінним у розумінні донором проекту та його контексту.

Висновки

ГРУПИ ПОТЕРПІЛИХ часто потребують підтримки та фінансування їхньої діяльності. Проте залучення ресурсів може бути заплутаним, займати багато часу і не завжди дає результати. Часто основні донори прихильні до технічно злагоджених організацій, які знаходяться в столицях і мають систему обліку. Такі вимоги іноді можуть послабити шанси місцевих і стихійних груп на отримання фінансування. Більш того, не просто утримувати увагу міжнародних спільнот-донорів протягом ймовірних десятиліть боротьби за правосуддя. Тим не менше, групи потерпілих можуть вжити заходів і добре зарекомендувати себе у цій загальній картині. І так вони зможуть продовжити боротьбу за правосуддя ще довгий час.

ДОДАТОК І ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЕКСПЕРТИ

У цьому додатку приводимо список експертів та організацій, які працюють у цій сфері та можуть надати додаткову інформацію. Меморіальний музей Голокосту не має професійної належності до цих організацій, а їх погляди не обов'язково відображають позицію Музею.

Впровадження перехідного правосуддя

Експерт або організація (у алфавітному порядку)

ПАТРИК БЕРДЖЕС – австралійський адвокат, баристер, експерт з міжнародних прав людини, президент організації Asia Justice and Rights, діяльність якої спрямована на захист прав людини та допомогу в подоланні вкоріненої безкарності у Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

Контакт pburgessajar@gmail.com

РУБЕН КАРРАНСА – старший експерт Міжнародного центру перехідного правосуддя, займається питаннями громад потерпілих та ініціативами щодо компенсації у Африці, Азії та країнах Близького Сходу. Крім того, дає консультації з питань щодо відшкодування збитків, розслідування військових злочинів у трибуналах, у тому числі у Спеціальному трибуналі в Камбоджі та Міжнародному кримінальному суді (МКС).

Контакт RCarranza@ictj.org

ПАБЛО ДЕ ГРЕЙФФ був першим Спеціальним доповідачем ООН з питань просування правди, справедливості, відшкодування та гарантій неповторення. Пабло де Грейфф є автором багатьох книг з цієї тематики. Крім того, він читав лекції у багатьох університетах світу і консультував уряди країн, неурядові організації (НУО) та групи потерпілих. Нині старший науковий співробітник та директор програми перехідного правосуддя у Центрі прав людини та глобальної безпеки (Нью-Йоркський університет).

Контакт pdg4@nyu.edu

АРГЕНТИНСЬКА ГРУПА З КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ (EQUIPO ARGENTINO DE ANTRPOLOGÍA FORENSE, EAAF) – аргентинська наукова некомерційна та неурядова організація, яка використовує прийоми та методологію судової медицини у розслідуванні, пошуку, відновленні, встановленні причин смерті, ідентифікації та повернення зниклих безвісти. Одним з основних принципів EAAF є глибока повага до поглядів та переживань громад потерпілих та їхніх сімей. EAAF співпрацює з ними під час ексгумації, встановлення причини смерті, процедур упізнання та надає їм усю необхідну інформацію на кожній стадії роботи.

Контакт eaaf@eaaf.org (Буенос-Айрес), ny.office@eaaf.org (Нью-Йорк)

ПЕРУАНСЬКА ГРУПА З КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ (EQUIPO PERUANO DE ANTRPOLOGÍA FORENSE, EPAF) сприяє перехідному правосуддю у справах щодо злочинів проти людства (особливо у випадках викрадення людей або позасудових страт), допомагаючи людям знайти та ідентифікувати членів їхніх сімей, зниклих безвісти, і отримати правову допомогу. **ПЕРУАНСЬКА ГРУПА З КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ (EQUIPO PERUANO DE ANTRPOLOGÍA FORENSE, EPAF)** сприяє перехідному правосуддю у справах щодо злочинів проти людства (особливо у випадках викрадення людей або позасудових страт), допомагаючи людям знайти та ідентифікувати членів їхніх сімей, зниклих безвісти, і отримати правову допомогу.

Контакт epafperu@epafperu.org

БХАХАВАНІ ФОНСЕКА – адвокат з захисту прав людини та конституційних свобод у Шрі-Ланці, старший науковий співробітник Центру політичних альтернатив, на національних та міжнародних теренах займається захистом прав людини, та ініціатив щодо примирення, правосуддя та реформ.

Контакт bhavani@cpalanka.org

ГВАТЕМАЛЬСЬКА ФУНДАЦІЯ З КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ (FORENSIC ANTHROPOLOGY FOUNDATION OF GUATEMALA, FAFG) є технічною та науковою організацією, діяльність якої зосереджена на розслідуванні, документуванні та підвищенні обізнаності щодо порушень прав людини, які відбувались під час громадянської війни в Гватемалі.

Контакт <https://fafg.org/Контакт/?lang=en> (контактна форма)

КЛЕР ГРИНСТЕЙН – доцент кафедри політології та державного управління в Університеті Алабами в Бірмінгемі. У центрі її досліджень – відшкодування порушень прав людини та перехідне правосуддя загалом.

Контакт cgreenst@uab.edu

МІЖНАРОДНИЙ ЦЕНТР ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ (INTERNATIONAL CENTER FOR TRANSITIONAL JUSTICE, ICTJ) – некомерційна організація з захисту прав людини у країнах, де відбулись масштабні порушення внаслідок репресій чи конфлікту. Центр працює з потерпілими, цивільним населенням, національними та міжнародними організаціями. Програма ICTJ **ПРАВДА ТА ПАМ'ЯТЬ (TRUTH AND MEMORY)** спрямована на забезпечення прав потерпілих у всесвітніх програмах з дослідження та пам'яті, надання порад щодо консультування жертв у рамках меморіальних проєктів, ведення дизайну меморіалів та спеціальне навчання.

Контакт info@ictj.org

МІЖНАРОДНА КОАЛІЦІЯ МІСЦЬ ПАМ'ЯТІ (THE INTERNATIONAL COALITION OF SITES OF CONSCIENCE, ICSC) підтримує місця історичної пам'яті, музеї та меморіали у різних куточках світу, щоб берегти зв'язок минулого з майбутнім. Коаліція підтримує свої організації, надаючи їм гранти, мережі контактів, навчання та юридичний захист. Програма **Global Initiative for Justice, Truth and Reconciliation** (Глобальна ініціатива справедливості, правди та примирення) є візитною карткою ICSC. Це консорціум, який підтримує перехідне правосуддя в уражених війною країнах шляхом взаємного навчання у групах потерпілих.

Контакт coalition@sitesofconscience.org

МІЖНАРОДНА КОМІСІЯ З ПИТАНЬ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ (THE INTERNATIONAL COMMISSION ON MISSING PERSONS, ICMP) У 40 КРАЇНАХ співпрацює з урядами, юридичними установами та НУО у питаннях осіб, що зникли безвісти внаслідок збройних конфліктів або порушень прав людини.

Контакт icmp@icmp.int

МАРК КЕРСТЕН – консультант організації Wayamo Foundation, засновник блогу **Justice in Conflict (Правосуддя в умовах конфлікту)**, науковий співробітник академічного центру the Munk School of Global Affairs та Public Policy (Торонтський університет). Темою його досліджень є політика та результати інтервенцій МКС.

Контакт mark.s.kersten@gmail.com

КРИС МАГОНІ – генеральний директор та засновник компанії **Peloria** та старший спеціаліст з політекономії групи Finance Competitiveness and Innovation Global Practice при Світовому банку. У минулому був співробітником організацій Світового банку Independent Evaluation Group and Governance Global Practice та the United Nations Development Programme, а також Transitional Justice Global Focal Point.

Контакт mahony.christopher@gmail.com

ЛЮК МОФФЕТ – старший викладач Школи права в Королівському університеті Белфаста. Досліджує відшкодування збитків та права потерпілих у контексті перехідного права та МКС. Працював з окремими жертвами та групами потерпілих у Північній Ірландії, Камбоджі та в районі Великих Африканських озер.

Контакт l.moffett@qub.ac.uk

PARTNERS IN JUSTICE INTERNATIONAL (PIJ) організація, що покликана підтримувати процес правосуддя для жертв тяжких злочинів – наприклад злочинів проти людства, військових злочинів та геноциду, – у першу чергу надаючи практичну підтримку прокурорам, представникам жертв та слідчим, які працюють на території країни, що постраждала від війни чи диктатури.

Контакт для довідок, запитів та різноманітних запитань: admin@partnersinjustice.org

Контакт для довідок щодо навчання ПІІ, горизонтальної взаємодії та посередництва: legal@partnersinjustice.org

Організація **ЛІКАРІ ЗА ПРАВА ЛЮДИНИ (PHYSICIANS FOR HUMAN RIGHTS, PHR)** проводить незалежну судово-медичну експертизу, допомагає збирати та документувати докази порушення прав людини.

Контакт <https://secure.phr.org/secure/Контакт-us> (контакта форма)

НАОМІ РОТ-АРРІАЗА – юрист, заслужений професор кафедри права Каліфорнійського університету, Гастінгський коледж права. Експерт з перехідного правосуддя та прав людини, особливо латиноамериканського регіону.

Контакт rohtarri@uchastings.edu

НЕЛЬСОН КАМІЛО САНЧЕС ЛЕОН – директор програми Human Rights в Міжнародній клініці прав людини при Вірджинському університеті. Працював консультантом та експертом з прав людини, раніше був співробітником Міжамериканської комісії з прав людини та Колумбійської комісії юристів.

Контакт csanchez@law.virginia.edu

Організація **ФОНД СІГРІД РАУЗІНГ** надає підтримку вибраним організаціям упродовж одного року, після чого цей період може бути продовжено Сігрід Раузінг не розглядає непідтверджені запити щодо фінансування. Фонд пропонує основні гранти для правозахисних та мистецьких організацій, в минулому підтримував державні та локальні меморіальні ініціативи, включаючи музеї, центри документації та мистецтва.

Контакт info@srtrust.org

SWISSEPEACE – це орієнтований на практику дослідницький інститут миру. Він аналізує причини воєнних конфліктів та розвиває стратегії мирної трансформації. Swispeace

покликаний вносити свій вклад у запобігання конфліктам та встановлення миру. Програма інституту Swispeace за назвою The Dealing with the Past підтримує урядові та неурядові організації у їх діяльності щодо створення, імплементації, моніторингу та оцінки ініціатив перехідного правосуддя. При цьому окрема увага приділяється використанню архівів. Програма надає широкий спектр навчання щодо того, як справлятися зі спогадами, а також підтримує дослідницьку працю інституту за допомогою наукових робіт, виставок, конференцій, публікацій та навчання.

Контакт lisa.ott@swispeace.ch (Ліза Отт, керівник програми Dealing with the Past)

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ З ПИТАНЬ ОСВІТИ, НАУКИ І КУЛЬТУРИ (ЮНЕСКО) поміж іншого, проводить програму, яка спрямована на допомогу музеям у надзвичайних ситуаціях (наприклад у післявоєнний час). ЮНЕСКО організовує навчання, надає нові контакти, підвищує обізнаність та проводить різні консультативні заходи. Програма ЮНЕСКО Пам'ять світу (Memory of the World, MoW) має на меті зберегти та залишити доступними важливі документи. Власники колекцій можуть звертатися щодо включення їхніх експонатів до міжнародного, національного або регіонального реєстру, що може посприяти видимості колекції, а у деяких випадках фінансуванню проекту.

Контакт f.bandana@unesco.org (Факсон Банда, керівник відділу документальної спадщини, секретаріат програми Пам'ять світу)

Законодавство як інструмент притягнення до відповідальності винних у масових звірствах

Експерт або організація (у алфавітному порядку)

БЕТСІ ЕПЛ – директор з питань адвокації юридичної організації **Democracy and Rule of Law Division for the Open Society Justice Initiative**. Вона також є ад'юнкт-професором Колумбійського університету і викладає міжнародне право на факультеті міжнародних і громадських справ. У минулому директор з юридичних питань AIDS-Free World and Earth Rights International та директор програми щодо злочинів проти людства у Human Rights First.

Контакт Betsy.apple@opensocietyfoundation.org

ОРГАНІЗАЦІЯ АДВОКАТИ БЕЗ КОРДОНІВ (AVOCATS SANS FRONTIÈRES (ASF) BELGIUM) інформує людей про їх права, допомагає населенню та юристам, сприяє законодавчим змінам задля дотримання прав людини.

Контакт <https://HYPERLINK http://www.asf.be/about-asf/contact-2/> /www.asf.be/about-asf/contact-2/ (детальніше)

Організація **АДВОКАТИ БЕЗ КОРДОНІВ (AVOCATS SANS FRONTIÈRES (ASF) CANADA/LAWYERS WITHOUT BORDERS CANADA)** працює у відповідних країнах з метою підтримки місцевих юридичних фірм та організацій цивільного населення, які допомагають групам потерпілих домогтися правосуддя. ASF здійснює стратегічний юридичний захист, пропонує технічну юридичну підтримку, а також створює структури, що полегшують доступ організацій до міжнародного донорства та співпраці.

Контакт info@asfcanada.ca

АЛЬМУДЕНА БЕРНАБЕУ – адвокат, співзасновник організації **Guernica Group** та співдиректор **Guernica 37 International Justice Chambers**. Раніше керувала програмою з перехідного правосуддя у Центрі правосуддя та відповідальності (Center for Justice and Accountability), вела десятки відомих справ щодо порушення прав людини.

Контакт almudenab@guernica37.com

ЦЕНТР ПРАВОСУДДЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ (CENTER FOR JUSTICE AND ACCOUNTABILITY, CJA)

захищає потерпілих від тортур та інших порушень прав людини в судах США та Іспанії.

Контакт center4justice@cja.org

CIVITAS MAXIMA координує міжнародну мережу юристів та слідчих, які захищають інтереси жінок, дітей та чоловіків, що постраждали внаслідок міжнародних злочинів, наприклад злочинів проти людства. Ця організація націлена виключно на ті справи, у яких спроби притягнути злочинців до відповідальності не увінчались успіхом.

Контакт info@civitas-maxima.org

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЦЕНТР З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА КОНСТИТУЦІЙНИХ СВОБОД (EUROPEAN CENTER FOR CONSTITUTIONAL AND HUMAN RIGHTS, ECCHR) ініціює, проводить та підтримує судові процеси щодо притягнення до відповідальності винних у порушенні прав людини, незалежно від їх громадянства.

Контакт info@ecchr.eu

ЖУЛІ ГОФФЕН – президент асоціації **VICTIMS' COMMITTEE AT THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT BAR ASSOCIATION (ICCBA)**, юрист міжнародного кримінального права, інструктор та консультант з міжнародного кримінального права та прав людини.

Контакт j.goffin@avocat.be

GUERNICA 37 створює справжні міжнародні команди з представниками у різних країнах для обміну та передачі досвіду в межах різних правових культур, інституцій, груп населення та потерпілих.

Контакт clerks@guernica37.org

ФРАНСУАЗА ГЕМПСОН – почесний професор факультету права Есекського університету, веде дослідницьку та викладацьку працю у царині збройних конфліктів, міжнародного гуманітарного права та Європейської Конвенції з прав людини. Раніше була незалежним експертним членом Підкомісії ООН щодо заохочення та захисту прав людини.

Контакт fhampson@essex.ac.uk

ЛЕСЛІ ХАСКЕЛ – міжнародний юрист з понад десятилітнім досвідом у сфері прав людини, верховенства права та відповідальності за серйозні міжнародні злочини. Основним напрямком її діяльності є допомога жертвам приголомшливих злочинів у місцевих, змішаних або міжнародних кримінальних юрисдикціях.

Контакт lhaskell@gmail.com

ЮРИСТИ БЕЗ КОРДОНІВ (LAWYERS WITHOUT BORDERS) працює над зміцненням дієвості та цілісності секторів світового права. Група співпрацює з юристами та судьями на засадах pro bono (безкоштовна правова допомога) та інтегрує їх у конкретні проекти.

Контакт query@lwob.org

Юридична організація **LEGAL ACTION WORLDWIDE** підтримує окремих осіб та громади, які постраждали від порушень прав людини та заохочує уповноважені інституції забезпечити їм належне правосуддя. У своїй діяльності **LAW** орієнтується на потерпілих, поважає гендерні права та створює креативні стратегії з покращення доступу до правосуддя, а також забезпечує правовий захист найбільш вразливим категоріям населення в охопленому конфліктом регіоні.

Контакт : <http://www.legalactionworldwide.org/contact-us/> (детальна контактна інформація)

МАКСІН МАРКУС – директор-засновник компанії **Partners in Justice International**, прокурор міжнародного кримінального права, слідчий з 24-річним досвідом роботи на судових слуханнях міжнародних кримінальних справ, наприклад у Спеціальному суді у справах Сьєрра-Леоне, Міжнародному трибуналі щодо колишньої Югославії та кількох місій ООН зі встановлення фактів.

Контакт mmarcus@partnersinjustice.org

ПАОЛІНА МАССІДДА – головний радник Незалежного офісу громадської ради потерпілих (Independent Office of Public Counsel for Victims, OPCV) при МКС та юридичний представник у кількох провадженнях МКС.

Контакт paolina.massidda@icc-cpi.int

ФІОНА МАККЕЙ – старший керівник служби міжнародної юстиції у **Open Society Justice Initiative**. Раніше очолювала Відділ відшкодування та участі потерпілих при МКС.

Контакт fiona.mckay@opensocietyfoundations.org

ЖАКЛІН МОУДЕЙНА – чадська юристка та правозахисниця, відома своєю діяльністю з притягнення Гіссена Габре до відповідальності за злочини проти людства.

Контакт jmoudeina@hotmail.com

OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE (OSJI) – чільна програма Фондації «Відкрите суспільство», яка надає захист у сфері прав людини та іншу юридичну допомогу.

Контакт <https://www.opensocietyfoundations.org/Контакт/28/program/open-society-justice-initiative> (форма для контакту)

ПАСКАЛЬ ПАРАДІ – член-засновник, виконавчий директор, секретар ради директорів та генеральний директор компанії Адвокати без кордонів (**Lawyers Without Borders Canada/ Avocats Sans Frontières Canada**). Керував та брав участь у багатьох міжнародних проектах у сфері правосуддя та прав людини, з особливим акцентом на стратегічний захист у провідних справах щодо прав людини.

Контакт pascal.paradis@asfcanada.ca

PARTNERS IN JUSTICE INTERNATIONAL (PJI) – організація, що покликана підтримувати процес правосуддя для потерпілих від тяжких злочинів – наприклад, злочинів проти людства, військових злочинів та геноциду, – у першу чергу надаючи практичну підтримку прокурорам, представникам потерпілих та слідчим, які працюють на території країни, що постраждала від війни чи диктатури.

Контакт для довідок, запитів та різноманітних запитань:

admin@partnersinjustice.org

Контакт для довідок щодо навчання PJI, горизонтальної взаємодії та посередництва :

legal@partnersinjustice.org

СТІВЕН РАПП – колишній посол США з особливих доручень з питань військових злочинів у Офісі глобального кримінального правосуддя Державного департаменту США. В минулому генеральний прокурор Міжнародного трибуналу щодо Руанди та Спеціального суду у справах Сьєрра-Леоне.

Контакт sjrapp49@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЯ REDRESS покликана сприяти правосуддю та відшкодуванню збитків для жертв тортур, боротися з безкарністю урядів та окремих злочинців, розвиває та пропагує виконання міжнародних правових норм.

Контакт info@redress.org (Лондон)

Контакт info.nederland@redress.org (Гаага)

КЕТЛІН РОБЕРТС співзасновник та член директорату компанії **Partners in Justice International**. Адвокат з 16-річним досвідом судових слухань у справах щодо прав людини та міжнародного кримінального права. Захищала потерпілих від порушень прав людини та потерпілих від міжнародних масових злочинів у внутрішніх судах упродовж понад 15 років.

Контакт kroberts@partnersinjustice.org

TRIAL INTERNATIONAL надає безоплатну правову допомогу потерпілим від міжнародних злочинів, проводить судові процеси, сприяє розвитку місцевих ініціатив та просуває значимість прав людини.

Контакт info@trialinternational.org

ЛОРРЕЙН СМІС ВАН ЛІН – консультант з міжнародного права та прав людини з досвідом у дослідженні кримінальних справ, спрямовує свою діяльність на забезпечення ефективних та кваліфікованих процесів у правовому сегменті. В минулому – юристконсульт REDRESS, спеціалізується на правах потерпілих, міжнародному кримінальному праві та перехідному правосудді.

Контакт smithvanlinconsultancy@gmail.com

VICTIM ADVOCATES INTERNATIONAL (VAI) – це членська організація для потерпілих від міжнародних злочинів, зокрема військових злочинів, злочинів проти людства та геноциду. За допомогою членства у VAI вони можуть діяти разом з іншими потерпілими в усьому світі і отримати доступ до засобів ефективного керівництва рухів за справедливість.

Контакт infor@victimadvocatesinternational.org

АЛЕКС ВАЙТИНГ – професор прикладних наук у Гарвардській школі права. Раніше він працював координатором розслідувань та координатором обвинувачення в Канцелярії прокурора при МКС.

Контакт awhiting@law.harvard.edu

WOMEN'S LINK WORLDWIDE – міжнародна неприбуткова організація, яка сприяє соціальним змінам для дотримання прав людини, зокрема жінок і дітей, а особливо осіб, які неодноразово стикались з нерівністю.

Контакт info@womenslinkworldwide.org

Створення активних коаліцій для захисту інтересів груп потерпілих

Організації або експерти (в алфавітному порядку)

РІД БРОДІ – американський адвокат з прав людини, радник і речник **Human Rights Watch**, де нині працює з жертвами колишнього диктатора Гамбії Ях'я Джамме. В минулому працював у судових процесах над чилійським генералом Августо Піночетом і колишнім диктатором Чаду Гіссеном Габре.

Контакт reedbrody@gmail.com

Коаліція для Міжнародного кримінального суду (**COALITION FOR THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT, CICC**) – це коаліція із 2500 громадських організацій, які прагнуть сприяти загальному доступу потерпілих масових звірств до правосуддя. CICC має офіси в Гаазі та Нью-Йорку і є чудовим ресурсом для груп потерпілих, які прагнуть співпрацювати з МКС.

Контакт cicc@coalitionfortheicc.org (Нью-Йорк)

Контакт cicc-hague@coalitionfortheicc.org (Гаага)

КАРЛА ФЕСТМАН – юристка, баристер та солісітор, доцентка та виконавчий директор факультету права при Есекському університеті. Активно працювала та публікувала роботи з міжнародного права, міжнародного кримінального права та прав людини, була директором **REDRESS**, виступаючи на захист потерпілих від тортур та інших міжнародних злочинів..

Контакт cf16045@essex.ac.uk

НІКІ ФРЕНКЕН – дослідник з прав людини і консультант перехідного права. Нині вона є представником Міжнародної амністії у Південному Судані. Працювала у Східній Африці, Болівії та Нідерландах у різних установах, у тому числі в міжнародних НУО та у Програмі розвитку ООН, у сфері перехідного правосуддя, доступу до правосуддя, верховенства права та документації прав людини.

Контакт niki.frencken@amnesty.org

РОНАЛЬД ГАМАРРА – політик та адвокат, який раніше працював виконавчим секретарем Національного координатора з Права людини і представляв сім'ї жертв в судах проти колишнього президента Альберто Фухіморі та його радника

Контакт ronaldgamarra2002@yahoo.es

ПРОЕКТ ГЛОБАЛЬНОГО ПРАВОСУДДЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ [GLOBAL JUSTICE AND RESEARCH PROJECT] організація, яка займається документацією звірств воєнного часу в Лівії, а також вбивств потерпілих, які боролись за правосуддя за ці злочини.

Контакт <http://www.globaljustice-research.org/Контакт> (контактна форма)

ЖАКЛІН МОУДЕЙНА, адвокатка, борець за права людини, відома за свою діяльність з притягнення відповідальності диктатора Чаду, Хіссена Хабре за злочини проти людства.

Контакт jmoudeina@hotmail.com

ФОНД ДЕНІСА МУКВЕГЕ на глобальному рівні виступає за припинення безкарності, посилення відповідальності та забезпечення правосуддя для потерпілих від сексуального насильства в умовах конфлікту. Спираючись на роботу лікарні Пансі в Демократичній республіці Конго, Фонд Муквеге працює над забезпеченням доступу до цілісної моделі медичної допомоги, поєднуючи психологічну, юридичну та соціо економічну підтримку з медичними послугами. З 2017 року Фонд Муквеге допомагає Глобальній мережі жертв та уцілілих **SEMA** [the Global Network of Victims and Survivors to End Wartime Sexual Violence]. Мережа SEMA збирає потерпілих та уцілілих від сексуального насильства у воєнний час з більше ніж 21 країн і шести континентів, діючи в солідарності, колективно збираючись, та забезпечуючи правосуддя і зміни. Крім постійної підтримки SEMA, Фонд Муквеге працює над зміцненням місцевих та національних мереж уцілілих з потенціалом та ресурсами, щоб вони могли розробити власний план дій. Фонд також поєднує мережу уцілілих з SEMA з метою взаємної підтримки, натхнення, глобального захисту правосуддя, навчання і розвитку.

Контакт info@mukwegefoundation.org

НАН-ДЖО Н'ДЖОУ, борець за права людини. Вона засновник і виконавчий директор Африканської мережі проти позасудових розправ та викрадення людей [**ANEKED**], а також Jamme2Justice, компанії, яка прагне призвати до відповідальності колишнього диктатора Гамбії, Ях'я Джамме та його спільників. Вона також спеціаліст з гендерної рівності та оповідач.

Контакт nanajo.ndow@aneked.org

РОЗА КВАІДІ- езидська активістка. Вона займалась гуманітарною допомогою, брала інтерв'ю в уцілілих езидів – особливо жінок і дівчат, яких взяли в сексуальне рабство бійці Ісламської держави – від імені декількох різних організацій.

Контакт rosasaheed@hotmail.com

ЛЕА РЕУС - феміністка та борець за права людини. Вона працювала дослідником для Міжнародної амністії [**Amnesty International**] та юрконсультантом з міжнародного права, статті та сексуального насильства для Програми розвитку ООН та Офісу управління Верховного комісара з прав людини [the United Nations Development Programme and Office of the High Commissioner for Human Rights]. До цього вона працювала разом з юридичною командою, яка представляла жертв Іксіл-Мая геноциду в Гватемалі.

Контакт Lea.derechoshumanos@gmail.com

ДЕББІ СТОТХАРД, координатор в Альтернативній мережі АСЕАН в Бірмі [**Alternative ASEAN Network on Burma**], а раніше працювала генеральним секретарем Міжнародної федерації за права людини. Вона займалась організацією з прав людини в Бірмі більше ніж 30 років.

Контакт debstot2020@protonmail.com

ЛОРРЕЙН СМІС ВАН ЛІН – консультант з міжнародного права та прав людини з досвідом у дослідженні кримінальних справ, спрямовує свою діяльність на забезпечення ефективних та кваліфікованих процесів у правовому сегменті. В минулому – юрисконсульт **REDRESS**, спеціалізується на правах потерпілих, міжнародному кримінальному праві та перехідному правосудді.

Контакт smithvanlinconsultancy@gmail.com

РОБОЧА ГРУПА З ПРАВ ЛЮДИНИ [VICTIMS' RIGHTS WORKING GROUP (VRWG)] – це мережа із більше ніж 300 національних та міжнародних груп громадянського суспільства і надає корисну платформу захисту з участі потерпілих в процесі МКС, особливо групам та організаціям, які б інакше не мали доступу до МКС. Хоча VRWG була створена за сприянням Коаліції НОУ з питань запровадження міжнародного кримінального суду [**Coalition for the International Criminal Court (CICC)**], можуть долучитись без членства МКС. В межах свого мандату VRWG захищає права жертв шляхом стратегічного лобювання та захисту з ключовими зацікавленими сторонами в МКС.

Контакт info@redress.org

АЛЕН ВЕРНЕР, адвокат з прав людини, засновник і директор **Civitas Maxima**, міжнародної мережі адвокатів та дослідників, які представляють потерпілих від масових звірств.

Контакт alain.werner@civitas-maxima.org

Збір та обмін інформацією

Організації або експерти (в алфавітному порядку)

ADALMAZ допомагає потерпілим від військових злочинів та їхнім сім'ям встановити злочинців через завантажені фото, які зображають потенційних злочинців, за допомогою опитування людей з метою встановлення, а також «зв'язок між доказами».

Контакт <https://www.adalmaz.org/#contact> (контактна форма)

BENETECH працює зі спільнотами, щоб встановити потреби та розробити програмне забезпечення, щоб дозволити групам встановити дублікати відео файлів в їх базі даних. Вони також сприяють співпраці організацій громадського суспільства між собою, встановлюючи відео, які вони мають.

Контакт <https://benetech.org/about/contact/> (контактна форма)

КОМІСІЯ З МІЖНАРОДНОГО ПРАВОСУДДЯ І ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ [THE COMMISSION FOR INTERNATIONAL JUSTICE AND ACCOUNTABILITY (CIJA)] - це міжнародна неурядова організація, яка займається кримінальними розслідуваннями під час конфлікту, після конфлікту та інших складних умов. CIJA співпрацює з іншими організаціями громадянського суспільства (CSOs) та урядами у зборі, обробці, та аналізі доказів злочинів, які вчинили на всіх рівнях командування. CIJA в межах їх юрисдикції забезпечує технічну підтримку CSOs та урядам у боротьбі з міжнародною злочинністю.

Контакт outreach@cijaonline.org

DATAKIND це група аналітиків даних, які безоплатно надають технологічну підтримку організаціям з соціальних змін.

Контакт Контакт@datakind.org (загальний контакт)

Контакт community@datakind.org (підтримка зусиль на рівні спільнот)

МІЖНАРОДНИЙ ФОНД ЗАХИСТУ ПРАВ ЗАХИСНИКІВ [FRONT LINE DEFENDERS] функціонує для швидкого та практичного захисту тих, хто працює ненасильницьким шляхом, щоб відстоювати права людини інших.

Контакт info@frontlinedefenders.org

Контакт [Emergency contact number: +353-1-210-0489](tel:+353-1-210-0489)

ГАРВАРДСЬКА ГУМАНІТАРНА ІНІЦІАТИВА [HARVARD HUMANITARIAN INITIATIVE] розробляє питання для наукових досліджень, займається аналізом даних, які групи можуть використовувати в плануванні, захисті та роботі зі суспільством.

Контакт <https://hhi.harvard.edu/contact> (форма для контакту)

ГРУПА З АНАЛІЗУ ДАНИХ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ [HUMAN RIGHTS DATA ANALYSIS GROUP (HRDAG)]

використовує свідчення, геологічну розвідку, архіви та звіти для аналізу та обмін даними з партнерами. HRDAG проводить статистичний аналіз, щоб виявити, що відбувся геноцид місцевого населення.

Контакт info@hrdag.org

ЛАБОРАТОРІЯ З РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕНЬ ПРАВ ЛЮДИНИ УНІВЕРСИТЕТУ КАЛІФОРНІЇ [HUMAN RIGHTS INVESTIGATIONS LAB] пропонує групам студентів знаходити в соціальних мережах докази порушень прав людини та надсилати незалежні джерела НОУ, організаціям новин та юридичним партнерам.

Контакт hrc@berkeley.edu

Системи інформації і документації з прав людини **[HURIDOCs]** є партнерами захисників прав людини розробити та запровадити стратегії технологічного управління інформацією.

Контакт hello@huridocs.org

ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ КРИМІНАЛЬНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ [INSTITUTE FOR INTERNATIONAL CRIMINAL INVESTIGATIONS] займається підготовкою професіоналів в розслідуванні порушень міжнародних прав.

Контакт info@iici.global

ПХУОНГ ПХАМ, директор з оцінки та запровадження науки при Гарвардській гуманітарній ініціативі. Вона також доцент в Гарвардській медичній школі та Harvard T.H. Chan школа суспільного здоров'я. Вона володіє значним досвідом розробки та запровадження епідеміологічних та оцінних досліджень, технологічних рішень, освітніх програм в поточних конфліктах та країнах, що пережили конфлікт.

Контакт ppham@hsph.harvard.edu

ЕРІК СТОВЕР - ад'юнкт-професор права та декан Центру з прав людини в Університеті Каліфорнії в Беркелі. Він – новатор у використанні емпіричних дослідницьких методів для вирішення нових проблем прав людини та міжнародного гуманітарного права. Раніше він працював виконавчим директором [Лікарі з прав людини [Physicians for Human Rights]] та директором Програми в області науки та прав людини в Американській асоціації сприяння розвитку науки.

Контакт stovere@berkeley.edu

THE ENGINE ROOM зміцнює боротьбу за соціальну справедливість, підтримуючи громадянське суспільство у стратегічному, ефективному і відповідальному використанні технологій і даних. Організації та окремі особи можуть звернутись до The Engine Room за підтримкою (безоплатно і за плату) та інформаційними проектами, лінією діяльності, внутрішніми процесуальними нормами, дослідженнями та більше.

Контакт <https://www.theengineroom.org/> (веб-сайт)

Контакт hello@theengineroom.org

VIDERE працює безпосередньо з групами потерпілих, споряджуючи мережі місцевих активістів та лідерів громад технологіями та навчанням щодо того, як безпечно зафіксувати незаперечний доказ політичного насилля, порушень прав людини та систематичних зловживань. Можливості групи залежать від фінансування, але Videre раді відповісти людям, які звертаються по допомогу.

Контакт <https://skoll.org/about/contact-us/> (контактна форма)

WITNESS співпрацює з організаціями на місцях, навчаючи їх документувати порушення прав людини за допомогою відео та технологій з швидкого опублікування інформації.

Контакт <https://www.witness.org/get-involved/#Контакт> (контактна форма)

Залучення політиків та дипломатів до здійснення правосуддя

Експерт або організація (у алфавітному порядку)

РЕЗА АФШАР – виконавчий директор Independent Diplomat. Раніше, з 2001 по 2014 рік працювала дипломатом у Великобританії у багатьох кризових, конфліктних та переговорних робочих групах.

Контакт reza.afshar@independentdiplomat.org

МУХАММЕД АЛЬ АБДАЛЛАХ – колишній політичний в'язень, виконавчий директор організації Syria Justice and Accountability Centre.

Контакт malabdallah@syriaaccountability.org

МІЖНАРОДНА АМНІСТІЯ (AMNESTY INTERNATIONAL. AI) всесвітній рух понад семи мільйонів людей, які сприймають несправедливість особисто. AI бореться за світ, у якому права людини доступні усім, намагаючись мобілізувати громадську думку для здійснення тиску на уряди країн, де відбуваються порушення.

Контакт <https://www.amnesty.org/en/about-us/contact/> (форма для контакту)

АННА КЕЙВ є виконавчим директором Джорджтаунського центру національної безпеки та права (**Georgetown Law's Center on National Security and the Law**), колишній директор-засновник групи **Ferencz International Justice Initiative**. Займала ряд високих посад у Білому домі та Державному департаменті, беручи участь у створенні та координуванні політики США у таких питаннях, як державна безпека, права людини, верховенство права та міжнародного правосуддя, попередження конфліктів та реагування на них, демократичне врядування, санкції, військова та гуманітарна допомога, функції та повноваження миротворчих місій ООН.

Контакт anna.cave@georgetown.edu

CRISIS ACTION працює за кулісами разом з широкою світовою громадськістю, щоб захистити цивільних від збройного конфлікту. Організація зосереджується на невеликій кількості кризових ситуацій, викликаних військовим конфліктом, наприклад у Сирії та Ємені (це на момент написання).

Контакт <https://crisisaction.org/contact-us/?tztc=1>

ЛІЗ ЕВЕНСОН - віце-директор Міжнародної програми правосуддя **Human Rights Watch**. Її дослідження та правозахисна діяльність зосереджена на МКС та полягає у моніторингу інституційного розвитку та юридичного захисту працівників суду, а також країн-підписантів Римського статуту.

Контакт evensoe@hrw.org

НІКІ ФРЕНКЕН - дослідниця прав людини та консультант з питань перехідного правосуддя. Нині вона є представником Міжнародної амністії у Південному Судані. Працювала у Східній Африці, Болівії та Нідерландах у різних установах, у тому числі в міжнародних НУО та у Програмі розвитку ООН у сфері перехідного правосуддя, доступу до правосуддя, верховенства права та документації прав людини.

Контакт niki.frencken@amnesty.org

HUMAN RIGHTS WATCH (HRW) – міжнародна НУО, яка перевіряє та захищає права людини. Вона здійснює громадський тиск на уряди, політичних діячів, компанії, на окремих порушників прав людини, засуджуючи порушення та закликаючи до поваги основоположних свобод.

Групи потерпілих можуть зв'язатися з представником HRW, який відповідає за їх країну або регіон – напряму або через пресцентр: hrwpress@hrw.org.

INDEPENDENT DIPLOMAT це НУО, яка надає політичним групам та урядам консультації та допомогу у дипломатичній стратегії та методиці.

Контакт info@independentdiplomat.org

INTERNATIONAL SERVICE FOR HUMAN RIGHTS (МІЖНАРОДНА СЛУЖБА З ПРАВ ЛЮДИНИ) працює над підтримкою правозахисників та систем з прав людини, а також веде та бере участь в коаліціях для дотримання цих прав. Організація пропонує ряд інструментів, зокрема доступ до досліджень та аналізу, орієнтоване навчання та служби підтримки, юридичні консультації та стратегічний правовий захист, адвокацію та мережеву підтримку.

Контакт information@ishr.ch (Женева)

Контакт ishr@ishrny.org (Нью-Йорк)

ЕЛІЗ КЕППЛЕР – віце-директор Міжнародної програми правосуддя **Human Rights Watch**. Її робота спрямована здійснення правосуддя щодо геноциду, військових злочинів, злочинів проти людства, які були вчинені в Африці. Тісно співпрацюючи з місцевими правозахисними групами, вона відстоює права потерпілих у внутрішніх, змішаних та міжнародних судах.

Контакт kepplee@hrw.org

СТІВЕН РАПП – колишній посол США з особливих доручень в питань військових злочинів у Офісі глобального кримінального правосуддя Державного департаменту США. В минулому генеральний прокурор Міжнародного трибуналу щодо Руанди та Спеціального суду у справах Сьєрра-Леоне.

Контакт sjrapp49@gmail.com

ЯСМІН СОКА, адвокат з прав людини і колишній виконавчий директор Фонду з прав людини **[Foundation for Human Rights]** in South Africa, в Північній Африці, на даний час очолює Комісію ООН з Права людини і Південному Судані. Раніше вона була членом Південноафриканської Комісії правди та примирення, Комісії правди та примирення в Сьєрра-Леоне та доповідачем групи експертів Генерального секретаря з питань звітності ООН в Шрі Ланці.

Контакт yasmin.sooka@gmail.com

МАРЛЕН СПОЕРРІ директор інклюзивної дипломатії та системних змін в Independent Diplomat, де вона керує роботою в Західній Сахарі та участю жінок в політичному житті.

Контакт marlene.spoerri@independentdiplomat.org

БЕТ ВАН ШААК, запрошений професор з прав людини Лії Каплан Правового вузу в Стенфорді. Раніше вона була представником посла з особливих доручень з питань військових злочинів в Управлінні глобальної кримінальної юстиції Державного департаменту США, де вона консультувала зовнішню політику США стосовно запобіганню і притягненню до відповідальності за масові звірства.

Контакт bethvs@stanford.edu

МАРИКЕ ВИРДА, експерт з перехідного правосуддя, пропрацювавши на Міжнародному Трибунальному Суді від колишньої Югославії і потім від Сьєрра-Леоне, Уганди, Лівану та Афганістану. Вона раніше була директором Міжнародного центру правосуддя з перехідного періоду і була радником різних груп ООН та місії.

Контакт marieke.wierda@minbuza.nl

Організації та експерти, які можуть допомогти групам потерпілих у співпраці з МКС

Коаліція для Міжнародного кримінального суду (**COALITION FOR THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT, CICC**) – це коаліція із 2500 громадських організацій, які прагнуть сприяти загальному доступу жертв масових звірств до правосуддя. CICC має офіси в Гаазі та Нью-Йорку і є чудовим ресурсом для груп потерпілих, які прагнуть співпрацювати з МКС.

Контакт cicc@coalitionfortheicc.org (Нью-Йорк)

Контакт cicc-hague@coalitionfortheicc.org (Гаага)

HUMAN RIGHTS WATCH (HRW)'S програма з International Justice Міжнародного правосуддя першочергово зосереджується на судовій практиці захисту при МКС. HRW співпрацює з керівними африканськими групами з прав людини в стратегічно важливих містах Африки. Вони обмінюються інформацією та стратегіями для ініціатив груп, такими як кампанії з написання листів, прес-релізів та меморандумів та тему Африки та МКС.

Контактні групи потерпілих можуть зв'язатися з дослідником HRW, який охоплює певну країну або регіон, чи то напряму, чи через прес-центр

Контакт hrwpress@hrw.org.

РОБОЧА ГРУПА З ПРАВ ЛЮДИНИ [VICTIMS' RIGHTS WORKING GROUP (VRWG)] – це мережа із більше ніж 300 національних та міжнародних груп громадянського суспільства і надає корисну платформу захисту з участі потерпілих в процесі МКС, особливо групам та організаціям, які б інакше не мали доступу до МКС. Хоча VRWG була створена за сприянням Коаліції НОУ з питань запровадження міжнародного кримінального суду [Coalition for the International Criminal Court (CICC)], можуть долучитись без членства МКС. В межах свого мандату VRWG захищає права потерпілих шляхом стратегічного лобіювання та захисту з ключовими зацікавленими сторонами в МКС.

Контакт info@redress.org

Як публічно відстоювати правосуддя за допомогою стратегічної комунікації

Організації або експерти (в алфавітному порядку)

МІЖНАРОДНА АМНІСТІЯ [AMNESTY INTERNATIONAL] - це всесвітній рух з семи мільйонів людей, які сприймають несправедливість особисто. Міжнародна амністія проводить кампанії за світ у якому права людини доступні всім. Такі кампанії включають мобілізацію суспільної думки для створення тиску на уряди, де є зловживання.

Контакт <https://www.amnesty.org/en/about-us/contact/>

ПРЮ КЛАРК, співзасновник та виконавчий директор неприбуткового дослідницького відділу новин **New Narratives**. Вона титулована журналістка, професор та новатор розвитку медіа.

Контакт prue@newnarratives.org

ТЬЕРРІ КРУВЕЛЬЄ головний редактор justiceinfo.net більше 20 років пише роботи про міжнародне та перехідне правосуддя.

Контакт tcruvellier@yahoo.co.uk

ЕММА ДЕЙЛІ виконує обов'язки директора **Human Rights Watch (HRW)**, де вона наглядає всі зв'язки зі ЗМІ організації.

Контакт dalye@hrw.org

СЕМ ГРЕГОРІ - програмний директор **WITNESS**, в даний час керує інноваційними розробками відео, які сприяють дотриманню прав людини, розвитку громадських медіа, довірі, автентичності та можливості збирати докази.

Контакт sam@witness.org

HUMAN RIGHTS WATCH це міжнародна НОУ, якій займається дослідженням та захистом прав людини Організація часто публічно тисне на уряди, законотворців, компанії та окремих порушників прав людини, щоб засудити зловживання та поважати права людини.

Контактні групи потерпілих можуть зв'язатись з дослідником HRW, який охоплює певну країну або регіон, чи то напряму, чи через прес-центр

hrwpress@hrw.org.

НЕРМА ДЖЕЛАСІК, директор зовнішніх відносин **Commission for International Justice and Accountability (CIJA)**. Раніше вона була керівником відділу комунікацій Міжнародного кримінального трибуналу колишньої Югославії. До того вона заснувала Балканську мережу інформування про розслідування в Боснії, НОУ, яка присвячена залученню спільноти до військових злочинів і більш ширшим питанням правосуддя перехідного періоду.

Контакт nermajelacic@hotmail.com

ШЕРОН НАКАНДХА, учасник проекту Фонд «Відкрите суспільство» [**Open Society Foundations**].

Контакт sharon.nakandha@opensocietyfoundations.org

НОВА РОЗПОВІДЬ [NEW NARRATIVES] - це неприбутковий пресцентр, який підтримує інновації в сфері новин та журналістські розслідування в Африці.

Контакт Контакт@newnarratives.org

SKYLIGHT це медіа організація з прав людини, яка створює різноманітний контент, включаючи документальні фільми, щоб посилити голоси виборців, які взивають до соціальної рівності.

Контакт info@skylight.is

ЕНДРЬЮ СТРОЕХЛЕЙН - європейський медіа директор Human Rights Watch, де він наглядає роботу зі ЗМІ та стратегію в Європі, Центральній Азії та Західній Африці, а також є радником з державної політики через соціальні медіа в організації. Будучи журналістом, він активно писав про конфлікт, а також роль медіа в зоні конфлікту.

Контакт astro@hrw.org

WITNESS співпрацює з організаціями на місцях, навчаючи їх документувати порушення прав людини за допомогою відео та технологій швидкого опублікування інформації.

Контакт <https://www.witness.org/get-involved/#contact> (форма для контакту)

Передбачення перешкод та зменшення ризиків на шляху до здійснення правосуддя

Організації або експерти (в алфавітному порядку)

CARTARA ініціює та підтримує безпеку документації ініціатив соціальної справедливості в усьому світі. Мета групи – допомагати особам та організаціям, за якими можуть стежити або яким може загрожувати злам баз даних. CARTARA допомагає їм зрозуміти принцип роботи її технології, а також може побудувати безпечну технологічну інфраструктуру та надати підтримку у зборі та ефективному аналізі потрібної для суду інформації.

Контакт <http://cartara.org/contact/> (форма для контакту)

DEFENDEFENDERS спрямована на укріплення діяльності захисників прав людини в субрегіонах Східної Африки та Африканського Рогу шляхом зменшення їх вразливості до переслідувань та збільшення їх можливості ефективно захищати права людини. Вони працюють в Бурунді, Джибуті, Еритреї, Ефіопії, Кенії, Руанді, Сомаліленді, Північному Судані, Судані, Танзанії та Уганді.

Контакт <https://defenddefenders.org/get-help/> (форма для контакту)

FRONT LINE DEFENDERS має на меті захистити захисників прав людини, які ризикують, людей, які працюють без застосування насильства, в інтересах будь-яких або ж і всіх прав, зазначених в Всесвітній декларації з прав людини.

Контакт <https://www.frontlinedefenders.org/secure/comment.php?!=en>
(контактна форма)

TACTICAL TECH є міжнародна НОУ, яка сприяє тому, щоб громадські організації досліджували та зменшували вплив технологій на суспільство.

Контакт <https://tacticaltech.org/contact> (контактна форма)

VIDERE працює безпосередньо з групами потерпілих, споряджуючи мережі місцевих активістів та лідерів громад технологіями та навчанням щодо того, як безпечно зафіксувати незаперечний доказ політичного насилля, порушень прав людини та систематичних зловживань. Можливості групи залежать від фінансування, але Videre раді відповісти людям, які звертаються по допомогу.

Контакт <https://skoll.org/about/contact-us/> (контактна форма)

Забезпечення фінансування та підтримки груп потерпілих

Організації або експерти (в алфавітному порядку)

ТРЕЙСІ ГЕД, старший директор громадянських та політичних прав і захисту American Jewish World Service, де вона відповідає за асортимент позик в 4,5 мільйонів доларів, щоб забезпечити демократію та справедливість в 11 країнах Азії, Центральної Америки та Африки.

Контакт tgurd@ajws.org

РОБОТА РІВИ КАНТОВІПЦ за сприянням спільнот підтримує інклюзивний розвиток та права людини, щоб запобігти насиллю, зміцнити ефективність донорів та інших міжнародних уповноважених органів завдяки партнерству та інноваційним підходам до фінансування. Крім незалежних консультацій з донорами по цих питаннях, вона є старшим радником Фонду Дага Хаммарськоїльда [Dag Hammarskjöld Foundation] та обіймає посаду з глобальної політики при Центрі Університету Нью-Йорк.

Контакт riva@radicalflexibility.org

АМРИТА НАРАЯНАН - співробітник збору та контролю фінансів Цільового фонду для потерпілих МКС.

Контакт amrita.narayanan@icc-cpi.int

Партнери НОУ

Організація **АДВОКАТИ БЕЗ КОРДОНІВ (AVOCATS SANS FRONTIÈRES (ASF) BELGIUM)** інформує людей про їх права, допомагає населенню та юристам, сприяє законодавчим змінам задля дотримання прав людини

Контакт <https://www.asf.be/about-asf/contact-2/> (детальніша контактна інформація)

CORDAID надає тематичний досвід з ряду секторів, включаючи безпеку та справедливість, керування програмами та грантами та керування інвестиціями.

Контакт info@cordaid.org

IMPUNITY WATCH аналізує, захищає та співпрацює у допомозі місцевому населенню домогтись відповідальності за грубі порушення прав людини або систематичну несправедливість.

Контакт info@impunitywatch.org

МІЖНАРОДНИЙ ЦЕНТР ПРАВОСУДДЯ ПЕРЕХІДНОГО ПЕРІОДУ (INTERNATIONAL CENTER FOR TRANSITIONAL JUSTICE (ICTJ)) налагоджує партнерські зв'язки з групами потерпілих та пропонує послуги спеціалістів в сферах міжнародного права, збору доказів та лоббування урядів.

Контакт info@ictj.org

МІЖНАРОДНА МІСІЯ З ПРАВОСУДДЯ (INTERNATIONAL JUSTICE MISSION (IJM)) надає ресурси з підтримки правопорядку, соціальних працівників та прокуратури, щоб більш ефективно реагувати на торгівлю людьми в Болівії, Камбоджі, Індії та Уганді.

Контакт <https://www.ijm.org/our-work/contact-us> (форма для контакту)

АДВОКАТИ БЕЗ МЕЖ (LAWYERS WITHOUT BORDERS) працює над зміцненням потенціалу та цілісності правових органів у світі. Організація взаємодіє з адвокатами та суддями, які здійснюють безоплатні юридичні послуги та залучають їх до ініціативи.

Контакт query@lwob.org

ОРГАНІЗАЦІЯ АДВОКАТИ БЕЗ КОРДОНІВ (LAWYERS WITHOUT BORDERS CANADA/AVOCATS SANS FRONTIÈRES, ASF CANADA) працює у відповідних країнах з метою підтримки місцевих юридичних фірм та організацій цивільного населення, які допомагають групам потерпілих домогтись правосуддя. ASF здійснює стратегічний юридичний захист, пропонує технічну юридичну підтримку, а також створює структури, що полегшують доступ організацій до міжнародного донорства та співпраці.

Контакт info@asfcanada.ca

МІЖНАРОДНІ БРИГАДИ МИРУ (PEACE BRIGADES INTERNATIONAL) проводять кампанії в підтримку захисту прав людини та допомоги захисників прав людини, які погрожують в критичних територіях.

Контакт <https://www.peacebrigades.org/en/country-groups/>
(контактні дані для місцевої групи країни, перший покажчик контакту)

Контакт <https://www.peacebrigades.org/en/contact-us>
(міжнародна форма контакту офісу)

PUBLIC INTERNATIONAL LAW & POLICY GROUP (PILPG) надає безоплатну юридичну допомогу сторонам, які задіяні в перехідному правосудді і переслідуванні за військові злочини.

Контакт www.pilpg.org (веб-сайт)

Контакт info@pilpg.org

ФОНД ВАЯМО [WAYAMO FOUNDATION] – це незалежна, неприбуткова організація заснована для зміцнення верховенства права, сприяння правосуддю за міжнародні, міждержавні злочини та рівню прозорості завдяки формуванню суддівської дієздатності, посередництва та інформований журналізм. Ваямо досягає цього завдяки формуванню дієздатності національних юридичних систем; підготовки суддів, прокурорів, слідчих та журналістів; захисту прозорості та підзвітності, часто на пост-конфліктному фоні; оснащення та підтримка діалогу між громадським суспільством та лідерами країн; створення мереж слідчих найвищого рангу та прокурорів у боротьбі з міжнародною та транснаціональною злочинністю.

Контакт info@wayamo.com

Консультації при юридичних школах

ПІДЗВІТНІСТЬ ТА ПЕРЕХІДНЕ ПРАВОСУДДЯ ПРАВОВОГО ВУЗУ БЕРКЛІ [BERKELEY LAW SCHOOL'S ACCOUNTABILITY AND TRANSITIONAL JUSTICE] це програма, яка проводить захист та прикладне дослідження, щоб запобігти і зупинити масові звірства, притягнути уряди та їх посередників до відповідальності, посприяти відбудові суспільства після масового насильства.

Контакт clinicalprogram@law.berkeley.edu

КЛІНІКА ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ГАРВАРДСЬКІЙ ШКОЛІ ПРАВА [HARVARD LAW SCHOOL HUMAN RIGHTS CLINIC] співпрацює з декількома місцевими організаціями. Співпраця з новими партнерами розвиваються з часом – спершу, взаємодіючи з групами в невеликих проектах і потім поступово перехід до довгострокових проектів. Гарвардська школа права пропонує **Human Rights Program Summer Fellowships** та **Chayes International Public Service Fellowships**, що дозволяє Гарвардській школі права витратити час літом, співпрацюючи з організаціями у міжнародних питаннях або країн з перехідною економікою.

Контакт hrp@law.harvard.edu

МІЖНАРОДНА КЛІНІКА З ПРАВ ЛЮДИНИ В ЛОВЕНШТЕЙНІ ПРИ ЄЛЬСЬКІЙ ШКОЛІ ПРАВА [YALE LAW SCHOOL'S LOWENSTEIN INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS CLINIC] бере участь в широкому спектрі заходів із захисту з прав людини в співпраці міжнародними та місцевими організаціями з прав людини. Вона приймає пропозиції з боку потенційних партнерів. Діяльність включає експертні висновки та участь в судових процесах, в міжнародному плані та усередині країни; розслідування, звіт та захист прав людини; дослід та аналіз консультацій адвокатів з прав людини; розробку проектів прав людини – сприяючи здійсненню договорів та законодавства.

Контакт schell.law@yale.edu

YALE LAW SCHOOL'S SCHELL CENTER FOR INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS пропонує літні та річні аспірантські стипендії студентам на юридичних факультетах, які бажають захищати права людини за кордоном або в США. Центр пов'язує юридичні факультети та спільноти з прав людини, а також спонсори, широке коло тих, які виступають за права людини та інших.

Контакт schell.law@yale.edu

Безоплатні партнерства з корпоративними юридичними фірмами

КОЕН МІЛЬШТЕЙН безкоштовно представляв тих, хто пережив Голокост у судовому переслідуванні швейцарських банків, які співпрацювали з нацистським режимом під час Другої світової війни.

Контакт <https://www.cohenmilstein.com/contact> (форма для контакту)

COVINGTON AND BURLING надає юридичну підтримку GoodWeave, an організація, яка має на меті припинити дитячу працю в Південній Африці, а також працювала з єгипетськими біженцями через релігійні переслідування та пост-конфліктне врегулювання на Середньому Сході.

Контакт <https://www.cov.com/en/contact-us> (форма для контакту)

WHITE & CASE працює над справами щодо вбивств представників сексуальних меншин у Сальвадорі і останнім часом співпрацює з правозахисною організацією **Asistencia Legal para la Diversidad Sexual de El Salvador** у підготовці звіту про законодавство Латинської Америки щодо злочинів на ґрунті ненависті.

Контакт <https://www.whitecase.com/global-citizenship/our-pro-bono-leaders>

(детальні контакти для партнерів, які можуть взяти участь у проекті pro bono)

МІНІСТЕРСТВО ЗАКОРДОННИХ СПРАВ І ТОРГІВЛІ АВСТРАЛІЇ ТА ЙОГО ПРОГРАМА DIRECT AID PROGRAM надає обраним місцевим громадам гранти у розмірі до 60 000 доларів – на ряд проектів щодо розвитку (у тому числі прав людини).

Контакт <https://www.dfat.gov.au/about-us/our-locations/missions/Pages/our-embassies-and-consulates-overseas> (див. детальні контакти представництва Австралії у своїй країні).

AUSTRIAN DEVELOPMENT AGENCY пропонує низку опцій фінансування для австрійського громадянського суспільства у певних регіонах.

Контакт office@ada.gv.at

ФЕДЕРАЛЬНА СЛУЖБА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ БЕЛЬГІЇ пропонує гранти для розвитку миру у місцях військових дій, передконфліктних чи постконфліктних регіонах для організацій, у тому числі НУО та некомерційних організацій.

Контакт Peacebuilding@diplobel.fed.be

КАНАДСЬКА ПРОГРАМА МИРУ ТА СТАБІЛІЗАЦІЇ – підтримує ініціативи з попередження, зменшення та пом'якшення конфлікту у вразливих охоплених війною країнах. Пропонує швидке та гнучке фінансування, переважно у формі грантів та внесків. Потенційними отримувачами можуть бути канадські міжнародні та місцеві неурядові організації, міжнародні інституції (такі як агентство ООН), академічні установи та закордонні уряди (хоча це не повний список можливих отримувачів).

Контакт https://www.international.gc.ca/world-monde/issues_development-enjeux_developpement/response_conflict-reponse_conflits/psop.aspx?lang=eng (веб-сайт)

ПРОГРАМА ФЕДЕРАЛЬНОГО МІНІСТЕРСТВА ЕКОНОМІЧНОЇ СПІВПРАЦІ ТА РОЗВИТКУ НІМЕЧЧИНИ CIVIL PEACE SERVICE CPS – всесвітня програма зі сприяння миру та попередження насильства у кризових та охоплених конфліктом регіонах. CPS бореться за світ, у якому конфлікти вирішуються без насилля. Програма CPS ведеться дев'ятьма німецькими організаціями миру та розвитку, а також місцевими партнерами. Діяльність CPS фінансується урядом Німеччини.

Контакт suzanne.gentges@giz.de

[ШВЕДСЬКЕ АГЕНСТВО З ПИТАНЬ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ ТА РОЗВИТКУ \(SWEDISH INTERNATIONAL DEVELOPMENT COOPERATION AGENCY. SIDA\)](#) - урядове агентство з питань розвитку та співпраці, мета якого полягає в покращенні умов життя людей у країнах, що розвиваються. SIDA співпрацює з представниками громадянського суспільства та університетами, як публічного, так і приватного сектору. Її покликання – охороняти права людини, а також можливість кожного мати достойне життя.
Контакт sida@sida.se

МІНІСТЕРСТВО ЗАКОРДОННИХ СПРАВ І У СПРАВАХ СПІВДРУЖНОСТІ НАЦІЙ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

- [UK Aid Connect](#) надає гранти розміром понад 1 мільйон фунтів стерлінгів консорціумам на інноваційні програми щодо зменшення бідності (що може також включати в себе розвиток відкритого та ефективного громадянського суспільства) в обраних країнах.
- [UK Aid Direct](#) пропонує різноманітні гранти громадським організаціям, зареєстрованим у Великобританії та інших обраних країнах, на програми для досягнення Global Goals for Sustainable Development.

Контакт UKAidConnect@dfid.gov.uk
Контакт <https://www.ukaidirect.org/contact/> (форма для контакту)

[АГЕНСТВО США З МІЖНАРОДНОГО РОЗВИТКУ \(UNITED STATES AGENCY FOR INTERNATIONAL DEVELOPMENT. USAID\)](#) надає допомогу для розвитку багатьма програмами. На даний час Агенство має свої представництва у більш ніж 100 країнах світу
Контакт <https://www.usaid.gov/contact-us> (форма для контакту)

[БЮРО ДЕМОКРАТІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ І ПРАЦІ \(США\) NITED STATES BUREAU OF DEMOCRACY. HUMAN RIGHTS. AND LABOR](#) співпрацює з НУО та іншими організаціями у поширенні демократії та прав людини.
Контакт <https://register.state.gov/contactus/contactusform> (форма для контакту)

Міжнародні та регіональні організації

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ (ООН)

Управління Верховного комісара ООН з прав людини

- проєкт [Assisting Communities Together \(ACT\)](#) надає невеликі гранти громадським організаціям, які проводять правозахисну освітню діяльність серед місцевих громад.
- [Спеціальний фонд ООН Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань](#) пропонує фінансування НУО та національних правозахисних інституцій (а також інших) у країнах, де Підкомітет з попередження катувань публікував моніторингові звіти з метою впровадження
- [Добровільний фонд ООН щодо жертв тортур пропонує гранти НУО](#) для забезпечення безпосередньої гуманітарної допомоги потерпілим від тортур та їхнім сім'ям.
- [Цільовий фонд добровільних внесків для жертв торгівлі людьми фінансує організації](#), що надають пряму та непряму допомогу жертвам сучасних форм рабства.

Контакт civilsociety@ohchr.org

[ФОНД ДЕМОКРАТІЇ ООН](#) фінансує 2-3-річні проєкти громадських організацій, спрямованих на поширення та підтримку демократії.
Контакт democracyfund@un.org

[ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ООН](#) надає професійні консультації, навчання та гранти для підтримки країн, що розвиваються.
Контакт <https://www.undp.org/content/undp/en/home/about-us/contact-us.html> (детальніша контактна інформація)

[ФОНД ООН РОЗБУДОВИ МИРУ](#) - фінансовий інструмент для підтримки миру в країнах ризику або там, де відбуваються бойові дії.

Контакт <https://www.un.org/en/contact-us/> (форма для контакту)

[ФОНД ООН ПО БОРОТЬБІ З НАСИЛЬСТВОМ НАД ЖІНКАМИ](#) пропонує гранти для фінансування ініціатив, які демонструють, що насильство щодо жінок та дівчат повинно каратись законом та може бути зменшене, а якщо докласти більших зусиль, то взагалі усунене.

Контакт untf-evaw@unwomen.org

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

[DIRECTORATE-GENERAL INTERNATIONAL PARTNERSHIPS](#) формує європейську міжнародну політику співпраці та розвитку, а також пропонує допомогу і різних куточках світу. Фінансування країн-партнерів надається у формі грантів, контрактів та бюджетів
Контакт https://europa.eu/european-union/contact/write-to-us_en (контактна форма)

[EUROPEAN INSTRUMENT FOR DEMOCRACY AND HUMAN RIGHTS](#) підтримує громадські проєкти у сфері прав людини, фундаментальних свобод та демократії у країнах за межами ЄС.

Контакт europaaid-eidhr@ec.europa.eu

Приватні донори

[АМЕРИКАНСЬКА ЄРЕЙСЬКА СВІТОВА СЛУЖБА \(AMERICAN JEWISH WORLD SERVICE. AJWS\)](#) забезпечує фінансування народних організацій, що задіяні у впровадженні перехідного правосуддя у 19 країнах Африки, Азії та Центральної Америки.
Контакт ajws@ajws.org

Правозахисна компанія [BROMLEY TRUST](#) надає гранти розміром до 20 000 фунтів стерлінгів некомерційним організаціям, що допомагають жертвам тортур, рабства, торгівлі людьми або сексуального насильства. Організація проводить кампанію проти безпідставних затримань та підтримує британські центри біженців. Крім цього, Trust також фінансує невеликі стратегічні заходи для забезпечення прав людини у Великій Британії.
Контакт enquiries@thebromleytrust.org.uk

Міжурядова організація [COMMONWEALTH FOUNDATION](#) пропонує гранти у сумі до 50 000 фунтів стерлінгів для підтримки інноваційних проєктів у відповідних країнах, метою яких є зміцнити громадськість у її спробах притягнути урядові установи до відповідальності, покращити політичний процес та впливати на громадський дискурс
Контакт foundation@commonwealth.int

[THE FUND FOR GLOBAL HUMAN RIGHTS](#) робить внески від 5 000 до 30 000 доларів на фінансування передових груп, що відстоюють правосуддя та відповідальність за військові злочини.

Контакт info@globalhumanrights.org

Фонд [HUMANITY UNITED](#) підтримує організації США, що мають реєстрацію 501c3, а також їхні міжнародні еквіваленти, які працюють над проектами з подолання складних проблем людства. Непідтверджені запити щодо фінансування не розглядаються.

Контакт <https://humanityunited.org/contact/> (контактная форма)

[МІЖНАРОДНА КОАЛІЦІЯ МІСЦЬ ПАМ'ЯТІ \(INTERNATIONAL COALITION OF SITES OF CONSCIENCE\)](#)

створила Фонд підтримки проектів для членських організацій, пропонує ряд грантів та кваліфіковані консультації щодо збереження пам'яті.

Контакт coalition@sitesofconscience.org

[KIOS](#) фінансує місцеві громадські організації обраних країн, підтримуючи такі правозахисні проекти, як документування, громадський інтерес та стратегічний судовий захист, доступ до правосуддя, захист правозахисників та створення мережі контактів. Важливо: KIOS є приватним фондом Міністерства закордонних справ Фінляндії.

Загальний контакт: kios@kios.fi

Контакт для заяв, запитань та запитів: applications@kios.fi

[MACARTHUR FOUNDATION](#) загалом не розглядає односторонні запити щодо фінансування. Головна мета фонду спрямована на кримінальну юстицію в межах США, а також на інші культурні та соціальні сфери. Однак міжнародне кримінальне право не є абсолютним пріоритетом для отримання гранту (крім Нігерії).

Контакт 4answers@macfound.org (управління, Чикаго)

[NATIONAL ENDOWMENT FOR DEMOCRACY \(NED\)](#) підтримує «місцеві незалежні організації та їх неупереджені програми», що мають на меті поширювати права людини, верховенство права у різних контекстах, у тому числі в «новостворених демократіях, напівавторитарних країнах, у регіонах інтенсивних репресій, а також на території держав, де відбуваються демократичні реформи». Зазвичай грант не перевищує 50 000 доларів на однорічний термін.

Контакт Info@ned.org

[OAK FOUNDATION](#) забезпечує довгострокову ключову підтримку партнерів, які поширюють та захищають права людини.

Контакт info@oakfnd.ch

[ФОНДИ «ВІДКРИТЕ СУСПІЛЬСТВО» \(OPEN SOCIETY FOUNDATIONS. OSF\)](#) фінансують незалежні групи, що працюють у напрямках правосуддя, демократичного управління та прав людини, у тому числі правозахисників, що відстоюють правосуддя та відповідальність. До складу мережі входять національні та регіональні фундації, а також всесвітні та регіональні програми у понад 120 країнах, включаючи центри в Європі та США. Підхід та пріоритети кожного підрозділу OSF зумовлюються географічними та тематичними факторами. Для детальнішої інформації див.

<https://www.opensocietyfoundations.org/who-we-are/offices-foundations>.

Контакт <https://www.opensocietyfoundations.org/contact> (форма для контакту)

Організація [ФОНД СІГРІД РАУЗІНГ](#) надає підтримку вибраним організаціям упродовж одного року, після чого цей період може бути продовжено. Сігрід Раузінг не розглядає непідтверджені запити щодо фінансування. Фонд пропонує основні гранти для правозахисних та мистецьких організацій, підтримував державні та локальні меморіальні ініціативи, включаючи музеї, центри документації та мистецтва.

Контакт info@srtrust.org

Розкажіть Сігрід Раузінг про Вашу організацію: research@srtrust.org

[TRUST AFRICA](#) є переважно фондом міжнародного кримінального права, але крім цього заснував програму, що підтримує місцеві організації у окремих країнах Африки. Мета цієї програми – акумулювати зусилля для досягнення правосуддя у регіонах, де відбулися масові звірства. Trust Africa не розглядає непідтверджені запити щодо фінансування..

Контакт info@trustafrica.org

[ПРОГРАМА ФІНАНСУВАННЯ ZIVIK ІНСТИТУТУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН \(ZIVIK FUNDING PROGRAMME AT THE INSTITUT FÜR AUSLANDSBEZIEHUNGEN. IFA\)](#) підтримує діяльність представників громадськості щодо попередження кризових ситуацій, мирних трансформацій, створення та стабілізації мирних соціальних та політичних систем. За підтримки IFA НУО можуть доповнювати діяльність місцевих правозахисників значними ініціативами. Програма zivik забезпечує фінансування міжнародних, національних та місцевих проектів НУО, які займаються цивільним розв'язанням конфліктів та мирними ініціативами, включає в себе партнерство у сфері трансформацій в країнах Північної Африки та Близького Сходу, а також заходи з поширення демократії. У рамках цієї програми можна отримати консультування та мережу даних для оцінки проекту. Діяльність IFA забезпечується Федеральним міністерством закордонних справ Німеччини..

Контакт zivik@ifa.de

ДОДАТОК II ІНШІ РЕСУРСИ ТА ДОДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ

Нижче поміщений список ресурсів та додаткових матеріалів, що можуть бути корисними групам потерпілих. Вони доповнюють та розширюють викладені у цьому Посібнику. Хоча список не є вичерпним, у ньому містяться деякі ключові посилання, які можуть бути корисними.

Вступ: спроби жертв відновити правосуддя після Голокосту

Матеріали	Опис
Saathoff, Günter, Uta Gerlant, Friederike Mieth, and Norbert Wühler, eds. The German Compensation Program for Forced Labor: Practice and Experiences [Заатгоф, Гюнтер, Ута Герлант, Фрідеріке Міт, Норбер Вюлер (ред.). Німецька програма компенсацій примусової праці: практика і досвід] Berlin: Foundation Remembrance, Responsibility and Future, 2017. https://www.stiftung-evz.de/fileadmin/user_upload/EVZ_Uploads/Publikationen/Englisch/EVZ_Compensation_Program_6_29.pdf .	У цій книзі описуються різні етапи практичної імплементації Німецької компенсаційної програми щодо примусової праці у період нацизму. Автори публікації безпосередньо брали участь у цих процесах.
Меморіальний музей Голокосту, США, Енциклопедія Голокосту, https://encyclopedia.ushmm.org/en .	На цій веб-сторінці можна знайти статті щодо будь-якого аспекту історії Голокосту. Особливо цієї теми стосуються такі статті: <ul style="list-style-type: none"> • Що таке Голокост (https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/introduction-to-the-holocaust) • Наслідки Голокосту: вплив на вцілілих (https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/the-aftermath-of-the-holocaust) • Геноцид. Вступ до визначення поняття (https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/introduction-to-the-definition-of-genocide) • Архів «Онег Шабат» (https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/the-oneg-shabbat-archive) • Міжнародний військовий трибунал у Нюрнберзі (https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/international-military-tribunal-at-nuremberg) • Післявоєнні судові процеси (https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/war-crimes-trials) • Геноцид європейських ромів (циган), 1939–1945 (https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/genocide-of-european-roms-gypsies-1939-1945)

Впровадження перехідного правосуддя

Матеріали	Опис
Allen, Tim, and Anna Macdonald. Post-Conflict Traditional Justice: A Critical Overview [Аллен, Тім і Анна Макдональд. Післявоєнна традиційна юстиція: критичний огляд] JSRP Paper 3, Justice and Security Research Programme, Лондон, 2013. http://eprints.lse.ac.uk/56357/1/JSRP_Paper3_Post-conflict_traditional_justice_Allen_Macdonald_2013.pdf .	Ця 30-сторінкова стаття може бути корисною групам потерпілих, які збираються застосувати традиційні, звичаєві, неформальні та інші місцеві правові ініціативи у повоєнний період. Критичний аналіз статті говорить про те, що ця тематика є новою, і ефективність цих методів ще детально не оцінена.
Duthie, Roger. Justice Mosaics: How Context Shapes Transitional Justice in Fractured Societies [Даті, Роджер. Юстиційна мозаїка, або як контекст зумовлює перехідне правосуддя у надломлених суспільствах], Research report, International Center for Transitional Justice [Дослідницький звіт Міжнародного центру перехідного правосуддя], Нью-Йорк, 2017. https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ_Report_JusticeMosaics_2017.pdf .	У цій праці обсягом 44 сторінки проводиться дослідження, як контекстуальні фактори впливають на правові заходи. Серед таких факторів можна згадати «інституційний контекст, природу конфлікту та насильства, політичний контекст, економічні та соціальні структурні проблеми» (1). Ця інформація може знадобитись групам потерпілих, які бажають зрозуміти, як заходи перехідного правосуддя можуть працювати в їхній ситуації.
IREX. Advancing Transitional Justice in Conflict-Affected Contexts: A Case Study for Libya [IREX. Перехідне правосуддя в контексті військових дій: Лівія] Вашингтон, дата відсутня. https://www.irex.org/sites/default/files/pdf/advancing-transitional-justice-conflict-affected-contexts-libya.pdf .	У цій 32-сторінковій статті на прикладі подій у Лівії обговорюються шляхи застосування перехідного правосуддя в уражених війною регіонах. Стаття може бути корисною групам потерпілих, які бажають збирати «документацію про звірства, заходи щодо поширення обізнаності та залучення жертв, повернення украденого майна, інституційні та судові реформи, та важливі зрушення у сфері перехідного правосуддя» (2).
Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Rule-of-Law Tools for Post-conflict States: National Consultations on Transitional Justice. [Управління Верховного комісара ООН з прав людини. Інструменти верховенства права для зруйнованих війною країн: консультації щодо перехідного правосуддя], ООН, Нью-Йорк і Женева, 2009. https://www.un.org/ruleoflaw/files/	Цей звіт ООН займає 43 сторінки. У ньому йде мова про те, що міжнародні учасники можуть зробити на виконання свого зобов'язання надавати ефективні та змістовні консультації потерпілим та громадськості, створюючи стратегії перехідного правосуддя. Він може стати у пригоді групам потерпілих, які хочуть зрозуміти суть права на консультацію та як саме міжнародні учасники можуть залучити їх в питаннях перехідного правосуддя.

Tsai, Jennifer, and Simon Robins. Strengthening Participation in Local- Level and National Transitional Justice Processes: A Guide for Practitioners [Цай, Дженіфер і Саймон Робінс. Залучення до участі у місцевих та всенациональних процесів перехідного правосуддя], International Coalition of Sites of Conscience, Нью-Йорк, 2018. <https://www.sitesofconscience.org/wp-content/uploads/2018/06/Strengthening-Participation-Toolkit-online.pdf>.

Цей 31-сторінковий посібник описує, що громадські організації, активісти та юристи можуть зробити задля «культивації активного залучення жертв та населення» до національних та місцевих процесів перехідного правосуддя (7). Публікація не призначена для груп потерпілих, що бажають брати участь у перехідному правосудді. Вона спрямована більше на суб'єкти, які прагнуть залучити ці групи до діяльності.

Відшкодування

Carranza, Ruben, Cristián Correa, and Elena Naughton. Forms of Justice: A Guide to Designing Reparations Application Forms and Registration Processes for Victims of Human Rights Violations [Карранса, Рубен, Крістіан Корреа і Елена Нотон. Форми правосуддя: посібник з розробки формулярів про відшкодування шкоди та реєстраційних процесів для жертв порушення прав людини]. Нью-Йорк, International Center for Transitional Justice, 2017. https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ_Guide_ReparationsForms_2017_Full.pdf.

Цей посібник обсягом 98 сторінок призначений для тих, хто бере участь у розробці форм, які потерпілі заповнюють щоб отримати право на відшкодування, а також документів, які вони надаватимуть після цього. У публікації підкреслюється, наскільки важливо застосовувати ці основні принципи, щоб потерпілі могли отримати доступ до правосуддя. Вона може бути корисною групам потерпілих, що готуються до консультацій з уповноваженими органами щодо створення програм з відшкодування шкоди.

Gilmore, Sunneva, Julie Guillerot, and Clara Sandoval. Beyond Silence and Stigma—Crafting a Gender-Sensitive Approach for Victims of Sexual Violence in Domestic Repatriation Programmes [Гілмор, Суннева, Жюлі Гільєро і Клара Сандоваль. Що ховається за мовчанням і раною? Як створити гендерно-чутливий підхід до потерпілих від сексуального насильства для місцевих програм відшкодування], Reparations, Responsibility and Victimhood in Transitional Societies project, Белфаст, 2020. https://pureadmin.qub.ac.uk/ws/portalfiles/portal/200993915/QUB_SGBV_Report_English_Web.pdf.

38-сторінкова стаття, у якій обговорюється, як розробники місцевих програм з відшкодування шкоди можуть створити та застосовувати «гендерно-чутливий підхід» до жертв сексуального насильства (7). Вона може принести користь групам потерпілих у випадках, коли справа стосується цього виду насильства і влада розпочинає місцеві програми з відшкодування..

International Commission of Jurists. The Right to a Remedy and Reparation for Gross Human Rights Violations: A Practitioners' Guide [Міжнародна комісія правознавців. Право на судовий захист та відшкодування при серйозних порушеннях прав людини: довідник юриста], Женева: International Commission of Jurists, 2018. <https://www.ictj.org/wp-content/uploads/2018/11/Universal-Right-to-a-Remedy-Publications-Reports-Practitioners-Guides-2018-ENG.pdf>

Цей довідник (335 с.) створений для юристів, представників урядів, міжнародних організацій та НУО. У ньому приводяться судові рішення та практика відшкодування шкоди, що допомагає зрозуміти, хто повинен мати право на відшкодування як права на ефективну юридичну допомогу. Це хороший ресурс для груп потерпілих, які бажають отримати чітке розуміння цього явища.

International Federation for Human Rights (FIDH). Nairobi Declaration on Women's and Girls' Right to a Remedy and Reparation [Міжнародна федерація з прав людини. Найробська Декларація про право жінок та дівчат на правовий захист та відшкодування] 2007. https://www.fidh.org/IMG/pdf/NAIROBI_DECLARATIONeng.pdf.

Найробська Декларація проголошує право жінки та дівчини на захист своїх прав та відшкодування збитків, а також містить рекомендації, звернені до національних, регіональних та міжнародних органів влади. У ній підкреслюється, що для повоєнного відновлення надзвичайно важливо забезпечувати ці права. Хоча цей документ не має зобов'язального характеру, він може бути корисним для груп потерпілих, які прагнуть зрозуміти, що передбачає право людини на захист та відшкодування.

Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 60/147. Основні принципи та засади права на юридичну допомогу та відшкодування збитків для потерпілих від грубих порушень міжнародних норм щодо прав людини і серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, A/RES/60/147 (21.03.2006), абз. 8, <https://undocs.org/A/RES/60/147>.

Ця Резолюція Генасамблеї ООН систематизує права на захист та відшкодування жертв серйозних порушень прав людини. Вона може допомогти групам потерпілих розуміти, які законні зобов'язання повинна виконувати держава згідно з міжнародними правами людини та гуманітарним правом. Крім того, групи потерпілих зможуть забезпечити жертвам доступ до засобів правової допомоги, правосуддя та потрібної інформації щодо порушень та компенсаційних механізмів.

Згадуючи минуле

International Committee of Memorial Museums for the Remembrance of Victims of Public Crimes. International Memorial Museums Charter [Міжнародний комітет меморіальних музеїв. Міжнародна Хартія меморіальних музеїв], Париж, 2011 <https://www.maidanmuseum.org/uk/node/1060>

Цей статут ґрунтується на міжнародних правах людини та проголошує 10 основних принципів комеморації в меморіальних музеях. Він може бути корисним групам потерпілих, які планують заснувати меморіальний музей.

International Council of Museums. ICOM Code of Ethics for Museums [Міжнародна рада музеїв. Кодекс професійної етики ІКОМ], Париж, 2013 <http://icom.in.ua/kodeks-muzejinoyi-etiki/>

Кодекс етики Міжнародної ради музеїв (22 с.) встановлює «мінімальний стандарт для професійної діяльності музеїв та їх персоналу» (1). Незважаючи на те, що цей документ у першу чергу призначений для працівників музеїв-членів ІКОМ, він може бути корисним групам потерпілих, які роздумують над такими питаннями, як збереження артефактів, доказів, увіковічення історії та залучення до цих процесів громад.

Muddell, Kelli, and Sibley Hawkins. Gender and Transitional Justice: A Training Module Series, Module 5: Memorialization [М'юдделл, Келлі і Сіблі Хокінс. Стаття і перехідне правосуддя: серія навчальних модулів. Модуль 5: меморіалізація], International Center for Transitional Justice, Нью-Йорк, 2018. https://www.ictj.org/sites/default/files/5_Gender%20%26%20TJ%20-%20Memorialization%20-%20Speaker%20Notes.pdf.

У модулі 5 цієї 66-сторінкової серії навчальних матеріалів досліджується важливість спогадів для жінок. У ньому наголошується, що меморіали повинні відображати пережиті ними, а також що жінки мають брати участь у прийнятті рішень. Крім того, підкреслюється репараційний потенціал місць пам'яті. Можливо, групи потерпілих побажають використовувати наявні в цьому модулі різноманітні презентації, записи, тематичні обговорення та ісправи, коли аналізуватиметься зв'язок між статтю людини та перехідним правосуддям.

Комісії зі встановлення правди

González, Eduardo. Drafting a Truth Commission Mandate: A Practical Tool [Тонсалес, Едуардо. Проект мандату комісії зі встановлення правди: практичні інструменти], International Center for Transitional Justice, Нью-Йорк, 2013. https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-Report-DraftingMandate-Truth-Commission-2013_0.pdf.

Ця стаття (28 с.) є практичним зняряддям для «посадових осіб, громадських активістів, організацій потерпілих та інших зацікавлених сторін», які залучені до процесів перехідного правосуддя (1). Вона дає практичні поради щодо розробки юридичних повноважень «комісії правди», які розслідують порушення прав людини.

Mallinder, Louise, and Tom Hadden. Belfast Guidelines on Amnesty and Accountability, with Explanatory Guidance [Малліндер, Луїза і Том Хадден. Белфастський регламент амністії та відповідальності], Belfast: Transitional Justice Institute, 2013. <https://pure.qub.ac.uk/en/publications/the-belfast-guidelines-on-amnesty-and-accountability-with-explana>.

Белфастський регламент амністії та відповідальності (90 с.) роз'яснює роль амністії, механізмів відповідальності та судового переслідування у правозахисних гарантіях держави.

Public International Law & Policy Group. Core Elements of Facilitating Women's Participation in Truth and Reconciliation Commissions (Основні елементи забезпечення участі жінок у комісіях правди і примирення), Legal memorandum, PILPG, Вашингтон, 2013. https://syriaaccountability.org/wp-content/uploads/PILPG-Womens-Participation-in-Truth-Commissions-2013_EN.pdf.

Меморандум для урядів та комісій зі встановлення істини, які підтримують жінок, що планують взяти участь у процесі перехідного правосуддя. У ньому йдеться переважно про комісії правди та примирення. Ця інформація може знадобитись групам потерпілих, які консультуються з представниками влади, або комісіям зі встановлення правди. У меморандумі дається відповідь на питання, як «забезпечити урівноваженість та врахування статі під час роботи комісії» (коротке резюме).

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Rule-of-Law Tools for Post-conflict States: Truth Commissions [Управління Верховного комісара ООН з прав людини. Інструменти верховенства права для зруйнованих війною країн: комісії зі встановлення правди], ООН, Нью-Йорк і Женева, 2006. <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/RuleofLawTruthCommissionsen.pdf>.

Метою цього звіту ООН (46 с.) є дати настанови як тим, хто «встановлює, консулює та підтримує комісії правди, так і самим членам таких комісій» (1). Підсумовуючи досвід понад 30 комісій зі встановлення правди, стаття пропонує ряд практичних порад. Під час консультацій з тими, хто затверджує склад комісії правди, групи потерпілих можуть використати ці поради, наголосивши на потрібних думках.

Ramírez-Barat, Clara. Making an Impact: Guidelines on Designing and Implementing Outreach Programs for Transitional Justice [Рамірес-Барат, Клара. Як влучити в ціль: керівництво з розробки та застосування громадських програм в рамках перехідного правосуддя], International Center for Transitional Justice, Нью-Йорк, 2011. <https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-Global-Making-Impact-2011-English.pdf>.

У цій статті (45 с.) зібрані кращі практичні поради та стратегії юристів щодо того, як розвивати інтерес, підтримку та участь громадськості в процесі перехідного правосуддя. Скориставшись цими рекомендаціями, групи потерпілих можуть визначити, як підсилити суспільний резонанс у процесі роботи комісії правди.

Заходи щодо неповторення

де Грейфф, Пабло Report of the Special Rapporteur on the Promotion of Truth, Justice, Reparation and Guarantees of Non-recurrence, U.N. [Доповідь спеціального доповідача ООН з питань просування правди, справедливості, відшкодування та гарантій неповторення, ООН]. Doc. A/70/438 (21.10.2015). <https://undocs.org/A/70/438>.

Доповідь колишнього спеціального доповідача ООН з питань просування правди, правосуддя, відшкодування та гарантій неповторення сфокусована на «превентивному потенціалі заходів, пов'язаних з реформуванням сектору безпеки» (2). Інформація з цієї доповіді може допомогти групам потерпілих, які аналізують роль таких заходів у попередженні відновлення конфлікту.

Mayer-Reich, Alexander. Guarantees of Non-recurrence: An Approximation [Майер-Райх, Александр. Гарантії неповторення: наближення до концепції], Human Rights Quarterly 39, ном. 2 (травень 2017): 416–48. <https://muse.jhu.edu/article/657336/pdf>.

У цій академічній статті (34 с.) досліджується «більш систематизоване розуміння» концепції гарантій неповторення і пропонується «критерій для визначення конкретних превентивних стратегій» (416–17). Стаття може бути корисною групам потерпілих, які бажать зрозуміти, як розвивалася концепція гарантій неповторення та яких спеціальних заходів можна вжити, щоб поширювати її. Групи потерпілих, що розглядають елементи ефективної превенції, також можуть знайти у ній поради.

Roht-Arriaza, Naomi. Measures of Non-repetition in Transitional Justice: The Missing Link? (Рот-Арриаза, Наомі. Заходи щодо неповторення у перехідному правосудді: відсутня ланка?), Legal Studies Research Paper No. 160, University of California Hastings College of the Law, 2016. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2746226.

Автор цієї академічної статті (42 с.) виступає за більш широкий та трансформативний підхід до заходів щодо неповторення, ніж це прийнято у традиційній практиці, що зводить їх до оцінки та реформ у сфері безпеки та юстиції. Опираючись на досвід Філіппін та Колумбії, вона розглядає інші заходи, у яких насамперед беруться до уваги «фактори, що можуть посприяти поновленню конфлікту» (уривок).

Законодавство як інструмент притягнення до відповідальності винних у масових звірствах

Матеріали

Опис

Центр правосуддя та підзвітності. «Юридичний глосарій». <https://cja.org/legal-glossary/>

Цей глосарій є повним та доступним довідником з юридичних, судових та правових термінів з акцентом на міжнародне право.

Міжнародний кримінальний трибунал. «Жерти у Міжнародному кримінальному суді: Керівництво щодо участі жертв у процесах Суду». Міжнародний кримінальний суд Гааги. Accessed April 14, 2020. <https://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/8FF91A2C-5274-4DCB-9CCE-37273C5E9AB4/282477/160910VP>

Ця 33-сторінкова брошура призначена для жертв, які бажать подати заяву на участь у розслідуванні у Міжнародному кримінальному суді (МКС). У ній дається пояснення того, що таке МКС, як він працює, які різні ролі можуть грати жертви в розглядах МКС та як подати заяву на участь.

О'Коннор, Вів'єн. «Практичне керівництво: Традиції загального та цивільного права». Міжнародна мережа з просування верховенства права, Вашингтон, ВАШИНГТОН, ОКРУГ КОЛУМБІЯ, 2012 р. <https://www.fjc.gov/sites/default/files/2015/Common%20and%20Civil%20Law%20Traditions.pdf>.

Це 35-сторінковий посібник для практиків містить огляд традицій загального та громадянського права з особливим акцентом на їхнє застосування в постконфліктних країнах. Він може бути корисним для груп жертв, які прагнуть зрозуміти загалом, як може працювати правова система в їхній країні.

<p>Ініціатива Відкритого товариства з питань правосуддя. Варіанти правосуддя: Посібник із розробки механізмів відповідальності за тяжкі злочини. Нью-Йорк: Open Society Foundations, 2018. https://www.justiceinitiative.org/uploads/89c53e2e-1454-45ef-b4dc-3ed668cdc188/options-for-justice-20180918.pdf.</p>	<p>У 670-сторінковому керівництві для «тих, хто розробляє нові механізми кримінальної відповідальності за тяжкі злочини», докладно розглядаються 33 різні механізми правосуддя. У ньому розглядаються міжнародні суди найвищого рівня; менш формальні внутрішні трибунали, такі як суди «гакака» у Руанді; та механізми з більш широким мандатом, що включають корупцію, як це було створено у Гватемалі (18).</p>	<p>International Committee of the Red Cross. The Domestic Implementation of International Humanitarian Law: A Manual [Міжнародний комітет Червоного Хреста. Внутрішня імплементація міжнародного гуманітарного права: посібник]. Женева: International Committee of the Red Cross, 2015. https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-4028.pdf.</p>	<p>Підручник Червоного Хреста (140 с., а також додаток 370 с.) містить вичерпний вступ до міжнародного гуманітарного права, його внутрішньої імплементації, а також конвенції та протоколи, що регулюють збройні конфлікти.</p>
<p>Roht-Arriaza, Naomi. The Pinochet Effect: Transitional Justice in the Age of Human Rights [Ефект Піночета: перехідне правосуддя у вік прав людини], Філадельфія: University of Pennsylvania Press, 2006. https://www.upenn.edu/pennpress/book/14090.html.</p>	<p>У книзі розповідається про арешт та екстрадицію генерала Аугусто Піночета, колишнього диктатора Чилі. Авторка обговорює, якими способами інші країни світу можуть допомогти притягнути організаторів злеств до відповідальності. Групам потерпілих, які розглядають можливість подати позов за межами ураженої країни, ця інформація може бути корисною.</p>	<p>International Justice Resource Center. Advocacy before the African Human Rights System: A Manual for Attorneys and Advocates [Центр ресурсів міжнародного права. Захист у африканській системі прав людини: посібник для адвокатів та юристів], 2-е вид., Сан-Франціско: International Justice Resource Center, 2017. http://www.ijrcenter.org/wp-content/uploads/2017/11/2.-African-Human-Rights-System-Manual.pdf.</p>	<p>Цей посібник з 180 сторінок представляє прокурорам та адвокатам африканську систему захисту прав людини та судового розслідування їх порушень на прикладі Африканської комісії суду з прав людини та Африканської комісії з прав людини і народів. Він також може бути корисним африканським групам потерпілих в оцінці регіональних можливостей з забезпечення правосуддя та притягнення до відповідальності.</p>
<p>United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect. Framework of Analysis for Atrocity Crimes: A Tool for Prevention [Управління ООН з попередження геноциду і відповідальності захищати. Основа для аналізу злеств – ключ для їх попередження]. ООН, Нью-Йорк, 2014. https://www.un.org/en/genocideprevention/ www.un.org/en/genocideprevention/documents/about-us/Doc.3_FrameworkofAnalysisforAtrocityCrimes_EN.pdf.</p>	<p>Цей 43-сторінковий виклад ООН розрахований на широку аудиторію державних, регіональних та міжнародних діячів. У ньому подається аналітична схема для визначення та оцінки можливості масових злочинів. Стаття може бути корисна для груп потерпілих, що шукають детальнішого пояснення різних масових злочинів (геноциду, військових злочинів, злочинів проти людства та етнічних чисток), а також факторів, які призводять до них.</p>	<p>Peace and Justice Initiative. How Does International Law Apply in a Domestic Legal System? [Ініціатива миру та справедливості. Як норми міжнародного права застосовуються у внутрішньодержавному законодавстві?] веб-сайт Peace and Justice Initiative. дата звернення 9 листопада 2020 р., https://www.peaceandjusticeinitiative.org/implementation-resources/dualist-and-monist.</p>	<p>Ця коротка веб-сторінка надає короткий огляд моністичної та дуалістичної системи, які є основними двома підходами у наданні міжнародним правовим зобов'язанням обов'язкового характеру на національному рівні.</p>
<p>United Nations Treaty Collection. Glossary [Договори і конвенції ООН. Глосарій], дата звернення 14.04.2020. https://treaties.un.org/pages/Overview.aspx?path=overview/glossary/page1_en.xml.</p>	<p>Цей глосарій дає уявлення про терміни, які часто використовуються у міжнародних угодах, переговорах та системі ООН.</p>	<p>Seils, Paul. Handbook on Complementarity: An Introduction to the Role of National Courts and the ICC in Prosecuting International Crimes [Сеїлс, Пол. Посібник щодо комплементарності: вступ до ролі внутрішнього судочинства та розгляду міжнародних злочинів у МКС], Нью-Йорк: International Center for Transitional Justice, 2016. https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ_Handbook_ICC_Complementarity_2016.pdf.</p>	<p>Посібник ICTJ для неправових спеціалістів пояснює «основні правові питання [та] ширші, залежні від контексту, питання» (108 с.). Він надає читачеві «основне розуміння МКС, концепцію доповнення, як були прийняті рішення по ключовим судовим справам, які різні стадії ці рішення за собою тягнуть, що це означає для національної юридичної системи та інших національних уповноважених осіб» (4).</p>
<p>Varney, Howard, Katarzyna Zduńczyk, and Marie Gaudard. The Role of Victims in Criminal Proceedings [Ворні, Говард, Катажина Здунчик, Мари Гаудард. Роль жертв у кримінальному провадженні], International Center for Transitional Justice, Нью-Йорк, 2017. https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-Victims_in_Criminal_Proceedings-Final-EN.pdf.</p>	<p>На прикладі перехідного законодавства Тунісу ця коротка 15-сторінкова стаття показує, як жертви порушень прав людини можуть брати участь у кримінальному провадженні. Стаття може бути корисною групам потерпілих, що бажають зрозуміти свої можливості та права у внутрішніх або міжнародних кримінальних процесгах.</p>	<p>Southern Africa Litigation Center. Positive Reinforcement: Advocating for International Criminal Justice in Africa [Південноафриканський центр судових розслідувань. Позитивна підтримка: відстоювання норм міжнародного кримінального правосуддя в Африці]. Йоганнесбург: Південноафриканський центр судових розслідувань, 2013. http://bibliobase.sermals.pt:8008/BiblioNET/Upload/PDF5/003764.pdf.</p>	<p>Ця доповідь для африканських громадських організацій (102 с.) пояснює роль, яку відіграють ці організації у сприянні розвитку міжнародного кримінального права в Африці. Здобуваючи уроки з минулого досвіду цих організацій, стаття дає рекомендації іншим громадським організаціям щодо їх потенційної ролі у цій сфері. Вона також може стати у пригоді групам потерпілих в Африці, які хочуть зрозуміти статус міжнародного права в Африці та питання, на які вони будуть націлені у своєму захисті.</p>
<p>Огляд різних юридичних можливостей</p>		<p>TRIAL International. Evidentiary Challenges in Universal Jurisdiction Cases: Universal Jurisdiction Annual Review [TRIAL International. Труднощі з доказами у справах універсальної юрисдикції], 2019. Женева: TRIAL International, 2019. https://trialinternational.org/wp-content/uploads/2019/03/Universal_Jurisdiction_Annual_Review2019.pdf.</p>	<p>Ця публікація з 86 сторінок досліджує практичне застосування універсальної юрисдикції у притягненні до відповідальності осіб, що вчинили міжнародні злочини. Увага зосереджується на труднощах пошуку та представлення доказів в успішних справах. Вона розглядає діяльність універсальної юрисдикції в таких країнах, як: Аргентина, Австрія, Бельгія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Гана, Італія, Нідерланди, Норвегія, Сенегал, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Об'єднане Королівство та Сполучені штати.</p>
<p>Human Rights Watch. Basic Facts on Universal Jurisdiction [Огляд прав людини. Основні факти про універсальну юрисдикцію], веб-сайт Human Rights Watch October 19.10.2009. https://www.hrw.org/news/2009/10/19/basic-facts-universal-jurisdiction#.</p>	<p>Веб-сторінка Human Rights Watch, яка пояснює юридичні засади універсальної юрисдикції та її важливість. У статті також коментується звинувачення у тому, що універсальної юрисдикцією «зловживають».</p>		

United States Department of State. Transitional Justice Initiative: Criminal Prosecutions [Державний департамент США. Ініціатива правосуддя перехідного періоду: кримінальне переслідування]. Вашингтон, 2016. <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/257773.pdf>.

Цей короткий огляд з 4 сторінок Державного департаменту США висвітлює важливість кримінального переслідування злочинів звірств, різні види форм правосуддя та складні аспекти різних питань, включаючи захист потерпілих та свідків, а також розслідування та кримінальне переслідування сексуального насильства.

Ventura, Manuel, and Amelia Bleeker. Universal Jurisdiction, African Perceptions of the International Criminal Court and the New AU Protocol on Amendments to the Protocol on the Statute of the African Court of Justice and Human Rights [Мануель Вентура та Амелія Блікер. Універсальна юрисдикція, сприйняття Міжнародного кримінального суду та нових протоколів АО про поправки до протоколу про Статут Африканського суду з прав людини]. В The International Criminal Court and Africa: One Decade On [Міжнародний кримінальний суд та Африка: десятиліття по тому], ред. Евелін А. Анкума. Кембридж/ Антверпен/ Польща: Intersentia, 2016. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2735840.

У розділі про МКС в Африці (18 с.) обговорюється, чи мають африканські країни використовувати універсальну юрисдикцію у судовому переслідуванні масових злочинів. Там розглядається обставини, які можуть завадити її використанню та стратегії, як це подолати.

Звернення до суду та участь у судовому процесі окремих жертв або групи жертв

Amnesty International. Fair Trial Manual [Міжнародна амністія. Посібник зі справедливого судового розгляду], друге видання, Лондон: Amnesty International, 2014. <https://www.amnesty.org/download/Documents/8000/pol300022014en.pdf>.

Цей посібник Міжнародної амністії (276 сторінок) створений для допомоги «будь-кому, хто розглядає, наскільки добре кримінальний процес або система правосуддя відповідає міжнародним стандартам», а також для правової оцінки певної судової справи, процедур судових засідань та національної системи кримінального правосуддя (xvi).

Avocats Sans Frontières. Modes of Participation and Legal Representation [Адвокати без меж. Фоми участі і юридичне представництво], Брюссель, 2013. https://asf.be/wp-content/uploads/2013/11/ASF_JJ_Modes-of-participation-and-legal-representation.pdf.

Ця доповідь регулює участь потерпілих та юридичне представництво під час проваджень МКС. Вона може бути корисною групам потерпілих, які хочуть зрозуміти, як брати участь у справі при МКС.

Coalition for the International Criminal Court. How to File a Communication to the Prosecutor of the ICC. дата звернення 14.04. 2010. <http://coalitionfortheicc.org/how-to-file-communication-icc-prosecutor>.

Цей короткий посібник містить короткі інструкції щодо надсилання інформації або доказів про потенційні злочини МКС до канцелярії Прокурора.

Міжнародний кримінальний суд. "Розуміння Міжнародного кримінального суду" Гага, n.d. <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/UICCEng.pdf>.

У цьому 49-сторінковому звіті міститься основна інформація про МКС, Римському статуті та їх ролі в Міжнародному кримінальному правосудді.

International Federation for Human Rights. Five Myths about Victim Participation in ICC Proceedings [Міжнародна федерація з прав людини. П'ять міфів про участь жертв у судових процесах МКС], Париж, 2014. <https://www.fidh.org/IMG/pdf/cpi649a.pdf>.

Ця доповідь на 44 сторінках розвінчує 5 загальноприйнятих поглядів про участь потерпілих та їх вплив на слуханнях МКС. Це служить підтримці потерпілих у їхній боротьбі за справедливість.

International Justice Resource Center. 10 Essential Steps for First-Time Advocacy at the Human Rights Council [Центр ресурсів міжнародного правосуддя. 10 необхідних кроків початкового захисту при Раді з прав людини], Сан-Франциско, 2012. <https://ijrcenter.org/wp-content/uploads/2012/08/10-Essential-Steps-for-First-Time-Advocacy-at-the-Human-Rights-Council.pdf>.

Цей короткий виклад (6 с.) дає ознайомче керівництво з корисними порадами для юристів, які тільки починають співпрацювати з Радою ООН з прав людини.

Lamony, Stephen. What Are the Benefits and Difficulties of Victim Participation at the International Criminal Court (ICC)? [Лемоні, Стівен. Переваги та труднощі в участі потерпілих у Міжнародному кримінальному суді], Humanity United website. 4 травня 2015. <https://humanityunited.org/what-are-the-benefits-and-difficulties-of-victim-participation-at-the-international-criminal-court-icc/>.

Веб-сторінка пропонує короткий огляд деяких ключових переваг участі потерпілих в МКС, таких як міру, до якої потерпілим дозволено отримати «досвід» в області правосуддя, а також допомогу судам у відновленні правосуддя щодо минулих звірств. Вона також описує деякі ключові труднощі, з якими стикається суд, коли намагається ефективно залучити потерпілих. Багато з таких труднощів є логістичними і практичними по своїй природі.

Moffett, Luke. Meaningful and Effective? Considering Victims' Interests through Participation at the International Criminal Court [Люк Моффетт. Змістовно та ефективно? Беремо до уваги інтереси жертви в Міжнародному кримінальному суді], Criminal Law Forum 26 [Форум кримінального права 26], № 2 (червень 2015): 255–89. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10609-015-9256-1>.

Ця наукова стаття (34 сторінки) розглядає роль потерпілих у судовому розгляді МКС. Стаття містить таку заяву: «щоб Суд уважніше реагував на те, як потерпілі розуміють правосуддя, потрібно надавати більшого значення їхнім інтересам; це, в свою чергу, може покращити їх задоволеність діями МКС, а також довіру суспільства та легітимність роботи Суду» (уривок). Ця інформація може бути корисною групам потерпілих, які збираються взяти участь у судових процесах МКС.

Створення стійких коаліцій для захисту інтересів потерпілих

Матеріали	Опис
Asia-Pacific Leadership and Policy Dialogue for Women's and Children's Health. Building Advocacy Coalitions for Greater Action and Accountability [Керівництво Азіатсько-Тихоокеанського регіону та діалог з питань політики в інтересах охорони здоров'я жінок та дітей. Створення коаліцій для більш активних дій та відповідальності], World Health Organization, Женева, 2012. https://hyperlinkhttp://www.who.int/pmnch/media/ /www.who.int/pmnch/media/news/2012/advocacy_building_coalitions.pdf .	Цей посібник (2 сторінки) зі створення коаліції шляхом виявлення проблем захисту, розробки ширших мереж та створення основних принципів. Хоча його не адаптовано до коаліції потерпілих після масових звірств, він все одно може бути корисним для груп потерпілих, які планують сформувати та ефективно керувати коаліцією.
Броуді, Рід. "Жертви притягують диктатора до відповідальності: Випадок Хіссена Хабре". Brot für die Welt (червень 2017). https://www.brot-fuer-die-welt.de/fileadmin/mediapool/2_Downloads/Fachinformationen/Analyse/Analysis70-The_Habre_Case.pdf .	Ця стаття (36 сторінок) детально описує боротьбу за правосуддя, завдяки якій потерпілі від Хіссена Хабре в Чаді сформували коаліцію для захисту груп потерпілих. Групам потерпілих може бути корисно прочитати та отримати натхнення від розповіді про ефективну та потужну коаліцію, яка довгий час боролася за справедливість в питаннях масових звірств.

<p>Cohen, Larry, Nancy Baer, and Pam Satterwhite. Developing Effective Coalitions: An Eight Step Guide. In <i>Community Health Education and Promotion: A Guide to Program Design and Evaluation</i> [Ларрі Коен, Ненсі Бер та Пем Сеттервайт. Як розробити ефективну коаліцію: путівник з восьми кроків. В суспільній санітарній просвіті та розвитку: путівник до розробки та оцінки програм], ред. Мері Еллен Вурцбах, 2-ге вид., 144–61. Гейтсбург: Aspen, 2002. https:// HYPERLINK http://www.preventioninstitute.org/sites/default/files/uploads/8steps_040511_WEB.pdf.</p>	<p>Цей довідник (32 сторінки) вказує на 8 кроків для створення ефективної коаліції у контексті суспільної просвіти та розвитку. Кроки передбачають визначення необхідності коаліції, залучення потрібних людей, розробку комплексу попередніх заходів та цілей, зустрічі коаліції, передбачення необхідних ресурсів, визначення елементів успішної структури коаліції, підтримку життєздатності коаліції та покращення шляхом регулярної оцінки діяльності. Довідник містить корисний інсайт для груп потерпілих щодо формування коаліцій.</p>
<p>Martlew, Nick. Creative Coalitions: A Handbook for Change [Нік Мартлю. Креативні коаліції: посібник з питань перетворення]. Crisis Action, Нью-Йорк, 2017. https://crisisaction.org/Handbook/ contents/.</p>	<p>Цей посібник групи Crisis Action пояснює, як групи активістів можуть утворити стратегічні коаліції та створити креативні тактики для захисту цивільних під час озброєного конфлікту. Представлений в доступній та чіткій манері, він включає багато прикладів з реального життя та корисні підказки. Цей посібник був би корисним групам потерпілих, які прагнуть до змін в світі та бажають використовувати креативний підхід.</p>
<p>Moyes, Richard, and Thomas Nash. Global Coalitions: An Introduction to Working in International Civil Society Partnerships [Річард Моєс, Томас Неш. Глобальна коаліція: вступ до роботи в міжнародних громадських партнерствах], Лондон, Об'єднане Королівство: Action on Armed Violence [Протидія озброєному насиллю], 2011. http://www.globalcoalitions.org/document/ chapter-1.</p>	<p>Ця електронна книга (8 розділів) є ідеальним путівником для утворення глобальної коаліції. Вона торкається різних тем, зокрема труднощі в утворенні коаліції, структура та організація коаліції, логістика і т.д.</p>
<p>Pact Tanzania. Building and Maintaining Networks and Coalitions [Танзанійський договір. Розвиток та підтримка мереж та коаліцій]. Advocacy Expert Series, United States Agency for International Development (USAID), Вашингтон, 2004. http://nsagm.weebly.com/ uploads/1/2/0/3/12030125/advocacy_-_networks_and_coalitions_usaid_pact_tanzania.pdf</p>	<p>Приділяючи особливу увагу конкретним випадкам в Танзанії, ця стаття американського Агентства з міжнародного розвитку (35 сторінок) спрямована на НУО та обговорює паралельні визначення мережі та коаліції. Вона зосереджена на тому, «як урегулювати конфлікт» та досліджує, як різні структури можуть посприяти меті адвокації та кампанії (ii).</p>
<p>Rabinowitz, Phil. Phil Rabinowitz. Choosing Strategies to Promote Community Health and Development (Section 5: Coalition Building I: Starting a Coalition) [Філіп Рабінович. Вибір стратегій сприяння охороні здоров'я та розвитку спільнот]. веб-сайт Community Tool Box, дата звернення 10.11.2020. https://ctb.ku.edu/en/ table-of-contents/assessment/promotion- strategies/start-a-coalition/main.</p>	<p>Цей розділ онлайн-посібника дає відповідь на деякі основні питання про утворення коаліції, включаючи таке: Що таке коаліція? Чому варто її створювати? Коли слід створювати коаліцію? Хто має стати частиною коаліції? та Як створювати коаліцію громади? Він включає коротку презентацію PowerPoint, яка освітлює ключові тези розділу.</p>

Збір та обмін інформацією

Матеріал	Опис
<p>Камбоджійський центр із прав людини. «Довідник громадського спостерігача: Посібник для громадських активістів щодо документування порушень прав людини». Пномпень, 2011. https:// chrCambodia.org/admin/media/ report/report/english/2012_10_03_ Documentation_Handbook_ENG.pdf.</p>	<p>Цей посібник (54 с.), створений Камбоджійським центром з прав людини, пояснює права людини, важливість документування порушень прав людини і як це краще зробити. Частина IV посібника зокрема може бути цікавою, оскільки в ній є поради, як визначити проблему, збирати та поширювати інформацію під час документування.</p>
<p>D'Alessandra, Federica Sander Couch, Iliana Georgieva, Marieke De Hoon, Brianne Mcgonigle Leyh, and Jolien Quispel, eds. Handbook on Civil Society Documentation of Serious Human Rights Violations: Principles and Best Practices [Д'Алессандра, Федеріка Сандер Коуч, Іліана Георгієва, Марієке Де Хоон, Браян Макгонігл Лей та Жолієн Квіспель. р-и. Посібник з документації громадянами серйозних порушень прав людини: принципи та найкраща практика]. Вашингтон, Public International Law & Policy Group, 2016. https://www.vu.nl/nl/ Images/PILPG_Handbook_on_Civil_Society_ Documentation_of_Serious_Human_Rights_ Violations_Sept_2016_tcm289-785328.pdf.</p>	<p>Цей практичний посібник (146 сторінок) створений для громадян без професійної підготовки з документування порушень прав людини. Він пропонує керівні принципи збору, підготовки, документування та обробки інформації, а також містить питання безпеки та конфіденційності. Він може бути корисним для груп потерпілих, які хотіли б отримати більше інформації про порушення прав людини.</p>
<p>Foreign and Commonwealth Office. Training Materials: International Protocol on the Documentation and Investigation of Sexual Violence in Conflict [Міністерство закордонних справ і у справах Співдружності націй Великої Британії. Учебні матеріали. Міжнародний протокол дослідження сексуального насилля під час війни]. Gov.UK website, 2016. https://womens.today/UWC-library/unwomen/37-International_ Protocol_2017_2nd_Edition_UKR.pdf</p>	<p>Учебний посібник в електронному форматі, який призначений для «належно кваліфікованих та досвідчених інструкторів, дизайнерів та менеджерів навчальних закладів» та дає керівництво щодо запровадження Міжнародного протоколу документації та розслідування сексуального насилля під час війни (Вступ, ii).</p>
<p>Global Protection Cluster. Media Guidelines for Reporting on Gender-Based Violence in Humanitarian Contexts [Блок глобального захисту. Медіа керівництво для звіту про гендерне насилля в гуманітарних контекстах]. Женева, 2013. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/ files/resources/GBV-Media-Guidelines- 25July2013.pdf.</p>	<p>Комплекс керівних принципів (8 сторінок) корисний для будь-кого, хто «підтримує або бере участь у медіа доповіді» щодо сексуального насилля (1). Він спрямований на збереження безпеки, конфіденційності та гідності жертв і їх спільнот.</p>
<p>International Bar Association and Raoul Wallenberg Institute of Human Rights and Humanitarian Law. Guidelines on International Human Rights Fact-Finding Visits and Reports by Non-Governmental Organisations (The Lund-London Guidelines) [Міжнародна асоціація юристів та Інститут прав людини та гуманітарного права імені Рауля Валленберга. Керівні вказівки щодо поїздки з метою встановлення фактів та доповіді про міжнародні права людини неурядовими організаціями]. International Bar Association, Лондон, 2015. https:// HYPERLINK http://www.ibanet.org/Fact_ /www.ibanet.org/Fact_ Finding_ Guidelines.aspx.</p>	<p>Цей документ (14 с.) – покрокові настанови для НУО з проведення їх власної місії по встановленню фактів. Якщо учасники справи діють згідно цих рекомендацій, на «твердження, спостереження та висновки в [публікації] можна спиратись» у судовому процесі (2). Серед інших питань, документ містить детальне керівництво з дієвих методів, які НУО слід взяти на озброєння.</p>

<p>Liberty Asia. Guidance Note on Use of Victims' Images [Свобода Азії. Інструкція з використання фото жертв]. Гонконг, 2016. https://cdns.freedomunited.org/wp-content/uploads/2017/03/20162906/Guidance-Note-on-Use-of-Victims-Images_final.compressed.pdf.</p>	<p>Ця збірка вказівок (25 с.) дає поради НОУ в тому, як фотографувати та використовувати фотографії потерпілих. Додаток 2 містить короткий огляд всіх вказівок.</p>	<p>Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Human Rights Indicators: A Guide to Measurement and Implementation [Управління Верховного комісара ООН з прав людини. Ознаки прав людини: посібник з виміру та реалізації]. Нью-Йорк та Женева: ООН, 2012. https://www.ohchr.org/Documents/Publications/Human_rights_indicators_en.pdf.</p>	<p>Цей посібник (188 с.) для тих, хто фіксує та контролює, як уряд виконує свої зобов'язання у сфері прав людини. Крім пояснення того, що таке права людини, цей посібник розглядає способи встановлення та використання окремих показників оцінки дотримання прав людини. На сторінках 133–140 пояснюється, як встановити моніторингову систему з прав людини.</p>
<p>Matheson, Kelly. Video as Evidence: Field Guide [Матесон, Келлі. Відео як доказ: польовий посібник], Нью-Йорк: WITNESS, 2016. http://www.mediafire.com/download/xg9c0e0ayjql5ow/VaE_FieldGuide_Compilation_20160329.pdf.</p>	<p>Цей посібник (230 с.) – для «людей, які працюють у такій сфері, що потенційно можуть знімати нападників, які порушують права людини» (6). Він дає рекомендації щодо зйомки, збереження та поширення відеодоказів та включає основні норми для кожної частини фіксації та обміну інформації. Решта посібника глибше розглядає кожен з процесів, використовуючи як приклад примітки на полях на кожній сторінці посібника.</p>	<p>Public International Law & Policy Group, 2016. Human Rights Documentation Toolkit [Збірка документів в прав людини]. дата звернення 14.04.2020. http://www.hrdtoolkit.org/.</p>	<p>Цей веб-сайт – інтерактивний набір інструментів для тих, хто займається документами з прав людини. Він включає список експертів та організацій, які працюють над документацією, визначення ключових термінів, довідкові ресурси інструкцій та знярядь для працівників цієї сфери, а також гарні приклади роботи з документами. Він також показує на карті обіг документів в усьому світі.</p>
<p>Nystedt, Maria (ed.), Christian Axboe Nielsen, and Jann K. Kleffner. A Handbook on Assisting International Criminal Investigations [Марія Ністедт (ред.), Крістіан Нільсен та Ян К.Клефнер. Посібник-помічник у проведенні міжнародних кримінальних розслідувань], Folke Bernadotte Academy and Swedish National Defence College, Стокгольм, 2011. https://fba.se/contentassets/6f4962727ea34af5940fa8c448f3d30f/Handbook-on-assisting-international-criminal-investigations.pdf.</p>	<p>Цей довідник (49 с.) розроблений для міжнародних співробітників, які працюють під час конфлікту або на постконфліктних теренах та які не пройшли професійну підготовку з фіксації порушень прав людини. В ньому наводяться основні рекомендації щодо того, як фіксувати ймовірні міжнародні злочини і який тип інформації, може допомогти слідству. В ньому також обговорюється, які юридичні наслідки чекають на тих, хто став свідком міжнародного злочину.</p>	<p>Ribeiro, Sara Ferro, and Danae van der Straten Ponthoz. International Protocol on the Documentation and Investigation of Sexual Violence in Conflict: Best Practice on the Documentation of Sexual Violence as a Crime or Violation of International Law [Сара Ферро Рібейро та Данай ван дер Статен Понтхоц. Міжнародний протокол дослідження документування та дослідження сексуального насилля в конфлікті: передова практика в області документації сексуального насилля як злочинів порушення міжнародного права], 2-ге вид., Лондон: Foreign and Commonwealth Office, 2017. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/598335/International_Protocol_2017_2nd_Edition.pdf.</p>	<p>Цей протокол (328 с.) окреслює найкращі зразки документування та розслідування сексуального насилля як військових злочинів та злочинів проти людства, актів геноциду або інших серйозних порушень міжнародного права. Він зачіпає теми «від розуміння впливу [сексуального насилля в умовах конфлікту] та різних форм відповідальності винних до визначальних методів інтерв'ю свідків, а також збору та аналізу інформації, яка може бути вирішальною для притягнення до відповідальності» (11). Він може бути корисним для груп потерпілих, які хочуть дізнатись більше про статус сексуального насилля у міжнародному праві, як підготуватись до документування, як зібрати та обробити інформацію.</p>
<p>Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Interviewing [Управління Верховного комісара ООН з прав людини. Опитування], в: Manual on Human Rights Monitoring, розд. 11. Нью-Йорк і Женева: ООН, 2011. https://www.ohchr.org/Documents/Publications/Chapter11-MHRM.pdf.</p>	<p>Розділ 11 посібника розглядає планування та підготовку до інтерв'ю, його проведення та розмову з людьми, які належать до певної групи, такі як жінки, переселенці, діти, ті, хто пережили травму, люди з інвалідністю, корінні жителі, населення в сільській місцевості та люди з більш низьким рівнем доходу.</p>	<p>Search for Common Ground. Human Rights Monitors' Guidebook: A Tool for Monitoring, Documenting and Reporting Human Rights Violations in Nigeria [Пошук спільної основи. Посібник з моніторингу прав людини: засіб моніторингу, документування та повідомлення про порушення прав людини в Нігерії], Вашингтон, 2014. https://www.sfcg.org/wp-content/uploads/2014/12/HUMAN-RIGHTS-MONITORS%E2%80%99-GUIDE-BOOK_final-with-cover.pdf.</p>	<p>Цей посібник (28 с.) призначений для громадських організацій, захисників прав людини та інших. Він присвячений статусу прав людини в Нігерії, а також дає чіткі поради, як здійснювати моніторинг, документувати та повідомляти про порушення прав людини. Зокрема, цікавим для груп потерпілих будуть розділи 5 та 7, де говориться про моніторинг та документування порушень прав людини.</p>
<p>Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Commissions of Inquiry and Fact-Finding Missions on International Human Rights and Humanitarian Law: Guidance and Practice [Управління Верховного комісара ООН з прав людини. Комісія з розслідування та місія зі встановлення фактів міжнародних прав людини та гуманітарного права: керівництво та практика], Нью-Йорк та Женева: ООН, 2015. https://www.ohchr.org/Documents/Publications/CoI_Guidance_and_Practice.pdf.</p>	<p>Цей документ (152 с.) розроблений для штату ООН у відповідних місіях, комісіях та департаментах; для урядів, НУО, національних інститутів з прав людини та вчених. Для груп потерпілих особливо корисним буде розділ IV: в ньому описаний збір та доступ до інформації, а також захист потерпілих та свідків.</p>		

Залучення політиків та дипломатів до здійснення правосуддя

Матеріал	Опис
Ресурсний центр міжнародного правосуддя. «Керівництво щодо можливостей адвокації в Раді з прав людини ООН». Сан-Франциско, 2012. https://ijrcenter.org/wp-content/uploads/2012/08/Primer-for-Advocacy-Opportunities-with-the-Human-Rights-Council.pdf .	Цей 15-сторінковий огляд є всеосяжним посібником з адвокації в органах ООН з прав людини, таких як Рада з прав людини, Універсальний періодичний огляд та Спеціальні процедури. У ньому не розглядаються договірні органи. Він може бути корисним групам жертв, які розглядають питання про те, чи слід і як взаємодіяти з правозахисною системою ООН у рамках політичної та дипломатичної взаємодії
Міжнародна служба із прав людини. «Просте керівництво з договірних органів ООН». Женева, 2010. http://www.ishr.ch/sites/default/files/article/files/ISHR%20Simple%20Guide%20to%20the%20UN%20Treaty%20Bodies.pdf .	Це 35-сторінкове керівництво знайомить з договірними органами ООН з прав людини, які контролюють та заохочують країни до виконання своїх зобов'язань за міжнародними договорами у галузі прав людини. Воно може бути корисним для груп жертв, бажаючих зрозуміти, чим займаються ці органи і як вони можуть взаємодіяти з ними.
UN Women. Identifying Target Audiences [ООН-Жінки. Визначення цільової аудиторії], веб-сайт UN Women, 2012. https://www.endvawnow.org/en/articles/1204-identifying-target-audiences.html?next=1205 .	Ця веб-сторінка обговорює різницю між основною та вторинною аудиторією для стратегій захисту в ситуаціях захисту руху жінок.
Світові суди. Міжнародна база даних прецедентного права, Суд Співтовариства ЕКОВАС., доступ надано 14 квітня 2020 року. http://www.worldcourts.com/ecowascj/eng/index.htm .	Це база даних рішень Суду Співтовариства ЕКОВАС, яка надає додаткові приклади того, як регіональні суди та органи можуть впливати на правосуддя та юридичні прецеденти серед країн-учасниць.

Як публічно відстоювати правосуддя за допомогою стратегічної комунікації

Матеріал	Опис
Bales, Susan Nall. Framing Public Issues [Бейлз, Сузан Нолл. Окреслення суспільних тем], FrameWorks Institute, Вашингтон, 2005. https://www.frameworksinstitute.org/wp-content/uploads/2020/07/FramingPublicIssuesfinal.pdf .	Це керівництво (60 с.) створене, щоб допомогти організаціям зробити свої цілі та уявлення доступними широкій аудиторії, а також залучити суспільство в цю діяльність. У ньому обговорюються теми, які стосуються дітей, сімей, малозабезпечених та інших категорій населення. Він може бути корисним групам потерпілих, які розробляють громадські програми.
Brown, Rachel Hilary. Defusing Hate: A Strategic Communication Guide to Counteract Dangerous Speech [Рейчел Хіларі Браун. Розрядити лютю: інструкція, як відповідати на загрозливу мову], Вашингтон, United States Holocaust Memorial Museum, 2016. https://www.ushmm.org/m/pdfs/20160229-Defusing-Hate-Guide.pdf .	Ця книга (166 сторінок) – дуже цінне керівництво для уповноважених осіб, які сприяють миру та запобігають і протидіють небезпечним та ненавистницьким заявам, що породжують насильство. Вона може бути корисною для груп потерпілих, які обдумують співпрацю з групами суспільства, які не підтримують їхнього прагнення правосуддя.

National Council for Voluntary Organisations. Developing a Communications Strategy [Національна рада волонтерських організацій. Розвиток комунікативної стратегії], NCVO Knowhow, 2019. https://knowhow.ncvo.org.uk/campaigns/communications/communications-strategy .	Веб-сторінка, на якій можна знайти вправи та доступні до завантаження ресурси, надає огляд різних форм аналізу, щоб розробити комунікативну стратегію, зокрема PEST (політичну, економічну, соціальну та технічну) та SWOT (Сильні та слабкі сторони, можливості та загрози).
UN Women. Identifying Target Audiences [ООН-Жінки. Визначення цільової аудиторії], веб-сайт UN Women, 2012. https://www.endvawnow.org/en/articles/1204-identifying-target-audiences.html?next=1205 .	Ця веб-сторінка обговорює різницю між основною та вторинною аудиторією для стратегій захисту в ситуаціях захисту руху жінок.
Van Korlaar, Craig. Know Your Target Audience: 10 Questions to Ask [Ван Корлаар, Крейг. Знайте власну цільову аудиторію: 10 запитань], Top Nonprofits, 2012. https://topnonprofits.com/know-your-target-audience-questions/ .	На веб-сторінці є 10 питань, за допомогою яких організація може встановити, хто є їхньою цільовою аудиторією.
WITNESS. Ethical Guidelines: Using Videos in Human Rights Reporting and Advocacy [СВІДОК. Етичні вказівки: використання відео у повідомленнях про права людини та захист], дата звернення 14.04.2020. https://www.witness.org/portfolio_page/ethical-guidelines-for-using-videos-in-human-rights-reporting-and-advocacy/	У першу чергу цей веб-сайт для тих, хто використовує відео для звіту або документування прав людини. Він також може бути корисним для будь-кого, хто переглядає або поширює онлайн знімки порушень або звірів в реальному часі. Це інтерактивний набір інструментів з керівництвом щодо використання відео для фіксації порушень прав людини та етичний контрольний список, який включає питання наміру, віддаючи належне питанням безпеки та гідності.
WITNESS. Video Advocacy Guide [СВІДОК. Інструкція з відео захисту], дата звернення 14.04.2020. https://library.witness.org/product/part-1-guide-video-advocacy/ .	Ця серія відео є чудовим ресурсом для групам потерпілих та інших осіб, що планують використовувати відео у своїй комунікації та громадських програмах.

Передбачення перешкод та зменшення ризиків на шляху до здійснення правосуддя

Матеріал	Опис
Frontline Defenders. Tools for HRDs. [Передові захисники. Знаряддя для правозахисника] веб-сайт Frontline Defenders. дата звернення 2.02.2021 https://www.frontlinedefenders.org/en/tools-hrds .	Це онлайн-знаряддя для правозахисників містить ряд тем щодо безпеки правозахисної діяльності, наприклад щодо захисту фінансів, аналізу ризиків, підтримки цифрової безпеки, а також іншу корисну для активістів інформацію.
Kraemer, Talia, and Eliza Patten. Establishing a Trauma-Informed Lawyer-Client Relationship (Part One), [Кремер, Талія і Еліза Патен. Встановлення парадигми «травма–обізнаний адвокат–клієнт»] Child Law Practice 33, ном. 10 (жовтень 2014): 197-202. http://www.lsc-sf.org/wp-content/uploads/2015/10/Article_Establishing-a-Trauma-Informed-Lawyer-Client-Relationship.pdf .	Хоча ця стаття (6 с.) спрямована у першу чергу на юристів, у ній приводиться ряд інструкцій щодо опитування та роботи з жертвами дитячих травм. У ній обговорюється, чого можна очікувати та як реагувати на різні ситуації в роботі з імпульсивною та травмованою молоддю.
National Center on Domestic Violence. Trauma and Mental Health. Trauma- Informed Legal Advocacy: Practice Scenarios Series. [Національний центр домашнього насильства. Травма та психічне здоров'я. Юридична допомога з урахуванням травми. Практика, ситуації, курси] Чикаго, 2015. http://www.nationalcenterdvtraumamh.org/www.nationalcenterdvtraumamh.org/wp-content/uploads/2013/08/TILA_Traumatic_TriggersApr22.pdf .	Цей довідник для юристів та адвокатів (4 с.) допомагає читачам засвоїти два кроки щодо юридичної допомоги потерпілим від домашнього насильства. Перший – розпитувати про пережите з його або її перспективи; другий – визначити стратегію допомоги цій людині. Хоча у посібнику головна увага приділяється потерпілим від домашнього насильства, ця інформація може знадобитись групам потерпілих, які бажать застосовувати підхід з урахуванням травми у своїй співпраці з потерпілими.
Tactical Technology Collective. The Holistic Security Manual. [Група тактичних технологій. Посібник глобальної безпеки], Tactical Tech, Берлін, дата звернення 2.02.2021, https://holistic-security.tacticaltech.org .	Цей посібник створений для допомоги активістам, групам та організаціям, які прагнуть створити та підтримувати свою власну стратегію безпеки даних. У ній зібрані різноманітні компоненти стратегії безпеки – починаючи з цифрової безпеки і закінчуючи психосоціальною та організаційною безпекою.

Забезпечення фінансування та підтримки груп потерпілих

Матеріал	Опис
Applying for Grants.Community Tool [Як отримати грант. Знаряддя громади], веб-сайт Vox. дата звернення 11.11. 2020. https://ctb.ku.edu/en/applying-for-grants .	Цей онлайн ресурс дає керівництво громадським організаціям щодо того, як отримати грант. У ньому пояснюється все щодо цього питання: від процесу надання гранту до написання запиту, який відповідає пріоритетам донора.

European Commission. A Guide to EU Funding. [Європейська Комісія. Путівник до фінансування ЄС], Publications Office of the European Union, Люксембург, 2017. https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7d72330a-7020-11e7-b2f2-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-32807500 .	Цей посібник (20 с.) призначений як для окремих осіб, так і для організацій, які бажать отримати фінансування Європейського Союзу. В ньому пояснюються різноманітні програми та доступні джерела фінансування.
Garbutt, Anne. Monitoring and Evaluation: A Guide for Small and Diaspora NGOs. [Гарбутт, Анне. Моніторинг та оцінка: посібник для невеликих НУО, та НУО діаспори], Peer Learning Programme for Small and Diaspora Organisations, Оксфорд, 2013. http://www.intrac.org/resources/monitoring- www.intrac.org/resources/monitoring-evaluation-guide-small-diaspora-ngos/ .	У цьому стислому довіднику для невеликих та діаспорних організацій «пояснюється, що стоїть за термінами „моніторинг“ та „оцінка“, а також даються рекомендації, як робити ці процеси успішно» (1). Він може бути корисним групам потерпілих, які розробляють стратегію оцінки проекту запиту щодо фінансування.
Mroueh, Ahmed. Ahmed Mroueh, A Practical Guide for Civil Society Organizations in Lebanon towards Proposal Writing [Ахмед Мрух. Практичний довідник для ліванських громадянських організацій стосовно письмового оформлення пропозицій], Lebanon Support, Mount Lebanon, Ліван, 2018. https://civilsociety-centre.org/resource/practical-guide-civil-society-organisations-lebanon-towards-proposal-writing .	Ця стаття (37 с.) написана для громадських організацій Лівану, але з неї можуть почерпнути користь такі організації по цілому світі. У ній не лише розкривається поняття донорного ландшафту, але я даються рекомендації щодо написання запитів.
Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Funds and Grants [Управління Верховного комісара ООН з прав людини. Фонди і гранти], в: Working with the United Nations Human Rights Programme: A Handbook for Civil Society [Діяльність в рамках програм ООН з прав людини. Довідник громадського активіста], Нью-Йорк і Женева: Office for the High Commissioner for Human Rights, 2008. HR/PUB/06/10/Rev.1. https://www.ohchr.org/EN/AboutUs/CivilSociety/Documents/Handbook_en.pdf .	У розділі 9 цього підручника (206 с.) обговорюються фонди та гранти, які надає громадським організаціям Управління Верховного комісара ООН з прав людини. Окрім огляду визначень цих понять, у ньому обговорюється, які на які окремі програми фінансування можуть претендувати різні групи потерпілих.
Shapiro, Janet. Writing a Funding Proposal Toolkit CIVICUS: World Alliance for Citizen Participation [Шапіро, Жанет. Помічник у написанні фінансових запитів CIVICUS: світовий альянс за права громадянина], Йоганнесбург, ПАВ, дата відсутня, https://www.civicus.org/documents/toolkits/Writing%20a%20funding%20proposal.pdf	Цей посібник (40 с.) призначений для активістів, що мають ідеї для проектів, але недостатньо досвіду в отриманні фінансування. У ньому звертається увага на етапи планування та дослідження, написання запитів та підтримка проекту після схвалення запиту.
Taylor, Madeleine, Peter Plastrik, Julia Coffman, and Anne Whalley. Evaluating Networks for Social Change: A Casebook [Тейлор, Меделейн, Петер Пластрік, Джулія Коффман і Анне Уотлі. Оцінка зв'язків для соціальних змін. Збірник прецедентів], Part 2 of a Guide to Network Evaluation. Network Impact, Бостон, Массачусетс, і Center for Evaluation Innovation, Вашингтон, 2014. https://www.evaluationinnovation.org/wp-content/uploads/2014/07/%E2%80%8Ewww.networkimpact.orgwp-content/uploads201410NetworkEvalGuidePt2_Casebook_Rev.pdf .	Цей практикум (44 с.) звернений не так до громадських організацій, як до «фундаторів та спеціалістів з нетворкінгу». У ньому обговорюються різні підходи до аналізу корисних зв'язків, які можуть використати ті, хто планує фінансувати певні ініціативи.

Подяка

Автор висловлює подяку Бенджаміну Ференцу, оскільки саме його надзвичайна великодушність і непохитна відданість ідеї більш мирного та справедливого світу надихнула нас створити цю книгу. Глибока подяка також висловлюється іншим трьом людям, без яких ця публікація не побачила б світ: Меган О'махоні – за її винятковий дослідницький та письменницький талант, а також за те, що вона була чудовим напарником у цьому проєкті; Ерін Розенберг – за її вдалі поради та наставництво; Анні Кейв – за створення концепції цього Посібника, а також за її цілісний, орієнтований на потерпілих підхід у поширенні багатогранної справедливості. Автор також у великому боргу перед Катеріною Каппос за проведення початкових експертних інтерв'ю, написання ескізів перших розділів та за допомогу у визначенні масштабу цього проєкту. Щира подяка Елізабет Літл та Леслі Хаскел за детальний зворотний зв'язок під час написання перших версій книги; Наомі Кіколер, Андреа Гітлену та Сареті Ашраф за їх підтримку і неоціненні поради протягом усього проєкту. Дякую теж доктору Едні Фрідберг, Тайлеру Ягеру, докторам Стіву Лакерту та Ліндсі Макніл, а також іншим колегам у Музеї. Автор вдячний десяткам експертів, юристів, громадських активістів, представників груп потерпілих, які поділилися своїм досвідом на етапах збору інформації та редакції цього проєкту. Подяка також команді студентів Міжнародної клініки з прав людини Гарвардської школи права, які брали участь у початкових стадіях дослідження.

САРА МАКІНТОШ – співробітниця Центру із запобігання геноциду Саймона-Скьодта Міжнародної ініціативи правосуддя Ференца. У травні 2017 року отримала ступінь магістра юридичних наук у Гарвардській школі права. Сара Макінтош є бакалавром права та міжнародних відносин (з відзнакою) Університету Нового Південного Уельсу та акредитованим соліситором Верховного суду Нового Південного Уельсу.

ЖИВИЙ ПАМ'ЯТНИК ГОЛОКОСТУ. Меморіальний музей Голокосту в США надихає громадян та лідерів з усього світу протистояти ненависті, не допустити геноцид, поширювати ідеали людської гідності.

МЕТА ЦЕНТРУ ІЗ ЗАПОБІГАННЯ ГЕНОЦИДУ ІМЕНІ САЙМОНА-СКЬОДТА ПРИ МЕМОРІАЛЬНОМУ МУЗЕЇ ГОЛОКОСТУ В США зробити для теперішніх потерпілих від геноциду та інших злочинів проти людства те, чого не було зроблено для євреїв Європи. Центр покликаний мобілізувати вчасну світову реакцію, необхідну для попередження і протидії геноциду та злочинів проти людства. Наша мета – за допомогою багатофункціональної програми досліджень, навчання та громадських заходів зробити запобігання геноциду пріоритетом для світових лідерів. Ми служимо надійним партнером та ресурсом для ряду представників влади, а останніми роками зосереджували свою увагу на злочинах Сирійського режиму проти власного населення, Ісламської Держави проти езидів та інших меншин, влади М'янми проти меншини рогінджа та китайської влади проти уйгурів. Крім того, ми висвітлюємо масові звірства, зокрема насильство на етнічному ґрунті, наприклад у Південному Судані. Натхненником цієї праці є наш товариш Бен Ференц, єдиний живий слідчий Нюрнберзьких процесів. Посібник присвячений тому, щоб голоси потерпілих, які терпеливо волають про допомогу, були почуті.

МЕМОРІАЛЬНИЙ МУЗЕЙ ГОЛОКОСТУ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

UNITED STATES
HOLOCAUST
MEMORIAL
MUSEUM